

MÓZES ÖT KÖNYVE

A HASZID
FOLKLÓR
TÜKRÉBEN...

ŐSI FORRÁS
SOROZAT
(5)

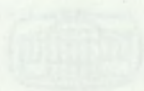
NAFTALI
KRAUS

NAFTALI KRAUS / MÓZES ÖT KÖNYVE

MÓZES ÖT KÖNYVE
A HASZID FOLKLÓR TÜKRÉBEN

NPK

AKADEMIAI KIADÓ, BUDAPEST

ŐSI FORRÁS

5.

041807

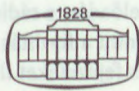
NAFTALI KRAUS

~~99825~~

100712

MÓZES ÖT KÖNYVE

A HASZID FOLKLÓR TÜKRÉBEN

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

508640

Szaklektor: Dr. Jechiel Zvi Moskovits

Szerkesztette: Sólyom Olga

Az illusztrációkat és címlapfotót Alex Tavszunskij
(Izrael) készítette

MAGYAR
AKADÉMIAI KÖNYVTÁRA

ISBN 963 05 6916 7

Kiadja az Akadémiai Kiadó
1117 Budapest, Prielle K. u. 19–35.

Első magyar nyelvű kiadás: 1995

© Naftali Kraus, 1995

Minden jog fenntartva,
beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió és televízió,
valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

*Mesterem, a lubavitsi rebbe, reb
Menáchem M. Schneerson áldott
emlékének ajánlom ezt a könyvet.
A szerző*

לרעייתי,

חיה-בתיה תח'

"שלי ושלכם - שלה הוא"

(כתובות ס"ג)

כי "הרבה צער נצטערה עמי בתורה"

(אדר"ג, ו, ב)

לזכרו המבורך של

ר' יצחק ב"ר יוסף צבי מאיר

MAYER IGNÁC ז"ל

מראשי תנועת "המזרחי" בהונגריה

תשי"ב - 1952

המשפחה

*

MAYER IGNÁC ז"ל

A MAGYARORSZÁGI VALLÁSOS CIONISTA
„MIZRÁCHI” MOZGALOM EGYIK ALAPÍTÓ VEZETŐJE
EMLÉKÉRE

A család

EPHRAIM KISHON

ELŐSZÓ EGY NAGYON ÉRDEKES KÖNYVHÖZ

E sorok írója egy ideig abban a hiedelemben élt, hogy ő magyar. Azután azt hitte, hogy ő zsidó. Ma tudja, hogy ő az.

Zsidóságára először a nyilas tornatanár hívta fel a figyelmét, de tudossá ez csak akkor vált, amikor néhány évtizeddel később véletlenül lapozgatni kezdett Naftali Kraus „Ósi forrás” sorozatának egyik könyvében.

Azóta sem tudom ezt a lapozgatást abbahagyni. Naftali magyar nyelvű beszámolója a zsidó hittudomány számtalan forrásáról megdöbbentően és hihetetlenül érdekes. Egyszerűen és csodálatosan érdekes. Azt, hogy a zsidó hit minden ágazatát, minden művelőjét és minden bírálóját olyan jól ismeri, az nem is olyan meglepő egy ilyen nagyszakállú, hithű zsidó ember esetében. De hogy nem lehet az írásait letenni, hogy azok olyan érdekesítőek minden vallásos és vallásatlan ember részére, az már nem is meglepő, hanem egyenesen elképesztő.

A magyar olvasók ez alkalommal az „Ósi forrás” ötödik kötetét tartják a kezükben. Akinek sietős dolga van, ne kezdje olvasni. El fog késni. De magam csak azt mondhatom, Isten áldja meg ezt a Naftalit. Köztünk maradjon, biztos hogy Ő meg is teszi.

JOEL ALON,
IZRAEL MAGYARORSZÁGI NAGYKÖVETÉNEK
ELŐSZAVA

Mózes Öt Könyve, más néven a Tóra, a zsidó hitvallásnak a tulajdonképpeni alapja. A Tóra, a legjobban ismert, legtöbbet tanulmányozott és legtöbbet magyarázott része a mi Bibliánknak, a TENÁCH-nak. Naftali Kraus, az író, a tudós, a haszidista hagyományok kiváló ismerője és hű követője nagyszerű szolgálatot tesz a magyar nyelvű zsidóságnak, sőt az egyetemes magyar kultúrának legújabb művével, *Mózes Öt könyve – a haszid folklór tükrében* megjelentetésével. A haszidizmus évszázadokon keresztül a néphez közel álló átélése volt a Tóra parancsait, micváit követő zsidóságnak Magyarországon is.

Sok sikert kívánok Naftali Krausnak ehhez a könyvéhez, ahhoz a dicséretes feladatvállaláshoz, melyben megnyilvánul a megújhodott Izraelből a zsidó kultúra és hagyományok sugárzása a mai Magyarországra felé is.

ZOLTAI GUSZTÁV,
A MAZSIHISZ ÉS BZSH ÜGYVEZETŐ
IGAZGATÓJÁNAK
ELŐSZAVA

Örömmel ragadtam tollat, hogy immár ötödik alkalommal bevezetőt írok Naftali Kraus kiváló izraeli író, újságíró *Mózes Öt könyve – a haszid folklór tükrében* című remekművéhez.

Az Ősi forrás sorozat eddig megjelent négy műve:

Heti Szidrák és az Atyák bölcs tanításai (1990)

A Próféták Népe (a Haftárákról) (1992)

A Talmud Bölcsei (elbeszélő biográfiák) (1993)

Zsidó Ünnepek a haszid legenda tükrében (1994)

üstökösként robbant be a magyar zsidó irodalomba. Ezek a hézagpótló alkotások felbecsülhetetlen értékkel gazdagítják a zsidó és egyetemes kultúra kincsestárát.

Naftali Kraus legújabb műve reflektorfényvel árasztja el a haszid legendák varázslatos tükrében a Tóra Mózes Öt könyvében lefektetett, az élet minden területét felölelő hit, történelem és jog örök érvényű eszmevilágát.

A Tóra, amelyet Isten adományozott a zsidó népnek, fáklyaként világítja meg az egész emberiség számára Istenhez, a monoteizmus felé vezető utat.

A műben található haszid legendák és azok kiváló megelevenítői, Báál-Sém-Tov, a haszidizmus megalapítója és követői teszik lehetővé az olvasó számára a Tóra jobb megértését és ezen túl annak megbecsülését és korlátlan szeretetét is.

Az olvasó a szerzőnek ezen művét is a szívébe fogja zárni, és ösztönözni fogja arra, hogy elmélyedjen a Tóra tanulmányozásában. E mű is, mint az előzőek, átütő sikerre számíthat.

DR. J. Z. MOSKOVITS

A SZENTÍRÁS ÜZENETE A MA SZÁMÁRA

„Forgasd, állandóan forgasd, mert minden Benne van (a Tórában)” (Az Atyák Tanításai V. 25). Ezt a tanácsot tette magáévá Naftali Kraus, az „Ősi forrás” című sorozatban most megjelenő új, ötödik könyvének megírásával. Az említett sorozat első könyve a heti szidrákkal foglalkozik.

Jelen munkájában (miután második könyvében a haftárak anyagát dolgozta fel, a harmadikat a Talmud bölcséseinek, a negyediket a zsidó ünnepeknek szentelte) most visszatér, és újból Mózes Öt könyvét kommentálja.

Valójában nem újból, hanem más szemszögből nézve öleli fel a heti-szakaszok anyagát. Ebben Rasi módszerét követi, aki Jeremiás próféta szavai alapján – „Olyan az Én szavam... mint a sziklának a kalapácstól daradokra tört szilánkjai” (Jer 23,29) – a következő módszertani tételt állítja fel: „A bibliai verset előbb természetes (pesát) értelmezésben kell vizsatükrözni, utána jöhet a szöveg átvitt értelme (derás)”.

Jelen művében tehát N. Kraus nem bocsátkozik ismétlésekbe, hanem a bibliai szöveg átvitt értelmezését, a gyakorlati életből vett példákra való alkalmazását hozza; legtöbbször haszid legendákkal átszótt bibliai verseket és azoknak a megadott példából folyó „újabb” értelmezését adja meg. Az ősi tanítás ilyenformán elevenebb alakot ölt, az olvasóban a lüktető élet érzését kelti.

Ez az eljárás azonban sokszor nehézségekbe ütközik. Egy bibliai idézet „újszerű” megvilágítása, a haszid légkörből a mai ember gondolkodásvilágába való átültetése után nem csendül ki pontosan az a „poén”, mint az eredeti megszövegezésben. Ilyenkor pótmagyarázatokra szorulna a szerző, s ennek következtében sok ilyen frappáns megjegyzés kiszorult ebből a gyűjteményből.

Más előnye is van ennek az új szidra-sorozatnak. Az olvasó megtanulja, hogy a Szentírásnak nemcsak objektív, a szavakból folyó tárgyilagos értelme van (a psát), amely azt vizsgálja, *mit tartalmaz pontosan*

az a bizonyos bibliai vers, hanem *mi az üzenete a számunkra* (ez a „derás”, amely a szöveget szubjektív, többarcú megvilágításban tárja eléink).

Végső célja ennek a munkának azonban az, hogy a zsidó ember általa *megsejtse* a nagy fényt, amely az Írásból árad, és kedvet kapjon a Biblia rendszeres, módszeres tanulmányozására. Ha ezt akár csekély mértékben is eléri, ez lesz munkájának igazi jutalma.

Bné Brák 5755 Ádár (1) havában

1995. február

A könyv lektora

VIGASZ A BAJBAN

A SZERZŐ ELŐSZAVA ÉS BOCSÁNKÉRESE

”זכר דבר לעבדך,
על אשר יחלתי.
זאת נחמתי בעיני,
כי אמרתך חיייתי.
זדים הליצוני עד מאד,
מתורתך לא טייתני...
...זאת היתה לי,
כי מקודרך נצרתני.”
(תהילים, קי”ט, מ”ט-נ”ו)

„Emlékezz szolgáltnak tett ígéretedre,
amelyhez nekem reményt adottál.
Ez a vigaszom nyomorúságomban,
hogy szavad feléleszt engem.
Bármennyire is gúnyolnak a gonoszok,
megsem hajolok el a Törádtől!...
Ez jutott ki nekem,
mert megóvtam rendeleteidet”.
(Zsolt 119, 49–50)

Ez az ötödik kötet az „Ősi Forrás” sorozatban. Áldva legyen, aki megéli engede ezt a napot. Elégedettnek kellene lennem, de nem vagyok az. Ellenkezőleg. Állandóan a Prédikátor (Kohélet) szavai motoszkálnak a fejemben az „igen nagy hiábavalóság”-ról. Valóban, hiába volna minden? Valóban nincs remény, hogy a tetszhalott magához tér?

De hiszen nem egészen van ez így. Vannak biztató kezdetek (melyeknek nincs folytatása), vannak iskolák, vannak ifjúsági szervezetek; pislákol a fény, de a százezres tömeg nem mozdul; nem indul meg az önkutató identitáskeresés tisztító folyamata. Sokan visszafordulnak a „Mózes vallású magyarok” zsákutcába torkolló ösvényére; mások valami „zsidó származást” emlegetnek, ami semmire sem kötelez, míg a legtöbben csak az antiszemiták bugris zsidózására kapják fel a fejüket, és legszívesebben eltűnnének, felszívódnának. Ennek nem szabadna megtörténnie.

Ezt – az asszimiláció megállítását, a zsidó tudat és öntudat kisarjadását a szellemi romokon – próbálja ez a könyv, ezek a könyvek elérni. Sziszifuszi munka, szinte reménytelen, szinte kilátástalan, de nincs felmentés alóla. **Ismerd meg atyád Istenét és szolgálj őt teljes szívvel és készséges lélekkel...**” (Dávid királyunk szavai fiához, Salamonhoz, Krónikák könyve 1, 28,9). Ahhoz, hogy zsidók, jó zsidók legyünk, meg kell ismerni a zsidóságot, tudnunk kell, miről van szó, mi az a 3000 éves örökség, amit szüleink ránk hagytak.

Ugyanakkor – s ezt magamnak szuggerálom reggeltől éjfélig – nem lehet szemrehányást tenni azoknak, akik itt magukra maradtak az elnyomás sötét éveiben, amikor aktív zsidónak lenni kiállást jelentett, és egy gyereket malenoltatni nemegyszer állásvesztéssel járt.

Talán a haszid felfogás, amely még a legeltávolodottabb, leg(ön)ki-rekesztettebb zsidóban is a testvért, a hittestvért látja – talán ez a kulcs a magyarországi zsidó rejtély megfejtéséhez.

Az Írás tanúsága szerint, a kohanita – miután más ruhát öltött – kiviszi a hamut (az elégett áldozat hamuját) a táboron kívülre, „tisztá helyre” (Leviticus, 6,4). Mondta erre az izbicai rebbe, a szentéletű rabbi Mordeháj-Joszf: „Még a zsidók salakja, a kiégett ’hamu’, amiben már egy cseppnyi szikra sincs és így a ’táboron kívül’ látja magát – még ennek is van reménye, hogy egyszer visszatér, hiszen az Örökkevaló úgy vezeti a világot, hogy **még az eltaszított se maradjon elveszítve élőle** (Sámuel 2,14,14). Ezért nem szabad lemondani egy zsidóról sem és még ezt a „hamut” is tiszta helyre kell tenni...”. (A témát lásd részletesen a Leviticus könyve Cáv szakaszában)

* * *

Nem tudom, miért kell a szerzőnek frusztrációit kitergetni és a könyv olvasóját „társszerzővé” tennie kételyeiben, csalódásaiban, időnként fel-felbukkanó kishitűségében. Elég baj ez neki, és a sokaság baja (cárát rábim) itt nem jelent vigaszt. Ami talán mégis vigasz a bajban, az a hajszálrepedések a közöny várfalán; a szívekről le-lepattogzó rozsdá hangja, ami mennyei muzsika fülemnek; a zsidó gyerekek tágra nyitott szemei, amikor köntörfalazás nélküli egyenes beszédet hallanak, és a zsidó (ön)tudat szikrácskái lánggra lobbannak. Kevés, nagyon kevés, itt-ott egy-egy mindössze, de értük érdemes végigcsinálni és a mottóban említettek gúnyolódását végighallgatni.

Azt viszont tudom, miért kell mentegetőznöm és bocsánatot kérnem. Azért, mert telik a drága idő, pereg a homokóra, és akik képesek rá, akiknek módjukban volna – nem tesznek eleget a magyarországi zsidók megmentéséért. Én ezt magamnak, magamra mondom – akinek inge, vegye magára. Mint az egykori deákok vagy vándor rabbik, bottal a kézben, tarisznyával a vállon kellene végigjárjunk a magyar falvakat és kisvárosokat, és keresni, felkutatni a veszendőbe menő zsidó lelkeket. Ezt nem tesszük, lustaságból, kényelemszeretetből, ezzel szemben Pesten ágálunk és nem lelünk rá a rejtőzködőkre. Ezt a Gondviselés számon fogja kérni rajtunk.

Ebben a szerző is hibás – tehetett volna többet.

* * *

Íme az ötödik, meglehetősen utolsó könyv a sorozatban. Ennek az anyagnak egy része korábban, folytatásokban, napvilágot látott A Hét Tükre c. magyar nyelvű, Tel-Avivban megjelenő hetilapban.

A könyv címe önmagáért beszél; nem írom itt le, miről szól, mik a „szempontok” stb. Ezt egyrészt megtalálja az olvasó a szaklektor előszavában – hálás köszönetem neki – és Ephraim Kishon lelkes sorai-
ban. A források azonosak az előző könyvvvel; a Tóra klasszikus kom-
mentátorai, a két Talmud és a Midrások bölcsei tulajdonképpen az igazi
szerzői e könyvnek. Én csak megpróbáltam mondanivalójukat valami-
lyen rendszerbe csoportosítani és magyar nyelvre átültetni. Ebben
nagy segítségemre volt a könyv szerkesztője, dr. Sólyom Olga, kinek
szabad kezet adtam, hogy mindent „magyarítson”, a nevemen kívül, és
aki ezen felül „mehúzta a vészféket”, amikor túl szabadjára engedtem
a haszid legenda csapongását, és átléptem azt a határt, amin túl megárt
a sok a jóból.

Köszönet a keveseknek, akik segítettek, köztük Zoltai Gusztáv,
Áháron Méir és Oberlander Baruch barátainknak, de azoknak is, akik
legalább nem gáncoltak.

A sorozat első kötetének (1990) előszavában írtam: „Végezetül a
szerző fohással fordul a Világ Urához, atyái Istenéhez, aki megóvta
őt minden rossztól: adassék meg, hogy ez a könyv elérje célját, ami
nem más, mint a zsidó nép magyarul olvasó és beszélő részének meg-
mentése az asszimilációval járó katasztrofális nemzethaláltól, elkalló-
dástól, kihalástól, ahogy azt a pozsonyi rabbi, Mose Szófér (Chátám
Szófér), a magyar zsidóság egyik legnagyobb alakja írta fiainak vég-
rendeletében: „Legyen az Örökkévaló akarata, hogy a forrás ne apad-
jon el és a fa ki ne vágassék!...”

Ehhez ma sincs mit hozzátennem.

Naftali ben Dvorá KRAUS

Erev Pészáh, a világteremtés 5755. évében
Tel-Avivban, 1995. áprilisában
(A szerző budapesti címe:
C/O Baruch Oberlander
1075, Wesselényi u. 4. I. 1.)

EGY ÁDÁM – KÉT ÉVA

A teremtés elvégeztetett. A hatodik napon életre kelt az első ember – Ádám – is mint a teremtés koronája. Ő azonban elégedetlen, magányos, hisz ő az egyetlen élőlény, akinek nincs párja. Az élővilág legkisebbje is szaporodik, csak ő társtalan.

A Teremtő is tudja ezt, hiszen a Teremtés „forgatókönyvében” eredetileg is emberpár szerepelt. Így aztán Ádámra mély álom borul, s az oldalbordából máris asszony születik.

A Midrás, ezen esemény kapcsán, meglepő részleteket hoz tudomásunkra. E szerint amikor Éva „megszületett” – „csont Ádám csontjából és hús Ádám húsából” – csupa vér és nyálka volt, s leendő párja, mikor rápillantott, undorral fordult el tőle.

A Teremtő látván, hogy ez a „műve” nem nyerte el a teremtés koronájának tetszését, újabb kísérletet tett, de most már oly módon, hogy a Nő kimosdatva, teljes szépségében kerüljön Ádám szeme elé. Meg is lett az eredménye, mert Ádám amint meglátta élete leendő párját, azon nyomban megölelte és megcsókolta. (Midrás Rábbá, Börésit 18, 22, valamint Pirké D’rábbi Eliézer, 12). A Midrás másutt még hozzáteszi, hogy az első félresikerült „példány” visszatért poraiba, vagyis megszűnt létezni.

AZ ELSŐ HÁRMAS IKER

A figyelmes olvasó a Teremtés történetében egyrészt felfedezheti a benne rejlő mély logikát, ám ugyanakkor több dologgal érthetetlenül áll szembe.

Az világos, hogy Ádámot és Évát Isten saját kezűleg teremtette, Ádámot a föld porából, Évát pedig az első ember testéből. Ezt követően gyors egymásutánban megszületett két fiuk, Káin és Ábel. Igen ám, de ők kivel házasodtak össze? Honnan vettek maguknak feleséget?

A rejtély megoldását ismét csak a Midrásban találhatjuk meg. E szerint mindkét fiúnak voltak ikerpárjai, Káinnak egy, Ábelnek pedig két lánytestvére. Ezekkel házasodtak össze, s így szaporodott el az emberiség.

* * *

Az egyik midrási forrás azt is elárulja, hogy Káin apja tulajdonképpen nem Adám volt, hanem egy kígyó, az a bizonyos kígyó, mely Évát bűnbe vitte. Ebből vezeti le a Midrás, hogy Káin „kígyófajzat” volt, tőle származtak a gonosztevők, s az első emberpár harmadik fia, Sét volt valójában az, akinek leszármazottai népesítették be a földet. Ábelnek nem voltak utódai, mivel őt testvére megölte, mielőtt gyermekeket nemzett volna.

Ugyancsak a Midrás szerint, Ábel erősebb volt Káinnál, és nyílt harcban nem lett volna képes Ábelt megölni, ezért folyamodott végül cselhez. Barátságot, testvéri szeretetet színlelt, elnyerte bizalmát, majd egy óvatlan pillanatban végzett vele.

A psizhai rebbe szokta volt mondani:

– Mi volt Káin válasza Isten azon kérdésére: hol van Ábel, a testvéred? Káin pedig azt felelte: nem tudom, hát testvérem őrzője vagyok én?

Mi van e párbeszéd mögött? Hát az Isten nem tudta, hol van Ábel? És Káin nem tudta, hogy Isten mindent tud és lát?

Az isteni kérdés Káin felelősségét emeli ki. Az embernek szabad választási lehetősége van – mondta Isten Káinnak –, és azért, ha megölted, magad vagy felelős a tetteredért. Káin ugyanis abban a tévhitben élt, hogyha neki módjában állt megölni testvérét, akkor azt az égben rendelték el, mert ha nem így lett volna, nem tehetett volna meg. Ennélfogva – gondolta Káin – ő nem felelős a következményekért, ő csak az égi „elrendelést” teljesítette be. Ez magyarázza meg válaszat is „testvérem őrzője vagyok én?”. Te, az Örökkévaló, aki teremtette a világot, te vagy az „őrzője” minden élőlénynek, hiszen „az ember még a kisujját sem mozdítja meg a földön, amíg azt el nem rendelik az égben” (Talmud, Hullin 7). Ennélfogva te vagy a felelős testvérem haláláért, te rendelted el, én csak kiviteleztem...

Káin azonban nagy tévedésben volt – mondja a psizhai rebbe –, mert az embernek szabad akarata van, és felelős tetteiért. Semmiféle felső elrendelés nem akadályozhatja meg őt abban, hogy szabad akaratából cselekedjék...

* * *

„És Ádám nevet adott a feleségének és elnevezte őt Évának, héberül: Chává (a szó héber gyöke „életet adó”-t jelent) mert ő volt minden élőlény anyja.” (Genézis 3, 20).

Ez egyenes folytatása annak, ami az Írásban szerepel. Miután Isten megteremtette és elhelyezte az Éden kertjében, Ádám nevet adott minden teremtménynek (Genézis 2, 19). A kérdés az, hogy miért nem adott nevet Ádám mindjárt a feleségének is, és miért csak a bűnbeesés után?

A vilnai gáon, reb Élijáhu tette fel ezt a kérdést és válaszolt is rá:

A Talmud szerint a nőnek két feladata van: gyerekeket nevelni és „megmenteni férjét a vétkezéstől” (Jevámot 60). Mivel kiderült, hogy az első asszony nemcsak hogy nem mentette meg a férjét a vétkezéstől, hanem ő volt az, aki bűnbe vitte, így egyetlen feladata maradt, a gyerekeivel foglalkozni, felnevelni. Ezért nevezte őt Ádám Évának, mert ő volt minden élőlény anyja, vagyis feladata a jövő nemzedék nevelése.

A GYERMEKGYÓGYÁSZ KATONA

„Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet” (Genézis 1,1).

„Kezdetben”, vagyis mindjárt az elején, a kezdet kezdetén. A zsidó embernek tudnia kell, hogy Isten teremtette az eget és a földet, az egész mindenséget és létezik egy Felső Hatalom, amely a világot irányítja (Mose Léb, a szaszovi rebbe).

Lévi Jichák, a híres berdicsevi rebbe, találkozott egyszer rabbi Schnéor Zálmánnal, a Hábád megalapítójával, és kiöntötte előtte a szívét. Képzeld – mondta –, bármennyire is igyekszem, nem tudtam még eljutni oda, hogy teljesen önzetlenül, minden egyéni érdek nélkül szolgáljam Istent.

Reb Schnéor Zálmán igyekezett vigasztalni kollégáját, mondván: ne aggódj emiatt. Maga a jó Isten is ugyancsak önös érdekből teszi, amit tesz, ahogy a Bölcseink mondják: „Minden, amit az Örökkévaló a világon teremtett, azt a saját dicsőségére teremtette (Ávot 6,11). Így hát jó társaságban vagy, nyugodj meg.”

Ez nem ugyanaz, ellenkezett Lévi Jichák, hiszen az Örökkévaló mindent, amit tesz, az Istenért teszi (lősem sámájim).

* * *

A Midrás elbeszéli, hogy mielőtt Isten az embert megteremtette, azt megtanácskozta a különböző tulajdonságokat képviselő angyalokkal. Az angyalok nem voltak egy véleményen, az egyik így érvelt, a másik meg úgy. A Jótett (cheszed) az ember megteremtése mellett volt, mondván, hogy az majd jótéteményeket gyakorol. Az Igazság a megteremtése ellene foglalt állást, mivel az ember csupa hazugság. A Jog ismét csak mellette szólt, mert az ember jogot szolgáltat, míg a Béke nemmel szavazott, mert az ember izgága, veszekedős. Végül is mit tett az Örökkévaló? Az Igazságot ledobta (az égből) a földre, ezáltal többségbe kerültek a megteremtés mellett szavazók, így hát az Örökkévaló megteremtette az embert (Brésit Rábbá 8).

Ketten tehát, az Igazság és a Béke, az ember megteremtése ellen voksoltak. Felmerül a kérdés, miért éppen az Igazságot dobta le az Örökkévaló és nem a Békét? Ha a Békét dobja le – mondja erre a kocki reb Mendele –, akkor ott maradt volna az Igazság, aki azzal érvelt, azért nincs szükség emberre, mert az csupa hazugság. És ebben az esetben mit ért volna a Jog és a Jótett érvelése az ember teremtése mellett (hogy „jogot szolgáltat” és „jótéteményt gyakorol”), ha egyszer a Jótétemény és a Jog mélyén hazugság húzódik meg?....

Reb Szimhe Bunim, a pszichai, ugyanerre a kérdésre így válaszolt: Azért távolította el az Igazságot és nem a Békét, mert béke nélkül nem lehet létezni. Ha nincs béke, nincs semmi. Ezzel szemben, ha béke van, előbb-utóbb az Igazság is győzedelmeskedik.

* * *

„És megalkotta a Örökkévaló Isten az embert...” (Genézis 2,7).

„Azért teremtette Isten az embert egymagában, hogy tudja: aki megment egy zsidó lelket, olybá vétetik, mintha az egész világot mentette volna meg” (Szánhedrin 37).

Volt egyszer egy gyermektelen falusi zsidó, aki egy napon feleségével együtt felkerekedett, és elutazott a szentéletű kozsnitzai Mággidhoz. A házaspár azzal a kéréssel fordult hozzá, imádkozzon érettük, hogy megadassék nekik a gyermekáldás. A rabbi meg is áldotta őket, az asszonynak pedig egy év múlva megszületett a fia. Nemsokára azonban a csecsemő megbetegedett és veszélybe került az élete. Az asszony könyörgött a férjének, utazzék el ismét a szent rabbihoz, és kérje meg, imádkozzék a gyerek felépüléséért. A rabbi ismét csak

teljesítette a kérést, de a gyermek állapota ahelyett, hogy javult volna, tovább romlott. Anyja egy pillanatra sem mozdult el a bölcső mellől, és szívét határtalan aggodalom töltötte el.

Nagy fáradtságában az anya egy pillanatra elszunnyadt, s felébredvén csodálkozva látta, hogy a gyerek bölcsője mellett egy katona áll, az egyik kezében egy kancsó, a másikkal pedig egy kanállal itatja a csecsemőt a kancsóban lévő folyadékából. Az asszony szörnyen megijedt, jajveszékelnéni kezdett, mire a katona eltűnt. Ettől a perctől kezdve azonban a gyerek állapota fokozatosan javult, és rövidesen teljesen fel is gyógyult.

A gyerek gyógyulása felett érzett boldogságukba félelem vegyült, hátha valami varázslat van a dologban. Mi mást tehetek volna, megint elutaztak Kozsnitzba. Beszámoltak a rabbinak a történekről, aki megnyugtatta őket, ne féljenek, nem történt semmi rossz, nyugodtan menjenek haza, minden rendben lesz.

Miután látogatói elmentek, a cádik odaadta botját a szolgájának és megparancsolta, menjen ki a temetőbe, üssön egy nagyot egy bizonyos katonára sírjára és mondja meg neki, hogy a rabbi hívhatja.

A samesz így is tett, a katona meg is jelent a rabbinál, aki megkérdezte tőle:

– Mondd, ki hatalmazott fel téged gyermekek gyógyítására?

A katona válaszként elmesélte halálának történetét:

– Amikor katona lettem, gójok közé keveredtem, és idővel teljesen olyanná váltam, mint ők, annyira, hogy már nem lehetett felismerni, hogy egyáltalán zsidó vagyok. Az egyetlen különbség az maradt, hogy az igazolványomban az szerepelt, hogy „jevrej” (zsidó).

Egy ízben úton voltam több katonával együtt, amikor egy szegény zsidóba botlottunk, aki valahonnan épp hazafelé bandukolt. A katonák körülvették őt, átkutatták a zsebeit és találtak nála 75 rubelt. A pénz elvették tőle, és tartván attól, hogy bepanaszolja őket a parancsnokságon, felakasztották a szerencsétlent egy fára, majd továbbmentek. Amikor láttam, mi történik, felébredt bennem a zsidó lélek és nagyon sajnáltam a szegény embert. Észrevétlenül lemaradtam a társaimtól, visszamentem és levágtam a kötélről. A zsidó még életben volt. A nálam lévő pénzt, ami éppen annyi volt, mint amennyit elvettek tőle, a kezébe nyomtam, mire ő hálálkodva és boldogan útjára ment.

Amikor a katonák visszaértek a laktanyába, sorakozót rendeltek el, így kiderült, hogy én még nem értem vissza. A parancsnok néhány katonát keresésemre küldött, akik ugyanannál a fánál találtak rám, ahol a zsidót felakasztották és így azt is látták, hogy az akasztottnak

hült helye volt már csak. Arra is rájöttek, hogy csak én menthettem meg azt az embert. Attól való félelmükben, hogy most majd én árulom be őket, elhatározták, ezúttal engem kötnek fel, és a parancsnoknak pedig azt jelentik, hogy így találtak rám.

Ily módon haltam meg, és a kozsnitzi temetőben temettek el.

Az égi bíróságon nem tudták, mit kezdjenek velem. A mennyországba nem küldhettek, mivel egész életemben gójok között éltem, és ennek következtében sokat véteztem. Viszont poklot sem érdemeltem, mert megmentettem egy zsidó testvérem életét és a Talmud szerint „aki egy zsidó lelket megment, az olyan, mintha az egész világot mentette volna meg”. Sokat nyomott a latban, hogy a mentés kapcsán magam is életemet vesztettem. Mérlegelve a körülményeket úgy döntöttek, ellátnak egy olyan földöntúli képességgel, mellyel képes vagyok gyerekeket meggyógyítani, amikor erre a legnagyobb szükség van.

Mikor a szentéletű gesztinai rebbe ezt a történetet elmesélte, nagyot sóhajtott és hozzátette: mi érthetünk az aranyhoz, az ezüsthöz, a drágakövekhez, de nem tudjuk kellően értékelni egy egyszerű zsidó lelkét.

UTÁNA AZ ÖZÖNVÍZ

A fiatal emberiség – alig 1600 év telt el a világ teremtése óta – máris megérett a pusztulásra. A Tóra és a Midrás elbeszélése szerint az akkor élt emberek a feslettségnek olyan fokára jutottak, hogy az Örökkévaló elhatározta, új világot, új emberiséget terem. Nem rombolja le teljesen a meglévőt, csak a romlott részeket „vágja ki”, illetve új emberfajt sarjaszt egyetlen megmentett családból. Ez Noách – Noé – családja, mely viszonylag jobbnak találtatott a többenél. Mindenki mást elvisz az özönvíz.

Noé – isteni sugallatra – éveken át építi bárkáját, amiben az oda bekerült élőlények túlélik a „világ végét”. A bárkába a tiszta állatfajtákból 7-7 párat, a nem tisztákból pedig 2-2 példányt (egy-egy párat) vitt magával.

A Midrás szerint Noé az állatok kiválasztásához, „használati utasításokat” is kapott. E szerint, amikor megindul az özönvíz és az állatok a bárkához sereglenek – hiszen mind meg akar menekülni – a hím és nőstény állatokat ekként választja ki: „Ha látod, hogy a hím szalad a nőstény után – fogadd be. Ha pedig azt látod, hogy a nőstény fut a hím után – ne fogadd be” (Brésit Rábbá).

„KETTEN-KETTEN JÖTTEK NOÉHOZ A BÁRKÁBA”

Amikor az Örökkévaló megparancsolta Noénak, hogy minden létező élőlényből egy-egy párt vegyen be a bárkába, jöttek párosával és helyet talált mindnek. Egyszer csak látja, hogy jön a Hazugság és bebozsátást kér. Kérdi Noé, hol a párod? De kiderült, hogy a hazugságnak nincsen párja.

Amikor a Hazugság látta, hogy pár nélkül nem juthat föl a bárkára, elment párt keresni magának. Találkozott az Átokkal és felajánlotta neki, csatlakozzék hozzá, és így együtt mint egy pár, bizonyosan fel-

jutnak a bárkára. Az Átok megkérdezte, mi haszna lesz ebből neki? A Hazugság erre felajánlotta, hogy minden szerzemény közös lesz...

Így is lett. Mindketten bekerültek a bárkába és túléltek az özönvizet. Azóta amit a Hazugság megszerez – az Átok elviszi... (Midrás Sochér Tov a zsoldárookra 17).

* * *

Amint megindult az özönvíz, Noé becsukta a bárka minden nyílását, s ettől kezdve összezártan éltek a ragadozó vadállatok és áldozataik.

Egy múlt századbeli Tóra-magyarázó tette fel azt a kérdést, hogy mi az újdonság abban, amit próféta a messiási időkre ígér, nevezetesen az, hogy a farkas a báránnyal lakozik, amikor ez már Noé bárkájában is bekövetkezett?

A válasz egyszerű. Az özönvíz idején a közös veszély az állatokat ösztöneik megfékezésére kényszerítette. Végveszélyben nemcsak az állatok, de az emberek – a vademberek is – a jobbik énjüket hozzák felszínre, viselkednek másként. Az idők végén azonban, amikor már béke lesz a földön, ezt nem félelemből, hanem meggyőződésből teszik majd (Párdész Jozsef).

* * *

„Minden, ami a szárazföldön volt – elpusztult”.

A Talmud megállapítása szerint a halak nem pusztultak el (Zváchim, 113).

Báruch Epstein rabbi, a Tóra Tmimá szerzője szerint ennek a következő volt az oka: oly nagymérvű volt a világ romlottsága, hogy még az állatok és a madarak is fajtalanságot követtek el, kizárólag a halak voltak azok, akik csak a saját fajtájukkal párosodtak...

„ÉS KIKÜLDTE A HOLLÓT...”

Amikor már szűnőfélben volt az özönvíz, a bárka fennakadt az Ararát hegyének tetején. Ekkor Noé még várt kétszer hét napot, majd kiengedett egy hollót, hogy az tudakolja meg, mi a helyzet.

De vajon miért éppen a hollót? A Midrás szerint maga a holló is ezt kérdezte, utalván arra, hogy esetleg Noé valami miatt neheztel rá.

Adjon erre magyarázatot az alábbi hasonlat:

Nimród, a vadászkirály

Amikor reb Zvi Hirschnek, a neves rabbidinasztia leszármazottjának felajánlották a berlini rabbiszéket, ismerősei és jóbarátai közül többen lebeszéltek annak elfogadásáról. Azzal érveltek, hogy Berlin egy modern város, ott a zsidók többnyire „felvilágosodottak”, nem fogja ott jól érezni magát.

Igy aztán – mielőtt véglegesen eldöntötte volna, hogy mit tegyen – elhatározta, odaküld valakit, nézze meg, valójában mi az igazság a sok mendemondából. Választása előbb egy jó barátjára esett, egy istenfélő Talmud-tudósra, de az utolsó pillanatban meggondolta magát, és inkább egy „haladó” gondolkodású, intelligens zsidót küldött el. Barátai persze nem értették, miért változtatta meg elhatározását, ő azonban a Midrásból vett magyarázattal válaszolt nekik:

Az özönvíz vége felé, amikor Noé szerette volna tudni, hogy állnak a dolgok odakünn, az emberi gonoszság eltűnt-e már a világból, elsőnek a hollót küldte ki, nem a galambot. Vajon miért? Azért, mert ha a galambot küldte volna, az nem lett volna képes a dolgok végére járni. A jámbor madár nem ismerte volna fel a képmutató, rossz embereket, mivel azok előtte jámboroknak és jóknak tetették volna magukat. A holló előtt, mely tisztátalan madár, ezek az emberek önmagukat adták, azaz „tisztátalanul” viselkedtek, így kiderülhetett a valóságos helyzet....

„ÉS KIKÜLDTE A GALAMBOT”

A galamb – első kiküldésekor – nem talált még egy talpalatnyi földet sem, ahová leszállhatott volna, így kénytelen volt visszatérni a bárkára. A Midrás ebben is üzenetet lát. Mint ismeretes, később Mózes figyelmeztette a zsidóságot, hogy gálutban nem található nyugalmat, nem lesz egy talpalatnyi föld, ahol majd megvethetik lábukat. Nos, mondja a Midrás, ha a galamb talál akár egy tenyérnyi helyet is, ahová leszállhat, nem tér vissza Noéhoz. Ugyanígy a zsidók. Ha valahol nyugalmat találnak és megtelepednek, nem térnek vissza Erec Jisráélba.

„ÉS MEGTELT A FÖLD GAZSÁGGAL”

A gazság szó – héber jelentésében (Chámász) erőszakot is jelent.

Bölcsseink szerint az özönvizet az váltotta ki, hogy az emberek erőszakosak voltak, raboltak, zsaroltak. Ha könyörületet gyakoroltak vol-

na egymással, nem jött volna rájuk ez a csapás. Honnan származtatják Bölcsseink ezt a következtetést?

A Midrás szerint Ábrahám ősapánk megkérdezte Sém-től, Noé fiától, minek köszönhető a Noé család megmenekülése?

– Mivel megkönyörültünk az állatokon, a madarakon – válaszolta Sém –, az égben is megkönyörültek rajtunk.

Aki tehát könyörületes, azokhoz az égben is kegyesek lesznek, akár halálos ítélete alól is megmenekülhet...

„ÉS MEGMARADT CSUPÁN NOÉ”

Az Írás a későbbiekben már nem tanúsítja, hogy Noé cádik volt. Miért?

Azért, mert a Midrás Noé vétkének rója fel, hogy nem tett semmit kortársai érdekében. Nem próbálta őket a helyes útra visszatéríteni, és megelégedett azzal, hogy az Örökkévaló kiszemelte őt mint az emberiség folytatóját.

Ha valaki nem tesz semmit embertársai javára, az végül hozzájuk válik hasonlónak. Így aztán mihelyst Noé magára maradt, egyszer csak észrevette, hogy ő „csupán Noé”...(A lublini Méir Sapira rabbi).

„MERT AZ EMBER ÖSZTÖNE ROSSZ FIATALKORA ÓTA”

Az özönvíz után az Örökkévaló elhatározta, hogy többé nem pusztítja el az egész emberiséget, hanem mindig csak az egyes vétkest bünteti meg.

A Rossz Ösztönt – mondotta reb Szimhe Bunim – úgy kell elképzelni, mint egy gyilkost, aki az ember mellett baltával a kezében áll és le akarja vágni a fejét.

– És ha valaki nem képes ezt elképzelni?

– Ez annak a jele, hogy a Rossz Ösztön már megtette a magáét és rég lenyakazta az illetőt – fejezte be hasonlatát reb Bunim.

* * *

A világon az első részeg – Noé volt. Midőn kijött a bárkából és tudatosult benne, hogy mindent előlről kell kezdeni, szőlőt ültetett, a termésből bort csinált, majd bánatában leitta magát.

Ezt a prózai történetet a Midrás kissé kiszínezi:

Amikor Noé elhatározta, hogy szőlőt ültet, jött a Sátán, megállt mellette és megkérdezte: mit ültetsz? Noé válasza után a Sátán felajánlotta, hogy társul hozzá. Noé beleegyezett. Mit tett ezután a Sátán? Hozott egy bárányt és levágta. Aztán hozott egy oroszlánt és megölte, utána egy sertést, végül egy majmot, s azokat is leölte, és mindezek vérével megöntözte a szőlőtőkét. Ezzel jelezte Noénak, hogy az ember mielőtt bort iszik olyan jámbor, mint a bárány. Iszik egy keveset, és „bátor” lesz, mint az oroszlán, majd folytatja az ivást, s disznóvá alakul, végül berúg, s olyanná válik, mint a majom, ugrál és táncol és nem is tudja már, mit csinál...(Tánchumá).

EGY RELATÍV CÁDIK

„Ez Noé története. Noé igaz jámbor ember volt a maga nemzedékében; Noé Isten útjait járta...” (Genézis 6,9).

Bölcseink ezt az Írásverset kétféleképpen értelmezték, amint az Rási kommentárjában olvasható: „vannak, akik ezt jóra magyarázzák és vannak, akik ebben egyfajta feddést, bírálatot látnak”.

Akik azt, hogy Noé igaz ember volt „a maga nemzedékében”, pozitívan értékelik, azzal érvelnek, hogy ha abban a romlott, özönvízre megérett korban sikerült Noénak igaz embernek, cádiknak maradnia, akkor – ha történetesen Ábrahám ősapánk korában él – még nagyobb, még igazabb cádik lett volna. Ennek a feltevésnek ellentétéként azok, akik negatívan értékelik Noé igaz ember voltát, azzal érvelnek, hogy sok züllött, romlott ember között ő egy relatív értelemben vett cádik volt. Ebben a gondolatmenetben – azaz, ha Ábrahám idején él – akkor a pátriárka mellett nem számított volna cádiknak.

Nem szükséges itt és most, bizonyítani, hogy a Talmud Bölcsei ismerték a relativitás elméletét. A bibliai felfogás szerint Noé és családja mentették meg az emberiséget a teljes kipusztulástól és a ma élők – a zsidókon kívül – mind noachitáknak, azaz Noé leszármazottainak tekintendők. Nekik mindössze hét parancsolatot – az emberi civilizáció törvényeit – kell betartani, szemben a zsidóságnak „előírt” 613 parancsolattal (micvával).

* * *

A „Spólai Nagyapó” néven ismert haszid cádik többek között arról is híres volt, hogy nem szerette és gyakran bírálta a breszlávi Náchmán rabbi különködő viselkedését, amely kirítt a haszid rebbék szokványos életviteléből. Egy alkalommal a „Nagyapó” híveinek egy csoportja – akik ész dolgában gyengén voltak eleresztve – megtudta, hogy Mesterük nehezményezi reb Náchmán egyes ténykedését. Elhatározták, hogy néhányan közülük elutaznak Zlotopoliba, ahol reb Náchmán akkoriban tartózkodott, és tettelesen győzik meg a breszlávit magatartásának helytelenségéről.

„Nagyapó”, tudomást szerezvén ebbeli szándékukról, erélyesen lebeszélte őket erről, majd így szólt :

„Mint tudjátok gyermekeim, Bölcsseink kétféleképpen értékelték Noé személyiségét. Volt, aki pozitívan és volt, aki negatívan. Az Atyák Bölcs Tanításai szerint azonban (1,6) „minden embert pozitív oldaláról kell megítélni”, tehát mindenki a jót kell keresni és nem pedig a rosszat”.

„Mégis – folytatta okfejtését a „Nagyapó” – mint látni fogjátok, igen nagy szívességet tettek a zsidóságnak azok, akik Noé egyéniségét és jellemét negatívan értékelték. Miért? Mert a Messiás eljöveteleig minden nemzedékben lesznek olyan igaz emberek, akiket kortársainak egy része bírálni fog. Mózesnél aligha volt igazabb és nagyobb Mester és a Tóraadás nemzedéke igen magas szellemi szinten állott – ennek ellenére voltak olyanok, akik bírálták Mózeszt, és mindenféle alantas gyanúval illették a Törvényhozót.

Na már most, az első cádik, akit a Tóra megemlíti, Noé volt. Ha róla csak kedvezően beszélnének, azt hihetnénk, hogy minden utána következő cádik esetében is ez a szabály. Vagyis ha valakit mindenki egyöntetűen dicsér és csak jót mondanak róla, akkor azt valóban cádiknak, igaz embernek lehet nevezni. Ha mégis vannak olyanok, akik ennek az igaz embernek a tevékenységével nem értenek egyet (mitnágdim) – akkor a cádik már nem lenne cádik?

Ezért aztán a Bölcssek között voltak olyanok, akik a hangsúlyt, szándékosan, Noé esetleges negatív megítélletésére tették – feltételelesen és csupán elméletileg –, hogy ezáltal arra tanítsanak bennünket, ne törődjünk a különböző korok cádikjai ellen felhozott kritikákkal, mert a negatív bírálatnak, a simfölsésnek, nálunk „nemes hagyományai” vannak. Hiszen Noét, az első cádikot is bírálták.

„Nagyapó” még hozzátette: a lényeg az, hogy a híveknek legalább a fele dicsérje, a másik fele, (de annál nem több) bírálhatja. Amennyiben valakit a hívek fele már dicsér, a cádik cádiknak számít.

* * *

„Ablakot csinálj a bárkának” (uo. 6,16).

„Az ima szavai világítsanak neked „ (Báál-Sém-Tov)

(Téva héberül bárkát és szavakat is jelent)

A ruzsini cádik, reb Jiszráél korában élt egy zsidó, aki azt hallotta, hogy ha valaki legalább 40 napig nem locsog-fecseg (dvárim btelim), akkor érdemessé válik az isteni sugallatra (Ruách Hákódes). Ő maga e szerint is élt, őrizkedett a fölösleges beszédétől, de a negyven nap elteltével sem észlelt magán semmi változást. Elhatározta tehát, hogy elmegy a ruzsini cádikhoz, aki talán megmagyarázza neki, miért nem sikerült az annyira áhitott isteni sugallatot elérnie.

A ruzsini cádik fejedelmi életmódjáról volt híres. Udvarában nagystílű élet folyt, arany- és ezüstedényekből ettek és ittak finom ételeket és italokat, szóval volt ott minden, mi szem-szájnak ingere. A zsidó egy ideig tátott szájjal bámulta ezt a királyi udvartartást, a mesebeli luxust és gazdagságot, majd megkérdezte önmagától, ez lenne a Tóra útja? Így viselkednek a cádikok ?

Miközben nézte ezt az életmódot, úgy érezte, hogy bizony a ruzsini cádik nem igazi cádik és kérdésére itt nem fog választ kapni.

Amikor gondolataiban idáig jutott és egyben elhatározta, hogy dolgozóként hazamegy, észrevette, amint a cádik éppen kocsikáznival indult. Egy gyönyörű hintó elé négy tüzes paripát fogtak be. A zsidó legnagyobb ámulatára azonban a ruzsini cádik, mielőtt beszállt volna a hintóba, odament a befogott lovakhoz és az egyiknek a hátát megsimogatta.

Emberünk ezt már nem állhatta meg szó nélkül. Odament hozzá és megkérdezte: szeretném tudni, Mester, a lovak simogatása is a cádik tevékenységéhez tartozik?

Mondá neki a ruzsini cádik: tudd meg, édes fiam, hogy ez a ló már negyven napja nem fecsegett összevissza és nem mondott fölösleges dolgokat...

AZ ELSŐ ALIJA

Ábrahám, a vallásalapító ősapja, szülőföldje Ur-Kasdim, Mezopotámia, a mai Irak, melyet az emberiség bölcsőjének tartanak. Neki azonban, aki Istent választott magának, és akit Isten kiválasztott – Kiválasztott országban kell élnie. Azon a földön, melyet az Örökkévaló ígért meg neki és leszármazottainak, azaz az Ígéret Földjén.

Története tehát Isten neki szóló kinyilatkoztatásával kezdődik:

„Menj el országodból, szülőföldedről és atyád házából, abba az országba, amelyet megmutatok neked. És nagy néppé teszek téged; megáldalak és nagygyá teszem nevedet...” (Genézis 12, 2–3).

Ábrahámnak – ekkor és most még Ábrám – a szülőföldjéről való távozás nagy megrázkódtatást jelentett. A Midrás a szülőföldről való kivándorlást, az ősatya tíz megpróbáltatásának egyikeként tartja számon. Elmenni onnan, ahol születted, mindenkit ismersz, bírod a nyelvet, ahol a gyerekkor tájai kedvesek neked – nem könnyű dolog. Ezért is áldotta meg az Örökkévaló Ábrahámot azzal: „nagy néppé teszi”, hogy ne féljen a vándorlás okozta kedvezőtlen következményektől. A Midrás szerint ugyanis „az utazás, a vándorélet három dologban rövidíti meg az embert: a gyermekáldásban, anyagiakban és hírnévben”. Ezért hát az isteni ígéret.

Jichák Nissenbaum, ismert rabbi és hitszónok, ehhez a következő magyarázatot fűzte: „Ha ez így igaz egyes ember esetében, még inkább az, amikor egy egész népről van szó.

Íme: a zsidó nép a második Szentély pusztulásának idején, i. sz. 70-ben, hatmillió lelket számlált. A természetes szaporulat szerint manapság a világ egyik legnagyobb népének kellene lennie, hozzávetőlegesen 150 milliónak. A galut, a száműzetés, az állandó vándorlások, menekülések, pogromok, Holocaust – megtették a magukét, hiszen a zsidóság lélekszáma ma nem több 12–13 milliónál.

Ugyanez áll az anyagiakra is. Az évezredek folyamán a zsidó nép rengeteg értéket halmozott fel, mivel szorgalmas és ügyes volt. De erre

is ugyanez vonatkozik, mint a lélekszámra. Elvették, elpusztították, »megtizedelték«.

És a hírnév? Az egykor megbecsült zsidóság az üldöztetések során gúny céltáblájává vált. Így aztán – fejezte be fejtegetését a rabbi – az egyetlen megoldás a Lech Lechá, hazamenni, allijázni, Ábrahám nyomdokain.”

* * *

„És nagy néppé teszlek” (uo.). „Ezt akként kell érteni, hogy azt mondjuk: Ábrahám Istene” (Rási).

A híres dubnói Mággid e mondást az alábbi hasonlattal magyarázta meg:

Amikor egy egyszerű emberről azt mondják, hogy gazdag, elég, ha megemlítik, hogy van pár ezer aranya, s ezzel gazdagsága már bizonyítottnak számít. Ha egy földbirtokosról állítják ugyanezt, akkor már azt kell bizonyítani, hány hold földje, mennyi jószága, hitbizománya, szolgálja van. Ha pedig már királyról van szó, akkor gazdagsága gyarmatokban, tartományokban, hadseregekben mérhető csak. De ha a Királyok Királyáról, a jó Istenről beszélünk, akkor mi mással lehet őt nagyra értékelni, mint azzal, hogy Ő az ismert Ábrahám Istene. Ábrahám, az ismert és fontos személyiség, az Ő szolgálja és ezáltal Isten nagysága ismert lesz az egész világon.

* * *

„Gyermekeidnek adom ezt az országot” (uo. 12 7).

Rabbi Jehezkél, a kuzmiri rebbe megkérdezett egy jeruzsálemi rabbit:

– Hogy van az, hogy az Országot Erec Jiszáélnak hívják és nem Erec Ávrahámnak, Ábrahám országának, vagy Izsák országának?

– Amennyiben az Országot Ábrahám országának hívnák – felelte –, akkor Ismaelnek is része lenne benne, mivel Ábrahám fia volt. Ha Izsák országának neveznék, akkor Ézsauinak is lehetne követelése. Ezért hívják tehát Erec Jiszáélnak, hogy ezzel adjuk mindenki tudtára, az ország kizárólag Izrael fiaié.

– Én pedig amondó vagyok – tette hozzá a kuzmiri rebbe –, hogy azért hívják Erec Jiszáélnak, mert csak a zsidóknak van benne részük, vagyis azoknak, akik zsidó módra viselkednek.

„És oltárt épített ott...” (uo.). „Afeletti örömeiben, hogy az Örökévaló leszármazottat ígért neki és megígérte Erec Jiszáélt” (Midrás).

A leszármazott ígérete szorosan kapcsolódik az Országra vonatkozó ígérethez. Ország vagy haza nélkül ugyanis a gyermekáldás is kétségessé válik, mivel a gyerekek nem maradnak a mieink, aszszimilálódnak, elkallódnak és nem lesz sok örömünk bennük (Imré Chén).

AMIKOR A REBECEN „PÁSZKENOL”

„Felemeltem a kezem az Örökkévalóhoz... hogy nem veszek el egy szál fonalat vagy cipőfűzőt sem, abból, ami a tiéd...” (uo. 14, 22–23).

Ez Ábrahám – Szodoma királyának tett – esküjének szövege. Innen ered, hogy az igaz emberek nem fogadnak el senkitől ajándékot. Az alábbi haszid történet is erről szól:

Reb Méir, a premisláni cádik, egész életében koldusszegény ember volt. Nagyon nehezen élt, mert minden fölösleges fillért, amihez hozzájutott, azonnal jótékonyásra fordította. Ezt olyan formában gyakorolta, hogy amint ilyen pénzhez hozzájutott, még ugyanazon a napon továbbadta, nehogy akár egyetlen éjszakán át is birtokolja.

Egy ízben éjszaka nem tudott elaludni, és nem tudta mire vélni a dolgot. Egy ideig hánykolódott, végül felkelt, felébresztette háza népét is, és arra kérte őket, nézzék meg, nem maradt-e valahol a házban egy kis pénz. Találtak is, majd gyorsan eltávolították, s ezt követően a cádik mély álomba merült...

Történt, hogy reb Méirt felkereste egy zsidó asszony Romániából, azzal a kéréssel, áldja meg őt, hogy gyermeke szülessen. Méir eleget tett a kérésnek. Ezt követő egy év múlva postán kapott 300 dénárt, levél kíséretében, melyben ez állt:

„Mivel feleségem – a rebbe áldásának köszönhetően – gyermeket szült, köszönettel küldöm a csatolt összeget.”

A rebbe elolvasta a szöveget, behívatta a fiait, s elmondta nekik, hogy kapott egy levelet tele tévedésekkel. Először is – mondta – azt írja nekem, hogy „szentéletű cádik”. Hát szent vagyok én, netán cádik? Másrészt képes vagyok én meddő asszonyokat szülésre bírni? Ezekből úgy tűnik, hogy a levél tévedésből került hozzám, tehát viszaküldöm – mondta fiainak.

Azok pedig módfelett elkeseredtek, mert nagy volt otthonukban a nyomor és úgy gondolták, ha Isten küldött egy kis pénzt, miért kellene azt elutasítani? Addig vitakoztak apjukkal, míg az beleegyezett abba,

a vitát döntse el a Bét Din (rabbinikus bíróság). Megtarthatja-e a pénzt, vagy származtassa vissza a küldőnek.

A Bét Din meghallgatta az összes érvet, s végül úgy döntött, hogy a cádik tartsa meg a pénzt, amit kétségkívül neki küldtek. S ha ő nagy szerénységében nem is tartja magát cádiknak, a román zsidó annak látja és az ő áldásának tulajdonítja, hogy meddő felesége fiat szült neki.

Meghallván az ítéletet, rabbi Méir közölte, hogy még szeretné az ügyet feleségével is megtanácskozni.

Igy is történt. Elmesélte az asszonynak a történetet, majd megkérdezte tőle, mi a véleménye?

– Én úgy tudom – mondta az asszony –, nem szoktál olyan valamiből enni, ami nem „glátt” (ez olyan étel, amit ugyan kósernek pászkenoltak [nyilvánítottak], de valami kétség mégis felmerült vele kapcsolatban, és akkor már nem lehet „glátt”, azaz makulátlan).

Méir elfogadta a felesége „pászkenolását” és visszaküldte a pénzt...

MIRTUSZÁG A MOHÉL SÍRJÁN

„És szólt az Örökkévaló Ábrámhoz: menj el országodból, szülőföldedről és atyád házából – abba az országba, melyet mutatok neked. És nagy néppé teszek téged, megáldalak és nagygyá teszem nevedet és te leszel az áldás forrása” (Genézis 12, 1–2).

„Te leszel az áldás forrása” (vagy szó szerint: te magad leszel az áldás). Rási ezt úgy értelmezi, hogy az „áldások kulcsa a te kezében van”.

Erről szól az alábbi haszid történet:

Reb Elimelech a szentéletű cádik Lizsenszkből, úton volt egy híve kíséretében. Hirtelen égi hangot hallott:

„Aki segítségére lesz a nikolsburgi reb Smelkének ellenzőivel szemben, az biztos lehet abban, hogy a túlvilági élet várományosává válik”.

Reb Elimelech magára vállalta ezt az égi küldetést és elutazott Nikolsburgba. Amikor megkérte reb Smelkét, hogy a város nagytemplomában pénteken beszélhessen és megfedhesse a renitens híveket, reb Smelke meglehetősen szkeptikusan felelt:

– Mi értelme illetve haszna lesz ennek? Hiszen ők nem hallgatnak a jó szóra!

Ennek ellenére reb Elimelech addig kérlelte, míg végül beleegyezését adta, hogy „drósét” mondjon a nagytemplomban.

A következő péntek este a templom tömve volt. Sokan jöttek el meghallgatni a vendégszónokot, hátha valami mást mond, mint a város rabbija, aki állandóan csak a parancsolatok betartására nógatja híveit. És nem is csalatkoztak.

Reb Elimelech néhány hamis érveléssel „bebizonyította” hallgatóságának, hogy a Tóra egynemely súlyos tilalmának áthágására van halachikus lehetőség. Ugy járt el, mint azok a rabbik, akik 150 különböző magyarázattal tudják a férgeseket „kóserrá” nyilvánítani. A hallgatóság ez persze nagyon tetszett, ilyet ők még rabbitól nem hallottak. Miután befejezte beszédét, közölte, hogy másnap újabb drósét fog tartani.

Szombaton már kora reggel az egész város apraja-nagyja ott szorongott a templomban. Ez alkalommal viszont reb Elimelech már egészen más hangot ütött meg. Bevallotta, hogy előző nap csak hiszékenységüket akarta próbára tenni, arra volt kíváncsi, vajon érték-e a mondanivalóját. Most viszont arról beszélt a gyülekezetnek, hogy a Tóra tanításai örök érvényűek, hogy a zsidóság csakis a Tóra iránti hűségének köszönheti fennmaradását. A dróse végig ezt a felfogást hirdette. Szavai olyannyira szívből jövően hangzottak, hogy a hallgatóság felett szinte lebegett a megtérés szelleme, és sokan sírásban törtek ki. A hívek véleményét leginkább az egyik befolyásos „bálbosz” fejezte ki, amikor a nagy hatású beszéd után felállott és azt mondta:

„Uraim, hiszen ez az, amit a mi rabbink is állandóan hangoztat, csak mi nem akartunk hallgatni rá. Most tehát menjünk el hozzá mindnyájan és kérjünk bocsánatot tőle!”

Legott felkerekedett egy népes küldöttség, elmentek reb Smelkéhez, térdre borultak előtte és bocsánatát kérték, amiért ezidáig annyi boszúságot okoztak neki. Megígérték neki, hogy ezentúl minden szavát megfogadják, hiszen az idegen rabbi is bebizonyította, hogy mindenben igaza van.

Reb Elimelech ezek után mint aki jól végezte dolgát, elbúcsúzott reb Smelkétől és hazaindult. Amikor elhagyta a várost, ismét hallotta az égi Hangot: „Jutalmul, mert segítettél reb Smelkének, kapsz 24 órát ajándékba. Akiket ezen időn belül megáldasz – azok áldottak is lesznek.”

Reb Elimelech nagyon megörült a váratlan lehetőségnek. Azonban ahogy telt-múlt az idő, nem találkozott egyetlen zsidóval sem, akit megáldhatott volna. Mélységesen elkeseredett, még sírva is fakadt,

végül kitört belőle a keserűség. „Világ Ura! Adtál nekem egy csodálatos ajándékot, de nem tudok mit kezdeni vele, mert a kiszabott idő már majdnem letelt és nem találkoztam egyetlen árva zsidóval sem. Kit áldjak meg így?”

Alighogy befejezte mondókáját, az úton egy asszony jött szembe vele. Reb Elimelech arca a nő láttán, felderült, megállt előtte, de amikor meg akarta szólítani, az megrémült a férfitől. Mondá neki reb Elimelech: Ne féljen tőlem, jó asszony. Mondja meg, hova valósi és miben tudnék magának segíteni?

Az asszony elmondta ki és mi ő, mi járatban van arrafelé, ezután reb Elimelech megáldotta, végül mindketten folytatták útjukat.

Az asszony hazaérvén elmesélte férjének, hogy az úton találkozott egy ismeretlen zsidóval, aki megáldotta őt. Ez időtől kezdve a házaspár minden dolgát siker koronázta. Bármibe is kezdtek, minden sikerült nekik, üzleteik jelentős hasznot hoztak, s igencsak meggazdagodtak. Sokáig nem tudták mire vélni, hogy egyszerre csak így az ölükbe hullt a szerencse. Végül arra a következtetésre jutottak, hogy az ismeretlen zsidó, aki az asszonyt megáldotta, nem lehetett más, mint Eljáhu (Illés) próféta.

A meggazdagodott családfő, aki közismert volt jótékonyágáról és vendégszeretetről, utasította szolgálit, hogy ha valaki jön és alamizsnát kér – egy tallér erejéig az ő megkérdezése nélkül adhatnak neki. Ha azonban ennél többet akar kapni, akkor szóljanak neki.

Történt, hogy sok-sok évvel később, reb Elimelech öccsével reb Zusével, aki Hanipoliban lakott, egyik városból a másik városba utaztak, hogy pénzt gyűjtsenek fogságba esett zsidók kiszabadítására. Útközben híret vették, hogy az egyik nagyvárosban él egy gazdag zsidó, aki sok cedókét szokott adni, vagyonának nagy részét jótékonyásra költi.

Így hát elutaztak abba a városba is és megkeresték a gazdag kereskedő házat. A szolgálak által felajánlott egy tallért persze nem fogadták el. Az utasításnak megfelelően bevezették őket a gazdag ember szobájába, ahol a feleség, amikor megpillantotta reb Elimelechet, nyomban elájult.

Később, amikor magához tért, azt mondta férjének: „ő az az ember, aki megáldott engem, biztosan ő Eljáhu próféta, és aki most azért jött, hogy mindent visszavegyen tőlünk.”

Ne féljeteK – mondta reb Elimelech –, én nem vagyok Eljáhu próféta és nem azért jöttem, hogy bármit is elvegyek tőletek, amit a jó Isten néktek adott. Én csak egy egyszerű zsidó vagyok, aki Isten nevében megáldott benneteket és áldásom teljesült.

Azt kérdezte erre a gazdag ember: mennyi pénzre van szükségetek, hogy kiváltsátok a fogoly zsidókat?

A testvérek megmondták, hogy 500 aranyrubelt kell ezért fizetniök. A gazdag ember az egész összeget oda akarta adni nekik, de azok nem fogadták el, mondván, hogy másoknak is lehetőséget kell adni arra, hogy micvét gyakorolhassanak. Végül 250 rubelt, a szükséges összeg felét fogadták el, majd továbbmentek.

* * *

„És mondá Isten Ábrahámnak: Te pedig tartsd meg Szövetségemet, te és utódaid...” (Genézis 17, 9).

A lechovitsi rebbe, reb Mordecháj, országszerte ismert mohél volt (a mohél végzi a zsidó fiúk körülmetélését, ami előfeltétele annak, hogy azok Ábrahám szövetségébe bekerüljenek). Soha nem utasított vissza senkit, aki csak megkérte, hogy fiánál a mohéli teendőket ellássa. Nemegetszer hosszú utat tett meg azért, hogy ennek a micvének eleget tudjon tenni. Az is köztudomású volt róla, hogy mindezt ellenszolgáltatás nélkül végezte. Feltehetően ezért terjedt el róla az a legenda, miszerint – a temetése után nemsokára – sírján mirtuszág (hádász) nőtt.

„És ő áll a mirtuszágak között” kezdetű Írásverset (Zakariás 1,10) ugyanis a Zóhár akként magyarázza, miszerint a Brisz angyalának neve Hádász.

* * *

„És kivezette a szabadba és mondta neki: tekints fel az égre és számláld meg a csillagokat... ennyien lesznek leszármazottaid” (Genézis 15,5).

Erre szokta volt Báál-Sém-Tov, a haszidizmus megeremtője mondani: Akárcsak a csillagok, amik távolról apró pontoknak tűnnek, de valójában hatalmas égitestek – ugyanilyenek lesznek a zsidók is. Ebben a világban kicsinek és jelentéktelennek tűnnek, de az égben, a túlvilágon nagyok, hiszen ők képezik ez emberiség kezdetét és értelmét.

BETEGLÁTOGATÁS ZSIDÓ MÓDON

„És megjelent előtte (Ábrahám előtt) az Örökkévaló Mámre ligetében és ő a sátor bejáratánál ült, mikor a nap a legmelegebben sütött” (Genézis, 18,1).

„És megjelent előtte” – „ez beteglátogatás volt” (Rási). Valóban nagyon felemelő érzés, hogy Isten meglátogatja a beteg Ábrahámot. De valójában miből gondolja Rási, hogy az Írás egyszerű szavaiból ez hallik ki?

Minden alkalommal ugyanis – amikor Isten felkeresi Ábrahámot – az Írás elbeszéli a látogatás okát, célját, miről szólt neki az Örökkévaló. Ebben az esetben azonban erről szó sincs, tehát – véli Rási – a látogatás oka nem lehetett más, mint hogy megnézzze a beteget.

Ábrahám azonban nem volt beteg.

Mint tudjuk, az első ősatya, akiről az Írás tanúsítja, hogy beteg volt, az Ábrahám unokája, Jákob volt, és a Midrás szerint azideig a betegség ismeretlen jelenség volt a földön.

Akkor pedig miért kellett Ábrahámnál „beteglátogatást” tenni? Nos, azért, mert ez a nap volt az Ábrahám körülmetélését követő harmadik nap, amikor leginkább fáj a seb. A látogatás tehát nem a betegnek – mivel a körülmetélés nem betegség – szólt, hanem a gyengélkedőnek.

S miért nem szólt egy szót sem az Örökkévaló Ábrahámhoz? Azért, mert ezzel is példát akart mutatni, hogy ilyen esetekben nem kell sokat beszélni, hiszen ez zavarhatja a beteget.

* * *

Reb Eizik, a híres szlonimi rebbe, meg akarta látogatni a város egyik neves Talmud-tudósát, de annak felesége nem engedte be hozzá, mondván, az orvosok megtiltották, hogy beteg férjéhez bárki is bemegyen.

A rebbe szó nélkül távozni készült, amikor a beteg meghallotta az ismert hangot, megkérte, menjen be hozzá, és egyúttal bocsánatot kért, amiért a felesége elküldte őt.

– Szó sincs róla, hogy haragudnék – mondta a rebbe –, sőt inkább hálával tartozom a rebecennek, mert jóvoltából értettem meg egy olyan – Talmudban leírt – esetet, mely eleddig érthetetlen volt előttem.

Nevezetesen, a Talmud egy helyütt elbeszéli, hogy amikor Jesájáhu, a próféta, és Hizkijáhu, a király találkozni akartak, nem tudták eldönteni, ki menjen el a másikhoz. A király azzal érvelt, hogy ő a király, ő a legmagasabb rangú hatalom, tehát a próféta menjen el ő hozzá. A próféta viszont elvárta, hogy a király a szellem emberét tisztelje meg látogatásával. A vége az lett, hogy az Örökkévaló betegséget hozott a királyra, majd utasította a prófétát, jelenjen meg az uralkodónál – beteglátogatáson.

– Soha nem értettem, miért határozottatott így – folytatta a szlonimi rebbe. Ha nem volt más megoldás, minthogy egyikük megbetegedjen, miért épp a királynak kellett megbetegednie? Mi történt volna, ha az Örökkévaló ellenkezőképp határoz?

Most és itt értettem meg az isteni bölcsességet. Ugyanis ha a próféta betegszik meg és a királynak kellett volna meglátogatni, akkor a próféta felesége biztosan nem engedte volna be a „nemkívánatos” vendéget. Hizkijáhu király pedig az idő tájt nőtlen volt, tehát nem emelt senki akadályt az ellen, hogy a próféta meglátogathassa.

* * *

Simon Szófér, a krakkói rabbi (a híres pozsonyi rabbidinasztia leszármazottja) Marienbadban nyaralt, amikor megbetegedett. A szintén ugyanott időző Simon Wolf Rotschild, aki vallásos zsidó volt, meglátogatta a rabbit, de csak néhány percet tartózkodott a betegágyánál.

Amikor a rabbi megkérdezte tőle, miért siet annyira, Rotschild azt válaszolta:

– Maga a beteglátogatás micvája, a Talmud szerint, abból az Írásokból ered, melyben szerepel az a kitétel „**az út, melyen haladjanak**” (Exodus 18,20). Ebből érthető, hogy beteglátogatást „úton haladva”, vagyis gyorsan kell elvégezni.

* * *

„És íme, három ember áll előtte...” (uo.).

Az Ábrahámot látogató három ember – Bölcsseink szerint – három angyal volt. Rási szerint, mivel egy angyal nem teljesít egyszerre két küldetést, mindegyikük különleges feladattal érkezett hozzá. „Egyikük hírül hozta Sárának, hogy fiút fog szülni. A másik dolga volt felforgatni Szodomát. A harmadik, Rafael pedig meggyógyítani jött Ábrahámot, aki a körülmételés után még gyöngékedett. Ez a Rafael – teszi hozzá Rási – utána elment Szodomába, hogy kimentse Lót a felforgatott városból”.

Amikor Slómó Klugert Brod városának rabbijává választották, még ugyanazon a napon azzal tisztelték meg, hogy felkérték, legyen egy aznap tartandó Briszen „szándák” (koma, aki a csecsemőt a szertartás alatt az ölében tartja). A helyszínre érkezvén értesült arról, hogy az újszülött apja nagyon beteg és már halálán van.

Ilyen esetekben Brodban az volt a szokás, hogy a Briszt elhalasztják, és az apa halála után a gyereket az elhunytól nevezik el.

Kluger rabbi azonban épp ennek az ellenkezőjét tette. Sürgősen összehívott tíz férfit (egy Minjent) és körülmételtette a fiúcskát. Ezt követően nem sokkal az apa jobban lett, végül teljesen felépült.

Mondani sem kell, az egész város erről beszélt, mindenki tudni szeretne volna a rabbi indítékát.

A rabbi pedig készséggel meg is magyarázta azt:

– A talmudi idézet Rási-féle magyarázata (lásd fent) készítetett erre a döntésre. Ott arról van szó, hogy nem volt elég angyal az égben, hogy Lót megmentésére külön küldjenek egyet. Ráadásul egy angyal – Rási szerint – nem teljesít két küldetést. Így aztán azt az angyalt, aki meglátogatta Ábrahámot, küldték el Lót megmentésére is, amit csak mellékes feladatként kellett teljesítenie.

– Gondoltam – folytatta –, hasonló helyzet alakult ki ebben az esetben is. Mikor megtudtam, hogy az apa haldoklik, feltételeztem, hogy az égi bíróságon éppen az ő ügyét tárgyalják. Lehet, hogy nincs annyi érdeme, hogy Élijáhu prófétát elküldjék megmentésére, ezért kértem, hogy a Briszt, ahol Élijáhu „hivatalból” jelen van, hiszen ő a Szövetség (Brisz) angyala, azonnal tartsák meg. És ha már úgylis itt lesz – fejezte be magyarázatát reb Slómó –, mindjárt meggyógyíthatja az apát is. S így is történt...

* * *

Ábrahám azért ült sátra bejaratánál, hogy az arra járókat meghívja házába, s megkínálja őket ennivalóval és hogy felfrissüljenek.

Az egyik haszid rebbe erre a következő magyarázatot adta:

– Vannak hivatásos koldusok, akik házról házra járnak kéregetni. Ezekre nem kell várni, jönnek azok maguktól is. Ezzel szemben élnek valaha jobb napokat látott emberek, akik elszegényedtek, és ha nem akarnak éhen halni, rákényszerülnek arra, hogy adományt fogadjanak el. A kapukban azonban megtorpannak, szégyellnek bemenni. Nos, Ábrahám ilyen vendégekre várt sátra előtt. (Slomó Askenázi: „Drágakövek” a Tórából)

AZ ELFECSÉRELT ÁLDÁS

„És felemelte (Ábrahám) tekintetét és látta, hogy három ember áll előtte.... eléjük futott... és így szólt: Uram, ha megnyertem jóindulatodat, kérlek, ne kerüld el szolgádat. Mindjárt hozatok egy kis vizet, mossátok meg lábotokat és dőljetek le a fa alá. Én meg hozatok kenyeret, hogy felüdüljetek ... azután vett vaját és tejet meg a borjút, amit készítettett és eléjük tette...” (Genézis 18, 2–8).

Ábrahám ősapánk vendégszeretete, melyről a Midrás legendák sorát meséli – megihlette a haszid mesevilágot is. A Midrás követendő példának tartja Ábrahámot és azt a viselkedést, melyet a megfáradt vándorok fogadásában tanúsított. A fogadójában (E'S'E'L'), amit Beér Sevában állított fel, a megfáradt vándorok enni és inni kaptak, természetesen ingyen.

Bölcsseink odáig mentek a vendégfogadás fontosságának hangsúlyozásában, hogy azt többre tartották, mint az isteni dicsfény fogadását. (Sábbát 127).

Erről szólnak alábbi történeteink, melyek hőse egy olyan cádik, aki a vendégfogadásban is példamutató.

A szentéletű lublini rebbe, akit hívei „Látnok”-nak tiszteltek, sajnálta, hogy addigi életében sosem volt módja a vendéglátás micváját gyakorolni, miként azt illik.

Egyszer, télen – a nagy hidegek idején történt – egy Lublin melletti kis faluban egy asszony vajúdott, nagy fájdalmak közepette, de a gyerek csak nem akart a világra jönni. Felbéreltek egy embert, utazzon azonnal Lublinba, keresse fel a Látnokot és kérje meg, imádkozzék, hogy az égiek könyörüljenek meg a vajúdó szülő nőn. A küldönc éjnek idején érkezett Lublinba, amikor az egész város az igazak álmát aludta. Mindenütt csak sötétség, sehol semmi fény vagy egy nyitott ablak. Végre, hosszas bolyongás után, észrevette, hogy az egyik házból fény szűrődik

ki. Bekopogott az ajtón és nem tudhatta, hogy aki kinyitotta, az a Látnok volt. A rebbe pedig nem kérdezett semmit, mert látván, hogy a vándor fázik és éhes, begyújtott a kályhába és enni adott neki.

Amikor látogatója végre felmelegedett és jóllakott, akkor kérdezte meg tőle a rebbe, honnan és hová? Az pedig elmondta, küldetésbe jött a rebbéhez, hogy megkérje, imádkozzék egy vajúdó asszonyért. Most azonban késő éjszaka van – mondta –, reggel majd megkeresem őt, addig pedig pihenek.

A rebbe, mintha csak úgy általában érdeklődne az ügy iránt, megkérdezte, kőről van szó, hogy hívják, mi az anyja neve. A küldönc még azt a cédulát is megmutatta, amit a rebbének kellett átadnia.

A Látnok pedig jó éjt kívánt neki és megnyugtatta, hogy majd másnap teljesíti feladatát.

A fáradt ember egészen másnap délig aludt. Későn ébredt fel, így gyorsan felöltözött, hogy elsiessen a rebbéhez, életmentő (Pikuách Nefes) küldetését teljesíteni. A Látnok azonban nem engedte elmenni. „Hová sietsz ennyire? – kérdezte vendégét. – Előbb imádkozz és egyél valamit. Add ide a cédulát és én majd eljuttatom a címzetthez”.

A küldönc készségesen beleegyezett, és nemsokára meg is kapta a rebbe válaszát, ami úgy szólt: menj haza Isten hírével, a vajúdó nő már megszülte egészséges gyermekét.

A küldöncöt még egyszer jóllakatta, az pedig könnyű szívvel hazaindult. Otthon mindent úgy talált, ahogy azt a Látnok megmondta neki.

Az eset után pedig a rebbe azt mondta híveinek: az Ég küldte hozzám ezt az embert, hogy végre teljesíthessem a vendéglátás micváját.

* * *

Mi a jelentősége Bölcseink azon megállapításának, miszerint a vendégfogadás nagyobb illetve fontosabb az isteni Jelenlét (dicsfény) fogadásánál?

Báál-Sém-Tov szerint az, hogy bár a vendégfogadás néha zavarja a Tóra-tanulást, sőt még az is lehetséges, hogy az ember pletykát is kénytelen meghallani, mégis mindezzel nem kell törődni, mivel minden más eltörpül a vendéglátás micvája mellett.

* * *

A rimanovi rebbe egyik híve egyszer arról panaszkodott, hogy bármennyire is szeretné a vendégfogadás micváját gyakorolni, alig van

erre módja, mert a felesége fukar és irigy, mindig kinézi a vendégeket. Ha látogatóba jön hozzá valaki, abból mindig csak veszekedés lesz, ami jó időre feldúlja házi békéjüket.

Mondá neki a rimanovi cádik:

– Íme, ezzel válik érthetővé, miért mondták Bölcsseink, hogy a vendégfogadás nagyobb, illetve fontosabb az isteni dicsfény fogadásánál. Hát nem lett volna elég, ha egyenlőségjelet tesznek a kettő közé? Miért nagyobb az egyik a másíknál, a vendégfogadás az isteni Jelenlét fogadásánál?

A magyarázat pedig egyszerű. Bölcsseink ugyanakkor azt is mondták, hogy férj és feleség, ha békében élnek egymással az olyan, mintha isteni dicsfény ragyogna közöttük. Na már most, ha a két dolog egyenlő értékű lenne, akkor nem létezne vendégfogadás. Ugyanis leginkább az asszony az, aki viszolyog a hívatlan vendégtől, és a férj, csak hogy ne zavarja meg semmi a családi békét, inkább lemondana a vendéglátásról. Mivel azonban a vendégfogadás nagyobb és fontosabb, így a férj nem mondhat le róla, még azon az áron sem, hogy a felesége zsörtöl vele, miáltal elszáll közülük az isteni Jelenlét.

* * *

A szentéletű berdicsevi Lévi Jichák fiatal házasként apósa házában élt. Szokása volt, hogy ő maga szolgálta ki nagyszámú látogatóját, saját kezűleg hozta be a szalmazsákot, vetette meg ágyukat, szolgálta fel ételüket.

Apósa, aki előkelő, gazdag zsidó volt, csodálkozva kérdezte tőle: Minek kell neked annyit fáradozni? Nem tudsz adni egypár krajcárt egy szolgának, hogy mindezt megtegye helyetted?

– Mi abban a logika – válaszolta a vő –, hogy a micvá teljesítésével megtiszteljem a szolgát, ráadásul még fizessenek is érte?

* * *

A két szent testvér, a lizenszki Elimelech és a hanipolai Zuse édesapja egyszerű zsidó volt, aki fiatalkorában csak egy falusi kocsmát bérelt, mégis híres vendéglátó hírében állott.

Egy alkalommal egy egész csapat koldusszegény zsidó szállta meg kocsmáját. A tulajdonos és felesége szívélyesen fogadták őket, enni és inni adtak nekik, majd fekvőhelyet biztosítottak számukra. A koldusok kérték, hogy fűtsenek be nekik, mert meg szeretnének fürödni, így ezt a kívánságukat is teljesítették.

Volt közöttük egy öreg koldus is, aki nemcsak beteg volt, hanem tetőtől talpig fekélyes, ótvaros is. Társai nem voltak hajlandók a szerencsétlennel együtt fürödni, mire a kocsmáros felesége megszánta és maga mosdatta meg a beteg embert. Az, hálából, azt mondta az aszszonynak: jutalmad legyen az, hogy teljesüljön be áldásom és hozzám hasonló gyermekeket szüljél...

Az asszony iszonyúan megrémült. Méghogy olyan gyermekeket, mint ez a szerencsétlen fekélyes...!

Alighogy ezek a szavak elhangzottak, a koldusok szekerükkel együtt egy szempillantás alatt eltűntek, velük a fekélyes ember is. Ekkor fogta csak fel a házaspár, hogy az Isten kísértette meg őket, eldöntendő, érdemesek-e arra, hogy olyan szent fiaik szülessenek, mint reb Elimelech és reb Zuse...

* * *

„Mert az Örökkévaló meddővé tett minden nőt Avimelech házában Sárának, Ábrahám feleségének esete miatt.” (Genézis 20,18).

A cári Oroszországban az volt a szokás, hogy a nagy latifundiumok urai időről időre bérbé adták óriási kiterjedésű erdeiket, amiket aztán a bérlők kitermeltek és a fát jó pénzért eladták.

Történt egyszer, hogy egy vilnai zsidó kereskedő megvásárolta a Csernobil melletti erdő kitermelési jogát. Az erdő melletti faluban telepet létesített, majd Vilnából odavitt egy sereg munkavezetőt és tisztviselőt, akik a munkát irányították.

A kereskedő és emberei egytől egyig „litvák” zsidók voltak, akik ellenezték a haszidizmust, gúnyolták a hívőket naiv hitükért.

Lakott a faluban egy szegény zsidó is, aki a csernobili reb Áron híve volt, és gyakran mesélt a vilnaiaknak rebbéje csodálatos tetteiről. Azok pedig csak csúfolták és kinevették.

Az odatelepített tisztviselők között volt egy pénztáros, aki szintén „mitnágéd”, azaz a haszidizmus ellenzője, volt – és gyermektelen. Megtudván ezt a falusi zsidó, addig-addig gyözködte a pénztárost, mígnem az beadta a derekát és hajlandó volt vele együtt elmenni a rebbéhez és áldását kérni, hogy gyereke szülessen. Társai is rábeszélték, mondván, mi történhet?

Csernobilba érvén mindjárt bementek a rebbéhez, a haszid bemutatva a pénztárost, megjegyezve, hogy az egy „mitnágéd” s végül előadta, hogy mi járásban vannak.

A rebbe teljesítette kérését, megáldotta, hogy egy év múlva fia szülessen. Miután kifizetett 18 rubelt (pidjon), eltávoztak.

Mindez télen történt, a fakitermelés idején, amikor a kivágott rönköket a behavazott utakon szánokkal a folyóhoz szállítják, hogy majd olvadás után a folyón úsztassák tovább.

Eljött a következő tél, a fakereskedő és emberei – köztük a pénztáros – ismét megjelentek a telepen. Rövidesen meglátogatta őket a falusi zsidó is, kíváncsian érdeklődve, beteljesedett-e az áldás? A pénztáros válaszul átkokat szórt a rebbére, aki – szerinte – kicsalt tőle 18 rubelt, hiszen felesége éppoly meddő maradt, mint volt. Az áldás, akárcsak felesége, nem fogant meg.

A falusi haszid kérlelte, utazzék el újfent a rebbéhez, de a pénztáros hallani sem akart róla. Megint csak társai győzték meg, menjen és legalább tudja meg, mit mond a rebbe a látványos „felsülésre”.

Így hát mindketten megint elutaztak Csernobilba. A haszid beszámolt a rebbének az „ügyről”. Bocsáss meg, rebbe – mondta –, annak idején világosan megmondtam, hogy ez a gyermektelen zsidó egy mitnágéd. Miért kellett őt ámítani és fölösleges illúziókat kelteni benne?

A rebbe, miután csendben végighallgatta a szemrehányást, így válaszolt: „Hát tehetek én arról, hogy ő fogta az áldásomat és egy gójtera (nem zsidó nő) pazarolta...?”

A megdöbbenett pénztárosnak „eszébe jutott”, hogy az áldás valóban bekövetkezett, valóban fia született, csak nem a feleségétől.

Amikor döbbenetéből felocsúdott, a pénztáros a rebbe lábai elé bo-
rult, bevallotta tettét és könyörgött, segítsen neki bűnbocsánatot nyerni. Ettől fogva a csernobili rebbe odaadó hívévé szegődött....

KÉT HÁZASSÁG

„És Izsák bevezette Rivkát anyja, Sára sátrába. És elvette Rivkát, aki a felesége lett és (férje) megszerette őt, majd megvigasztalódott Izsák anyja halála után.”

„És Ábrahám ismét megnősült, felesége neve Ketura volt.”
(Genézis 24,67 és 25,1).

A Tórának ebben a szakaszában két házasságról van szó. Sára halála után Ábrahám nagy gondban van. Fiának, Izsáknak, aki már 37 éves, feleséget kell találnia. Méghozzá megfelelő feleséget, hiszen ő Ábrahám szellemi örököse, aki (a zsidó történelemben) sok tekintetben „első” volt. Ő volt az első zsidó, akit körülmetéltek nyolcnapos korában, akinek szülei egyistenhívők voltak, aki hagyta (volna) magát feláldozni Isten szavára, s ezzel megvetette a zsidó mártíromság alapjait.

A pogány és erkölcstelen kánaánita népek között aligha lelt volna megfelelő menyasszonyra. Egy „vegyes házasság” tragikus következményekkel járt volna. Ezért egy nem idevalósít kellett keresni, lehetőleg olyat, aki Ábrahám hátrahagyott rokonságából származik.

Ábrahám el is küldte szolgáját, Eliézert szülőföldjére, Mezopotámiába, aki ott rátalált Rivkára, Ábrahám öccsének, Náchornak unokájára. Ezzel a küldetéssel mint az első sadchen – házasságközvetítő – került be a Tórába.

Fiának kiházásítása után Ábrahám is újra nősült. Egy Ketura nevű nőt vett el, aki további hat fiat szült neki.

Bölcseink a Ketura névben dicsérő jelzést láttak (mivel szó szerint illatos tömjént jelent) és szerintük Ketura nem volt más, mint Hágár, az egykori ágyas, aki elüzetése óta nem ment férjhez, hanem csak nevelte fiát, Ismaelt, és hűségesen várta, hogy Ábrahám visszahívja őt.

* * *

A haszid folklórban a házasságközvetítés mint a vallásos zsidók közötti házasság létrejöttének – szinte kizárólagos – módja természetesen nagy teret kap.

Az alábbi történet, amely a haszidizmus őskorában, a mezritsi Mággid idejében történt meg, szintén e témakörből való.

Egy fiatal és nőtlen haszid a nagyünnepeket a Mággid házában töltötte. Mielőtt még – Szukkot (Sátoros ünnep) után – hazaindult volna, elsírta nagy bánatát a rebbének, hogy nem képes megnősülni, mert szegény, mint a templom egere, és a házasságkövetítők ezért nem ajánlanak neki senkit.

A rebbe végighallgatta a sirámot, majd azt mondta neki:

– Eredj békében. Indulj haza, és az első házassági ajánlatot, amit kapsz, fogadd el.

A haszid útnak indult, majd estére megszállt egy falusi fogadóban. Ott – szokás szerint – léha alakok ettek-ittak, mulatoztak. A haszid csendben ült a kályha mellett, melengette elgémberedett tagjait. Amikor észrevették őt, a kissé ittas fiatalemberek abbahagyták a tivornyázást, és elkezdték faggatni, honnan jön, hová megy. Az meg nagy naivan mindent elmesélt nekik, azt is, hogy mit mondott neki a rebbe a házassági esélyéről.

Erre az egyik fickónak felcsillant a szeme és azt mondta a jóhiszemű haszidnak:

– Nagyszerű! Van a számodra egy kitűnő ajánlatom. Itt van a húgom, fiatal és szép elvált nő, és ráadásul van neki 100 rubel hozománya is. Ha tetszik neked, mindjárt meg is tarthatjuk a kézfogót.

A haszid – rebbéje utasításának értelmében – azonnal elfogadta az ajánlatot.

Persze az egész nem volt más, mint ugratás. A lány – aki szintén belement a mókába, a fogadós lánya volt, akinek az apja éppen nem tartózkodott otthon.

A díszes társaság végigjátszotta, az egész „házassági” ceremóniát. Még chupát (sátor, ami alatt összeadják az ifjú párt) is felállítottak, a Ktubát, (házasságlevél) pedig maga a haszid írta meg.

Miután mindez lezajlott, az „ifjú férjet” gúnyolni kezdték, végül még jól el is verték. Az pedig nem értett semmit. Végül az egyik falusi házába menekült és ott töltötte az éjszakát is.

Reggel korán mindjárt felkereste „apósát”, a fogadóst. Illendően „kedves apósomnak” szólította, aki értetlenül bámult rá. Megkérdezte lányát, nem tudja-e, ki ez az ütődött, az pedig elmesélte az előző este történeteket.

A fogadós egyáltalán nem találta a dolgot olyan jó tréfának, mint a lánya. Elmondta mindennek a „vejét”, s megkérdezte tőle, hogy ’nem vette észre, hogy bolondot csináltak belőle. Olyannyira méregbe gurult, hogy a végén meg is pofozta a fiatal haszidot.

Miután a fogadós egy kissé lehiggadt, gondolkodni kezdett. Arra a következtetésre jutott, hogy a dolgot csak szép szóval tudja rendbe tenni, mert ha a fiatalember megmakacsolja magát, abból még nagy bajok származhatnak. Ezért aztán nyájas szavakkal fordult hozzá, kérvén őt, hogy adjon válólevelet viccből elvett feleségének, és ezért még kap 20 rubelt is.

– Megmondom neked, kedves apósom, az igazat. Az történt, hogy az én rebbém azt mondta nekem, hogy az első siduchba (házassági ajánlat), amit kapok, egyezzem bele. Én ezt meg is tettem, még akkor is, ha a többiek ezt jó tréfának is tartották. Én, a magam részéről, komolyan vettem. Ha pedig apósuram nem egyezik bele, javaslom, menjünk el együtt a mezritsi Mággidhoz – döntsön ő.

A fogadósnek nem volt más választása.

Amint a Mággid elé kerültek, a fogadós kétségbeesve elmesélte, hogy a lánya közreműködésével felelőtlen fickók becsapták ezt a mulya haszidot, aki ragaszkodik a házassághoz. A fogadós felajánlotta, hogy hajlandó 100 rubelt adni, ha a lánya megkapja a getet (válólevél).

– Most hagyj magamra ezzel a fiatalemberrel, beszélék vele, később majd gyere vissza – bocsátotta útjára őt a rebbe.

Néhány órával később a fogadós ismét a rebbénél volt és izgatottan várta a választ.

– Beszéltem a fiatalemberrel a válólevél ügyében – mondta neki a rebbe. – Hajlik rá, hogy megadja, de csak azzal a feltétellel, hogy nem száz, hanem ezer rubelt kap tőled. Én pedig ajánlok neked egy jó partit, egy jó házból való ifjú embert, aki kész ezer rubelt adni neked, így téged semmi veszteség nem ér.

A fogadós elfogadta a rebbe ajánlatát.

– Hát akkor tudd meg – folytatta a rebbe –, hogy az általam ajánlott fiatalember egy igen előkelő család sarja. Ő maga tehetséges, istenfő, tanult ember. Egyetlen baja az, hogy nincs pénze. Most azonban már van ezer rubelje (amit tőled kap a „válás” fejében...) ezért tehát lámpással sem találhatsz jobb vőlegényt a lányod számára. Én mondom neked, hogy ezt a házasságot az égben „szervezték meg”, tehát utazzatok haza egészséggel és minden jót nektek.

A fogadós elfogadta a rebbe ajánlatát.

A FÖSVÉNY HÁROM PERE

„Amikor Sára meghalt Kánaán földjén, Kirját Árbában, azaz Hebronban, Ábrahám jött, hogy meggyászolja és elsirassa őt. Majd felkelt Ábrahám a halottja mellől és így szólt a hettitákhoz:adatok nekem sírhelynek való birtokot nálatok, hogy oda temethessem halottamat”. (Genézis 23, 2–4).

Berdicsevbén, a szent életű Lévi Jichák rabbi idejében, meghalt egy fukarságáról közismert gazdag zsidó.

A temetéssel foglalkozó szent egylet, a Chevra Kaddisa, az elhunyt családjától nagy összeget kért a sírhelyért, de azok nem voltak hajlandók a kivetett összeget megfizetni. A végén megegyeztek abban, hogy csak annyit fognak majd adni, amennyit Lévi Jichák ró ki a családra. Ebbe mindenki beleegyezett.

A cádikot az illető halálhíre nagyon lesújtotta és – hallván a történeteket – parancsba adta a Chevra Kaddisának, hogy a családtól egy fillért se kérjenek, csupán annyit fogadjanak el, amennyit önszántukból adnak. Arra is kérte őket, tudassák vele a temetés időpontját, mert részt kíván azon venni. A Chevra Kaddisa emberei meglepődtek, de a cádik szavai szerint cselekedtek. Amikor kitudódott, hogy maga a cádik is részt vesz a temetésen, a város apraja-nagyja is megjelent azon, miáltal az elhunyt nagy tisztességben részesült.

A temetés után azt kérdezték a rabbtól, hogyan lehetséges, hogy egy egyszerű, bár gazdag, de mindemellett fősvény ember ilyen nagy „kóvedban” részesült?

A cádik, a kérdésre válaszolva, elmondta, hogy ennek az embernek három pere volt nála, három „Din Tóra” és mind a hármat megnyerte, így megérdemli, hogy megkülönböztetett tisztelettel viseltesseken iránta. Végezetül a rabbi elmesélte mind a három per történetét.

Az első Din Tóra

Volt egyszer egy borügynök, aki a borkereskedőktől kapott pénzen felvásárolta a szőlősgazdáktól a bort, majd leszállította megbízóinak. Az üzleten a szokásos jutalékot kereste.

Egy alkalommal, miután a megvett nagy tétel bor árát ki akarta fizetni, kiderült, hogy elvesztette az előlegként felvett pénzt. Az ügynök jajveszékelt, majd ájultan összeesett. Hiába próbálták magához téríteni, nem sikerült, ezért több orvost is elhívtak hozzá, de azok egybehangzóan állították, hogy mindaddig, amíg a pénz nem kerül elő, az

ügynök nem kel életre, mert amint meghallja, hogy a pénze még mindig nincs meg, ismételten elveszti az eszméletét.

Ugyancsak ebben a városban – ahol az eset a borügynökkel megtörtént – tartózkodott az, akit ma temettünk. Hallván a nagy lármát, érdeklődött annak oka felől. Miután elmondták neki, mi történt, azonnal tudatta a borügynökkel, hogy megtalálta az elveszett pénzt. Az ájult ember rögvest magához tért, és emberünk át is adta neki a teljes összeget. Ez azonban nem volt igaz. A pénzt nem ő, hanem valaki más találta meg. Emberünk azonban, mikor látta, hogy ezen a pénzen múlik a borügynök élete, nem habozott, hogy saját zsebéből kifizesse ezt a nagy összeget, amit, úgymond, megtalált.

Ott volt a tömegben az is, aki valójában megtalálta a pénztárcát. Eredetileg meg akarta tartani a pénzt, de amikor azt látta, hogy egy ismeretlen zsidó egyszerűen, csak úgy, kiveszi a zsebéből az összeget és odaadja a szerencsétlen embernek – lelkiismeret-furdalása támadt. Az eset olyannyira nem hagyta nyugodni, hogy végül elhatározta, visszaadja a nagylelkű embernek a talált pénzt.

Elutazott tehát Berdicsevbe és felkutatta emberünket. Elmesélte neki a történeteket és azt mondta: Íme, itt van a pénz, amit megtaláltam. Ez Önt illeti meg, mivel Ön adta oda helyettem. A nagylelkű ember azonban nem volt hajlandó elfogadni. „Én Önt nem ismerem – mondta – és semmi közöm az elmondottakhoz. A Jóisten kegyelméből jutottam ehhez a nagy micvához, hogy megmenthettem egy embert és ez a micvá nem eladó”.

Végül megegyeztek abban, hogy eljönnek hozzám Din Tórára, mindketten előadják érveiket és az én döntésem lesz a mérvadó. Én pedig úgy döntöttem, hogy a berdicsevi zsidónak van igaza, mivel ha nem akarja, nem köteles a pénzt elfogadni.

A második Din Tóra

Élt egyszer Berdicsevben egy szegény zsidó. Olyannyira szegény volt, hogy kilátástalan helyzetében világgá akart menni szerencsét próbálni, de a felesége ebbe sehogyan sem akart beleegyezni.

A szegény ember végül azt a mesét adta be a feleségének, hogy egy gazdag kereskedő felvette tisztviselőnek és munkájából adódóan messzi városokba kell utaznia mint ügynök. Az asszonynak azonban nincs miért aggódnia, mert minden csütörtökön felveheti a cég pénztárcánál a férje heti fizetését.

Ily módon az asszony már kötélnek állt, s a férj elutazhatott.

Az első csütörtökön a feleség el is ment a cég pénztárához, felvenni férje fizetését, de a pénztáros nem értette, hogy az asszony miről beszél, ő a férjet nem ismeri, fogalma sincs, miről van szó. Az asszony nagy patáliát csapott; az ő férje nem hazudik, ha ő azt mondta, hogy itt dolgozik, akkor az úgy is van.

A pénztáros pedig küldené a jóasszonyt akárhová, de az csak hajtogatga a magáét. A hangos szóváltás behallatszott a belső szobákba is, ahol a gazdag cégtulajdonos ült. Kijött és érdeklődött, miről van szó, majd amikor meghallotta a történetet, azt mondta, ja, igen, én magam vettem fel azt az embert, csak elfelejtettem szólni. Végül utasította a pénztárost, hogy ezentúl minden csütörtökön fizesse ki a mondott összeget...

A világgá ment szegény ember pedig sikerrel járt, nagy üzleteket csinált és meggazdagodott. Végül amikor hazament, felesége boldogan újságolta neki, hogy hála Istennek, semmiben sem szenvedett hiányt, mert a főnök minden csütörtökön pontosan kiadta a bérét.

Elcsodálkozott nagyon a meggazdagodott szegény, de végül rájött, mi is történhetett. Kiszámította, mennyit fizetett ki a cég az ő fiktív fizetése fejében, majd elment a főnökhöz – aki nem volt más, mint elbeszélésünk hőse –, hogy köszönettel visszaadja a pénzt.

A kereskedő azonban erről sem akart hallani. Kijelentette, nem is ismeri őt, mármint a férjet, amit adott, azt a feleségnek adta jótékony-ság (cödáká) gyanánt, és ő nem köteles azt elfogadni, ha vissza akar-nák fizetni.

Így ők is Din Tórára jöttek hozzám – meséli a berdicsevi cádik – és az illető „fösvény” ismét megnyerte a pert.

A harmadik Din Tóra

Élt egyszer Berdicsevben egy tönkrement kereskedő, akinek alkalma nyílt egy olyan üzletet kötni, amin sok pénzt lehetett volna keresni. Igen ám, de az üzletbe előbb egy bizonyos összeget be kellett volna fektetni, azonban neki még ennyi pénze sem volt.

Gondolt egyet és elment történetünk hőiséhez – a ma elhunyt és „fösvénynek” ismert emberhez – azon kéréssel, kölcsönözné-e a szükséges összeget jótéteményi (Gmilut Cheszed) alapon, vagyis kamat-mentesen.

Az pedig a kérdésre kérdéssel válaszolt: Ön nem gazdag ember. Milyen biztosítékot tud ajánlani nekem arra, hogy a kölcsönt vissza is fogja fizetni?

A kért biztosítéknak a jó Istent ajánlotta, mint aki azt mondja: a jó Isten fizesse meg. Nem kis meglepetésére a „fösvény” elfogadta a felajánlott „kezes” és kiutalta neki a kért összeget.

Az ügylet sikerült és a kölcsönkérő sok pénzt keresett vele. Egy idő múltán elment, hogy megfizesse adósságát, de a „fösvény” ezúttal sem akarta a pénzt elfogadni, mondván, hogy ő már megkapta a kölcsönt teljes egészében.

– Mikor, hol és kitől kapta meg? – kérdezte. – Hiszen ez idáig még egy fillért sem fizettem vissza?!

– A kölcsönt arra fel adtam, hogy a kezes maga az Örökkévaló. Ő pedig már visszafizette nekem, sőt még meg is toldotta – adta meg a magyarázatot.

Természetesen ők is eljöttek hozzám Din Tórára és a „fösvény” ezt a pert is megnyerte.

Most már talán érthető, miért érdemelte meg az elhunyt, hogy nagy tiszteletben temessük el – fejezte be elbeszélését a berdicsevi cádik.

Ekkor jöttek rá a város zsidói, hogy a megboldogult csak megjátszotta a fösvényt, mivel nem akart feltűnni nemes cselekedeteivel...

AZ ATYAI ÁLDÁS

Amikor Izsák már nagyon öreg volt és szinte alig látott, elhatározta, hogy megáldja elsőszülött fiát, Ézsaut. Ez azt jelentette, hogy Ézsau viszi tovább az ábrahámi örökséget.

Rivka azonban tudatában volt annak, hogy Ézsau, aki durva, kegyetlen vadász hírében állt, nem lesz alkalmas a szellemi örökség, az egyistenhit terjesztésére. Kihasználva Izsák vakságát, cselhez folyamodott, hogy így szerezze meg kisebbik fia, Jákob számára az atyai áldást.

„Lám, én megöregedtem, nem tudom, mikor fogok meghalni” (Genézis 27, 2). Ezekkel a szavakkal hívta Izsák magához fiát.

Ezek a szavak sugallták Bölcséinknek azt a gondolatot, hogy az ember térjen meg egy nappal a halála előtt, de mivel előre nem tudható, mikor következik be az a nap, ajánlatos a megtérést mihamarabb megtenni....

A lublini rebbe, reb Jákob Jichák, a „lublini Látnok”, egy Szimhát Tóra ünnepének éjjelén kiesett az ablakon és súlyosan megsérült. Jónéhány ellenlábasa reménykedett abban, hogy a rebbe többé nem is kel fel, s e feletti örömlükben alaposan a pohár fenekére néztek.

Megtudta ezt a rebbe is és azt mondta:

– Azon a napon, amikor eltávozom ebből az árnyékvilágból, még vizet sem fognak inni...

A hívek e szavak értelmét csak a Látnok halálakor értették meg, ugyanis ez a Tisá Beáv böjtnapján következett be, amikor még egy korty vizet sem szabad inni.

* * *

A nischizi reb Jichák a berdicsevi cádik, Lévi Jichák unokáját vette feleségül. Az ifjú párnak – még esküvőjük előtt – a nagyapa megígérte, hogy négy éven át nála fognak kosztolni. A fiatalok arra kérték a

cádikot, hosszabbítsa meg a négyéves terminust, de ő megtagadta a fiatalok kérését, s unszolásukra ismételten kijelentette, hogy nem áll módjában erre ígéretet tenni.

Végül kiderült, hogy a berdicsevi éppen azon a napon tért meg őseihez, amikor letelt a négy év.

* * *

„**És hozott neki bort és ivott**” (uo. 25).

Honnan volt Jákobnak bora? – kérdi a Midrás. A válasz: Michaél arkangyal hozott neki a mennyországból (Tanchuma).

A lelvi cádik, reb Dávid felkereste a közeli faluban élő barátját azzal a javaslattal, hogy menjenek el együtt Mesterükhöz, a lublini Látnokhoz. Amikor a cádik megérkezett barátja házába, az arra kérte a feleségét, készítsen tiszteletére ebédet.

Az asszony teljesen kétségbeesett, mert olyan nagy nyomorban éltek, hogy egy kis liszten kívül az égvilágon semmi ennivaló nem volt otthon, még a kályhába sem volt mivel begyújtani. Végül kiment az erdőbe, szedett egy kis rőzsét, begyújtott, s a kevéske lisztből és vízből – minden zsiradék és fűszer nélkül – elkészített íztelen ételfélét szolgálta fel férjének és vendégének.

Hazaérvén, reb Dávid elmesélte feleségének, milyen fenségeset evett barátja házában. Ugyan nem tudja, mi volt az, de az íze olyan volt, mintha egyenesen a mennyországból hozták volna – mesélte.

Az asszonyt kíváncsivá tette, vajon mi lehetett az az étel, ami férjének annyira ízlett, hiszen azt nemigen érdekelték a kulináris élvezetek. Elutazott tehát férje barátjának házába, hogy kifaggassa annak feleségét.

– Jaj, ne is kérdezze – emlékezett vissza a történetekre a szegény asszony –, amikor megjött a vendég és a férjem arra kért, készítsék valami ebédet, és nem volt itthon azon a kis liszten kívül semmi – teljesen összetörtem. Végül, miután azt az íztelen kotyvalékot elkészítettem, imádkozni kezdtem. Világ Ura! Te tudod, hogy főznék én mindent, mi szem szájnak ingere, hogy a cádik jóllakjon. De mit tegyek, ha csak ennyim van? De Neked, drága jó Istenem, van egy mennyországod, tedd meg tehát, hogy ennek a kotyvaléknak mennyei íze legyen, hogy a cádiknak jóleszen az étel...

– Úgy látszik – sóhajtott megkönnyebbülten az asszony – imám meghallgatásra talált...

* * *

Amikor Jákob Izsák elé járult, hogy az áldást „kicsalja” tőle, fivére, Ézsau ünneplő ruháját viselte, amit anyja adott rá. Az Írás így folytatja: „**És közelebb lépett és megcsókolta őt; ekkor megérezte (Izsák) ruhájának illatát, megáldotta őt és azt mondta: Íme, fiam illata olyan, mint a mező illata, melyet megáldott az Örökkévaló**” (uo. 27).

Reb Chájim, a cányi rebbe egyszer átutazott egy kis falun. Hirtelesen megállította a szekeret, leszállt és bement a közeli fogadóba. A cádik az után érdeklődött, van-e a közelben egy öreg asszony vagy férfi. Kiderült, hogy a fogadós édesanyja, aki 90 éves, ott lakik a fiával és unokáival együtt. Ekkor arra kérte a háziakat, hadd találkozzék a nénivel. Természetesen hozzájárultak és a rebbe az idős hölgyet arról faggatta, emlékszik-e arra, hogy járt-e vagy volt-e valaha errefele cádik?

A néni emlékezett rá, hogy a berdicsevi cádik – réges-régen – Magyarországra igyekezvén, átutazóban, két hetet töltött ebben a fogadóban.

– Amikor megérkeztünk ide – magyarázta a cádik híveinek –, a levegőben valami jó illatot éreztem, ami arra utalt, hogy valaha egy cádik járhatott errefelé. Csak azt nem tudtam, mikor és ki lehetett az. Most már tudom...

A GYÓNTATÓ KOCSMÁROS

„**Amikor felnőttek a fiúk (Ézsau és Jákob), Ézsau a vadászathoz értő, szabadban élő ember lett, Jákob ellenben szelíd sátorlakó...**” (Genézis 25, 27).

„Vadászathoz értő” – vagyis olyan, aki kész saját apját is szavakkal törbe csalni és becsapni. Ézsau is ilyet kérdezett apjától: „Tata, hogy adják a tizedet a sóból és a szalmából?”...(Rási) (Holott a sóból és szalmából nem kell tizedet adni, tehát a kérdés szenteskedő és tisztességtelen volt.)

Egyszer egy zsidó asszony elment a szentéletű Jósua Heszhez, akit könyve után „Ohév Jisraél”-nek hívtak és egy kérdést tett fel neki:

– Purim előtt kimostam és kikeményítettem egy csomó fehérneműt. Szabad-e Pészáchkor azt a szobát használni, ahová a kikeményített fehérneműt kiteragettem? (Ugyanis mivel régen a keményítőt lisztből

készítették, a keményítő ekkor chómeznak számított, és Pészachkor tilos volt a használata.)

A rabbi válaszként az alábbi történetet mesélte el látogatójának:

Egy falusi zsidó kocsmáros sorsa – akinek megélhetését a helybéli parasztek biztosították, hiszen pénzüket itt költötték el – veszélybe került. A plébános – aki dühödtt antiszemita volt – megtiltotta a paraszteknek, hogy a zsidó kocsmájába betegyék a lábukat. Még azzal is megfenyegette őket, hogy ha nem hallgatnak rá, akkor nem fogja őket meggyóntatni.

A parasztek, mivel féltek a plébánostól, elmaradtak az ivóból. A szegény kocsmáros, látván, hogy súlyos helyzetbe került, meglátogatta egykori kuncaftjait és érdeklődött náluk, vajon mit vétett ellenük, hogy elkerülnek az ivóját? A parasztek pedig őszintén elmesélték neki, hogy mi történt és megmondták azt is, hogy bizony ők félnek a plébános átkaitól.

„Tudjátok mit, ezentúl én foglak benneteket meggyóntatni” – ajánlotta fel nekik a kocsmáros. A parasztek örültek ennek a megoldásnak és újra elkezdtek járni a zsidó kocsmájába.

Egy alkalommal az egyik parasztek megállt az ivó ajtajában, láthatóan nagyon nem akaródzott neki bemenni. Kérde tőle a zsidó: mi a baj, miért nem jössz be?

– Gyóntni szeretnék, mert vétkeztem – felelte a szorongó parasztek.

Kocsmáros: Mondd el hát, mi a vétke?

Parasztek: Loptam egy kötelet.

Kocsmáros: Add vissza a kötelet annak, akitől elloptad.

Parasztek: Nem tudom, kié volt a kötél.

Kocsmáros: Akkor a kötél árát osszad szét jótékony célra és ezzel meg lesz neked bocsátva.

Parasztek: De van még egy vétke.

Kocsmáros: No, mondj el azt is.

Parasztek: A kötélhez két tehén is volt kötve.

Kocsmáros: És mit csináltál a tehennel?

Parasztek: Levágtam őket.

Kocsmáros: Add a tehének árát is jótékony célra.

Parasztek: Még nincs vége. A tehének egy szekérhez voltak kötve, így elloptam azt is.

Kocsmáros: És mi lett a szekér sorsa?

Parasztek: Felvágtam tűzifának.

Kocsmáros: Add a szekér árát is jótékony célra és minden rendben lesz.

Paraszt: Jó, de egy kis baj van, mert a szekéren feküdt egy gyerek is.

Kocsmáros: Miért, mit csináltál a gyerekkel?

Paraszt: Megöltem őt.

Amikor a cádik elismételte a paraszt utolsó szavait, hirtelen a fejéhez kapott és felkiáltott: „**Megölted, megölted!**”

Ekkor az asszony földre borult és hangos zokogásban tört ki. Megvallotta, hogy szült egy törvénytelen gyereket (mamzér), akit megölt. Könyörögve kéri a rabbit, mondja meg, mitévő legyen, hogy vétke megbocsátassék.

A rebbe kemény szavakkal fedtte meg az asszonyt. Súlyos bűnét, hogy fattyút szül, megöli, még azzal is tetézi, hogy elmegy a rabbihoz és galád kérdéseket tesz fel holmi kikeményített ingekről (akárcsak Ézsau az apjának).

Az asszony könyörgésre fogta a dolgot, míg végül is a rabbi pontosan előírta neki, mit tegyen, hogyan viselkedjék a továbbiakban, hogy főbenjáró bűne feloldozást nyerjen.

Egy idő után az asszonyból jóraivaló, vallásos zsidó nő vált.

* * *

„És Izsák szolgálai ástak a völgyben és ott olyan kutat találtak, amelyben forrásvíz volt” (Genézis 26, 19).

Egy zsidónak lehetősége nyílt egy helyi hatalmasságtól vendégfogadót bérelni. A kedvező feltételek neki és családjának jó megélhetést biztosíthattak volna. A vendégfogadó ugyanis egy olyan útkeresztesződésben állt, amelyen az állatkereskedők keresztülhajtották csordáikat, amikor útjukat le akarták rövidíteni. A dolognak volt azonban egy szépséghibája. A környéken nem volt víz, így az állatkereskedők, ha meg akarták állataikat itatni, kénytelenek voltak elkerülni a falut. A zsidó tisztában volt vele, ha a közelben lenne víz, a párnósze (megélhetés) sokkal biztosabb lenne.

Elment tehát a ziditsovi reb Jichák Ájzikhoz tanácsot kérni, mit tegyen. Az javasolta, hogy nyugodtan bérelje ki a fogadót, ásson ott egy kutat, majd ismét menjen el hozzá.

Így is történt. Amikor az illető újból elment a cádikhoz, az ráparancsolt, hogy ásasson egy kicsit melyebbre, majd egy cédulára ráírta „**és jöttek Izsák szolgálai és jelentették neki, hogy ástak és mondták**

neki: találtunk vizet!” (uo. 32). Ezt odaadta a fogadósnak azzal, hogy dobja be a megásott kútba.

A zsidó pontosan betartotta a cádik által mondottakat és valóban, rövid idő múlva, a kútból friss forrásvíz tört fel. Hamarosan híre ment eme örömteli eseménynek, és egyre többen jöttek errefelé. Felvirágzott a falu élete is, no meg a mi zsidónknak is jól ment.

Ahogy az már ilyenkor lenni szokott, a zsidó egyik irigye a földesúr fülébe kezdett duruzsolni, hogy túl olcsón adta bérbe a fogadót, hiszen az egy aranybánya, a bérlő nagyon hamar meg fog rajta gazdagodni, bezzeg ő – a „duruzsoló” – hajlandó a bérletért a dupláját fizetni.

Ez az érvelés nem maradt hatástalan a földesúrra. Elfogadta ezt a számára kedvezőbb ajánlatot és átadta neki a bérletet.

Zsidónk, aki ily módon elvesztette megélhetését, ismét felkereste a ziditsovi rebbét, elpanaszolván neki nagy baját és újfent csak azt kérdezte, mitévő legyen.

A rebbe nem sokáig gondolkodott a válaszon.

– Írd fel egy cédulára a következő írásverset és dobd be ezt is a kútba – mondta: **„Mindazokat a kutakat, melyeket apjának, Ábrahámknak az idejében szolgálai ástak, betömték a filiszteusok és tele-szórták földdel”** (uo. 18).

Emberünk természetesen megfogadta ezt a tanácsot is, aminek következtében a kút ki is száradt.

Most a falu lakói mentek panaszra a földesúrhoz. Azon siránkoztak, hogy amióta az újabb bérlőé a kocsma, a kút kiapadt és a falu jóléte veszélybe került.

A falu ura ezek után magához rendelte az első bérlőt és felajánlotta, hogy visszaadja neki a bérleményt. A zsidó azonban közölte vele, hogy addig nem ad választ, míg nem kéri ki a szentéletű rebbe véleményét.

Harmadszor is elutazott Ziditsovba. A cádik ezúttal azt tanácsolta neki, hogy csak akkor menjen bele az alkuba, ha az eredeti bérleti díjat kell fizetnie, egy fillérrel se adjon többet. Amennyiben sikerül így megállapodnia – mondta a rebbe – ismét dobjon be a kútba egy cédulát a következő szöveggel: **„És egy másik kutat ásott, mely miatt már nem pörlekedtek és ezt Rechovotnak nevezték el, mondván, most már tágas helyet adott nekünk az Örökkévaló és szaporodhatunk az országban”** (uo. 22).

A rebbe tanácsai alapján a zsidó ügyei rendbe jöttek. A földesúr beleegyezett a régi árba, a bérlő megírta és bedobta a cédulát, és a kút újból megtelt forrásvízzel. Ezek után már senki nem próbálta „megfür-

ni” a bérlőt, akinek még az ükunokái is ugyanebben a fogadóban mér-
ték a pálinkát.

* * *

„És akkor megöregedett Izsák és annyira meghomályosodott a
szeme, hogy nem látott...” (Genézis 27,1).

„Elhomályosodtak a szemei a füsttől, amit Ézsau feleségei füstöltek
bálványaik tiszteletére.” (Rási)

Rabbi Pinchászhoz, a korici cádikhoz eljött egyszer Danzigból egy
asszimiláns, vallástalan zsidó. A lánya hirtelen megvakult és az orvos-
ok nem jöttek rá, mi okozhatta a bajt. Most könyörgött a rabbinak,
segítsen rajtuk.

A cádik végighallgatta az apa elbeszélését, és csak annyit jegyzett
meg: Nyilvánvaló, a betegség öröklött. A lány azért vakult meg, mert
az apja is vak.

Nagyon elcsodálkozott ezen az apa. Bizonygatta, hogy őneki nincs
semmi baja, szeme rendben van, még szemüveget sem hord.

A rebbe erre azt válaszolta: Az igazi vak a vétkes ember, a próféta
szavaival szólva: „**hozd ki a népet, mely vak, pedig van szeme**”
(Jesájáhu 43,8).

Lehet tehát vak olyan is, akinek van szeme. Ebben az esetben egy-
fajta lelki, szellemi vakságról van szó – magyarázta a rebbe az
asszimiláns zsidónak –, majd hozzátette: „Ez az amit a Mísna mond
Sámsonról, a bibliai »erős emberről«, aki a »**szeme után ment**« és a
végén a filiszteusok megvakították...” (Szóta 9,2).

A rebbe figyelmeztette a danzigi hitsorsost, hogy családjának többi
tagját is – akik mind az ő útját járják – a megvakulás veszélye fenye-
geti.

A segítséget kérő zsidó hirtelen tudatára ébredt, mit is mondott neki
a rebbe. Zokogásban tört ki és fogadalmat tett, hogy a jövőben jó zsi-
dóhoz méltón fog élni. A rebbe pedig megígérte neki, amennyiben
betartja szavát, lánya visszanyeri látását. Egyúttal azt is javasolta,
hogy adjon a lánynak erc jiszraéli mézet, mert a Talmud szerint az jót
tesz a látásnak.

Ez Jonatán, Saul király fiának esetéből közismert. Saul – a filiszteu-
sok ellen vívott csata idején – megtiltotta a népnek, hogy estig bármit
is egyenek. Fia, Jonatán mit sem tudott erről a parancsról. Megkóstolta
az erdőben talált lépesmézet, majd megszólalt: „**Nézzétek csak, hogy
elkezdett ragyogni a szemem, mert megkóstoltam egy kis mézet!**”
(Smuél 1,14,29).

Emberünk hazatért Danzigba, háztartását kóserrá tette és szombat-
tartó zsidóvá vált. Lánya meggyógyult, visszanyerte szeme világát.
Hálája jeléül tisztes összeget adományozott két tóratekercs írására,
cserebére szeme világáért.

(A fizikai betegségek és a szellem élet közötti kapcsolatról – lásd a
Báál-Sém-Tov-legendát a Mispátim fejezetében.)

A MENNYBE MENT TEHÉN

Ez a szakasz arról szól, miként menekül el Jákob otthonról testvére, Ézsau haragja elől. Útközben álmodt lát, melyben az Örökkévaló megígéri neki, hogy nem hagyja magára, és eljön az idő, mikor békében visszatérhet apja házába.

Amikor ráeszmél álma értelmére, fogadalmat tesz, hogy hű marad ősei Istenéhez, és ha bármije is lesz valaha, abból mindig ad tizedet.

„És visszatérek atyám házába” (Genézis 28, 21).

A nikolsburgi reb Smelke, a hírneves cádik és fiatal tanítványa, Mose Léb, a későbbi szaszovi cádik együtt keltek át a tengeren. Hirtelen iszonyatos vihar tört ki. Mindenkit elfogott a halálfélelem, az emberek jajveszékelték, imádkoztak, könyörögtek életükért.

Reb Smelke egyszerre csak azt vette észre, hogy ifjú tanítványa az imbolygó hajó egyik szegletében ujjongva táncol, mint akit nagy öröm ért.

A Mester értetlenül nézte a fiút, majd megkérdezte, mitől ilyen boldog?

– Hogyne lennék az, Mesterem, amikor rövidesen beteljesedik az Írás szava „és visszatérek atyám házába” (itt abban az értelemben, hogy a lélek visszatér eredetéhez, a Forráshoz).

– Ha így gondolsz, fiam – mondta reb Smelke –, akkor örülj, és én is veled örülök.

Alighogy ezt kimondta, a vihar lecsendesedett, és kisvártatva a hajó szerencsésen befutott a kikötőbe.

* * *

„És mindenből, amit adsz nekem – tizedet fogok adni” (uo.).

A birzáni cádik, reb Mordecháj Hákohen nagyapja aranyműves volt, s egész életében csak a munkájából élt. Két másik cádik, a premláni reb Méir és a krimnici reb Mordecháj, azt állították, hogy az

aranyműves valójában titkos cádik, mivel munkája közben kabbalával is foglalkozott, s ugyanakkor a Tóra tanulmányozását is a legmagasabb szinten művelte. Természetes volt számára az is, hogy minden jövedelméből tizedet adott a szegényeknek.

Egy ízben – aranyöntés közben – nagy kár érte, de még a kár összegéből is megadta a tizedet.

Sokan nem értették meg ezt, de ő megmagyarázta nekik: – Bölcsenink szerint „köszönetet kell mondani nemcsak a jóért, ami az embert éri, hanem a rosszért is”, amit úgy kell értelmezni, hogy nemcsak a haszonból, hanem a veszteségből is kell tizedet adni.

* * *

Reb Méir, a premisláni cádik, fiatal korában – még mielőtt rabbi lett volna – egyetlen megélhetési forrása az volt, hogy tehenének tejét felesége eladta. Egyébként is meglehetősen szegényes körülmények között élt, mert minden fillért arra tett félre, hogy szombatra húst juttasson a még nálánál is szegényebbeknek.

Történt egyszer, hogy közeledett a szombat, de sehonnan nem jutott pénzhez, amiből a szombatra való húst megvehette volna. Kétségbeesésében elhatározta, levágatja egy szem tehenét, és annak a húsát osztja majd szét.

Az elhatározást tett követte. Éjfélkor elvitte az állatot a sakterhez, s még aznap éjjel gyorsan szét is osztotta a húst.

Másnap reggel persze a felesége hiába kereste a tehenet az istállóban. Zokogva panaszolta el férjének, hogy elveszett a tehén.

– Isten őrizz, dehogy veszett az el – nyugtatta meg az asszonyt –, tehenünk felment a mennyországba...

* * *

„És megáldott engem az Örökkévaló a kedvedért” (uo. 30, 27).

Reb Báruch, az „Álter rebbe” (a Hábád megalapítója) édesapja, Lioznában – ahol fia volt a rabbi – lakott. Az apa, akárhányszor is ment be a fiához, az minden alkalommal tisztelettudóan felállt előtte, hogy ily módon is teljesítse a szülő iránti tisztelet parancsát.

Az apa képtelen volt ezt elviselni.

– Hogy lehetséges az, hogy valaki, akinek Isten szól a szájából, felálljon előttem? – háborgott. El is határozta, elhagyja fia házat, elmegy olyan helyre, ahol nem ismerik.

Jákob álmában égig érő létrát lát

Vándorútra kelt, ment egyik városból a másikba, először mindenütt a zsinagógát keresve. A hívek rendszeresen meghívták házukba, tisztelettel viseltettek iránta, felismerték, hogy nem mindennapi ember.

Eljutott hát Nagyszöllőre is (ez abban az időben Magyarországhoz tartozott, ma Kárpát-Ukrajnához), ahol első útja szintén a zsinagógába vezetett. Itt megismerkedett egy gazdag zsidóval, aki meghívta házába. Aznap ott is maradt ebédre-vacsorára.

A vendéglátó zsidónak pálinkafőzdeje volt. Azon a napon, amikor vendége nála ebédelt, különösen jól ment az üzlet. Elgondolkozott a körülményen és arra a következtetésre jutott, hogy ez valahogy összefüggésben lehet vendégével. Megkérte feleségét, marasztalja ott reb Báruchot másnapra is. Ez a nap is különösen nagy hasznot hozott. Most már biztos volt benne, hogy az üzleti sikereket a vendégének köszönheti. Elhatározta tehát, hogy ajánlatot tesz az idős embernek.

– Látom, Ön nem azért vett vándorbotot a kezébe, hogy meggazdagodjon. Kérem, maradjon nálam, legyen a vendégem, és mindennel ellátom.

Reb Báruch beleegyezett. Kapott egy külön szobát s teljes ellátást. Így élt éveken át, és amikor távozóban volt az árnyékvilágból, a város vezetői és előkelőségei arról faggatták, halála után kit kell értesíteni.

– Oroszországban él négy fiam – mondta –, mind a négy rabbi. Kettőnek küldjetez pontos, részletes értesítést. Egynek csak utalás formájában hozzátok tudomására, mi történt velem. A negyediknek ne küldjetez semmit, ő magától is tudni fogja.

Nagy tiszteletadással temették el a Chevra Káddisa által adományozott díszsírhelyen, később sírkövet is állítottak.

„Az Álter Rebbe”, (a ladii Schnéor Zálmán) értesülvén édesapja haláláról, egy nagy összeget küldött a nagyszöllősi pálinkafőzőnek, hogy megfizesse azt, amit apja eltartására költött, valamint a Chevra Kaddisának a sírhelyért.

Ezek persze hallani sem akartak a pénz elfogadásáról. A küldönc, aki a pénzt hozta, nyomatékosan a tudukra adta, hogy a pénzt küldője egy szent ember és kényes arra, hogy ne utasítsák vissza.

Végül megállapodtak abban, hogy az ügyet a Din Tóra (rabbinikus bíróság) elé viszik. Ez pedig úgy döntött, hogy a Chevra Káddisa köteles elfogadni a sírhely és a sírkő árát, de a pálinkafőzöt nem lehet a pénz elfogadására kötelezni.

A pálinkafőző nagyon elégedett volt. Neki még az az öröm is osztályrészül jutott, hogy fiát reb Báruchról nevezhette el, annak saját kérésére. Ennek a Báruchnak még az unokáit is Báruchnak hívták, Így

adódott aztán, hogy Nagyszöllősben egy egész sor gyereket neveztek úgy, hogy „reb Báruch unokái”.

A SORSDÖNTŐ SORSJEGY

„És íme én veled vagyok és vigyázok rád bárhol jársz és visszahozlak erre a földre, mert nem hagylak el...” (Genézis 28, 15).

Az alábbi történetet reb Mendele, a szentéletű vizsnici rebbe szokta mesélni.

A berdicsevi cádiknak egyik híve panaszkodott helyzete kilátástalansága miatt, mivelhogy rengeteg gondja, adóssága van. Szerencse a szerencsétlenségben – tette hozzá –, hogy sokáig sem környezete, sem üzletfelei mit sem tudtak erről, továbbra is gazdag embernek tartották. Most azonban belekeveredett egy kétes ügyletbe, és az egész vagyona elűszott. Végképp tanácsalanná vált, ezért eljött a rebbéhez azt remélve, jó tanácsával talán segítségére tud lenni.

A rebbe a kérésre csak annyit mondott: Vegyél egy sorsjegyet s ezzel sorsod jobbra fordul.

– Egy pillanatig sem kételkedem abban, amit mondasz – jegyezte meg a haszid –, de kérdés, hogy mikor teljesül be ez az ígélet. A sorsjegyeknél néha évek is eltelnek, mire kihúzzák, addigra pedig a hitelezőim tönkretesznek. Arról nem is beszélve, hogy van egy eladó lányom, akit férjhez kell adnom.

A rebbe megnyugtatta őt, ne féljen, a Jóisten meg fogja segíteni és pénzhez fog jutni, mielőtt a sorsjegyet kihúznák.

A haszid természetesen megfogadta a rebbe tanácsát és megvette a sorsjegyet. Úton hazafelé – mivel késő estére járt már az idő – megszállt egy fogadóban. Ugyanebben a fogadóban töltötte az éjszakát egy magas rangú hivatalnok is, aki akkor éjjel azt álmodta, hogy ugyanebben a fogadóban tartózkodik egy zsidó is, akinek egy nyerő sorsjegy van a birtokában. Amikor felébredt rájött, hogy csak álmodott, majd újból elszenderedett. De megint ugyanazt álmodta, így amikor reggel egészen felébredt utasította az inasát, nyomozza ki, van-e egyáltalán a fogadóban zsidó és ha igen, hozza azonnal elébe.

Az inas könnyen rátalált a zsidóra és haladéktalanul gazdája elé citálta. Az meg minden teketória nélkül megkérdezte, van-e sorsjegye. Miután igenlő választ kapott azt javasolta, cserélje ki a zsidó az ő sorsjegyet az övével, és hajlandó ezért még néhány aranyat is ráfizetni.

A zsidó igencsak vonakodott a hivatalnok kérését teljesíteni. Az egyre jobban belelovalta magát a cserébe, a zsidó meg végképp megmakacsolta magát, mondván, ha ezer aranyat is fizet neki, akkor sem megy bele.

A hivatalnok nem volt ilyen viselkedéshez szokva, megdühödött és megparancsolta a szolgájának, hogy erőnek erejével is, de szerezz meg neki a sorsjegyet. Ezt megelőzően még rálicitált saját ajánlatára is, beigérte az ezer aranyat, de végül mégiscsak erőszakkal jutott a sorsjegyhez.

Amikor a sorsjegy már a birtokában volt, azt mondta: – Látja, nem érdemes velem kikezdeni, ha én egyszer akarok valamit, azt meg is kapom. Ennek ellenére nem akarom megrövidíteni magát, ezért kifizetem az ezer aranyat, miképp azt felajánlottam.

Így hát a haszid – nem volt mit tenni, kénytelen-kelletlen elfogadta az ezer aranyat fájdalomdíjként – ami tetemes pénz volt abban az időben – majd az elcserélt sorsjeggyel hazaindult.

„Isten segítségével minden jóra fordul” – biztatta önmagát. Valóban így is lett. Szerencsésen férjhez adta a lányát, majd nemsokára a kényszerrel hozzakerült sorsjeggyel is megnyerte a főnyereményt.

Míndezen után ismét felkereste a rebbét, és tőviről hegyire elmesélte a rebbének a történeteket.

Válaszul a rebbe megvallotta neki, hogy amikor első ízben ott járt, látta rajta, hogy valóban nagy bajban van. Ugyanakkor láttam azt is – mesélte tovább –, hogy a hivatalnok sorsjegye fog nyerni, nem pedig az, amit te vettél. Oda kellett hatnom tehát, hogy a hivatalnok a fejébe vegye sorsjegyet cserélni veled, és miután készpénzre is szükséged volt a lányod férjhez adásához, adta neked „fájdalomdíjként” az ezer aranyat. Így esett meg tehát, hogy előbb jött a kisebb segítség, majd ezután a nagyobb szerencse.

* * *

„Mily félelmetes ez a hely! Nem más ez, mint Isten háza...” (uo. 17).

Egy galíciai kisvárosban a zsinagóga igen rossz állapotban volt, olyannyira, hogy félő volt, minden percben összedőlhet.

Egyszer reb Méirt, a premisláni rebbét is arra vitte útja, így betért a templomba imádkozni. Amikor kinyitotta az ajtót és benézett, visszahőkölt az eléje táruló siralmas látványtól. **„Mily félelmetes (szörnyű) ez a hely! Nem más ez, mint Isten háza ...!”** – idézte magának szomorúan az Írásverset.

Az öt körülvevő hívek nem értették, mit mond. Sokan azt hitték, valami újszerű kabbalisztikus magyarázatot hallanak.

Reb Méir, látván az értetlen tekinteteket, szavaihoz magyarázatot fűzött.

– „Milyen félelmetes (szörnyű – héberül má norá) ez a hely”. Valósággal istenkísértés ide belépni. „Nem más ez, mint Isten háza”, tehát ezért nincs tulajdonosa, bálábosz, aki törődne vele, megjavíttatná. A falu házai mind jó állapotban vannak, egyedül a templom elhanyagolt.

* * *

„És Jákob fogadalmat tett, mondván: Ha velem lesz Isten... és ad nekem kenyeret és öltözet ruhát... akkor az Örökkévaló lesz az én Istenem...” (uo. 20, 21).

A „század esküvő”-jén, ahol a két nagy cádik – a berdicsevi Lévi Jichák és a ladii Schnéor Zálmán – unokái keltek egybe, részt vett maga a két „nagy öreg” is.

Az esküvői lakomán reb Schnéor Zálmán (nagy)apatársa tiszteletére áldomást mondott. A berdicsevi felé fordulva, poharát emelve csak annyit mondott: „Lehájjim mechutn” (apatárs!) Segítsen meg bennünket a Jóisten anyagiakban és szellemiekben.

Kérdé erre a berdicsevi: – Jól van ez így, apatárs? Előbb az anyagi és csak azután a szellemi? Nem inkább fordítva?

– Nem – felelte erre reb Schnéor Zálmán –, Jákob ősapánk, amikor el kellett hagynia otthonát, így imádkozott:

„Ha... ad nekem kenyeret és öltözet ruhát... akkor az Örökkévaló lesz az én Istenem”. Tehát előbb említette az anyagiakat (kenyér, ruha) és csak azután az Istenséget.

– Igen ám – érvelt tovább a berdicsevi – de hogy lehet összehasonlítni a mi anyagi fogalmainkat Jákobéval?

– És hogy’ lehet összehasonlítni a mi szellemi szintünket Jákobéval? – vágott vissza reb Schnéor Zálmán.

AZ ELSZÁNTSÁG „RECEPTJE”

Jákob és háza népe – útban hazafelé – találkozik Ézsauval. Úgy tűnik, a két testvér megbékélt egymással. Az eltelt 20 év megtette a magáét. Ézsau, a harcias vadász most megilletődötten szemléli testvére népes családját, feleségeit, gyerekeit. Békében válnak el egymástól. Jákob folytatja az Ábrahám és Izsák által kijelölt utat, míg Ézsau megalapítja Szeirben az edomita királyságot, mely később a zsidók örök ellenségévé válik, akárcsak a későbbi Róma.

Jákob félt ettől a találkozástól. S ha egy zsidó fél – imádkozik. Jákob imáját a Tóra is megörökítette:

„Óh, Atyám, Ábrahámnak Istene és atyámnak, Izsáknak Istene... aki azt mondtad nekem, térj vissza hazádba, rokonaid közé, és én jót teszek veled. Méltatlan vagyok mindazon hűséges szeretetre, amit szolgáddal tettél. Hiszen (idefelé) csak egy vándorbottal keltem át a Jordánon, most pedig két táborra lettem. Ments meg engem bátyám, Ézsau kezétől, mert félek tőle...” (Genézis 32, 10–12).

Figyelemre méltó, amint Jákob szerénykedik. „Nem vagyok méltó” (szó szerint: kicsi vagyok én ahhoz) a kegyre – mondja.

A hagyományos zsidó – különösen a haszid – felfogás szüntelen küzdelmet folytat olyan emberi gyengeségekkel, mint a büszkeség vagy fennhéjázás. A zsidó ember legyen szerény, ne tartsa magát nagyra.

* * *

Báál-Sém-Tov, a haszidizmus megalapítója, híveinek azt javasolta, hogy halála után azt a rebbét (szellemi vezetőt) válasszák mesterüknek, aki arra a kérdésre – hogyan szabadulhatnánk meg a büszkeségtől mint rossz tulajdonságtól – azt a választ adja, hogy maga sem tudja.

Ha viszont kész receptet próbál adni arra, miként kell szerénynek lenni, az biztos jele annak, hogy ő maga sem szabadult meg teljesen a büszkeség vétkétől, s lelkéből nem hunyt ki egészen a rátartiság.

A hívek követték a Mester útmutatását. Halála után egyik cádiktól a másikig zarándokoltak, mindegyiküknek feltették az ominózus kérdést, és mindegyiknek volt valamilyen csalhatatlan módszere, miként lehet a dölyföt leküzdeni. Hosszú ideig nem jártak sikerrel. Végül eljutottak a korizi reb Pinchászhoz, aki már akkor szent ember hírében állt.

Ő volt az egyetlen, aki szívük szerint válaszolt.

– Sajnos, nekem is ugyanez a problémám – sóhajtott –, magam sem tudom, miként meneküljek meg a fennhéjázás vétkétől, hogy szívem mélyén se tartsam magam nagyra.

Így lett reb Pinchász a haszidok rebbéje.

* * *

A híres kocki rebbe közismert volt különc viselkedéséről, amit az idegenek, de gyakran még hívei is furcsállottak.

Egy alkalommal egyik tanítványának – egyben sógorának – azzal a különös vallomással állt elő, hogy házasságával kapcsolatban kétségei támadtak.

– Feleségem tulajdonképen azért jött hozzám, mert számos haszid hívő engem tart mesterének, holott én valójában nem is vagyok rebbe, senki és semmi vagyok. Házasságom tehát egy tévedésen alapul, és mint ilyen – érvénytelen.

Sógora, aki maga is neves rebbe volt, azonban megnyugtatta:

– Ne törődj vele, drága sógorom és Mesterem. Az igazság az, hogy a rebecen, azaz a nővérem szempontjából teljesen mindegy, te mit hiszel. Számára tökéletesen elegendő, ha a külvilág, a közvélemény tart annak. És a „világ” valóban igazi rebbének tart téged, és mindig is te leszel a híres kocki rebbe. Így tehát szó sincs bármiféle tévedésről...

* * *

„...és Isten rettegésbe ejtette a környező városokat és azért nem vették üldözőbe Jákob fiait” (Genézis 35,5).

A fenti idézet az alábbi eseményből ered:

Jákob ideiglenesen Schemben – ez már Kánaánban van – táborozik. Az itt uralkodó fejedelem fia elrabolja és megerőszakolja egyetlen lányát, Dinát. Hosszadalmas egyezkedés után ez a pogány törzs bele-

egyezik abba, hogy a férfiak körülmetélik magukat, hogy egy néppé váljanak Jákob családjával, s ily módon Dinát az erőszakot elkövető megtarthatja és feleségül veheti. Jákob két fia, Simon és Lévi azonban – a körülmetélést követő harmadik napon – bosszúból lemészárolják a törzs férfiai. Az apjuk elítéli tettüket, majd családotól gyorsan tovább mennek.

Ezt a szabad elvonulást biztosította Isten azzal, hogy „**rettegésbe ejtette a környező városokat...**”, tehát nem merték őket üldözőbe venni.

A következő haszid történet ezen a bibliai eseményen alapszik.

Az 1857-es év elején (a világ teremtésének 5617. évében) a Cemách Cedek néven ismert (harmadik) lubavitsi rebbe elküldte fiát, Smuél rabbit (ő lett a dinasztia negyedik feje) Szentpétervárra azzal, hogy ott bizonyos zsidó ügyekben intézkedjen.

Elutazása előtt az apa elmesélte neki azt az esetet, ami vele történt, 1843-ban.

– A Péterváron tartott rabbi-konferenciára utaztam, s közben szerét ejtettem, hogy Lioznában felkeressem édesanyám sírját. Amint ott imádkoztam, látomásszerűen megjelent anyám, s hallani véltem a megboldogult hangját:

„– Drága fiam! Tudd meg, hogy mivel egész életemben odaadó híve voltam a haszidizmusnak, itt a mennyországban sikerült bejutnom a Báál-Sém-Tov csarnokába. Arra kértem őt, próbálja irántad az égiek könyörületét megnyerni, és adjon tanácsot, miként tudnál szembe szállni a haszidizmus ellenfeleivel.

– Mivel a fiad betéve tudja a Tóra öt könyvét, a Zsoltárokat és még a Tánját is (a Habad haszidizmus kézikönyve, amit az első haszid rebbe reb Schnéor Zálmán írt), tanácsolok valamit – mondta Báál-Sém-Tov anyámnak. – Írva van, hogy „**Isten rettegésbe ejtette a környező városokat**”. A rettegés héberül: CHITÁT. Ez a szó pedig három másik szó kezdőbetűiből tevődik össze:

CH(umas)= Mózes Öt könyve, T(hillim) = Zsoltárok és T(ánjá). Aki pedig ezen könyvek tudója, az képes a sötét felhőket eloszlatni, annak életútja sikeres lesz.” – Ezt az útravalót adom neked, fiam – mondta végezetül Cemách Cedek. – Bárhol is jársz, bárkivel is tárgyalysz, semmi veszély nem fenyeget és sikerrel jársz, csak mindig tartsd szemed előtt ezt a „hármaskönyvet”.

– Kitűnő „recept” volt ez az elszántságra, a félelem ellen – mesélte jóval később reb Smuél már az ő fiának, Sálom-Dovnak, aki őt követte tisztében. A Tóra néhány fejezetével, egypár zsoltárral és Tánja-

fejezettel sikerült kivédeni a zsidóság ellenségeinek minden mesterkedését.

(Azóta is, napjainkig, a habad haszidok naponta hűségesen elmondják a Tóra heti szakaszának (szidra) egy-egy fejezetét, az előírt számú szoltárt, és a Tánja egy meghatározott részét. Úgy tartják, mindez megvédi a zsidó embert a bajtól és hozzásegít a sikeres élethez.)

EGY FURCSA ELJEGYZÉS

„És Jákob követeket küldött testvéréhez, Ézsauhoz. Mondjátok meg uramnak, Ézsauanak: Lábánnál laktam, ott tartózkodtam mostanáig. Szereztem ökröket, szamarakat és juhokat, szolgálakat és szolgálókat...” (Genézis 32, 4–6).

„Lábánnál laktam, de a 613 parancsolatot betartottam” (Rási).

Rási ezt a Midrás alapján mondja. Hogy honnan veszi ezt a Midrás? Onnan, hogy a laktam szó héber megfelelőjének – Gárti – a számértéke 613. Itt nem merül fel az a kérdés, miként lehetséges, hogy Jákob – mint a Midrás szerint mindhárom ősatya – már jóval azt megelőzően, hogy az Örökkévaló a Színáj hegyén a zsidó népnek adta volna a Tórát, betartotta annak parancsolatait. (Általában elfogadott az a magyarázat, hogy az ősapák olyan istenfélő életet éltek, mintha betartották volna az egész Tórát.) Fogas kérdés azonban, hogyan képes valaki – mégha olyan emberről is van szó, mint Jákob – olyan parancsolatokat betartani, melyek egyrészt csak Erec Jiszráélre érvényesek másrészt csak nőkre, kohanitákra stb. vonatkoznak?

Az alábbi haszid történet ezt a problémát igyekszik megvilágítani.

Egy alkalommal Báál-Sém-Tov egy nem zsidó ember házában tartózkodott, ahol a falon bálványképek függtek. Elhagyván a házat igen vidámnak látszott. Csak később magyarázta meg ennek okát. Annak örült – mondta –, hogy sikerült egyetlen óra leforgása alatt – úgymond – az egész Tórát betartani. Hogy hogyan? A bálványimádás – magyarázta – undorító dolog, tisztátalan valami, aminek a jelenlétében a Tórával még gondolatban sem szabad foglalkozni. Nos, egész otlitém idején meg tudtam óvni magamat attól, hogy a Tórára gondoljak. Ez pedig olybá vették, mintha az egész Tórát betartottam volna.

Reb Dávid, a dinovi cádik szerint Báál-Sém-Tov elbeszélésének tükrében érthetővé válik Jákob viselkedése. Ugyanis Lábán háza is tele volt mindenféle házi bálványokkal, és amikor Jákob huzamosabb ideig kénytelen volt ott tartózkodni, minden erejével arra koncentrált,

hogy ne foglalkozzék a Tórával. Ezt az erőfeszítését pedig úgy tekintették, mintha az egész Tórát betartotta volna.

* * *

Reb Zuse, Hanipoliból – mielőtt az egész világ megismerte szellemi nagyságát és meghajolt volna személyisége előtt – hosszú ideig önkéntes száműzetésben élt. Ide-oda vándorolt, senki nem ismerte s szegény volt, mint a templom egere.

Vándorlása során egy alkalommal, megérkezvén egy városba, egyenesen a tanházba sietett. Egész napját imádkozással és tanulással töltötte, majd az esti ima után odament a rasekolhoz (a hitközség világi vezetője) és megkérte, hívja meg magához aludni. Az végigmérte az ágrólszakadt Zusét és közölte vele, hogy ő nem szokott snorrerokat vendégül látni, koldusok számára ott van a városi menhely (hekdes).

Nem volt mit tenni, Zuse kénytelen volt a menhelyen tölteni az éjszakát, együtt a többi koldussal.

Évekkel később, amikor Zuse már ismert és elismert cádik volt, amikor már számtalan híve leste minden szavát, elvetődött ismét ugyanebbe a városba. Ez alkalommal már lovak húzta díszes kocsival érkezett és a zsidó hitközség nagy fogadást adott tiszteletére. A rasekol saját lakását készítette elő a rebbe számára, még a szolgálóját is érte küldte, hogy vezesse hozzá a vendéget.

Zuse – amint megtudta, ki az, aki őt vendégül akarja látni – azt mondta a szolgálónak: fogd a lovakat és vidd őket gazdád házába – ő maga pedig elment a vendégfogadóba.

A rasekol nem értette a rebbe „üzenetét”. Azonnal a fogadóba rohant.

– Nem emlékszel? – szólt a rebbe. Évekkel ezelőtt, amikor kértem, hogy nálad aludhassak, azzal tagadtad meg, hogy jöttment koldusokat nem látsz vendégül. Én pedig ma is ugyanaz vagyok, mint annak idején, mindössze az a különbség, hogy most nem gyalog jöttem, hanem lovak húzta szekéren. Lásd tehát vendégül a lovakat...

* * *

„És ők, (Simeon és Lévi) azt mondták: hát tűrhetjük, hogy úgy bánjanak a mi húgunkkal, mint valami paráznával ?!” (Genézis 34, 31).

Ez az Írásvers örökítette meg Jákob fiainak szavait, melyeket apjuk megrovó szavaira – amit a hettita törzs férfiainak lemászárlása miatt tett – válaszoltak.

A szent életű reb Báruch, a mezibusi rebbe, egyszer éjnek idején magához kérette néhány hívét, a sameszát, valamint szolgáit és arra kérte őket, menjenek be feleségéhez és az ő nevében kérjék meg, egyezzen bele a válásba. Ha ezt megtette, adja szavát, hogy másnap átveszi tőle a válólevelet (get), mivel az asszony beleegyezése nélkül nem lehet elválni. Hozzátette még, amennyiben beleegyezését adja, akkor azonnal menjen be hozzá.

A haszidok kissé furcsállották a rebbe kérését, de már megszokták, hogy az ő tetteinek és szavainak mindig oka van, és feltételezték, hogy e mögött bizonyára valami titok lappang. Így tehát kérdezősködés nélkül teljesítették a kérést.

A rebecen beleegyezett a válásba, majd bement a rebbéhez, aki ismételtén megkérdezte az asszonyt, beleegyez-e válásba.

Az asszony erre csak annyit jegyzett meg, hogy ő sohasem mondott ellent férjének és ha egyszer az válni akar, akkor elfogadja a válólevelet.

Miután mindez lezajlott, a rebbe a következő szavakkal fordult a haszidokhoz:

– Elváltam, de hát nem jó egyedül lenni, ajánlatok nekem egy jó partit, lett légyen akár egy szegény falusi zsidó jó erkölcsű fiatal lánya.

Elhűlve néztek a haszidok a rebbére, nem akartak hinni a fülüknek, és fogalmuk sem volt, mit is mondjanak neki. Szegények, ők csak azt látták, hogy a rebbe arca lázban ég és tekintete valahová a messzeségbe réved. Nem tudták, mit mondjanak, tehát hallgattak, a rebbe pedig folytatta.

– Pár versztányira innen, az egyik kis faluban él egy zsidó, aki az én hívem és akinek van egy fiatal lánya, jó erkölcsű, jó lelkű, csupa jó tulajdonsággal megáldva. Mit gondoltok, elfogadják házassági ajánlatomat?

A haszidok megint csak nem értették a rebbe szavait. Hát már hogyan akarhatná egy szegény falusi zsidó reb Báruchot vejenek? Jó vicc, hát persze hogy bele fog egyezni.

– Ha ez a véleményetek – folytatta a rebbe –, akkor közületek valaki írja is meg az eljegyzési okmányt (Tnáim). Majd odafordult egyikőjükhez és közölte vele, hogy ő lesz a lány apjának képviselője, és annak nevében mindjárt írja is alá az eljegyzési okmányt. Így is lett,

majd mindenki Mázál Tovot kivánt, „Lechájjim”-ot mondtak. Ezzel az eljegyzés kész tényé vált.

A cádik ekkor magába mélyedt, majd ismét megszólalt:

– Mit gondoltok, a gonosz – azok után, hogy a lány már az én menyasszonyom – képes lesz kezét emelni rá? Úgy gondolom, mielőtt a kezét egyáltalán rátehetné, el fogja törni mindkét lábát. Arra kérlek benneteket, egyeztetek bele, hogy amikor a gonosz elindul a menyasszonyomhoz, törje el mindkét lábát...

A jelenlevők egyhangúlag csak annyit tudtak kinyögni: Ámen, így segítsen az Örökkévaló.

A haszidok tudták, melyik faluról van szó, sőt ismerték a szóbanforgó zsidót is, de nem tudták, miről van szó és ki lehet az a „gonosz”, akit a cádik kiátkozott. Csak abban voltak biztosak, hogy ott valami rendkívüli dolog történik.

Késő estére járt már az idő, a cádik hazaküldte híveit, ő pedig egész éjszaka virrasztott, tanult és imádkozott, ahogy ez már egyébként is szokása volt.

Másnap reggel a cádik behívta magához a haszidokat, a sameszt, a szolgákat valamint a feleségét, és jelenlétükben érvénytelenítette az előző napi eljegyzését, majd végül azt mondta:

– Minek nekem elválni az én feleségemtől és elvenni azt a lányt? Hiszen a gonosz eltörte már mindkét lábát és a Jóisten nem engedte, hogy ártson a lánynak.....

Aznap este aztán megérkezett Mezibusba a szóban forgó falusi zsidó, és elmesélte, mi történt náluk.

– A helyi földesúr fia – kezdte a történetet – egy megátalkodott, erőszakos gazember. Ez a pernahajder szemet vetett a lányomra, az én szépséges lányomra és szélteben-hosszában eldicsekedett mindenkinek, hogy ő bizony „megszerzi” és megerőszakolja a lányomat. Már mindent elkövetett eddig is ennek érdekében, de a lányom egy istenfélő, erkölcsös teremtés és gondosan őrizkedett tőle.

Az egész falu persze mindent tudott, a parasztok kárörvendve mondták is, hogy úgysem sikerül ez neki. Ettől aztán még inkább megdühödött és célja megvalósítása érdekében mindent elkövetett.

Végül azt találta ki – folytatta az apa – hogy napközben elbújik a házamban, ahol a kocsmá is található, aztán éjjel, mikor minden elcsendesedett és a ház népe már alszik, hozzálát aljas terve megvalósításához.

A történethez tudni kell, hogy a falusi házakban található egy olyan nagyméretű láda, amiben az egész télire való gabonát tárolják. Ez ak-

kora, hogy amikor már fogytán van belőle a búza és már az aljáról kell összekaparni a maradékot, valósággal bele kell mászni, hogy ezt meg lehessen tenni.

Nos, nálam is van egy ilyen, ott áll a kocsmában, és a gazember tudta, hogy majdnem teljesen üres. Gondolt egy merészet és amikor éppen nem volt senki ott, észrevétlenül belebújt. Előzőleg még magához vett egy üvegcsében altatót, majd várta, hogy eljőjön az ideje.

Éppen lefekvéshez készülődtünk – folytatta –, amikor megállt a házam előtt egy szekér. Kiderült, hogy eltört az egyik kereke és képtelen volt továbbmenni. A szekéren volt egy ménkü nehéz láda, tele áruval, alig lehet megmozdítani. Ahhoz, hogy tovább tudjon menni, ki kellett a kereket cserélni, ehhez pedig előbb le kellett a ládát róla emelni.

Így aztán a fuvaros kifogta a lovakat, bevitte őket az istállómba, majd a ládát több ember segítségével leemelte, behozta a kocsmámba és rátette az én gabonátároló ládámra, amiben az a gazember lapult.

Végül a kocsis elindult megjavíttatni a kereket, mi pedig lefeküdtünk aludni. Éjfél után az a bitang – gondolván, már mindenki mélyen alszik – ki akart mászni, de hát a láda fedele meg sem mozdult. Megfeszítette minden erejét, míg végül is sikerült résnyire kinyitnia és félig kibújnia, de közben a tető eltört és a felette lévő nehéz súly beleesett az üres ládába, rá a még bennszorult két lábára.

Jó nagy fájdalmai lehettek, mert egyszerre csak kétségbeesett üvöltésre ébredtünk. Hátborzongató látványt nyújtott. Valaki elszaladt a csendőrkért, hogy megállapítsák a büntényt. A nagy rohangálásra felébredt a falu népe is, pillanatok alatt elterjedt a gazfickó „hőstettének” híre. A kocsmá körül ott tolongott a falu apraja-nagyja és tele szájjal nevettek a pórul járt Don Juanon.

Az meg csak üvöltött fájdalmában és könyörgött, szabadítsam már ki a ládából, de a falusiak nem engedték, hogy hozzányúljak. Maradjon így reggelig – mondták, amíg jön a kocsis és elviszi a ládát.

Reggelre kelve aztán, amikor megjött a fuvaros, hazavitték és eközben megtalálták nála azt az altatót is, amit a lányomnak szánt...

Az orvosok megállapították, hogy nem lehet egyik lábát sem megmenteni, mindkettőt le kell vágni. A nála talált altatót használták fel az operáció fájdalmainak enyhítésére...

JEHUDA FÉLRELÉPÉSE

„Történt pedig abban az időben, hogy Jehuda elvált a testvéreitől és csatlakozott egy adulámi emberhez, akinek Chirá volt a neve. Ott meglátta Jehuda egy Suá nevű kánaánita embernek a lányát és elvette feleségül...” (Genézis 38, 1–2).

A Tóra nem számol be Jákob fiainak házasságáról, nem tudjuk kik voltak az ősatya menyei. Csupán Jehuda és József házasságáról van híradás – Jehuda itt, József pedig Egyiptomban nősült, miután kiszabadult a börtönből, ahová Potifár felesége juttatta. (Jehuda esetében a „kánaánita” szót kereskedőnek értelmezik, mivel ez a szó a Bibliában ebben az értelemben is előfordul.)

Jehuda tehát elvált testvéreitől – szó szerint: „lelent” tőlük – önál-lósította magát, megnősült és gyors egymásutánban három fia született: Ér, Onán és Sélá. A család a pásztorok életét éli.

Elsőként Ért, elsőszülött fiát nősíti meg, akihez hozzáadja Támárt, Sém unokáját, aki a Midrás szerint igen szép volt. A házasság szomorú véget ér, az ifjú férj meghalt, az Írás tanúsága szerint azért, mert **„rossz volt az Örökkévaló szemében”** (uo. 7).

Mi volt rossz az „Örökkévaló szemében”? Az Írás nem részletezi. A Midrás a maga módszerével – összehasonlítási alapon – azt hozza fel oknak, hogy Ér nem akart gyereket, mert egyrészt attól tartott, hogy felesége – a terhesség és a szülés következményeként – elveszti szépségét (Jevámot 34), másrészt nem akarta vállalni a gyerekneveléssel járó vesződséget (Joszef Bchor-Sor.)

Itt találkozunk első ízben a sógor-házasság fogalmával, ami később, a Tórában, kötelező parancsolatként jelenik meg. Jehuda, elsőszülött fia halála után, azt mondja második fiának, Onánnak: **„Menj be bátyád feleségéhez, vedd el őt, mint sógora és támassz utódot bátyádnak”** (uo. 8).

Onán – akinek a neve később egy bizonyos cselekedet révén vált ismertté – csak vonakodva tesz eleget az apai kérésnek-parancsoknak.

Mindent elkövet annak érdekében, hogy a kapcsolatból ne születhesen gyerek, mivel „tudta, hogy az utód nem az övé lesz” (uo. 9). Is-tennek nem tetszik Onán magatartása, és ő is meghal.

A levirátus (sógor-házasság) alapján Támár azt várta, hogy Jehuda hozzáadja őt Sélához, legkisebb fiához. Az apa azonban, aki két fiát már elvesztette, féltette a legkisebbet. „**És mondá Jehuda Támárnak, a menyének: maradj özvegyen apád házában, amíg felnő a fiam, Sélá; mert azt gondolta, ne haljon meg ő is, mint bátyjai**” (uo. 11).

Támár szót fogadott és visszaköltözött a szülői házba.

Közben hosszú idő telt el, ezalatt meghalt Jehuda felesége. Később megvigasztalódott, majd barátjával, Chirával Timnába ment, ahol juhait nyírták.

Megtudta ezt Támár, s látta azt is, hogy Sélá ugyan felnőtt, de őt nem adták hozzá... S ekkor Támár merész elhatározásra jutott.

Támár már annak idején, mikor Jehuda visszaküldte őt szüleihez, s nem akarta elhagyni Jehuda családját – a Midrás szerint megérezte, hogy egykor tőle származik majd a Dávid házból jövő Messiás. Most, hogy világossá vált számára, hogy Sélá nem teljesíti be a sógor-házasságot, ravasz cselekedetre szánta el magát: levette özvegyi ruháját és fátyolt öltött, illetve az Astarte-kultusz papnőjének ruháját öltötte fel, hogy Jehuda ne ismerje fel. Magyarán, prostituálnak adta ki magát.

A Timnából – a birkanyírás ünnepségről – hazatérő Jehuda az útke-reszteződésnél megpillantotta az elfátyolozott Támárt, akit természetesen nem ismert fel, és félreérthetetlen ajánlatot tett neki. Támár csak erre várt. Megkérdezte, mit fizet a „szolgáltatásért”? Jehuda megígérte, küld a nyájából egy kecskegidát. Támár elfogadta az ajánlatot, de zálogot kért a „vendégétől” annak biztosítékaként, hogy valóban megkapja majd a kecskegidát. Jehuda ebbe is belemegy, zálogba adja pecsétjét, zsinórját és botját (az akkori Keleten ezek bizonyos személyiségek hatalmi jelvényeinek számítottak).

Három hónappal később Jehuda tudomására hozzák, hogy menyé, Támár, állapotos.

Időközben Jehuda elküldte a beígért kecskegidát, de mivel Támár az „eset” után azon nyomban visszacserélte ruháját és hazament, nem találtak rá. A zálog ennek következtében nála maradt.

Jehuda tűzhálálra ítélte „parázna” menyét. Miközben a vesztőhelyre kísérték, Támár elküldte apósának a zálogot, s azt üzenete: „Akié ezek a dolgok, attól vagyok állapotos... kérlek, ismerd fel, kié ez a pecsét, zsinór és bot.”

Jehuda felismerte és azt mondta: „**Igaza van velem szemben, mert nem adtam a fiamhoz, Sélához...**” (uo. 25–26).

* * *

A kommentátorokat nem hagyja hidegen az a kérdés, miként lehetséges, hogy Jehuda halálra ítélte Támárt erkölcstelen viselkedés miatt. Először is, Támár özvegy volt, nem férjes asszony. Másrészt, milyen hatásköre volt Jehudának arra, hogy menyét halálra – tűzhalálra – ítélje? Mikor, hol és ki nevezte őt ki bírónak?

Rabbi Jehuda Hechaszid, a neves középkori exegeta (a Széfer Hászidim szerzője) szerint nem tűzhalálról volt szó, hanem egy tüzes bélyegről, amit – korabeli szokás szerint – a prostituáltak homlokára égettek, ismertető jelként.

Mások szerint Támárra, aki Sém lánya (unokája) volt, szigorúbb törvények vonatkoztak, mivel Sém kohanita család feje volt.

Támár végül is ikreket szült, kik a Perc, illetve a Zorách nevet kapták. Belőlük származott Jehuda törzse. Perc ivadékai között volt Boáz, kinek fia Ovéd, unokája Jisáj és dédunokája Dávid volt, a Dávid ház megalapítója, a messiási fogalom megtestesítője.

Így teremtődött meg az isteni Gondviselés jóvoltából Jehuda félrelépésének következményeként a zsidó messiási gondolat.

A KALÁCSBÓL NEM JÖN VÉR...

„Ez Jákob nemzetségének története. Amikor József 17 éves lett, testvéreivel együtt a nyáját legeltette... Izrael Józsefet minden fiánál jobban szerette... és tarka köntöst csináltatott neki...” (Genézis 37, 2–3).

A 17 éves Józsefet itt a Tóra „ifjoncnak” nevezi (Náár). A guri rebbe felveti azt a kérdést, miként lehetséges ez? Hiszen Ábrahám nevezte Izsákot – a tizedik megkísértésnél, amikor feláldozni vitte (uo. 22) – „ifjoncnak”, aki – a Midrás számítása szerint – az időben már 37 esztendő volt.

Mikor és meddig „ifjonc” valaki? A rebbe ezt úgy magyarázza, hogy Ábrahám a saját fiát nevezi annak, és ezen nincs mit csodálkozni, mivel egy szülőnek a gyereke mindig gyerek marad, lett légyen akármilyen idős is.

A másik esetben azonban az Írás nevezi Józsefet „ifjoncnak”, ami különösnek tűnhet egy 17 éves fiú esetében, aki már valójában meglett férfi.

Ugyanez a kérdésfeltevés szerepel a Midrásban is. A magyarázat szerint azért nevezi a Tóra Józsefet „ifjoncnak”, mert viselkedésében gyerekes volt, elkényeztetett piperkőc benyomást keltett, aki szépítkezett, szemöldökét ritkította, pipiskedve járt. Többek között ez váltotta ki testvéreinek haragját is és vezetett eladásához, aminek végső következménye az lett, hogy Jákob nemzetsége Egyiptomba került.

* * *

A szentéletű szaszovi rebbe figyelmét felkeltette egy csapat fiatal fiú, akik idejüket semmittevéssel, üres fecsegéssel töltötték. A szeme az egyikőjükre tévedt, akiről az volt a benyomása, hogy kirí a többiek közül, aki jobb sorsra érdemes, nemesebb lelkű ifjú ember. Magához intette és a következő szavakkal fordult felé: „Ha hallgatsz rám és jó útra térsz, akkor eddigi vétkeid érdemkévé válnak.”

A fiú nagy szemtelenül azt felelte erre, hogy ő éppenséggel még többet akar vétkezni, hogy később aztán még több érdeme legyen. Ezután visszatért társaihoz és teljes egészében kiment a fejéből, amit a rebbe mondott neki.

Este, lefekvéskor azonban eszébe jutottak a rebbe szavai. Akkoriban az volt a divat, hogy a fiatal férfiak is bodorították a hajukat és éjszákára hajhálóval kötötték be a fejüket, hogy a „dauer” ne menjen tönk-re. Az ifjú most azon kezdett el töprengeni, mi lesz ha éjjel meghal és a Chevra Kaddisa emberei így találják rá, azzal a nevetséges hálóval a fején!? Ekkor levette a hajhálót a fejről és ezt követően többet nem bodorította a haját sem. Lassanként elmaradt korábbi barátaitól is és hajlott arra, hogy jó útra térjen.

Persze ez nem ment könnyen, mert társai, ha találkozott velük néhanapján, kinevették és gúnyolták, mondván „haszid” lett belőle. Mindennek ellenére ő mégis a javulás útjára lépett és fokozatosan teljesen megváltozott. Egyre inkább magáévá tette a Tóra tanításait és hátralévő éveiben ennek szellemében élt és cselekedett.

* * *

És mondta nekik Reuvén: ne ontsatok vért... (Genézis 37,22).

A kálisi cádik, reb Jichák (a premisláni reb Méir testvéröccse) háza állandóan nyitva állt a szegény vándorok előtt. Történt egyszer, hogy egy nem zsidó vándor kért egy falat kenyeret. Kenyér akkor éppen nem volt otthon, hanem csak friss kalács, amit a rebecen – a szombat

tiszteletére – süttött. Nem akaródzott ezt a kalácsot felválni csak azért, hogy a koldusnak adjon belőle. Férje, látván ezt, azt mondta feleségének: Semmi baj, fiam, vágd fel nyugodtan azt a kalácsot. Ne félj, nem jön belőle vér!..

Az asszony hallgatott szavára, felvágta a barcheszt, leszelt egy nagy karéjt belőle és odaadta a kéregetőnek. Az szépen megköszönte és újtára ment.

Évek múltán a cádiknak Magyarországra kellett utaznia. Útja a Kárpátokon keresztül vezetett, ami egyáltalán nem volt biztonságos, mivel mindenféle rablóbandák garázdálkodtak. A cádik is megjárta, őt is megtámadták, elvették mindenét, majd további sorsát eldöntendő, a bandavezér elé vitték.

Az útonállók vezére nem volt más, mint az egykori koldus. Azonnal felismerte a cádikot, hiszen ő volt az, akinek a jóvoltából megmenekült az éhenhalástól. Megparancsolta embereinek, hogy adjanak vissza mindent, amit elvettek és addig kísérik a cádikot, amíg útját biztonságosan folytathatja.

Épségben hazatérvén elmesélte kalandját feleségének, majd hozzátette: Emlékszel, hogy azt mondtam neked, vágd csak fel a kalácsot, nem jön belőle vér... ez által menekültem meg, nem ontották véretem...
* * *

Százötven évvel ezelőtt (1842-ben) az orosz kormány parancsára a rabbik egybegyűltek, hogy megvitassanak néhány – a zsidó vallás gyakorlásával kapcsolatos – aktuális ügyet. Részt vett ezen a volozsini reb Jichák, az akkori talmudisták feje, a lubavitsi rebbe, akit fő művéről „Cemách Cedek”-nek neveztek, a berdicsevi reb Jiszráél Hálperin, aki dúsgazdag volt, valamint Becálél Stern, az odesszai iskola igazgatója (a vitáról lásd még a Mispátim szakaszában).

„Cemách Cedek” hazaérkezvén Pétervárról, felfigyelt arra, hogy a hívek felettébb dicsérik a konferencián – a zsidó ügy érdekében – tanúsított önfeláldozó magatartását. Hallván ezt, a rebbe sírva fakadt, majd azt mondta: Jaj annak, akiben az egész világ téved! Hogy én és az önfeláldozás!... Majd hozzátette: Hát nevezhető önfeláldozásnak az, ha valaki a zsidóság érdekében tevékenykedik? Ráadásul mindezt azért teszi, hogy nagyobb része legyen a túlvilágon?!

– Ez igazán semmi. Akarjátok tudni, mi az igazi önfeláldozás? Az – magyarázta – amit a szentéletű reb Báruch, Mezibusból, tett. Ő felál-

dozta magát és túlvilági üdvösségét egy zsidó kedvéért és mégpedig nem azért, hogy annak életét, hanem csak a vagyonát megmentse !...

És Cemách Cedek elmesélte híveinek reb Báruch történetét.

Volt egyszer egy jámbor haszid zsidó, reb Báruch híve, foglalkozására nézve borkereskedő. Neki magának nem volt tőkéje, de mivel rendes, becsületos embernek ismerte mindenki, megbíztak benne és a nagykereskedők odaadták neki hitelbe az árut, ő pedig járta a messzi városokat, hogy leszállítsa a megrendelt bort.

Egy nagy tétel borral éppen ilyen üzleti úton volt, amikor egy este, a szállásán, eszébe jutott egy olyan ügy, amivel kapcsolatosan nem megfelelően cselekedett és amit sürgősen helyre akart hozni. Úgy gondolta, hogy ezt feltétlenül meg kell beszélnie rebbéjével, a mezibusi reb Báruchhal és tanácsát kell kérnie, hogyan hozza rendbe a szénáját.

Mikor gondolataiban idáig jutott, hirtelen felugrott, otthagytott csapat-papot, a több szekényi bort és elutazott Mezibusba.

Megérkezvén a rebbéhez, az érdeklődött, hogy megy dolga, milyen az üzlet, a párnósze (megélhetés) stb. A haszid híven beszámolt mindenről, elmondván még azt is, milyen váratlan elhatározással jött ide, otthagyva a szekereken a sok hordónyi bort is.

Reb Báruch ekkor félbeszakította és jól leteremtette a hebegő-habogó hitsorsost. – Hogy lehattél olyan bolond – szidta őt a rebbe – hogy otthagyd azt a sok bort ebek harmincadjára? Hogy merészelted mások pénzét, minden ok nélkül, szabad prédára hagyni?

Mindez péntek délután, a Mincha ima idején zajlott le. Este, a szombati lakoma alatt, majd másnap folytatva, a rebbe egyfolytában csepülte a haszidot, elmondva őt mindennek, megszegyenítve a többi jelenlevő előtt.

Ezen a szombaton reb Báruchnál vendégeskedett rokona, reb Ávrahám, a chámilniki cádik is. Ez, hallván a rengeteg sértést, amit a rebbe a szegény haszid fejéhez vágott, nem tudta szó nélkül megállni és megkérdezte: – Hogyan magyarázza, kedves sógor, azt a talmudi mondást, mely szerint „aki nagy nyilvánosság előtt megszegyeníti felebarátját, az elveszti részét a túlvilági üdvösségben”? (Bava Mecia)

– Azt hiszed talán, hogy én nem ismerem ezt a talmudi idézetet? – válaszolta. – De még mennyire ismerem! A helyzet csak az, hogy én túlvilági üdvösségemet áldoztam fel azért, hogy ennek a zsidónak szívességet tegyek.

A boroshordókkal teli szekerek kocsisai ugyanis összebeszéltek, hogy ellopják az egész rakományt, ami igen nagy veszteséget okozott

volna ennek a zsidónak. A bosszúság és fájdalom tehát, amit az én szidásom okozott neki, kiegyenlítette a „számlát” és a nagy veszteség helyett – ami vétkéért járt volna neki – az égiek megelégedtek ezzel a fejmosással...

Az igazi önfeláldozás – fejezte be történetét a Cemách Cedek – lemondani a túlvilági életről csak azért, hogy megmentsük egy egyszerű zsidó veszendő pénzét...

AZ „ISMERETLEN” HASZID

A Biblia elbeszélése szerint, József megfejtette a fáraó álmát, ezért az, jutalmul, kinevezte Egyiptom alkirályának. Ebbéli minőségében megszervezte, hogy az országban még a hét szűk esztendőben sem éheztek az emberek.

Nagy „karriert” futott be a 30 éves József, akit előbb igazságtalanul bebörtönöztek, innen pedig egyenesen a hatalom csúcsára került.

Aki figyelmesen olvassa az Írás szövegét, az észreveszi, hogy József nem „ajánlotta magát” a fáraónak. Ő mindössze annyit mondott, hogy **„szemeljen tehát ki a fáraó egy értelmes és bölcs férfiút ...”**

A dubnói Mággid magyarázata szerint József – feltehetően – attól tartott, hogy a fáraó körül lebzselő varázslók, kuruzslók, álomfejtők, akiknek nem sikerült az álmod megfejteniök, nevetség tárgyává teszik majd az ő álomfejtését, és lehetetlenné javaslatának megvalósítását. Ezért mondta, hogy „szemeljen ki a fáraó” egy megfelelő embert.

József fenti szavai után közvetlenül olvasható, miszerint **„És jónak tetszett a dolog fáraó szemében és minden szolgája szemében”** (Genézis 41, 37).

Ezekután József azt ajánlotta, hogy a király nevezzen ki tisztviselőket, akik – a hét bő esztendőben – begyűjtik a gabonát, akár erőszakkal is elvéve a gabonafelesleget a néptől. Ezzel a népszerűtlen feladatot elhárította magától, míg a gabona szétesztását – majd később, a hét szűk esztendőben – magának tartotta fenn.

* * *

Oroszországban egyik évben nagy szárazság pusztított, ami nagy éhínséget idézett elő. Természetesen a zsidó közösségek is éppúgy szenvedtek, mint mások. Az éhezők megsegítésére bizottságokat állítottak fel, de minél több bizottság volt, annál inkább nőtt a nyomorúság.

A briszi reb Jose Beer ezt az esetet használta fel – szellemesen – József magatartásának megmagyarázására. Miből gondolta József, hogy a hét jó év után bekövetkezik a hét szűk esztendő – fejtegette gondolatát. Hátha az Örökkévaló megmásítja akaratát, és mégsem lesz éhínség?

– Hát abból – mondta – hogyha bizottságok létesülnek a gabona begyűjtésére – az éhínség biztosan bekövetkezik...

* * *

„Találhatunk-e olyan embert, mint ez, egy embert, akiben Isten szelleme van?” (uo. 38).

Hiszen ha talállok ilyet Egyiptomban, nem neveznék ki egy zsidót egy ilyen magas állásra, de hát, sajnos, nem talállok ilyet... (Jichák J. Reines rabbi).

* * *

„Akiben Isten szelleme van” – egy zsidó, aki ápolt és díszes ruhában jár (ahogy a Midrás leírja) és mindemellett Isten szelleme lakozik benne – ez valóban ritka jelenség... (Reb Bunim).

* * *

„És szólt Fáraó Józsefhez: Miután Isten mindezt tudatta veled, nincs oly értelmes és bölcs ember, mint te” (uo. 39).

A példázatairól híres dubnói Mággid egy hasonlattal magyarázta meg bővebben eme mondást:

Egy gazdag és tiszteletben álló kereskedő – övé volt a város legnagyobb üzlete – a hitközség vezetőinek arról panaszkodott, olyan magas adót vetettek ki rá, hogy képtelen azt megfizetni.

– Valóban nagy az üzletem és a raktár is tele van áruval – magyarázkodott –, de mindez nem az enyém, mert hitelbe vettem és még nem fizettem ki.

A hitközség vezetői azonban elutasították őt, mondván, aki ilyen nagy hitelt tud szerezni, az annak a bizonyítéka, hogy megbíznak benne és fizetőképesnek tartják. Egy koldusszegénynek nem adnak hitelt.

Szóval – magyarázta a Mággid – József, mielőtt elmondta volna a fáraónak álma megfejtését, szerényen megjegyezte, hogy az nem rajta múlik, hanem mindez Isten kezében van. A fáraó erre mondta azt,

hogya Isten vele, Józseffel, közölte az álom megfejtését – vagyis ilyen nagy hitele van az Örökkévalónál –, akkor az elég bizonyíték arra, hogy „nincs oly okos ember, mint te”. Hiszen egy arra alkalmatlan embert Isten nem ruházhat fel bölcsességgel...

* * *

„És a fáraó elnevezte Józsefet Cofnát-Páánéáchnak...” (uo. 45).

Az egyiptomi uralkodó a hivattal együtt új, egyiptomi hangzású nevet is adott Józsefnek. József azonban nem vette fel és nem is használta ezt az egyiptomosított nevet, hanem megtartotta eredeti, héber nevét.

„Ekkor mondta a fáraó egész Egyiptomnak: menjetek Józsefhez....” (uo. 55).

* * *

Amikor József testvérei Kánaánból, ahol szintén dúlt az éhínség, eljöttek Egyiptomba, hogy ott próbáljanak élelmet szerezni – József felismerte őket. Azok viszont – a nagy hatalmú alkirályban – nem látták meg eladott fivérüket.

József, hogy próbára tegye őket, kémkedéssel gyanúsította meg testvéreit. **„...Fáraó életére, bizony kémek vagytok”** (uo. 42,16).

A horodnai reb Nachumka idejében a város kormányzójának tisztét egy kegyetlenül rossz ember töltötte be. Sok gonoszságot követett el a helybéli zsidók ellen, de reb Nachumkét – aki nagy cádik hírében is állott – kivételesen tisztelte és becsülte.

Egyik nem zsidó újév alkalmával a hitközség küldöttsége – élén reb Náchummal – felkeresték a kormányzót és boldog újévet kívántak neki.

A látogatás végeztével a küldötteket elbocsátotta, de reb Nachumot arra kérte, maradjon.

– Ne gondolja rabbi úr – kezdett bele mondanójába a kormányzó –, hogy én annyira idióta vagyok, mint ahogy a zsidók azt elképzelik. Tudom én, hogy mennyire nem szeretnek engem, hiszen nem sok jót kapnak tőlem. Tudom, hogy most is csak kényszerből áldottak meg, szívükben pontosan az ellenkezőjét kívánják nekem. Hiszen ez a zsidó gondolkodásmód. Még a bibliai József is a fáraó életére szokott esküdni, mintha az olyan nagyon fontos lett volna neki, holott... Szóval, a küldöttség tagjain nem csodálkozom. De Ön rabbi úr, aki igaz ember, miként kívánhatott nekem boldog új évet, közben pedig...

– Isten őrizz – szólalt meg a rabbi –, az az áldás, amellyel jókíván-
ságainkat elmondtuk, igazi, szívből jövő áldás volt. Hiszen mit is je-
lent a kormányzó úrnak a boldogság? Kétségtelenül előléptetést, hogy
kinevezzék előbb körzeti kormányzónak, majd miniszternek, vagy
még ennél is többnek, alkirálynak... S ebben az esetben biztosan
Horodnát is elhagyná, és ezt – erre akár esküdni is merek – a város
zsidói tiszta szívből kívánnák a kormányzó úrnak...

OSZTRÁK „KÉM” DEBRECENBEN.....

**„Két esztendő múltával történt, hogy a fáraó álmot látott...a Ní-
lusból hét szép és kövér tehén jött ki és legelt a sás között. Aztán
hét másik tehén jött utánuk, ezek rútak és soványak voltak és
odaálltak a többi tehén mellé. A rút és sovány tehenek megették a
hét szép és kövér tehenet...”** (Genézis 41, 1–4).

A híres guri rebbe, a „Szfát Emet” szerint a fenti versben burkolt
utalás található Bölcsseink azon mondására, miszerint a Rossz Ösztön
fokozatosan uralkodik el az emberen. Eleinte csak ritkán nyilvánul
meg, majd egyre gyakrabban keríti az embert hatalmába, míg végül a
Jó Ösztönt teljességgel kiszorítja.

A hét sovány tehén – a rebbe szerint – jelképezi a Rossz Ösztönt
(jécer hára). Eleinte csak „jönnek”, mintha csupán véletlen lenne, majd
„odaállnak mellé”, állandó vendégként, végül pedig elnyelik őket...

* * *

„Reggelre (Fáraó) nyugtalanná vált”... (uo. 8).

Vajon a fáraó miért csak a második és miért nem mindjárt az első
álmom (ebben álmódott a tehenekről) után kezdett el nyugtalanzkodni? A
sovány és kövér kalászkokról szóló álmom mennyivel jelentett többet a
számára, mint a kövér és sovány tehenekről szóló?

Az egyik haszid gondolkodó szerint az első álmom – amely arra
utalt, hogy húshiány lesz – nem aggasztotta különösebben az uralko-
dót. Ha nem lesz hús – gondolta –, a nép legfeljebb eszik majd ke-
nyeret. A második álmom után azonban – ami már arra utalt, hogy
gabona sem lesz – nyugtalanzkodni kezdett.

* * *

„És a fáraó azt mondta az egyiptomiaknak: menjetek Józsefhez és tegyétek azt, amit mond nektek” (uo. 55).

Rási – a Midrás alapján – azt állítja, hogy a nép panaszra ment a fáraóhoz, mivel József csak azzal a feltétellel adott gabonát az embereknek, ha azok körülmetéltetik magukat. A fáraó pedig továbbra is azt parancsolta a népnek, hogy tegyék, amit az alkirály mond...

Hát lehetséges ez? – teszi fel a kérdést a szent Ári (Jichák Lurja, a kabbalisták atyja). – Mi okból és mi célból akarta volna József az egyiptomiakat a körülmetélés nagy micvájára érdemesíteni? Mi volt eme megfontolás mögött?

Reb Hesel, az aptai rebbe szerint József előre látta, hogy fiai, valamint Jákob egész háza népe még évszázadokig kénytelen lesz Egyiptomban élni. Ha pedig ez így van, akkor óhatatlanul asszimilálódnak fognak, beolvadnak idegen isteneket imádó népekbe, elfeledik és elhagyják zsidó hagyományaikat. A körülmetéléssel akarta elérni, hogy a briszt, a szent szövetség parancsolatát megtartsák. Ez reményt nyújthat még arra, hogy egyszer majd visszatérjenek a zsidósághoz. Ezt pedig úgy vélte József elérni, hogy a nem zsidó lakosságot is körülmetélteti, ezáltal a zsidók, akik szívesen utánozták környezetüket, nem fogják szégyelni a „briszt”.

* * *

„József megismerte testvéreit, de azok nem ismerték meg őt... és ezt mondta nekik: kémekek vagytok!..” (uo. 42,8).

1848-ban, a magyar szabadságharc idején, reb Jiszráél, Skoliból, üzleti ügyei Debrecenbe szólították. Ez idő tájt Debrecen környékén kemény csaták dúltak a magyar szabadságharcosok és az osztrák császári csapatok között és maga a város is ostromgyűrűbe került.

Reb Jiszráél is bennrekedt a városban. Bevásárolt magának mindenféle ételmet, bort, aszalt szilvát, egyebeket azzal, hogy ami megmarad, azt majd hazaviszi. Más elfoglaltsága nem lévén, egész nap a tanházban ült és idejét tanulással, imádkozással, zsoldárolvasással töltötte.

Egyik alkalommal a tanházba menet magyar katonák megállították és kifaggatták, többek között arról, hogy hova valósi. Amikor őszintén megmondta, hogy Ausztriába, azonnal letartóztatták. Kémkedéssel vádolták és átadták a hadbírósnak, mely minden különösebb eljárás nélkül – ahogy ez forradalmi időkben, különösen harci események színterén szokásos – reb Jiszráél halálra ítélte. Mindez egy csütörtöki napon történt, az ítélet végrehajtását pedig szombatra tűzték ki.

A következő két napot reb Jiszráél böjtöléssel töltötte, miközben megállás nélkül zsoldárokat mormolt. Szombat reggel megimádkozott, majd a katonák eljöttek érte, hogy a vesztőhelyre vigyék. Az odavezető úton szembejött velük egy magas rangú tiszt, aki – amikor észrevette a halálba menőt – felkiáltott: – Szrulka, hova méész?

Reb Jiszráél, aki nem ismerte meg a tisztet, halkan közölte vele, hogy éppen akasztani viszik, mivel halálra ítélték. A tiszt kérdezősködésére, reb Jiszráél elmondta, hogy kémkedéssel gyanúsítják...

– Te lennél kém? Nem, ez nem lehet, hisz ismerlek, te rendes és becsületes zsidó vagy. Ez az egész tévedés. Ezzel odafordult a kísérő katonákhoz és megparancsolta nekik, hogy azonnal vigyék vissza a foglyot a fogházba.

Azok vonakodtak ezt megtenni, mivel nekik arra volt parancsuk, hogy az elítéltet a vesztőhelyre vigyék és azt nem szeghetik meg.

– Rendben van – szólta a tiszt –, akkor várjatok itt, új parancsot hozok.

A katonák ezt tudomásul vették.

A magas rangú katona pedig rövid idő múlva valóban visszatért az új paranccsal, miszerint a zsidót kísérik vissza a fogdába.

Ugyanennek a napnak a délutánján az osztrák császári seregek elfoglalták Debrecent. Amikor a katonák kinyitották a cella ajtaját, ott találták reb Jiszráélt, amint zsoldárokat mormolt magában. Kérdésükre, hogy miként került oda, ismét elmesélte történetét. Természetesen azonnal szabadlábra helyezték. Tisztelettel bántak vele és még azt is megkérdezték tőle, van-e valamilyen kívánsága.

Ő mindössze annyit kért, hogy adják vissza neki a korábban vásárolt bort és az aszalt szilvát. Hiába keresték, az egész „áru” szőrénszálán eltűnt. Ezt háborús veszteségnek minősítették, a kártérítést azonnal kifizették.

Hazaérkezését követően rögtön el is utazott az ő rebbéjéhez, a premisláni cádikhoz, reb Méirhez. Ahogy a cádik megpillantotta Jiszráélt, odafordult a gabbéjéhez:

– Emlékszel, Árje, arra a szombatra, amikor reb Jiszráél körtéjéből ettünk?

Reb Jiszráél időnként szárított körtét vitt ajándékba a cádiknak. Azon a szombaton pedig, amikor kivégzésre vitték és az „égből pottyant” tiszt révén szerencsésen megmenekült, a cádik azt mondta híveinek:

– Tegyetek az asztalra reb Jiszráél körtéiből, hadd együnk belőlük...

Minekutána ezt az esetet elmesélte, a cádik odafordult reb Jiszráélhez és azt mondta:

– Ha tudnád, Jiszráél, kit vettem igénybe, hogy megmentselek! ...

* * *

„...de azok nem ismerték meg őt” (uo. 42,8).

A kobrini cádiknál az egyik péntek esti összejövetel (Tisch) alkalmával, szokatlanul sokan gyűltek össze. A cádik tekintete megakadt az egyik fiatal haszidon, aki gyakran járt ide, majd megkérdezte same-szát:

– Ki ez a fiatalember?

A samesz megmondta a nevét, de a rebbe csak egy sor ismertető jel elmondása után jött rá, kiről is van szó.

– Tudod, miért nem ismertelek fel? – mondta az ifjúnak. – Mert a legfontosabb az embernél a gondolata. Ahol a gondolatai vannak – ott van ő maga is. A te gondolataid pedig most nem jó helyeken járnak. Nem ismertelek fel, mert midőssze egy húscsomót láttam, és nem az embert...

* * *

Miért vádolta József testvéreit kémkedéssel?

Reb Ábrahám Mose, Psiszhából, ezt ekként magyarázza:

József tartott attól, hogy testvérei elkezdene nyomozni utána és végül kiderítik, hogy az alkirály nem más, mint eladott testvérük. Azáltal, hogy kémeknek nevezte őket, megfosztotta őket a keresésnek még a lehetőségétől is, mivel akit kémkedéssel vádolnak, az nem fog az uralkodó után kérdezősködni.

József meghívta fivéreit ebédre és az Írás tanúsága szerint „ittak és lerészegedtek vele” (uo. 43,34). Miért kellett lerészegedniök? Ez is azért volt szükséges, mert a kémek rendszerint elővigyázatosak, nem isznak, nehogy az ital megoldja nyelvüket és fecsegenek. Ha tehát a kémkedéssel vádolt fivérek vonakodtak volna inni, azzal bűnösségüket „bizonyították” volna. Így inkább leitták magukat, mintsem kémeknek tartásák őket...

A ZENEÉRTŐ LIBAPÁSZTOR

Midőn József felfedte kilétét testvérei előtt, azok késedelem nélkül hazatértek, hogy megvigyék apjuknak, az agg Jákobnak a jó hírt: legkedvesebb fia él. Jákob pedig azonnal felkerekedett egész háza népével, hogy mielőbb megláthassa szeretett gyermekét.

„És József befogott kocsijába és felment apja, Izrael elé Gósenbe, megjelent előtte, nyakába borult és hosszasan sírt...” (Genézis 46,29).

„Sokat sírt József – mondja Rási, a Midrás nyomán –, Jákob azonban nem borult József nyakába és nem csókolta őt. A Bölcsék közül néhányan azt állítják, hogy e találkozás drámai percében Jákob a S'má Jiszráélt recitálta.”

Ezt – többek között – azzal magyarázzák, miszerint Jákob attól félt, hogy a fia iránti túláradó szeretet esetleg fölébe kerekedik Isten-szeretetének. Ezért lett úrrá érzelmein, s mondta a S'má Jiszráél imát, melynek szövege **„Szeresd Istent teljes szíveddel, teljes lelkeddel és minden valóddal...”** kifejezi, hogy Isten szeretete előbbre való, s bár nagyon boldog, hogy fiát viszontláthatja, de ez is Isten kegyelméből következhetett be.

Józsefet ilyesfajta meggondolások nem vezették, az ő apja iránti szeretete is magából a tórai parancsolatból fakadt: „Tiszteld apádat és anyádat...” (Máháril)

* * *

József többször is sírt. Az egyik Tóra-magyarázó szerint – a fentín kívül – József még négy alkalommal fakadt sírva.

Először mikor egyik testvére, Reuvén, feleleveníti eladásának körülményeit, s emlékezteti többi testvérét, hogy már akkor kérte: „ne vétkezzetek a gyerekekkel”.

Másodszor mikor meglátta legkisebb testvérét, Benjámint, aki a legközelebb állt hozzá.

Harmadszor amikor testvérei elbeszítették neki, hogy az idős Jákob mennyire félt attól, hogy erről az útról legkisebb fia, Benjámín, esetleg nem tér haza.

Negyedszer pedig azért sírt, mert testvérei feltételezték róla, hogy apjuk halála után képes lenne rajtuk bosszút állni.

* * *

Juda ismert védőbeszédében többször is megemlíti Jákobot, akit úgy nevez meg, mint „szolgád, az apánk”. Bölcsseink ezt nem vették jó néven és a Midrás szerint „tíz alkalommal mondták Jákob fiai Józsefnek „szolgád, az apánk”. József hallotta és nem tiltakozott, s ezért tíz évvel kevesebbet élt” (Pirké Drábbi Eliézer, 39).

Joszéf Steinhart, a németországi Firth rabbija, halachikus könyvében megkérdőjelezi ezt a midrási tételt, mondván: nem csupán öt alkalommal találjuk, hogy Jákob fiai az említett kifejezést használták?

Felesége, rebecen Kreindl – Toszfof Jom-Tov és a lublini rabbi Meír leszármazottja, éleleszűségéről és műveltségéről volt híres – válaszolta meg a férje által felvetett kérdést:

– Persze hogy csak ötször mondták, de József, aki értett héberül, úgy tett, mintha nem értené. Így azután a mondást először eredetiben hallotta, majd a tolmács fordításában újból, tehát minden mondást kétszer hallott... (Slómó Askenázi: Gyöngyszemek a Tórában, Brésit).

* * *

„És összeszedte József mind a pénzt, ami találtatott Egyiptom országában és Kánaán országában, a gabonáért, amit vettek; és József bevitte a pénzt Fáraó házába” (Genézis 47,14).

A Tóra itt részletesen foglalkozik pénzügyekkel. A kabbalisztikus és haszid felfogás szerint – bár a pénz nem tartozik a szent dolgok közé – abból is ki lehet hámozni valami jót, ami szent ügyet szolgálhat, akár a nyers gyémántból a drágakövet.

Ehhez hasonlóan – az alábbi történet is bizonyíték erre – egy egyszerű libapásztorban is lakozhat nagy lélek.

Az Oroszországban élő reb Léjb Szóre'szre egyszer csak rátört az az érzés, hogy a messzi Magyarországon valahol él egy nagy lélek, akivel neki mindenáron találkoznia kell. Tudta, az ő feladata hozzásegíteni ezt a lényt ahhoz, hogy érdeme szerint elfoglalhassa helyét a világban.

Késedelem nélkül útnak is indult. Lovait hosszú kantárszárra engedte, azok pedig oly gyorsan száguldottak, hogy valószínűtlenül gyorsan értek úti céljukhoz.

Megérkezvén a városkába, másnap reggel a cádik sétára indult a közeli erdőbe. Itt egy nyolc év körüli, rongyokba öltözött kisfiú a libáit legeltette. A cádik szóba elegyedett vele, az meg elmesélte, hogy ő egy szegény özvegyasszony fia, és nagy córeszban élnek. Ezután a cádik visszafordult és egyenesen a fiú anyjához ment. Arra kérte őt, engedje magához venni a gyereket, hogy jó neveltetésben részesítse. A cádik még pénzt is adott az asszonynak, hogy legyen miből megélnie.

Az anya beleegyezésével tehát a cádik magával vitte a gyereket Nikolsburgba, ahol reb Smelke, az ottani cádik gondjaira bízta ezekkel a szavakkal:

– Hoztam egy nagy és szent lelket, a Zene és az Ének Csarnokából. Kérem, faragjon belőle olyan embert, amilyennek lennie kell.

A kis libapásztor tehát a nagy reb Smelke házában élt és nevelkedett. Szokásává vált, hogy a pásztorok egyszerű dalait a szentség „nyelvére” fordította, azaz átültette azokat a zsidó folklórba, felhasználva még a kabbala fogalmait is.

Ennek megértéséhez tudni kell, hogy a kabbala tanítása szerint, minden dal és általában a muzsika – a Muzsika Csarnokában – szentségben fogan. A szentségtelenség nem ismer zenét, nem ismer örömet, abból csak szomorúság fakad.

Ádám, az első ember, vétke miatt azonban a szentség egyes szikrái beleestek a tisztátalanság bogyrába, s a cádiknak jutott az a feladat, hogy segítse ezeket innen kiszabadulni, a kis libapásztornak pedig az, hogy ezeket a pásztor dalokat a szentség birodalmába juttassa.

Az alábbi példa mutatja, miként is történt ez:

Pásztor dal
Szabadon fordítva:

Erdő, erdő, óh, mily nagy vagy,
Rózsám, rózsám, de messze vagy,
Ha az erdő kisebb lenne,
Rózsám is közelebb lenne.
Kihoználak az erdőből,
Együtt lennénk mindörökre...

Megtalálják az „ellopott” serleget Benjáminnál

A gyerek pedig így írta át:

Gólesz, gólesz jaj, de hosszú vagy,
Isteni dicsfény, de messze vagy,
Ha a gólesz kisebb lenne,
Isten is közelebb lenne.
Ha kivinnél a góleszból,
Veled lennénk mind mi, akkor...

Ez a kis libapásztor nem volt más, mint a későbbi kállói rebbe, reb Jichák Eisik Taub, akinek a „Szól a kakas” kezdetű dalt is tulajdonítják. Később mondta erre a dalra a ropsitzi cádik, reb Náftáli, hogy amikor ezt hallja, az égben egy sereg angyal köszönti reb Léjb Szóre’ szt.

TÁVOL – DE – KÖZEL...

„És József nem tudott tovább uralkodni magán... és hangos sírásra fakadt... és szólt testvéreinek: Én vagyok József, a testvéretek, akit eladtatok Egyiptomba. Most pedig ne szomorkodjatok...(Genézis 45, 1–5).

A József-dráma itt a végéhez közeledik. Egyiptom alkirálya, az irigyelt és gyűlölt testvér, akit annak idején eladtak rabszolgának, mivel megölni azért mégsem akarták, megelégteli testvérei megalázását és ijesztgetését és felfedi kilétét. Végül a testvérek boldogan indulnak haza, hogy megvigyék az idős Jákobnak a jó hírt, hogy József él, vagyis annak idején hazudtak neki, amikor azt mondták, hogy vadállat tépte szét.

Jákob boldog, testileg-szellemileg újjáéled, azonnal indulni akar, hogy mihamarább láthassa a szeretett feleség, Ráchel, elsőszülött fiát.

De örömből fakad a bánat. Ezzel az eseménnyel kezdődik valójában a zsidó szétszórás, a diaszpóra és az évezredek óta tartó galut története.

* * *

„Most pedig ne szomorkodjatok...” (uo.).

A haszidok igen jellemző tulajdonsága a vidámság. A haszid felfogás ellenzi a búskomorságot, az önmarcangolást, a folytonos bánkódást. E szerint még az Áv hónap gyászhangulatát is lehet, sőt kell is, vidámsággal enyhíteni. Rabbi Báruch, a mezibusi rebbe szokta volt mondani, hogy a szomorkodás és a bánkódás rossz tulajdonság, amitől

egy rendes zsidó távol tartja magát. Reb Mordecháj, a lechovitsi rebbe ehhez még hozzátette, hogy a zsidó embernek csupán azon szabad bánkódnia, hogy bánkódik, vagyis szomorú, ez pedig azt jelenti, hogy gyenge a hite....

A héber „ecev” ige egyszerre jelent szomorkodást és bálványt. Az alábbi haszid történet e kettős értelmezésen alapszik.

Schnéor Zálmán rabbi fia, reb Dov-Beer, még gyerekkorában betévedt abba a szobába, ahol a hívek apjára szoktak várakozni. Hallja, amint reb Smuél Munkisz arról faggatja a gazdag, szerteágazó üzletei révén milliomos sklovi reb Jozsefet, mitől oly szomorú, mi végett bánkódik? Az pedig panaszkodik, hogy rossz idők járnak, nehéz a párnósze (megélhetés) stb.

Hallván ezt a gyerek, reb Smuélhoz fordulva, azt mondja: Mit csodálkozol azon, hogy egy gazdag ember szomorkodik és teli van gondal? Hiszen írva vagyon: „**bálványuk (ill. szomorúságuk) ezüst és arany, emberi kéztől való...**” (Zsoltárok 135,15).

* * *

Reb Dávid Moséhoz, a csortkovi cádikhoz elment egy nagy bajban lévő haszid. Miközben a többiek az udvaron táncoltak és vigadtak, ő a nehézségeit sorolta el a cádik előtt. Elmondta, hogy perbefogták, aminek súlyos következménye is lehet. Arra kérte őt, imádkozzék érte, hogy a Égiek megkönyörüljenek rajta.

A cádik – tanulságul – elmesélt neki egy történetet:

Báál-Sém-Tov idejében, egy Jom Kippur kimenetelekor, nem látzott az égen a hold, eltakarták a felhők. Mint ismeretes, a böjt után a „Kiddus Leváná” hagyományos szertartásával szokás az újholdat megszentelni. Báál-Sém-Tov tudta, ha nincs hold, nincs szertartás sem és érezte, hogy ennek nem lesz jó vége, mert közvetlenül a bűnbocsánat napja után nem maradhat el ez a micvá. Ez nagy fájdalmat okozott neki és megpróbálta könyörgésre fogni a dolgot, hogy a hold előbújjon a felhők mögül. Gondolataiba mélyedt és időnként érdeklődött, előbúj-e már. Az eget azonban sűrű felhő borította, remélni sem lehetett, hogy még az éjszaka folyamán kitisztul az égbolt.

A haszidok mit sem tudtak minderről. Ők csak annak a szokásnak hódoltak, hogy Jom Kippur után vigadnak afeletti örömben, hogy a bűnbánó napon kiimádkoztak maguknak egy jó évet. Lelkesen táncoltak, előbb csak kinn az udvaron, majd mindnyájan benyomultak a Mester szobájába, s őt is magukkal ragadták önfeledt táncukhoz.

Egyszer csak valaki elkiáltotta magát: Látszik a hold!

Ekkor azután mindnyájan kimentek, nagy lelkesedéssel, hangos ének és tánc kíséretében megszentelték a holdat. Ekkor jegyezte meg Báál-Sém-Tov, hogy íme, amit megfeszített „agymunkával”, azaz folytonos imádkozással és sűrű könyörgéssel nem lehetett elérni, azt a haszidok örömteli táncukkal elérték....

Íme a tanulság – fejezte be elbeszélését a csortkovi rebbe. – A zsidó ember, ha Istenben bizakodik, örömmel teljesíti a parancsolatokat, azt mindig jó hangulatban teszi. Ha netán bajban is van, Isten őrizz, bizakodó vidámsággal is el lehet a gondokat hárítani.

* * *

„Majd Gósen földjén laksz és közel leszel hozzám” (uo. 10).

Erre szokta volt a híres premisláni rebbe, reb Méir mondani: Ahhoz, hogy a rokonok között jó viszony honoljon, az kell, hogy kis távolságra lakjanak egymástól – de ne együtt. Távolság – de közel. Ha együtt laknak, az jó alkalom az állandó perpatvarra.

IDŐZÍTETT GYÁSZ

Jákob ősapánk – miután megáldotta fiait – 147 éves korában adta vissza lelkét a Teremtőnek. Még életében József megígérte neki: teljesíti végakarátát, hogy Kánaánban, az Ígéret Földjén, az Ábrahám által vásárolt Machpéla-barlangban temessék el.

József csak 110 évet élt. Bár testvérei közül ő majdnem a legfiatalabb volt, mégis előbb halt meg, mint azok.

Bölcseink ezt azzal magyarázták, hogy nem tiltakozott, amikor testvérei apjáról azt mondták, hogy „szolgád, az apánk” (lásd az előző fejezetet).

Egy másik midrási forrás szerint Józsefnek azért adatott rövidebb élet, mint testvéreinek, mert megbűnhődött amiatt, hogy bebalzsamoztatta apja testét, ami ellentétben áll a zsidó szokásokkal, szellemiséggel (Brésit rábbá 100, 3).

* * *

„És nagy gyászt rendezett apjának” (Genézis 50,10).

Szombaton és a zsidó ünnepeken nem szabad gyászolni. Ezek a hétnapos gyászciklust (sivá) is megszakítják.

A psedvorszai reb Ásert egy pénteki napon temették. Fia, a psiszhai cádik, akit „szent zsidónak” neveztek, a temetés után kénytelen volt Psedvorszában maradni, mert a szombat beállta előtt már nem ért volna haza. Az itteniek nagy meglepetéssel látták, hogy a cádik a szombati összejövetelen éppoly jókedélyű volt, mint máskor, s úgy tűnt, mintha apja halála nem lett volna rá hatással. A szombat délutáni „harmadik lakoma” (Szeudá slisit) is emelkedett hangulatban zajlott, s a cádikon ekkor sem látszott semmi szomorúság.

A Szombat kimenetelekor, közvetlenül a Hávdálá ima után, a Hámávdil dal éneklése közben a psiszhai cádik ájultan fordult le székről. Miután magához térítették, jajveszékelve, ruháját megtépve gyászolta meg apját.

Ekkor jöttek rá a helybéliek, hogy nem történt más, mint az, hogy a cádik képes volt érzelmein felülemelkedni, és gyászát úgy időzíteni, hogy a szombat szentségét ne sértse meg saját fájdalmával.

* * *

„És látta József Efrájim gyermekeit harmadiziglen; Máchir, Menásse fiának gyermekei szintén József térdén születtek” (uo. 50, 23).

Jichák Méir, a neves guri cádik, a Chidusé Rim szerzője, minden Chanukakor maga osztott pénzt (Chanuka Geld) unokáinak. Amikor a kisebbek már megkapták a magukét, magához kérette felnőtt, már nős unokáját is, Jehuda Lébet – ő lett a későbbi guri rebbe Szfát Emet néven – s őt is megkérdezte, mit szeretne Chanuka Geld gyanánt.

– Minek nekem pénz? – kérdezte az unoka.

– Igaz – felelte a rebbe –, neked inkább egy fiúgyerekre volna szükség (ugyanis már néhány éve nős volt, de még nem született fia). Chanuka Geldként ígérem, rövidesen fiad születik.

Nem sokkal ezután az unoka felesége terhes is lett, de nagyon legyengült, és az orvosok művi vetélést ajánlottak. Elmesélték ezt a rebbének is, aki éktelen haragra gerjedt.

– Minek kérdezitek az orvosok véleményét – mondta az aggódo hozzátartozóknak –, megígértem, hogy fia születik, s ez így is lesz.

Egyben megparancsolta, hogy ez ügyben többet ne tanácskozzanak az orvosokkal.

Eljött a szülés ideje, s a fiatalasszony igen nehéz órák elé nézett. A szülésznő szerint mind az anya, mind a magzat életveszélyben volt, ezért azt javasolta, császármetszést hajtsanak végre az anyán. Erről is beszámoltak a rebbének, de az csak hajtogatta, nem lesz semmi baj, minden orvosi beavatkozás nélkül egészséges fiúgyereket fog szülni. Így ment ez két napig. A harmadik napon, amikor a szülésznő már nem vállalta a felelősséget, a cádik kijelentette, hogy addig nem kezd bele a reggeli (Sáchrít) imába, amíg a fiatalasszony nem szüli meg a gyereket.

Nemsokára meg is érkezett a rebbe egyik unokája a hírrel – megszületett a gyerek, de kislány.

– Tévedsz, ez nem igaz – mondta neki a rebbe. És valóban, tévedés volt, az újszülött fiú lett, s mindketten – anya és gyermeke – egészségesek voltak.

A rebbe Mázál Tovot mondott s most már nyugodtan belekezdhetett reggeli imájába...

A gyerek Brit Miláját (körülmetélését) ünnepélyes külsőségek között tartották meg. A rebbe is igen jó hangulatban volt, ami abban nyilvánult meg nála, hogy részletes Tóra-magyarázatot tartott.

Az ünnepélyes lakoma közepén egyszer csak hangosan megjegyezte: Hála Istennek, beteljesedett rajtam is az Írás szava: „...**Má-chir, Menásse fiának gyermekei szintén József térdein szület-tek**”.

Reb Pinchás Élijáhu, a filtzi cádik, aki jelen volt a szertartáson e fenti mondáshoz még hozzátette, hogy Onkelosz fordítása (Tárgum) szerint József maga nevelte dédunokáit.

De reb Jichák Méir ekkor nagyot sóhajtott és nem szólt egy szót sem. Tudta, hogy ő ezt már nem éri meg. S valóban, néhány hét múlva távozott az árnyékvilágból...

* * *

„**És igen nagy és fájdalmas siratást tartottak ott...**” (uo. 50,10).

„Ott”, Atád szerűjén, a Jordánon túl, tartották meg Jákob halála után a hétnapos gyászt. A helybéliek nem tudták, kiről van szó, csak azt, hogy „nagy gyász ez Egyiptomnak”, mivel – József iránti tiszteletből – az egyiptomi katonaság és a főurak is részt vettek a temetésen.

A Talmud szerint „még a lovak és szamarak is gyászoltak”. (Szóta 13). Mi az, hogy a lovak is gyászoltak? Reb Báruch Epstein (Tóra Tmima) szerint ez azt jelentette, hogy a lovakat fekete lepellel borították be, mint ahogy az főemberek temetésén szokásos.

* * *

A „...**megtért őseihez**” kifejezést az Írásban Bölcsseink úgy értelmezték, hogy „Jákob nem halt meg” (Táánit 5).

Hogyan kell ezt értelmezni? – teszi fel a kérdést a Talmud –, hiszen maga az Írás tanúsítja, hogy Jákob testét bebalzsamozták, meggyászolták, szabályosan eltemették.

A válasz jellemző zsidó gondolkodásmódot tükröz: az Írás egyenlőségi jelet tesz Jákob és leszármazottai között. Ahogy mind a mai napig élnek és léteznek zsidók, így él Jákob szelleme azóta is...

MIÉRT NEM JÖTT A MESSIÁS?

„Nem távozik a jogar Jehudától, sem a kormánypálca térdei közül, míg eljő Siló, kinek engedelmeskednek a népek” (Genézis 49, 10).

A nagy cádik hírében álló páritsi Hillél arról volt nevezetes, hogy a vallási parancsolatokat minden apró részletében, teljes odaadással tartotta be. Az ő idejében – a 19. század negyvenes éveiben – a cári kormány rendeletileg tiltotta a szakáll és pajesz viselését, azzal fenyegetve, hogy akit rajtakapnak, azt súlyosan megbüntetik.

Hillél ezt a rendelkezést nem volt hajlandó betartani. Valaki beárulta ezt a hatóságoknál, azok meg elrendelték, hogy akár erőszak árán is, de le kell vágni tincseit. Hillél a végsőkig ellenállt, kezével szorította fejéhez a pajeszát, nem engedte, hogy akár hozzá is nyúljanak.

Egy egyszerű kis foltozószerelő – látván a nagy veszélyt, amibe a cádik került – élete kockáztatásával megszöktette Hillélt, ezzel megmentve őt a biztos haláltól. A cádik, amikor köszönetet mondott megmentőjének és megáldotta őt, akkor azt is megígérte, hogy halála után a cádik mellé fogják temetni.

Teltek-múltak az évek, Hillél a fehéroroszországi Bobrojszkban lett rabbi. Rendszeresen járta a távolabbi vidékeket is, főleg Cherszon és Jekatyerinoszláv környékét, mindenütt istenfélelemre és a parancsolatok betartására tanítva az egyszerű zsidókat.

Éppen Cherszonban tartózkodott, amikor megbetegedett és egy szombati napon – 69 éves korában – váratlanul elhunyt. Másnap, vasárnap temették el a helyi temetőben, mivel a nagy távolság miatt lakóhelyére, Bobrojszkba nem tudták volna a holttestet elvinni.

Később sírja fölé épületet emeltek (Ohel), ahová messze földről is eljöttek a zsidók imádkozni.

Ismét eltelt néhány év. Egy esős, viharos téli napon, egy cherszoni menhelyen (hekdes) meghalt egy ismeretlen zsidó. A Szentegylet (Chevra Káddisá) emberének a rossz időben nem akaródzott elmenni az elnökhöz, hogy megkérdezze, hova temesse el az ismeretlent. Oda temetem, ahol találok helyet – gondolta. Így is tett. Talált egy üres sírhelyet és gyorsan eltemette a rokon nélküli hitsorsost.

Néhány nap elteltével vették csak észre, hogy a nagy Hillél sírja mellett egy friss sír is van. Amikor az is kiderült, hogy egy jöttment koldus lett a cádik szomszédja az örök nyugalomban – kitért a botrány.

Nem volt mit tenni. Ha egy zsidót egyszer eltemetnek, azt többé semmilyen módon nem szabad megbolygatni, sírjából kivenni. A hit-

Jákob megáldja unokáit, Efrájimot és Menássét

község emberei legalább azt szerették volna megtudni, ki fia-borja volt az, aki abban a kegyben részesült, hogy Hillél mellett legyen eltemetve.

Kiderült, hogy egykoron ő is pártisi illetőségű volt és annak idején megmentette Hillél életét, aki megígérte neki, hogy egymás mellett lesznek eltemetve...

* * *

„Míg eljő Siló, kinek engedelmeskednek a népek” (uo.).

„Míg eljő Siló – az Írás a Messiásról beszél” (Rási, a Mídrás nyomán).

A zsidók ősidők óta várják a Messiást. A Messiás-várás, a hit, hogy a Megváltó eljön – majdnem egyidős a zsidó néppel. Ezt a hitet nem ingathatta meg az sem, hogy időről időre kalandor ál-Messiások is felbukkantak, megtévesztve a hiszékeny embereket. Rendíthetetlen maradt akkor is, amikor a korai kereszténység – melynek első apostolai és követői ugyancsak zsidók voltak – kisajátította magának a Messiás fogalmát.

Erről a Messiás-várásról – mely minden szállal Erec Jiszráélhoz kötődik – szólnak az alábbi haszid történetek:

A ruzsini cádik, reb Jiszráél mesélte volt híveinek, hogy a mezsritsi nagy Mággid, Báál-Sém-Tov követője és utóda, óriási szellemi erőfeszítést fejtett ki annak érdekében, hogy mielőbb jöjjön el a megváltás. Olyannyira intenzíven imádkozott és ostromolta az eget, hogy egyszer csak „leszóltak az égből” és megkérdezték, ki az, aki ilyen erőszakosan „sietteti” a véget és erőlteti a megváltást? Ki ez az ember és milyen alapon teszi mindezt? Ekkora zsidó szellemiségnek képzel magát?

A mezsritsi Mággid „vette a lapot” és azt válaszolta, hogy ő „nemzedékének nagyja” (Gádol Hádor) és kötelességének tartja, hogy mindent megtegyen a mielőbbi megváltás érdekében. A faggatózás tovább folytatódott és megkérdezték, ki állítja, hogy ő volna a „nemzedék nagyja”?

A Mággid a „Szent Társaság”-beli tanítványaira hivatkozott, akik – szerinte – mindezt tanúsíthatják. Az égiek beleegyeztek a nem mindennapi bizonyítási eljárásba, de amikor a Mággid az előtte ülő tanítványokat megkérdezte, hogy való igaz-e, hogy én vagyok a nemzedék nagy cádikja – azok csak ültek némán és nem mondtak se igent, se nemet. A Mággid háromszor ismételte meg kérdését, de választ egyik alkalommal sem kapott.

A ruzsini cádik itt befejezte elbeszélését, de még hozzátette: a csodálatos az volt, hogy a Társaság minden egyes tagja tudta és szentül hitte is, hogy a Mággid valóban a nemzedék nagyja és ő igazi cádik, mégis hallgattak és nem merte egyikőjük sem ezt kimondani.

Úgy látszik, ezért nem jött el a Messiás...

* * *

A vityebszki Menáchem Mendel, aki híveivel egyetemben 1777-ben allijázott – a haszid allija néven ismert zárandoklás során –, Tibériáson telepedett le.

Ez idő tájt történt, hogy egy bolond ember felment Jeruzsálembé, az Olajfák hegyére és megfújta a Sófárt. Mivel senki nem látta az eseményt, csak hallották a Sófár hangját, elterjedt, hogy a Sófár a Messiás kürtje és a Megváltó eljövételét jelezte.

Amikor a hír eljutott Menáchem Mendelhez – aki éppen Jeruzsálemben tartózkodott –, kinyitotta az ablakot, kiszagolta a világba és azt mondta:

– Nem, sajnos ez nem a Messiás. Nem érzek a levegőben semmilyen kedvező változást...

* * *

A bilgoráji rebbe egy ízben olyan társaságban volt, ahol sok, modern gondolkodású, ún. felvilágosult, leginkább ateista fiatal is tartózkodott. Ezek a Messiás eljövételébe vetett hitet nevetség tárgyává tették.

A rebbe egy ideig figyelmesen hallgatta a beszélgetésüket, majd a társasághoz fordult:

– Elmondok nektek egy történetet, mely talán számotokra is tanulságos lesz.

„A róka egy madarat látott, mely vidáman csivített e magas fa lombjai között.

– Gyere le madárka – mondta a ravasz róka –, légy a vendégem.

A madár nem hallgatott a mézesmázos hívó szóra.

– Tudom jól, miért hívsz, róka komám – mondotta – biztosan éhes vagy és kedvet kaptál a húsomra.

– Isten őrizz – mondta a róka ártatlan képpel. – Hát nem hallottad a szenzációs hírt?! Megjött a Messiás és bekövetkezett az, amit a próféta jövendöltek, vagyis hogy farkas a bárányal együtt lakik, és ezentúl egyetlen teremtmény sem árt a másinak, hanem békességben élnek majd. Tehát nincs mitől tartanod...

Miközben a róka ily módon ravaszkodott, hirtelen kürtszó és kutyák csaholása hallatszott az erdőből.

– Mi ez? – kérdezte a róka a madarat –, te biztosan látod onnan fentről.

– Semmi, semmi – válaszolt a madárka – csupán vadászok jönnek a kutyáikkal...

– Valóban? – kérdezte ijedten a róka és már futott is, hogy mentse az irháját.

– Hová rohansz? – szólt a madárka. – Hiszen eljött már a Messiás és eljött hogy a „a farkas a báránnyal együtt lakik” és senki nem bánt senkit. Mitől ijedtél meg hát ennyire?

– Mindez valóban igaz – mondta a róka, miközben szaporán szedte lábait – csak, tudod, a baj ott van, hogy ezek a kutyák nem hisznek a Messiás eljötteben...”

AZ ÖRÖKÉGŐ CSIPKEBOKOR

Az Exodus, Mózes második könyve, Mózes életének kezdetét, a zsidók életének Egyiptomban eltöltött utolsó korszakát és onnan való kivonulását öleli fel.

Ebben az időszakban kovácsolódott néppé az eredetileg 12 törzsből álló nomád tömeg. Megjelenik az Ám Jiszráél (Zsidó Nép) kifejezés. Az Írás ez idáig mint Bné Jiszráél (Izrael Fiai) említi őket, csak egy alkalommal – közvetlenül Jákob halála előtt – szerepelnek úgy, mint Sivté Jiszráél (Izrael Törzsei).

Érdekes módon először a Fáraó az, aki népnek titulálja a zsidókat, mikor azt latolgatja, mit lehetne tenni az ellen, hogy a zsidók ne szaporodjanak gyorsabban, mint saját népe. Málbim szerint ugyanis a héberek néhány nemzedék alatt megtöbbszöröződtek, míg az őslakosság alig duplázódott meg.

A Fáraó persze nemcsak egyszerűen „népet” látott a zsidókban, hanem egy esetleges katonai veszélyt is, és ennek megvoltak a keserű következményei. Ezért a zsidók, akik József halála után egyre inkább asszimilálódtak („legyünk olyanok, mint az egyiptomiak” – idézi a Midrás), s még a Brit Milát (körülmétélést) is elvetették – most, hogy belátták, a gazdanép nem fogadja be őket, rákényszerültek, hogy felhagyjanak az erőltetett asszimilációval.

Ebben a korszakban születik meg Mózes, a Megváltó, aki a Gondviselés akaratából a királyi palotában nevelkedik mint a Fáraó lányának nevelt fia.

Később elhagyja a palotát „kimegy a testvérei közé”, amit úgy kell érteni, hogy tudomása van származásáról.

Amikor az egyik munkafelügyelőt leüti, mert az bántalmazta az egyik rabszolgát, menekülnie kell. Midjában megy, egy kútnál találkozik Jitró lányaival, akik itt itatják a nyájukat. A helyi pásztorok bántalmazásától megvédi a lányokat, akik hálából meghívják az „egyipto-

mit” ebédre. Végül elveszi Jitró egyik lányát, Zippórát, feleségül s ettől kezdve maga is a pásztorok életét éli, apósa nyáját legelteti.

A Midrás meg is jegyzi, hogy nemcsak Mózes volt az, aki „pályafutását” pásztorkodással kezdte, hanem ő előtte Jákob, utána pedig Dávid király is.

* * *

Mózes küldetése a pásztorkodás közepette veszi kezdetét. Az Írás szavai szerint: „**Mózes pedig legeltette apósának, Jitrónak, Midján papjának juhait és terelte a nyáját a pusztaságon túl és elérkezett Isten hegyéhez, Chórebhez. És megjelent előtte az Örökkévaló angyala a tűz lángjában, egy csipkebokor közepéből. Látta, hogy a csipkebokor tűzben ég, de el nem hamvad. Akkor azt mondta Mózes: odamegyek és megnézem ezt a nagy csodát, miért nem hamvad el...**” (Exodus 3, 1-4).

Miként jutott el Mózes „Isten hegyéhez”?

Egyes kommentátorok szerint eltévedt a pusztaságban, mert túl messzire kalandozott el a nyájjal. A Midrás egy igen szemléltető magyarázatot adott erről. E szerint legeltetés közben Mózes gondolataiba mélyedt. Egyszer csak észrevette, hogy az egyik fiatal bárány eltávolodott a nyájtól és már messze bóklászott. Mózes utána sietett s egy csermelynél érte utol, ahol az állat szomját oltotta. Mózes nagyon meghatódott a látványon, ölbe kapta a kicsiny állatot, úgy vitte vissza a többihez.

Mondá erre az Örökkévaló: „Mózes, húséges pásztor! Nincs, ki nálad alkalmasabb lenne népem hű pásztorává lenni...” (Smot Rábá 2,3).

* * *

Az égő csipkebokor sok nemzedék kommentátorának fantáziáját mozgatta már meg. A Midrás-irodalom különböző szempontból próbálja ennek szimbólumát érthetővé tenni. A Zóhár szerint „Mózes tudta, hogy Chóreb (ami azonos a Színáj hegyével, ahol később a Tóra-adás történt) Isten hegye, szent hely. Honnan tudhatta? Látta, hogy madarak röpködnek arrafelé, kiterjesztett szárnyakkal, de mégsem érintik a hegyet.”

A Midrás másutt így folytatja: Az Örökkévaló attól tartott, ha hangozó szóval illeti Mózeset, esetleg meg talál ijedni. Ha halkán szól hozzá, talán meg se hallja. „Ezért az Örökkévaló apja, Ámrám, hangján szólította meg. Mózes ezt meghallotta és válaszolt: Hallak, apám, mit

ohajtasz? Mondá neki az Örökkévaló: Nem apád vagyok, hanem az apád Istene. Ezzel a fortéllyal szóltam hozzád, hogy meg ne riasszalak. Én vagyok apád Istene, Ábrahám Istene, Izsák Istene és Jákob Istene.” Mózes módfelett megörült ennek, mondván: Apám tehát az ősatyákhoz tartozik! S még hozzá ő a legnagyobb, hiszen őt említette elsőnek” (Smo’r 3,1).

A Midrás nyomán azt is sokan értelmezni és elemezni igyekeztek, miért éppen a csipkebokor, ami sok kis tövises ágból áll, és miért nem egy sudár fa vált a Jelenés helyszínéül? Vannak, akik a csipkebokrot Egyiptomhoz hasonlítják, ahol annak idején szívesen fogadták Jákob családját, de később nem akarták kiengedni őket.

Bár-Jocháj azzal a hasonlattal élt, miszerint a csipkebokor egy csapda. Ha egy madár levelei közé repül, nem képes onnan kikerülni, mert a levelek összeszabdalják. Így jártak a zsidók is Egyiptomban, ahol a súlyos elnyomás fogva tartotta őket (Möchiltá d’Rásbi, Smot).

Másutt a Midrás úgy magyarázza, hogy Isten, úgymond, együttérett a szenvedő és elnyomott zsidókkal és ezért jelent meg ilyen kényelmetlen helyen. „...hát nem érzed, hogy mennyire fájjalom Izrael sanyarú helyzetét? Nézd csak, honnan beszélek veled? Hát nem a tüskés bogáncsok közül? Velük vagyok fájdalmukban...” (Smo’r 2,7).

– Miért éppen a csipkebokorban? – kérdezte Josua ben Korcha rabbit egy nem zsidó.

– Ha történetesen egy szentjánoskenyér fában vagy egy szikomorfában jelenik meg – felelte a rabbi –, akkor azt kérdeed, miért éppen ott? De mégis válaszolok neked: azért, hogy ezzel is bebizonyítsa, Isten szelleme betölti az egész mindenséget. Még a csipkebokorban is jelen van... (uo. 2, 5).

* * *

Mit szimbolizál az, hogy a csipkebokor nem égett el?

A Midrás ekként magyarázza:
„Mózes elgondolkozott a zsidók helyzetén Egyiptomban. Feltette magának a kérdést: Elképzelhető-e, hogy az egyiptomiak megsemmisítik a zsidókat? Ekkor az Örökkévaló rámutatott az el nem hamvadó bokorra és azt mondta: Látod, az egyiptomiak épp így nem lesznek képesek megsemmisíteni a zsidó népet, mint ahogy ez a bokor sem ég el!” (uo. 2, 10).

A Zóhár ebből a jelenségből olyan következtetést von le, hogy az Örökkévaló könyörületes még a gonoszokkal szemben is; mert ugyan

megbünteti a rosszakat – ég a csipkebokor –, de el nem pusztítja őket – a csipkebokor nem hamvad el... (Zohár, 2, 21).

* * *

A csipkebokor ma használatos tudományos neve „szent málna” (Rubus sanctus), gyümölcse hasonlít az eperhez. (J. Félix: A bibliai nővényvilág, 110–112 old).

EGY HÉBER SZOPTATÓ DADA

„Egy Lévi házából való férfi ment és feleségül vette Lévi egyik lányutódját. Az asszony teherbeesett és fiút szült. Amikor látta, hogy a gyerek szép, három hónapig rejtegette (mert az egyiptomiak a héberek fiúgyermekait a Nílusba dobatták). Amikor nem tudta tovább rejtegetni, fogott egy gyékénykosarat, bekente szurokkal és gyantával, majd beletette a gyereket és kitette a Nílus partján a sás közé. Nővére pedig ott állt távolabb, hogy megtudja, mi történik vele. És jött a Fáraó lánya, hogy fürödjön a Nílusban... megpillantotta a kosarat, odaküldte a cselédjét és kihozta azt. Felnyitotta és meglátta a gyereket, hát egy síró fiú volt. Megszánta és azt mondta: a héberek gyermekei közül való ez! A kisfiú nénje pedig azt mondta a Fáraó lányának: ne menjek és hívjak egy szoptató asszonyt a héberek közül?... (Exodus 2,1-7).

Mózes második könyvében, az Exodusban (Smot) kezdődik az egyiptomi zsidóüldözés leírása, ami az intézményes népirtásban teljesedik ki.

A történészek szerint ekkor üzték el azt az uralkodó dinasztiát, azaz azt a Fáraót, aki kinevezte Józsefet alkirályá és Jákob családját behívta Kánaánból.

Az új uralkodó a tehetséges héberekben ellenséget látott, ezért követett el mindent elpusztításukra.

De megszületik Mózes, a Szabadító, aki a sors kifürkészhetetlen kegye folytán megmenekül a Nílusba fojtástól, királyi palotában nevelkedik mint a Fáraó nevelt unokája, lányának dédelgetett fogadott fia.

* * *

„Ne menjek és hívjak egy szoptató asszonyt a héberek közül?” (uo.).

„Mert odaadta nem is egy egyiptomi asszonynak, hogy megszoptassák, de nem volt hajlandó szopni tőlük” (Rási, a Midrás alapján).

A Fáraó lánya és Mirjám a kisdéd Mózessel

Reb Chájim, a szentéletű koszovi rebbe szokta mesélni az alábbi történetet:

– Egyszer egy meddő asszony elment Báál-Sém-Tovhoz és sírva könyörgött neki, áldja meg, hogy végre gyermeke szülessen. A rebbe figyelmesen meghallgatta, s megígérte neki, hogy még abban az évben fiút fog szülni.

Kilenc hónap múlva az asszony megszülte szép és egészséges fiát, öröme határtalan volt.

A gyermeket kétéves korában – amikor eljött az ideje, hogy elválasszák – anyja elvitte Báál-Sém-Tovhoz, ezúttal arra kérve őt, mielőtt véglegesen befejezi a szoptatást, áldja meg gyermekét.

Igy is történt, megáldotta majd megcsókolta a gyermeket s az asszony hazautazott. A gyermek azonban röviddel ezután meghalt.

A szerencsétlen asszony visszautazott Báál-Sém-Tovhoz, azzal vádolván őt, hogy megölte gyermekét.

Báál-Sém-Tov igyekezett megnyugtatni a zokogó anyát és kérte, hallgasson meg egy történetet:

Élt egyszer egy király, akinek nem volt egyetlen gyermeke sem, aki királyságát örökölhette volna. Ebbéli bánatát egyedül bizalmasa előtt – aki még a legtitkosabb államügyeket is ismerte – tárta fel, arra kérvén őt, adjon tanácsot, mitévő legyen.

– Uram, királyom – mondta a tanácsadó – rajtad csak a királyságodban élő zsidók segíhetnek.

– Ha ez így van – jegyezte meg a király –, lemondok javukra minden nekem fizetett illetékről és adóról.

– Ez mind szép és nemes gesztus, de nem használ semmit – szölt a tanácsadó. – Egyetlen megoldás van csupán: közhírré kell tenni, hogy a zsidók kötelesek imádkozni azért, hogy még ebben az évben királyfi szülessen. Ha nem, akkor a királyság területéről kiűzetnek.

A királynak persze tetszett az ötlet és ekként is cselekedett.

A zsidók között igen nagy riadalom támadt. Böjtöt hirdettek, imádkoztak, zsoltókat mondtak, könyörögtek, hogy a jó Isten mentse meg őket ettől a szerencsétlenségtől.

Jajszavaik meghallgattattak az égben s egy lélek az Örökkévaló elé borulva kérte, hadd jöjjön ő le erre az árnyékvilágra, ő vállalja, hogy megszületik mint a király fia, miáltal megmenekülnek a zsidók a száműzetéstől.

A nagy esemény be is következett, a királyné egy szép fiúgyermeknek adott életet. A zsidók fellélegeztek.

A gyermek felcseperedett és eljött az ideje, hogy kiváló nevelők megtanítsák minden szükséges tudnivalóra. A gyermek okos és eszes volt, gyorsan haladt előre a tudományok ismeretében. Egy idő után azzal a kéréssel állt apjaura elé, engedje őt olyasvalamit is tanulni, amihez kedve is van, mert bizony az eddigieket nem nagyon élvezte.

A király beleegyezett fia kérésébe. Megkérem a hercegprímást – mondta a fiának –, vállalja el a tanítást, biztosan kedvet leled majd az ő magyarázataiban.

A főpap elfogadta a fiút tanítványául. Mindössze egyetlen kikötése volt: ő naponta két órát medítál s ilyenkor az égbe is kiruccan, tehát ez idő alatt senki se zavarja. A király biztosította, hogy kíváncságát tiszteletben fogják tartani.

Az ifjú királyfi hamar megtanulta mindazt, amire a főpap taníthatta. Időközben azonban felmerült benne a kíváncsiság, mit csinálhat a tanítója az alatt a bizonyos két óra alatt.

A gondolat nem hagyta nyugodni, mígnem elhatározta, hogy a végére jár. Kulcsot csináltatott a főpap ajtajához. A visszavonultság órája alatt váratlanul rányitott, s a prímást ott találta táleszban és tfillinben, amint a Talmudba mélyedt. A pap majd összeesett a félelemtől, de a királyfi megígérte neki, hogy egy szót sem szól erről senkinek. És a titok, hogy a király gyóntatója – zsidó, titok maradt.

Ezt követően a pap az ifjút a Tórára kezdte tanítani, mondván, a Tóra a méznél is édesebb. A királyfi meg is ízlelte, s megérezte annak léleknesmesítő voltát, nem beszélve arról, hogy szellemét mily élesre csiszolta.

A királyfi egy idő után azt a tanácsot kérte a főpaptól, hogyan térhetne be a zsidóságba anélkül, hogy apjának ezzel fájdalmat okozzon.

– Mondd meg apádnak – tanácsolta –, hogy te, akit örökösének szán, még nem láttad azt az országot, amelyben egykoron majd uralkodnod kell. Mondd meg, szeretnéd bejárni a tartományokat, találkozni a helytartókkal, a néppel, hiszen még sosem mozdultál ki a palotából. Elmégy legalább egy hónapra, s ha hazajöttél, beszámolsz neki a látottakról.

A királyfi megfogadta a tanácsot, és a király – bár nehéz szívvel – beleegyezett, hogy szeretett fia egy egész hónapig távol lesz tőle.

A királyfi elindult tehát országjáró útjára. Amikor a határ közelébe ért, a királyfi hazaküldte minden kísérőjét. Átkelt a határon, majd a legközelebbi városba érvén felkereste az ottani rabbit, s betért. Miután zsidóvá lett, letelepedett egy másik városban, ettől kezdve minden idejét a Tóra tanulásának szentelte.

Telt-múlt az idő, mígnem a királyfinak is eljött az utolsó órája. Mí-
dön lelke az égi bíróság elé került, az volt az általános vélemény, hogy
egy olyan szent léleknek, aki önként vállalkozott rá, hogy lemegy a
földre megmenteni egy zsidó közösséget a száműzetéstől – annak csak
a mennyországban lehet a helye. Egyvalaki azonban felvetette, hogy
igen ám, de két éven át nem zsidó dada szoptatta.

Így olyan döntést hoztak, miszerint még egyszer meg kell születnie
azért, hogy két éven át zsidó anyától szopjon.

Ezzel Báál-Sém-Tov befejezte a történetet és azt mondta a gyerekek
sirató asszonyoknak: Tudd meg, te találtattál érdemesnek arra, hogy két
évig szoptasd ezt a szent lelket.

MIÉRT DADOGOTT MÓZES?

„...és nem hallgattak Mózesre, a nehéz munka és a türelmetlenség miatt. És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: Menj el (újra) és mondd meg a Fáraónak, Egyiptom királyának, hogy bocsássa el Izrael fiait országából. És mondta Mózes az Örökkévalónak: Hiszen Izrael fiai nem hallgattak rám, hogyan hallgatna rám a Fáraó, amikor én nehézbeszédű vagyok?” (Exodus 6, 9–12).

Ehhez hasonló érvelés tíz alkalommal fordul elő a Bibliában, s ezt a Talmud Kál Váchómernek (pláne) nevezi, ami ésszerű, logikus következtetést jelent.

Mint köztudott, Mózes beszédhibás volt, azaz dadogott. Különböző kommentátorok sokféleképen magyarázták ennek feltételezett okát.

Rábbénu Niszim, a híres kodifikátor szerint Mózesnek azért kellett dadognia, hogy az emberek ne mondassák rá azt, hogy azért sikerült neki meggyőznie a zsidókat, hogy végül elfogadják a Tórárt, mert simabeszédű demagóg volt. Mivel eleve rosszbeszédűnek született, nyilvánvaló volt, hogy „az Isten beszél a szájából”.

Egy Áhávát Jonatán című kommentár-könyv szerzője, arra a kérdésre, hogy miért volt Mózes hibásbeszédű, így válaszol:

– Azért, mert a „zsidók nem hallgattak rá”. Nem akarták elfogadni, hogy neki küldetése van. Nem volt iránta bizalom, ezért nem volt képes hozzájuk összefüggően beszélni. Ha nincs bizalom, a vezető hite is megrendül küldetésének létjogosultságában. Ha a nép hallgatott volna rá és elfogadja őt – Mózes nem lett volna nehézbeszédű.

Végül egy másik vélemény szerint azért dadogott, nehogy a jövő nemzedékek azt higgyék, hogy az „aranszájú” Mózes pusztán nagy-szerű retorikájával győzte meg a Fáraót, és nem abban fognak hinni, hogy a zsidók isteni csoda által szabadultak meg a rabságból.

* * *

Smuel Moholiver, az első cionista rabbik egyike, a mai modern korba ágyazva magyarázza meg Mózes dadogását, annak értelmét, jelentőségét és...előnyét.

Az első cionista kongresszus megnyitásakor a rabbi arra kérte a jelenlevőket, fedjék be fejüket és beszéljenek jiddisül. Az első kérést még csak-csak elfogadták, bár sokan nem voltak vallásosak, de a második esetében dr. Cohen-Bernstein – többek nevében – tiltakozott.

– Drága rabbi uram – mondta – az első kívánságát szívesen teljesítjük, még ha nehezünkre esik is. De jiddisül egész egyszerűen alig tudunk. Ezen a nyelven nem tudjuk gondolatainkat kifejezni úgy, mint oroszul. Ha netán a küldöttek közül valaki nem beszél oroszul, annak biztosítunk tolmácsot.

Moholiver rabbi erre mosolyogva azt mondta:

– Nem azért kértem Önöket arra, hogy jiddisül beszéljünk, mert nem tud mindenki oroszul. Az ok ennél sokkal fontosabb. Ezt a tárgyalások menete és üteme teszi szükségessé.

A küldöttek értetlenül néztek a rabbira, az pedig folytatta:

– Önök jól tudják, hogy Mózes mesterünk dadogós ember volt. Felmerül a kérdés, miért küldött az Örökkévaló egy ilyen embert a Fáraóhoz, miért nem egy pergő beszédű, jó szónokot, aki beszédével lehengerelte volna a Fáraót?

Ha ilyen valakit bíz meg a feladattal, az bizonyára kivágott volna egy hosszú drósét szabadságról, igazságról, testvériségről s ki tudja miről. Szárnyaló retorikájában pedig teljesen megfeledezett volna a lényegről, mármint arról, hogy elérje a zsidók szabadon bocsátását. Mózes viszont, aki dadogott megelégedett három lényegretörő szóval: „Bocsásd szabadon népemet!”

– Hát így áll ez a mi esetünkben is – fejezte be okfejtését a rabbi. – Tudom én – mondta –, hogy Önök mind jó szónokok, hogy lángoló beszédet tudnak tartani Erec Jisráélról, de a retorikába úgy belemérik, hogy a napirend lényeges pontjaihoz sosem jutunk el. Viszont ha jiddisül beszélnek – ami nem megy oly gördülékenyen – akkor biztosan röviden és lényegre törőbben fognak beszélni.

* * *

„Hiszen Izrael fiai nem hallgattak rám, hogyan hallgatna rám a Fáraó...” (uo.).

Mózes tartott attól, hogyha Izrael fiai nem hallgatnak rá, a Fáraó azzal üt vissza, hogyha a zsidók nem akarnak szabadok lenni, akkor

A második csapás: békák lepik el Egyiptomot

Mózes nem is beszélhet az ő nevükben. Ugyanakkor attól is félt, hogyha netán a Fáraó azt mondja, menjetek Isten hírével, és a nép meg nem akar elmenni – Isten nevét szentségtelenítik meg... (Ámos Cháchám, a Dáát Mikrá Tóra-kommentárban).

* * *

Reb Jiszráél Háger, a vizsnitzi rebbe, amikor Nagyváradon élt, péntekenként, sameszának kíséretében egy félórát sétálni szokott. Egyik ilyen sétája alkalmával megállt a helyi bank – modern gondolkodású, vallástalan – igazgatójának háza előtt. Bár személyesen még sosem találkozott, a rebbe mégis bekopogott hozzá. A samesz felettébb csodálkozott, mit keres a rebbe abban a házban, de nem merte megkérdezni, így szótlanul követte rebbéjét. A ház ura nagy tisztelettel fogadta a rabbit s hellyel kínálta őt. Reb Jiszráél leült, de nem szólt egy árva szót sem. A bankigazgató sűgva kérdezte a sameszt, hogy minek köszönheti a látogatást, de az sem tudott felvilágosítással szolgálni. A rebbe ült egy darabig, majd felállt, elköszönt és távozott. A bankár egészen hazáig kísérte vendégét, de mielőtt elváltak volna, nem tudta megállni, hogy meg ne kérdezze, mi volt e furcsa látogatás oka.

– Azért kerestem fel önt, hogy teljesítsek egy micvát. Hála Isten, sikerült is, előírás szerint – adta meg a magyarázatot a rebbe.

– Szabadna tudnom, milyen micvát? – faggatózott tovább a bankár.

– Bölcsseink arra tanítanak bennünket – válaszolt ismét a rebbe –, hogy miként micvá – mondani valakinek valamit, ami meghallgatásra talál, ugyanúgy micvá – nem szólni egy szót sem, ha bizonyos, hogy nem lesz foganatja. Tehát ha én otthon ülök és Ön is otthon ül, és eként nem mondom el azt, amiről biztos vagyok, hogy úgysem teszi meg – nem teljesítem a micvát. Ehhez el kellett jönnöm az ön házába, s itt kellett „nem mondani”, amit nem fogad meg.

– Bocsásson meg, rebbe – vitatkozott a bankár –, honnan ez a bizonyosság, hogy én nem fogok a jó szóra hallgatni? Hátha fogok?

– Nem – zárta le a vitát a rebbe –, sajnos biztos vagyok benne, hogy minden szó hiábavaló.

A bankárt nem hagyta nyugodni a kíváncsisága. Addig könyörgött a rebbének, míg az végül kötélnek állt s felfedte cselekedetének rejtélyét.

– Él itt, Nagyváradon, egy szegény özvegyasszony – fogott bele mondandójába –, kinek nincs miből megélnie, ráadásul egy nagyobb összeggel tartozik egy bankban, amit jelzálogkölcsonként vett fel.

Miután nem tud fizetni, néhány nap múlva elárverezik a házát és ő az utcára kerül.

Arra akartam kérni Önt – folytatta –, engedje el az asszony adósságát, hogy megmaradhasson a házában, de nem mondtam, mert „micve nem mondani”.

– Dehát az asszony nem nekem tartozik – magyarázta a bankár –, hanem a banknak, és én annak csak az igazgatója vagyok, nem a tulajdonosa, s több száz koronáról van szó....

– Tudtam, hogy nem hallgat majd rám – szakította félbe a rebbe, majd szó nélkül bement a házába.

A bankár is hazament, de a rebbe szavai a szívéig hatoltak, nem hagyták nyugodni.

Végül a saját zsebéből kifizette az özvegy adósságát, s így az asszony megmenekült az árverezéstől...

A BOTCSINÁLTA KÍGYÓ

„S ha azt mondja nektek a Fáraó: tegyetek valami csodát – mondd Áronnak, hogy vegye a botját és dobja a Fáraó elé, hogy kígyóvá változzék!” (Exodus 7,9).

A szabadulás folyamata ebben a szakaszban teljesedik ki. Mózes és Áron tárgyalnak a kegyetlen Fáraóval, aki hallani sem akar a zsidó nép – ekkor még héber törzsek, Jákob fiai – szabadon engedéséről. Nem ismeri el Istenüket, akinek a nevében beszélnek, és nem bolond elengedni több százezer rabszolgát, akik ingyen építik neki a piramisokat.

Ebben a szakaszban a Tíz csapásból hét következik be, s ekkor már a Fáraó hajlandó részleges engedményekre.

A **„tegyetek valami csodát”** (uo.) szó szerinti héber szövege úgy is érthető, mintha a Fáraó azt mondaná „tegyetek magatoknak csodát” (Tnu láchem mofét).

Az alábbi haszid történet egy rebbe által véghezvitt csodáról szól:

A múlt században a lengyel nemesek fellázdáltak az orosz uralom ellen, hogy kivívják Lengyelország függetlenségét.

A „forradalom” nevében azonban számtalan kegyetlenséget is elkövettek. Ez történt egy köztisztelőben álló hasziddal, egy gazdag radomszki zsidóval is, aki nem volt hajlandó a lázadó csapatoknak – parancs ellenére sem – bort és ételmet szállítani. Közölték vele, hogy a törvényszék halálra ítélte, és rövidesen ki is végzik.

Rokonai kétségbeesetten kérték a szentéletű radomszki rebbe, rabbi Slómó segítségét, aki csodatevő hírében állott. Az meg is nyugtatta őket. – Ne aggódjatok – mondta – nem fogják kivégezni, az ügyet pénzzel el lehet intézni.

Meghagyta nekik, menjenek el a lázadók vezetőjéhez, kérjenek kegyelmet. Az végig is hallgatta a rimánkodást, majd dörgedelmes hangon kijelentette, aki nem hajlandó élelemmel támogatni a lengyel hazafiakat, megérdemli, hogy legalább 30 000 aranyat fizessen. A rokonok megfizették ezt a hatalmas összeget, és a haszidot valóban szabadon engedték.

Ekkor ismét elmentek a rebbéhez, elmesélték, mi történt, s ő ismét megnyugtatta őket, hogy a pénzt is vissza fogják kapni. Csodálkoztak a hallottakon, mert aligha hitték, hogy a lázadók erre hajlandók lesznek.

Hosszú idő telt el az eset óta. A lázadást az oroszok leverték, s a történeletről lassacskán mindenki megfeledkezett. Amikor az ellenállás utolsó góciát is felszámolták, ráleltek egy írásra, melyben az a 30 ezer arany volt feltüntetve, amit annak idején a hászid szabadon bocsátásáért kifizettek. Beidéztek a haszidot, aki annak idején megtagadta a lázadók kiszolgálását, s e tette elismeréseként visszadták neki a teljes összeget.

Ekkor jutott eszébe a haszid rokonainak, mit mondott annak idején a rebbe. Ismét elsiettek hozzá és lelkendezve adták elő a „csodát”. A rebbe viszont dühösen kifakadt:

– Menjetez innen! Ki kért meg benneteket, hogy idejőjjetek és mindenféle „csodálatos” történetekkel szédítsétek a fejemet? Nem akarok hallani semmiféle „csodák”-ról.

A rebbe egyik közelálló híve megengedte magának, hogy megkérdezze, vajon miért szidta meg azokat, akik elmondták, mi is történt valójában. Hiszen minden pontosan úgy következett be, ahogy azt a rebbe előre megmondta. Inkább terjeszteni kellene, hogy milyen nagy is a cádikok csodatevő ereje, nem pedig összeszidni őket!

A rebbe válaszként egy történetet mesélt el, mely Báál-Sém-Tovval esett meg.

Báál-Sém-Tov arra kérte egyik tanítványát, vállalja el egy bizonyos helységben a rabbi állást, de az megmakacsolta magát, nem volt hajlandó kötélnék állni. Báál-Sém-Tov úgy tett, mintha haragudna és azt mondta:

– Úgy. Én nyugalmas állást ajánlok neked, ahol békében élhetsz mint rabbi, tanulhatsz és taníthatsz, te pedig nem fogadod el?! Ez an-

nak a jele, hogy nem tanulsz szorgalmasan és nem vagy hajlandó magadra vállalni a Tóra igáját! – Ilyet és még sok ehhez hasonló szidalmat vágott a fejéhez, de a tanítvány megmakacsolta magát, nem akarta elfogadni az állást, és egyfolytában azt hajtogatta, hogy nem akar rabbi lenni.

Báál-Sém-Tov csak ezek után fedte fel tanítványának, hogy az egész csak próbatétel volt, mivel maga sem akarta, hogy az elvállalja az állást.

– Tehát – folytatta mondókáját a radomszki rebbe – tudd meg, hogy a nagy cádikokat is időnként próbára teszik az égben, mégpedig azért, hogy azt az illúziót keltik bennük, mintha csodatévő képességeik lennének.

E próbatételek során kiviláglik, vajon fennhéjázókká, önteltekké váltak-e, miáltal kevesebb alázattal végzik Isten szolgálatát.

Így tette próbára Isten Mózeset is, amikor azt mondta neki „**nagy néppé teszek téged**”. Ha Mózes akkor ebbe beleegyezik, örökre elveszett volna, mert hiszen ez csak próbatétel volt. Mózes azonban kiállta ezt a próbát, nem fogadta el, hogy családjából sarjadjon ki a „nagy nép” Izrael helyett, hanem azt mondta az Örökkévalónak:

„**Ha nem** (bocsátasz meg a népnek, amely az aranyborjú által vétkezett) **akkor törölj engem könyvedből** (Exodus 32, 32).

Nos, tehát – fejezte be fejtegetését a rebbe –, ki tudja, hogy ezek a „csodák”, amikről most szó van, nem az én próbatételem volt-e?

A rebbe unokája később még hozzátette:

„**Tegyetek magatoknak csodát...**” szó szerinti értelmezése az, hogy a Fáraó tudta, amennyiben Mózes és Áron a fennhéjázás és büszkeség vermébe esnek – akkor nem lesznek képesek kiváltani Izraelt Egyiptomból. A megváltás csak szerény, megtört szívvel érhető el, mint ahogyan írva van: „**és Izrael fiai feljajdultak...és fohászuk felszállt Istenhez**” (Exodus 2, 28).

A Fáraó tehát szándékosan „erőszakolta ki” a „csodát”, hogy ezáltal Mózeset és Áront eltöltse a büszkeség és az tudatosodjék bennük, hogy ők „képesek csodákat művelni” (magyarul csodarabbik).

AZ EGYIPTOMI „KÁRPÓTLÁS” TÖRTÉNETE

„És én kinyújtom karomat és sújtani fogom Egyiptomot minden csodatételemmel... és majd azután (a Fáraó) elbocsájt benneteket. Ekkor majd kedvessé teszem ezt a (zsidó) népet az egyiptomiak szemében és amikor távoztok – nem üres kézzel fogtok elmenni. (Hanem) minden asszony kérni fog szomszédasszonyától... ezüst- és aranytárgyakat és ruhaneműeket, fiaitok és lányaitok részére és így kiűrítitek Egyiptomot” (Exodus 3, 20–23).

Ezeket a szavakat az Örökkévaló még akkor mondta Mózesnek, amikor megjelent neki a csipkebokorban.

Az egyiptomi rabszolgaság a vége felé jár. Közeledik az Ábrahám-nak tett isteni ígélet beteljesülése, miszerint: idegenek lesznek leszármazottai egy ellenséges országban, ahol megdolgoztatják és megkínózzák őket, ki fognak szabadulni és nagy vagyont visznek magukkal (Genézis 15, 13).

A Tóra igencsak szűkszavúan tudósít arról, ahogy az isteni ígélet megvalósult:

„És Izrael fiai, Mózes szavára hallgatva, ezüst- és aranytárgyakat kértek, meg ruhaneműeket és „kiűrítették” Egyiptomot” (Exodus, 12, 35-36).

A későbbiekben ez a két kifejezés – „kértek” és „kiűrítették” – sok félreértésre adott okot. A zsidók mindenkori ellenségei ezeket akként értelmezték, mintha a zsidók kifosztották volna, vagy sarcot vettek volna Egyiptomon. A héber szöveget azonban többféleképpen is lehet fordítani. A „sáál” (kérni) ige úgy is fordítható: kölcsön kérni. A „váj-náclu”: kiűriteni, sarcot venni, de tulajdonképpen úgy is értelmezhető, hogy „így kárpótoljátok magatokat”.

Ennek az értelmezésnek minden alapja megvan, ha figyelembe vesszük a rabszolgák keserves életét, az ingyen munkát, az elnyomatás legkülönbélebb válfaját.

A Talmud is foglalkozik ezzel a kérdéssel, amit egy találó történettel illusztrál:

„Makedóniai Nagy Sándor idejében az alexandriai polgárok perbe fogták a zsidókat azon a címen, hogy adják vissza mindazt az aranyat és ezüstöt, amit annak idején kivittek Egyiptomból. A hellének, az újjörögök – akik az ősi Egyiptom jogutódainak tekintették magukat – úgy vélték, hogy a közel másfél évezrede, az egyiptomiak által a zsidóknak adott ajándékok – bíróságilag behajtható adósság. Az elévülés fogalmát figyelmen kívül hagyták, s Nagy Sándorhoz fordultak, hozzá meg ő a döntést.

Mivel az alexandriaiak követelésüket a Bibliára való hivatkozással nyújtották be Nagy Sándornak, természetesen a zsidók is ugyannerre a forrásra alapozva érveltek, miszerint ha majd az alexandriaiak kiengylenlítik 600 ezer rabszolga sok-sok éves munkájának bérét, akkor majd a zsidók is visszaadják a (kölcson)kért tárgyakat.

Nem került sor arra, hogy Nagy Sándor döntsön, a vádlók az érv hallatán kerekét oldottak (Szánhedrin 91).”

* * *

„Kérlek, beszélj a nép fiaival, hogy kérjenek...” (uo. 11,2).

Miért kellett gyözködni a hébereket, hogy szomszédaiktól kérjenek?

Egy kissé szarkasztikus magyarázat szerint a zsidók – bár ez egy isteni utasítás volt, tehát ennek teljesítése micvének tekintendő – fanyalagva tettek eleget, mert ők még akkor is kényszeredetten teljesítenek egy parancsot, ha arról van szó, hogy pénzt kapnak. Hát ezért kellett Mózesnek rábeszélni őket... (Széfer Hádrus).

* * *

A Midrás is ad magyarázatot arra, miért kellett a zsidóknak Egyiptomból értékeket magukkal vinni kivonulásukkor. „Hogy ne mondhasa az a cádik (Ábrahám), hogy azt az előre megjövendölt „ígéretet”, hogy „dolgoztatják” és „megkínózzák”, azt az Örökkévaló betartotta, de már azt, hogy „utána gazdagon fognak távozni”, nem valósította meg.

Egy másik magyarázat szerint Isten nem bánta volna, ha a zsidók arany és ezüst nélkül jöttek volna el Egyiptomból – hiszen az aranyból nem sok jó származott, pl. az aranyborjú –, de nem tehetett

mást, hiszen megígérte Ábrahámnak. S ezt az ígéletét nem szeghet-
te meg, hogy „ne mondhasa az a cádik”...

* * *

A fenti, isteni gondolathoz a gosztinai reb Jechiél Míir, egy – jellegze-
tesen haszid észjárásra valló – észrevételt fűzött:

Csak azért teljesítette az Örökkévaló az ígéletét, hogy „ne mondhas-
sa az a cádik”? Ha Ábrahám történetesen nem tenne szemrehányást,
akkor már nem kell egy ígéletet betartani?

– Az igazság az – magyarázta a rebbe –, hogy Izrael fiai a Megvál-
tás és a Tóra érdekében szívesen lemondtak volna a pénzről és egyéb
anyagi javakról. Az Örökkévaló azonban megparancsolta, hogy kény-
szerítsék ki a kárpótlást is – ha a „megkínóztatást” elfogadták, el kell
ezt is fogadni, hiszen az isteni ígélet csak ily módon válik teljesé.

* * *

Reb Mose, a lelovi rebbe, humoros oldaláról közelíti meg a témát.
Ehhez még attól sem riad vissza, hogy a „sáál” ígét kölcsönnek értel-
mezze.

– Miért kellett a zsidókat rávenni, hogy kölcsönt vegyenek fel az
Egyiptomból való kivonuláskor? – teszi fel a szónoki kérdést.

– Igazán egyszerű erre a válasz – mondta. – Ha ilyen sokkal tartoz-
nak majd, talán nem lesz kedvük visszatérni Egyiptomba.

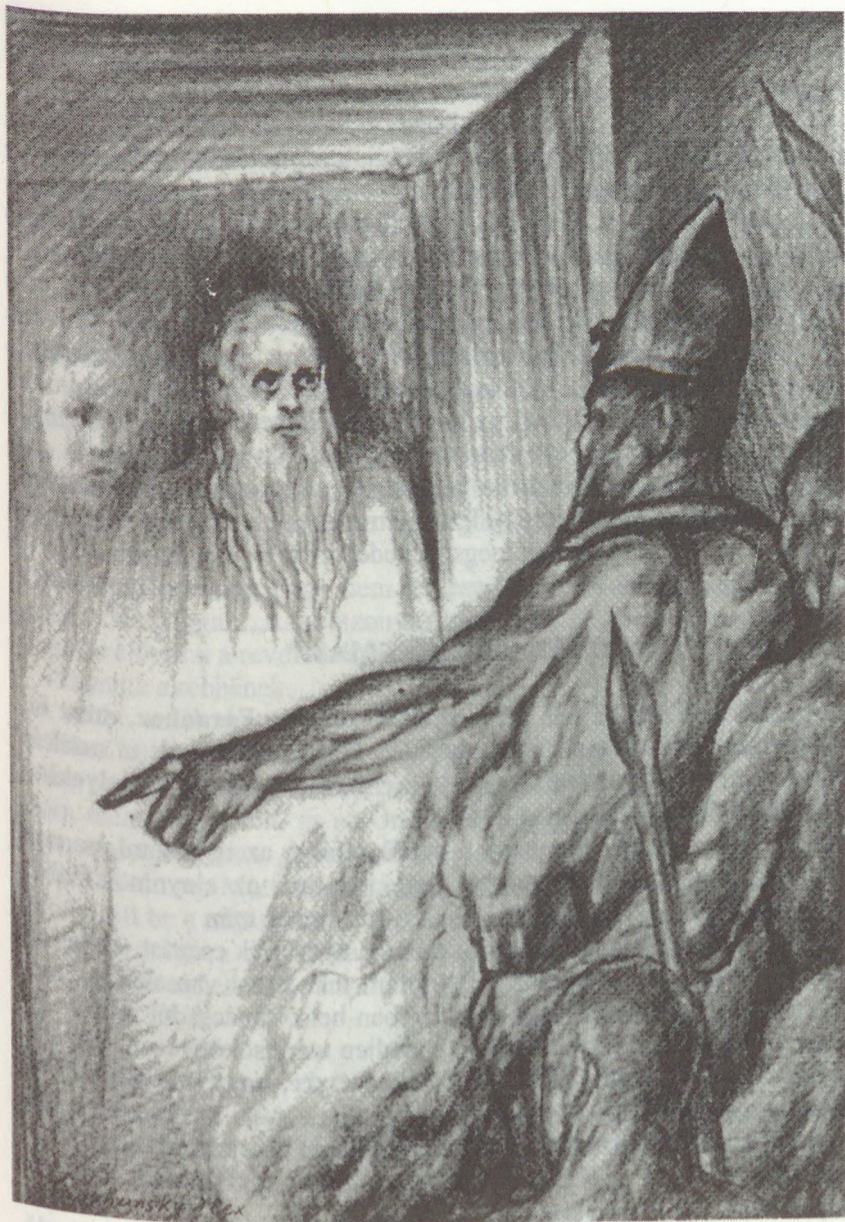
* * *

Egy másik zsidó bölcselő – e téma kapcsán – szintén humorizál.

– Azért adták be a zsidóknak a dolgot úgy, mintha egyszerű köl-
csönről volna szó – pontosabban azért használták ezt a kifejezést –,
mert ha megtudják, hogy az aranyat, ezüstöt örökbe kapják, hatalmas
vásárlási láz tört volna ki, elverték volna egész vagyonukat mindenféle
felesleges dologra. Ennek pedig az lett volna a vége, hogy az egész
„kárpótlás” visszazármazott volna az egyiptomiakra... (Láchmé
Todá).

* * *

A berdicsevi cádik, Lévi Jichák, fültanúja volt egy beszélgetésnek.
Egy szegény zsidó elkeseredetten panaszkodott egy – a haszidizmus

A Fáraó felkéri Mózeset Egyiptom azonnali elhagyására

ellenfeleinek táborához tartozó – Mággidnak, hogy hiába jó zsidó, tart be minden parancsolatot, annyi sem jut neki, hogy tisztessé megélhetése legyen.

A Mággid azzal „vigasztalta”, hogy becsületes magatartásának azért megvan a jutalma, legfeljebb nem anyagi, hanem erkölcsi értelemben.

– Ne higgy a Mággidnak, barátom – avatkozott a beszélgetésbe a cádik. – Nem igaz az, amit mond. A bajaid, amiket a jó Isten a fejedre zúdít, egyáltalán nem szellemi, hanem nagyon is valós anyagi cőreszok. Így hát a jutalomnak is anyaginak kell lennie.

Majd a Mággidhoz fordulva, hozzátette:

– Tulajdonképpen az Isten eleget tett volna a „gazdagon távozás” ígéretének azzal, hogy a zsidóknak adta a Tórát, aminél nincs nagyobb kincs. Mégis adott nekik kézzelfogható értékeket is. Tette ezt azért, nehogy Ábrahám azzal érvelhessen, hogy csak az ígéret első felét – a kényszermunkát és a kínzást – teljesítette, a másodikat – ugyancsak földi értelemben – pedig nem. Ezért járna ennek a szegény embernek is több párnósze, hiszen ő is megszenvedett érte.

„ÉN ÉS SENKI MÁSI!”

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Gyere be Fáraóhoz, mert én megkeményítettem a szívét... beszéld majd el fiaidnak és unokáidnak, amit Egyiptommal cselekedtem és csodáimat, amelyekkel sújtottam őket...” (Exodus 10,1-2).

Még három csapás van hátra a tízből, amikor az egyiptomi zsarnok uralkodó megtörik, és nemcsak hogy kiengedi az elnyomott héber törzseket, hanem könyörög Mózesnek – menjenek már.

A Biblia e szakaszának elején Mózes a nyolcadik csapást – a sáska-járást – jelenti be a Fáraónak. Egyiptom már közel van ahhoz, hogy teljesen elpusztuljon. Ebben a helyzetben belső tanácsadói jobb belátásra próbálják bírni az uralkodót, engedjen már csökönyösen elutasító magatartásából, hiszen **„hát nem veszed észre, hogy pusztulófélben van Egyiptom?”** (uo. 8).

Az isteni felszólítást **„Menj el a Fáraóhoz”**, az eredeti héber szöveg szerint úgy kell értelmezni, hogy „Gyere el Fáraóhoz”. Ehhez kapcsolódik az alábbi haszid történet:

Reb Motl (Mordecháj), Kálsinban élő gazdag és sikeres kereskedő többek között arról volt híres, hogy irodalmi szinten beszélte a lengyel nyelvet, ami igencsak ritkaságszámba ment a haszidok körében.

Kiterjedt üzleti kapcsolatai révén a „felső tízezerrel” is jó viszonyban állt.

Egy ízben magához hívatta őt a vorkai cádik, a szentéletű reb Jichák, és arra kérte, járjon el a varsói kormánynál egy kényes – de a zsidókra nézve életfontosságú – ügyben. A zsidók tudomására jutott ugyanis, hogy a lengyel kormány arra akarja kötelezni a zsidókat, égensék el a Sulchán Aruch (zsidó törvénykönyv) negyedik – a magánjogot szabályozó (Chósen Mispát) – kötetét. A kormány ezt a lépését azzal indokolja – magyarázta a rebbe –, hogy a zsidók is kötelesek az állam törvényei szerint élni, így vitás ügyeiket is az állami bíróságok elé kell vinniök, és ne a saját törvényeik szerint ítélkezzenek.

A zsidóság vezetői elutasították ezt az álláspontot – mely asszimilációhoz és végső fokon a zsidóság elhagyásához vezet –, ezért mindent elkövettek, hogy a készülő törvényt még csírájában megakadályozzák. Ennek részét képezte reb Motl közbenjárásra való felkérése, akinek az lett volna feladata, hogy járja ki a miniszternél a törvényjavaslat ad acta tételét.

Reb Motl nemcsak hogy nem lelkesedett a feladatért, hanem egyszerűen félt. Joggal. „Az a bizonyos miniszter hamar dühbe gurul, és olyankor előveszi a revolverét, és egyszerűen lelövi azt, aki őt idegesíti” – mondta a rebbének.

A rebbe azzal nyugtatta őt, hogy amikor az Örökkévaló Mózeset a Fáraóhoz küldte, azt mondta neki: „Gyere el a Fáraóhoz” (Bó el Pár’ó), nem pedig azt, hogy „menj el Fáraóhoz” (Léch el Pár’ó). Miért? Azért, mert Mózes félt, és az Örökkévaló azzal nyugtatta meg, hogy jöjjön csak nyugodtan, „mert én is ott leszek”.

Ezt hallván reb Motl megszilárdult hitében, és megerősödött szívvel jelentkezett be a miniszternél. A beszélgetés során a haszid érvei mély benyomást tettek a nagy hatalmú úrra, olyannyira, hogy a törvényjavaslat rövidesen lekerült a napirendről...

* * *

„Mert átvonulok ezen az éjszakán Egyiptom földjén és megölök minden elsőszülöttet... én, az Örökkévaló” (Exodus 12,12).

„Én az Örökkévaló... én, és nem más!” (a pészáchi Haggadából).

A lechovitsi rebbe, a szentéletű reb Mordecháj egyik híve, reb Joél, egy Tsapla nevű fehéróroszországi faluban volt kocsmáros. Messze földön ismerték jámborságát, mindenki nagy tisztelettel vette körül,

még a nem zsidók is. A kocsmáját a helyi földbirtokostól bérelte, akivel szintén jó viszonyban volt.

Egy alkalommal a földesúr nagy lakomát rendezett, amire a vele egyívású gazdag barátait hívta meg. A bor már jócskán a fejükbe szállt, amikor a házigazda eldicsekedett, hogy van neki egy házi zsidaja, egy ilyen-olyan rendes ember, valósággal ritkaságszámba megy. A vendégek addig erősködtek, míg nem a földesúr elküldött a kocsmárosért. Annak nem volt ideje átöltözni, így a hétköznapi öltözékében – báránybőr bundában, ami alól a cicesz (szemlélőrojtok, a vallásos zsidók ruhájuk alatt hordják) kilógott – jelent meg. Mielőtt bement volna a vendégekhez, a földesúr megpróbálta rávenni, rejtse el a cicesz rojtjait, nehogy a vendégek kinevessék érte. Reb Joél azonban erre nem volt hajlandó.

– Mit mond az úr? Hogy én szégyelljem a ciceszemet? Hiszen ez nagy micve, és ez a mi egész életünk!...

* * *

Ugyanennek a reb Joélnek volt egy kis füzet, amibe bejegyezte azokat az összegeket, amikkel a falusiak tartoztak neki. A füzet fedelére, de valamennyi oldal felső sorába azt írta: „Hiszem teljes hittel, hogy az Örökkévaló az egész világ ura; ő a lényege, veleje és gyökere mindennek, ami ezen a világon van.”

Reb Joél jámborságáról sok történet forgott közzsájon.

Mesélték róla – többek között –, hogy amikor lovát, melyen mesterehez, a lechovitsi rebbéhez szokott lovagolni, a kútnál itatni szokta, megjelenik előtte Élijáhu (Illés) próféta...

Egy másik ilyen történet. Egy szép napon leküzdhetetlen vágya támadt mesterétől valami bölcs tanítást hallani, hogyan kell a zsidó embernek Istent még jobban szolgálnia. Felpattant lovára, elügetett Lechovitsba, s mikor mestere házához ért, odakötötte a lovat egy oszlophoz.

A külső ajtót azonban zárva találta, mivel a rebbe vendégével, reb Áserrel, a sztolini rebbével kiment a verandára, ezért a külső ajtót bezárták. Reb Joél kénytelen volt erőteljesen kopogni, sőt be is kiabált, hogy: tessék kinyitni!

Reb Áser nagyon megijedt a hangos kiabálástól, és visszakiabált:

– Ki az?

– Én vagyok az – válaszolta reb Joél.

– Ki az a teremtmény, aki azt meri magáról állítani, hogy „ÉN” – mennydörgött a lechovitsi rebbe hangja –, hiszen írva vagyon: „ÉN” – az Örökkévaló, és senki más”.

Csak az Örökkévaló mondhatja magáról, hogy ÉN, és senki más rajta kívül!

Amikor mesterének eme kijelentését meghallotta, reb Joél úgy érezte, eleget hallott. Lelke megtelt mestere szavaival, és már nem is kívánt bemenni. Felpattant lovára, és hazament...

A „HÚSOSFAZÉK” TÖRTÉNETE

„És zúgolódott a nép Mózes ellen, mondván, mit igyunk?” (Exodus 15,24)...„És zúgolódott Izrael egész gyülekezete Mózes és Áron ellen a sivatagban... (és mondták)... bár meghaltunk volna az Örökkévaló keze által Egyiptom országában, amikor ültünk a húsosfazék mellett, amikor kenyeret ettünk jóllakásig, mert kihoztatok bennünket ebbe a sivatagba, hogy megöljétek az egész népet éhhalállal...” (uo. 16,2-4)...„És veszekedett a nép Mózessel és mondták: adjatok vizet, hogy igyunk...” (uo. 17, 2).

Még alig hagyták el rabszolgaságuk, megaláztatásuk és kínzásuk évszázados színhelyét, még élénken él emlékezetükben üldözőik csúf halála a Sás-tengerben és énekeltek dicshimnuszot az isteni Gondviselésről – és máris elégedetlenkednek, szinte minden miatt. Panaszkodnak, hogy nincs mit enni, pedig rengeteg vágómarhát hoztak el magukkal. De nem fűlik a foguk – a vándorlás közepette, szokatlan körülmények között – ellátni magukat, ők most isteni ellátásban kell, hogy részesüljenek. Gondoskodják Mózes ételről-ivóvízről. Ha nem – akkor inkább éhen halnak.

Miként lehetséges, hogy már nem hisznek abban az Istenben, aki kiváltotta őket a rabszolgaságból?

Hát igen, valóban rabszolgaságban éltek. Na de azóta... Egyiptomban minden kézzelfogható volt, tudták, mi van ma, és mi lesz holnap. Létbiztonság. Most pedig minden bizonytalan. A zúgolódó nép nem átalija még Isten jelenlétét is megkérdőjelezni: „... és elnevezte azt a helyet Mászá és Merivának, Izrael fiainak pörlekedése és az Örökkévaló megkísértése miatt, amikor így beszéltek: vajon köztünk van-e az Örökkévaló, vagy nincsen?!” (uo. 17,7).

Hertz rabbi kommentárjában enyhíteni igyekszik az istenkáromlás súlyát: azaz „tud-e segíteni bajunkon, vagy sem?” Tehát, úgymond, nem Isten létezését kérdőjelezték meg, hanem segítőkészségét.

Bölcseink szerint ez volt egyike annak a tíz esetnek, amikor a zsidók – pusztai vándorlásuk során – megkísértették Istent.

* * *

A Midrás szoros kapcsolatot talál eme kishitűség első megnyilvánulása és a közvetlen ezt követő – az Ámálék vezette, félvad, nomád törzs orvtámadása között. Ez volt – mintegy – a büntetés.

A Midrás érdekes hasonlaltal teszi érthetőbbé a kialakult helyzetet:

„Egy ember, a fiát hátára véve, útra kelt. Amikor a gyerek megkívánt valamit, rámutatott, s kérte apját, vegye meg neki. Ez minden alkalommal meg is történt. Aztán talákoztak egy másik emberrel, akitől a gyerek azt kérdezte: mondd, nem láttad apámat?

Mondta neki az apa: nem tudod, hol vagyok? Na, jó. S ledobta a gyereket a válláról, ekkor jött a kutya és megharapta...”

Valami hasonló történt Izrael fiaival is – vonta le a Midrás a következtetést. „Mindig köztetek vagyok és kész vagyok kielégíteni minden igényeteket, ti pedig azt mondjátok: ...köztünk van-e az Örökkévaló? Hát majd jön a kutya (ez Ámálék) és megharap benneteket és akkor kiáltotok értem, és megtudjátok, hol vagyok!”... (Pszikta Rábbb 13,6).

* * *

Harminc napon át ették a zsidók – az Egyiptomból magukkal hozott kovásztalan tésztaból készített – pászkát, maceszt. Ez a mennyiség harminc napon át, napi kétszeri étkezésre volt elegendő. Miután elfogyott – zúgolódni kezdtek. Egyre gyakrabban mondogatták, hogyha Isten kihozta őket Egyiptomból – ahol ugyan rabszolgamunkát kellett végezniök, de nem fenyegetett az éhhalál –, gondoskodjék is róluk.

Bölcseink elmondják, hogy hálátlanságukért nem kaptak büntetést, hanem Isten teljesítette követelésüket. Előbb húst kaptak – fűj formájában, mely rajokban lepte el a táborn (Exodus 16,13), majd megjelent a manna, ami végigkísérte őket egész pusztai vándorlásuk során.

De visszasírtak sok minden mást is, amit Egyiptomban ettek, mint a halat, a zöltséget, „az uborkát, a tököt, a hagymát, a fokhagymát, meg a dinnyét” (Numeri 11,5).

Paradicsomi állapotnak állították be az elhagyott nyomorúságot, s azon keseregtek, hogy ott kellett hagyniok a „húsosfazek”-at. De hát tényleg ilyen jó dolguk volt Egyiptomban?

Erről a „húsosfazékról”, a Midrásban (Mechilta), kommentátorok sora tesz említést.

Rabbi Eliézer, Moddinból, szerint: „...a héberek Egyiptomban királyok (rab)szolgái voltak... kimehettek a piacra, vehettek maguknak kenyeret, húst halat, miegyebet, s ebben nem akadályozta meg őket senki... ugyan-csak a földekre, ahol fűgét, datolyát, gránátalmát szedhettek”. Vagyis, a király szolgálainak járt a bőséges ellátás, hiszen másként nem láthatták volna el a nehéz munkát. Így a „húsosfazék” persze szó szerint értendő.

Egy másik kommentátor úgy véli, hogy a nehéz munkától nem lévén étvágyuk, csak „ülték” a „húsosfazék” mellett, de enni nem ettek belőle.

Egy további midrási forrás szerint (Smot Rábbá 18,4) ez valójában úgy volt, hogy „az egyiptomi rabszolgatartó elment vadászni, a megszerzett állat húsát feltette a fazékba főzni, majd leült és evett, ezalatt pedig a héber rabszolgák ott álltak mellette, s bár csorgott érte a nyáluk, nem kaptak belőle... „Ezért mondták, hogy „ültünk” (illetve álltunk) a húsosfazék mellett, de csak „kenyeret ettünk jóllakásig”.

A „Hemdát Hájámim” kései Midrás-gyűjtemény pszichológiai magyarázattal szolgál. „Miért hazudtak?” – kérdi. Miért állították, hogy „a húsosfazék mellett ültünk”, amikor kényszermunkát végeztek? Így viselkedik a koldus – adja meg a választ –, ha azt akarja, hogy enni adjanak neki. Részvétet akar kelteni maga iránt, amikor azt állítja, hogy másutt többet-jobbat kapott”...

Hertz, birodalmi főrabbi – Abarbanel nyomán – megpróbál a két álláspont között kompromisszumot találni. Volt ugyan hús Egyiptomban, de oly kevés, és annyira ritkán, hogy „valószínűleg egy egész csoportra jutott egy »húsosfazék«. S a pusztai élet nyomorúsága közepett még ez is fényűzésnek tűnt fel előttük.”

Végül Eliézer Askenázi szerint, egy különleges egyiptomi eledelről van szó, amit küsküőnek hívnak. Ez egy galuskaféle, amit úgy főznek, hogy az alul kiluggatott edényt a húsosfazéokra teszik, hogy a hús ízét és illatát magába szívja. Ilyesmit ettek, ez volt a kenyerük, amit a húsosfazék mellett ettek.

* * *

Amikor már mannával is bőségesen ellátta őket az Örökkévaló, újból zúgolódnak kezdtek. Ezúttal a víz hiánya miatt. A szöveg figyelmes olvasásából kiderül, hogy előbb zúgolódtak, majd aztán lettek csak szomjasak, vagyis elégedetlenségük megelőzte a valós állapotot. Ekkor hangzott el az a tiszteletlen kijelentés, hogy „...vajon köztünk van-e az Örökkévaló, vagy nincsen?”

A Midrás értelmezésében ez így hangzik: „Mondták Izrael fiai: ha kitalálja gondolatainkat (vagyis köztünk, illetve bennünk van, és tudja titkos gondolatainkat is) – szolgáljuk őt, ha pedig nem, akkor nem...”

Ehhez a gondolatmenethez kapcsolódik az alábbi haszid történet:

A radositzi szent „Nagyapó” halála után fia, reb Jiszrólél-Jichák, lett a rebbe. Kezdetben senki nem ismerte őt, nem tudtak róla semmit.

Két haszid – akik még édesapja hívei voltak – elutazott hozzá, bár útközben felmerült bennük a gondolat, megéri-e a fáradságot, hogy találkozzanak az új rabbival. Az is eszükbe jutott, hogy egy rebbének rendelkeznie kell „Égi sugalatt”-tal (Ruách Hákódes), és akkor tudnia kell, mit gondolnak róla. Ha meg nem... Így hát folytatták útjukat, annál is inkább, mert a nagy része már úgymögöttük volt, s úgy határoztak, a rebbenél töltik a szombatot is.

Amint megérkeztek, a rebbe elibük ment, barátságos „Isten hozott” köszöntéssel fogadta őket, s széles mosollyal még hozátette: „...és ha tudom, mit gondol egy haszid magában, miközben idefele utazik, akkor már érdemes vagyok arra, hogy rebbének tiszteljenek?...”

A HIT CSODÁT TESZ

„És látta Izrael az egyiptomiakat holtan a tenger partján... és félté a nép az Örökkévalót és hitt benne és Mózesben, az ő szolgájában” (Exodus 14,3–31).

Az egyiptomi szabadulás világraszóló élménye a zsidó hit egyik alaptételévé lényegült az évezredek folyamán.

Megtörtént a hihetetlen, az elképzelhetetlen: a Fáraó megtört, és „elengedte” a rabszolgasorban tartott héber törzseket. Hátravolt azonban még a végkifejlet, nevezetesen az, hogy a Fáraó megbánja „elhamarkodott” lépését, ezért az izraeliták üldözésére indul, de seregei belefulladásnak a Sás-tengerbe, mialatt a héber törzsek száraz lábbal kelnek át azon.

Az izraeliták saját szemükkel látták a nagy csodát, s ez megerősítette őket az Örökkévalóba vetett hitükben és már semmi sem tehetette kétségessé, hogy Mózes Isten szolgája, akivel most együtt zengtek – a Gondviselésnek – hálaéneket. „Olyan élmény, mint az Egyiptomból való kivonulás és az átvonulás a Sás-tengeren, mindenki szemében, aki átélte, úgy tűnt, mint Isten közvetlen cselekedete. Mózes tekintélye ezáltal tökéletes lett népe szemében” – idézi J. H. Hertz brit birodalmi főrabbi Rudolf Kittelt, a német bibliakutatót.

A kabbalisztikus és haszid irodalom innen vezeti le a cádikban, a szentéletű mesterben – mint Isten küldöttében – való hitet. „Is Háelóhim” – „Isten embere” – így nevezi a Biblia a prófétákat, az ókor „rebbe”-it.

Ezt a gondolatot illusztrálják alábbi történeteink:

„És hitt a nép az Örökkévalóban és Mózesben” (uo.).

Elment egyszer a szentéletű kocki rebbéhez a szegény zsidó, akinek férjhez kellett adnia a lányát, de nem volt egy lyukas garasa sem. A kocki rebbe nem tudott mást adni neki, mint egy – reb Mose-Chájim Rottenberghez, a guri rebbe fivéréhez szóló – ajánló-levelet, melyben kérte, amennyire lehetőségei engedik, támogassa a nélkülözött.

A szegény zsidó – útiköltségre sem lévén pénze – gyalogszerrel indult el Chentsinbe, ahol reb Mose-Chájim lakott. Szegény abban reménykedett, hogy amint az elolvassa a neki írt levelet, mindjárt megkapja a szükséges összeget, és indulhat is vissza.

Nagy volt a meglepetése, amikor ez nem így történt. Reb Mose-Chájim adott ugyan neki pénzt, de egy jelentéktelen összeget – talán egy rubel értékben. A szegény zsidó a megdöbbenéstől szóhoz sem tudott jutni. Ennyit ér a kocki rebbe levele? – kérdezte magában – hiszen az úton több kiadása volt, mint amennyit most kapott. És hát továbbra sincs egy garasa sem lánya esküvőjére. Mivel a guri rebbe fivére nem volt hajlandó többet adni, nem maradt más választása, mint csalódástól megtört szívvel hazaindulni...

Ekkor azonban valami érdekes és rendhagyó dolog történt. Alig hagyta el a szegény ember reb Mose-Chájim házát, az nekilátott, hogy előkészítse mindazt, amire egy zsidó esküvőn csak szükség lehet. Ruhákat vásárolt mind a menyasszonynak, mind a vőlegénynek, beszerezte az esküvő és a leendő háztartás minden kellékét, végül magához vett egy nagyobb összeget. Felpakoltatott mindent egy szekérre, és a zsidó után iramodott, akit hamarosan utol is ért. A szegény zsidó alig jutott szóhoz a csodálkozástól.

– Ha Ön elhatározta, hogy megsegít, hogy a lányomat méltón férjhez adhassam, miért kellett előbb nekem ekkora szívfájdalmat okozni? – faggatta a zsidó reb Mose-Chájimot.

– Nos, azért – felelte – mert, kezekben lévén a kocki rebbe ajánló levele, olyan nagyon biztos voltál abban, hogy a jómódú és jótékony-ságáról ismert reb Mose-Chájim teljesíti a kérést, hogy közben megfeledkeztél az Örökkévalóról, aki minden teremtményéről gondoskodik. Hittél „Mózesben”, vagyis a cádikban, de hited az Örökkévalóban elhomályosodott. Tanuld meg: együtt kell hinni az Örökkévalóban és a

mindenkori „Mózesben”. Erre próbáltak a számodra furcsa és érthetetlen viselkedéssel rávenni. S azt hiszem, sikerült is. Most pedig erdj békében és az esküvőt szerencsés és jó órában tartásot meg. Mázál tov!

* * *

„Akkor énekelte Mózes Izrael fiaival ezt a dalt az Örökkévalónak...” (Exodus 15,1).

A Tenger dala (Sirát Hájám), a Biblia egyik legfenségesebb éneke. Mózes és Izrael fiai a csodálatos megmenekülés emlékére énekeltek – amikor a héber törzsek száraz lábbal keltek át a Sás-tengeren, miközben az üldöző egyiptomiak befulladtak.

Ez a dal az alábbi haszid történet forrása:

Egyszer volt... reb Smelke, a nikolsburgi cádik idejében, hogy a bécsi császári udvar megint valami zsidóellenes rendeletet hozott. Reb Smelke elhatározta, hogy felutazik a császárvárosba, és megpróbálja semmissé nyilváníttatni a zsidókra nézve veszélyes intézkedést.

Elkísérte őt egyik tanítványa, reb Mose-Léb – a majdani szászovi cádik – is.

Hideg tél volt, zajlott a Duna, a folyón hatalmas jégtömbök – s nem tudták, hogyan fognak átjutni a túlsó partra. Végül sikerült szerezni egy csónakot, amibe mindössze ők ketten fértek el, és nekivágtak a zajló Dunának. Miközben a lélekvesztőn sodródtak, ők a Tenger dalát ismételtgették magukban.

A parton az emberek élénken figyelték az istenkísértő vállalkozás kimenetelét. Legnagyobb csodálkozásukra a ladik minden baj nélkül partot ért.

Híre ment az eseménynek, egész Bécs erről beszélt és még a császári udvarba is eljutott. Ennek köszönhetően amikor reb Smelke és tanítványa az Udvar előtt megjelent, királyi tisztelettel fogadták őket, s udvariasan érdeklődtek, mi járatban vannak. Reb Smelke előadta jövelele okát, s kívánságát mindjárt teljesítették is.

* * *

„És hitt a nép az Örökkévalóban és Mózesben” (uo.).

A híres Chidusé Rim, a guri rebbe, szokta volt mondani: Annak ellenére, hogy a héberek saját szemükkel látták a csodát – mégis szükségük volt a hitre, „mert a hit több, mint amit az ember a saját szemével lát, vagy vél látni. A hit lehetővé teszi, hogy az ember többet és jobban lásson”.

CSALÁDEGYESÍTÉS A SIVATAGBAN

„És meghallotta Jitró, Midján papja, Mózes apósa, mindazt, amit Isten Mózesrel és népével, Izraellel cselekedett, (vagyis) hogy kivette az Örökkévaló Izrael népét Egyiptomból” (Exodus 18,1).

Mózes, amikor – isteni küldetésétől vezérelve – visszaindult Midjánból Egyiptomba, magával vitte feleségét, Cipórát és két fiát is. Útközben azonban meggondolta magát és hazaküldte őket Midjánba. Tette ezt azért, mert egyrészt nem akarta őket a hosszú út viszontagságainak kitenni, másrészt nem akarta, hogy egyiptomi elnyomás alatt éljenek.

A Midrás szerint azért cselekedett így, mert útközben találkozott fivével, Áronnal, aki meggyőzte őt arról, hogy cselekvési szabadsága jóval nagyobb lesz, ha nem kell majd egy feleségről és két gyermekről – az egyik még csecsemő volt – gondoskodnia.

Amikor az após hírért vette, hogy kiszabadultak Egyiptomból, azonnal felkerekedett, elvitte Mózeshez feleségét és két fiát – „egyesítette a családot”.

Egyes kommentárok szerint Jitró végül maga is zsidóvá vált és törzsének – a midjaniták – nagy része is csatlakozott hozzá.

Mi volt az, amit Jitró „meghallott”? Mi vitte őt rá, hogy otthagyja – az akkori viszonyokhoz képest – civilizált Midjánt, melynek egyik vezetője volt, hogy csatlakozzék a pusztaságban vándorló zsidókhoz? Hiszen más népekhez is eljutott a nagy esemény híre, mégsem tették meg.

Miben különbözött tőlük Jitró? – tette fel a kérdést reb Mendele, a kocki rebbe.

A többi népek is hallottak valamit, de a lényeg nem hatolt a tudatukig, nem érintette meg a lelküket, sem szívüket. Jitró viszont tudatában volt az események jelentőségének s annak megfelelően cselekedett.

Ktáv Szófer, a híres magyar Tóra-magyarozó véleménye szerint Jitró valóban csak látogatóba ment Mózeshez.

El sem tudta volna képzelni, hogy őt, a pogány midjanitát befogadják és Isten kiválasztott népéhez csatlakozhat.

De amikor azt tapasztalta, hogy a temérdek csoda ellenére mennyire kishitűek, mennyit zúgolódnak, kétségek gyötrik őket („Vajon köztünk van-e Isten?”) – ekkor rájött, nincs mit szégyellnie, mert betértként neki sem gyengébb a hite...

* * *

A Midrás révén vált ismeretessé, hogy Jitrónak tulajdonképpen hét neve volt, az egyik ezek közül Jeter, ami többletet jelent. Ez annak volt köszönhető, hogy érdemében egy fejezetet hozzátettek a Tórához, amelyik úgy kezdődik: „Te pedig szemelj ki magadnak...” (Exodus 18, 21).

Miért éppen ezt a fejezetet említi a Midrás? – teszi fel a kérdést Chidusé Rim, a híres guri rebbe. Jitró már korábban is tett Mózesnek észrevételeket („Mi ez, mit teszel?” (uo. 14) „Nem jó, amit csinálsz!” (uo. 17) stb.). De ezek csak kritizáló megjegyzések voltak, ettől még nem érdemesült volna arra, hogy a Tórába bekerüljön egy további fejezet Jitró nevével. De amikor azt mondta Mózesnek: „Szemelj ki magadnak tehetséges férfiakat...” – az már egy olyan pozitív előremutató jótanács volt, amit már „jóvá lehetett írni” Jitrónak.

* * *

Jitróról szólva Or Háchájim (reb Cháim ben Átár), a neves szfárdi Tóra-magyarázó egy érdekes dologra hívja fel a figyelmet. Amikor a Tóra ismét bemutatja Jitrót, az első szakaszban még Midján főpapjának nevezi, míg a második versben – ahol arról van szó, hogy elviszi Mózeshez családját – már mint Mózes apósa szerepel.

Egyébként Bchor Sor, egy másik szfárdi Tóra-tudós az, aki magyarázza, hogy amikor az Egyiptomból való kivonulással a célt elérték és megszabadultak a rabszolgaságtól, akkor látta Jitró elérkezettnek az időt arra, hogy elvigye hozzá családját, hogy végre Mózes is rendes családi életet élhessen.

* * *

„És szólt Jitró: Áldva legyen az Örökkévaló, aki megmentett benneteket az egyiptomiak kezétől...” (uo. 18,10).

A Talmud igen nagyra értékeli Jitró ezen áldását. „Szégyen Mózesre és a hatszázezer zsidóra, hogy nem mondtak áldást, míg csak nem jött Jitró és áldást nem mondott...” (Szánhedrin 94).

Ez persze egy kissé érthetetlen. A hálaének, amit Mózes és Izrael népe a Sás-tenger partján énekeltek, az nem számított annyit, mint Jitró pár szavas áldása?

Csakhogy a zsidók hálaéneket zengtek, melyben megköszönték Istennek, amit érettük tett. Jitró viszont azért mondott áldást, amit Isten másokért tett – s ez nem ugyanaz.

* * *

„...És jött Áron és vele Izrael vénei, hogy lakomázzanak Mózes apósával, Isten színe előtt...” (uo. 18,12).

És hol volt Mózes? – kérdi Rási. Ő is ott volt, felszolgált a vendégeknek, de nem evett velük.

Miért nem vett részt Mózes az apósa tiszteletére rendezett lakomán? – kérdi a belzi rebbe, reb Sálom.

– Azért – mondja –, mert az Írás tanúsága szerint ez a nap később a Jom Kippur bõjtje lesz, s ezt Mózesen kívül még senki nem tudta – ezért nem evett.

* * *

„...és közöld velük az utat, amelyen járjanak...” (uo. 18,20).

Jitró tanácsának ezt a részét a kommentátorok különféle képen magyarázzák. Általánosságban úgy értelmezik, hogy a zsidó életmód – a Tóra alapján – különféle formában is megnyilvánulhat.

A premisláni cádik, reb Méir, testi-lelki jóbarátja volt a ruzsini cádiknak, reb Jiszráélnak, annak ellenére, hogy életvitelük között szinte semmi hasonlóság sem volt.

Reb Méir nagy szegénységben élt, házában sohasem volt egy fillér sem, mert – nagy jövedelme ellenére – mindenét szétosztotta a szegények között. Ezzel szemben a ruzsini fejedelmi életmódot folytatott, szolgahad vette körül, semmit meg nem tagadott magától.

A premisláni cádik volt az, aki a kettejük közti különbséget elemezte:

– Mindketten meg vagyunk említve a Zsoltárok Könyvében. Rólam az a vers szól, hogy „Bõven adakozik a szegényeknek, Igazsága örökre megmarad” (Zsolt 112,9). A ruzsini cádikról pedig ez a vers szól:

„Vagyon és gazdagság lesz házában, igazsága örökre megmarad” (uo. 112, 3).

Mindkét versben a zsoltárköltő a cidkátó (cedek) kifejezést használja, ami ugyanúgy jelenti valakinek az igazát, mint az általa adott jótékonytságot (cödáká).

* * *

A két cádik egyszer találkozott. A ruzsini egy négylovas hintón utazott, míg a premisláni szekerét egy rozszant gebe húzta.

A ruzsini megmagyarázta, azért utazik négy lóval, hogy ha a kocsi beleragadna a sárba, azt ki tudják húzni.

A premisláni a maga szekerére pedig azt a magyarázatot adta, hogy mivel az ő egyetlen lova úgyszem tudná kihúzni őt a sárból – igyekszik abba nem beleragadni.

A SZÜLŐI TISZTELET ISKOLAPÉLDÁJA

„Tiszteld apádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön, amit az Örökkévaló Istened neked ad” (Exodus 20,12).

Ebben a szakaszban van szó a Tóra-adás felemelő szertartásáról, az egyiptomi kivonulás értelméről és tulajdonképpeni végső céljáról. Itt jelenik meg első ízben a szavakba öntött Tíz Parancsolat, ami azóta is az emberi civilizáció alaptörvénye.

Egyes Tóra-magyarázók azt is tartják, hogy a Tíz Parancsolat valójában az egész Tóra lényege.

A kabbalán alapuló haszid irodalom sokat foglalkozik a Tíz Parancsolat mélyebb értelmezésével, kabbalisztikus jelentésével. Alábbi történeteink is ezek szellemében fogantak:

* * *

„Emlékezzél meg a szombat napjáról...” (uo.).

A negyedik parancsolat foglalkozik részletesen a szombattartás fontosságával. Itt szerepel az „emlékezz” (záchor) ige, míg Mózes ötödik könyvében, a Deuteróniumban, ahol a Tíz Parancsolat ismételtén szerepel – a hasonló jelentésű „örizd meg” (sámor) ige.

Reb Hirst, a rimanovi nagy cádikot, sokan csak „Hirs, a szolga” néven emlegették, mivel fiatalkorában mestere és elődje – reb Mendel – házában a sameszi teendőket látta el.

Közismert rebbe korában már sokan jártak hozzá tanácsért, vagy megvitatni vele többértelmű dolgokat. Nemzedékének egyik híres rebbéje is tőle kérdezte meg, miként értelmezi Rási magyarázatát a kohaniták áldásával kapcsolatban.

Ennél tudni kell, hogy Slomó Jichák (Rási) szerint az „amor” (mondva) szó ugyanahhoz a nyelvtani csoporthoz tartozik, mint a „záchor” és „sámor” szavak, amiket a szombattal kapcsolatban említ a Tóra. Felmerül a kérdés, mi a közös bennük?

A cádik egy történettel magyarázta el a nyelvtani problémát:

Amikor még mesteremnél, reb Mendelnél szolgáltam, egy alkalommal nem volt egy lukas garas sem, amiből szombatra a rebecen be tudott volna vásárolni. Az asszony engem kért meg, menjek be az urához és kérdezzem meg, mitévő legyen. Kérését teljesítettem, de amikor benyitottam a szobájába, azt láttam, hogy magába merülve, átszellemült arccal végzi szent munkáját, olyan elmélyülten, mintha nem is ezen a világon lenne. Így aztán halkán becsuktam magam mögött az ajtót, nem mertem egyetlen szóval sem megzavarni őt.

Már csütörtök volt, de még mindig nem látszott semmi remény arra, hogy valami ennyivaló kerüljön a péntek esti ünnepi asztalra. Ezért aztán engedtem a rebecen ismételt nógatásának, és ismét benyitottam a rebbéhez. De megint csak nem mertem megszólalni.

Péntek reggel már elszántabb voltam. Beléptem a szobába, de még mielőtt kinyithattam volna a számat, a rebbe megszólalt:

– Hirs, fogd a fazekat, amiben a halat szokták főzni, töltsd meg vízzel és tedd fel a tűzre. Ugyanezt csináld azzal a fazékkal is, amiben a húsleveset meg a kompótot főzik.

A csodálkozástól alig tudtam szóhoz jutni, de azért nagy nehezen kinyögtem:

– De rebbe, mit fogunk azokban a fazekakban főzni, hiszen se hal, se hús, se semmi nincs a háznál?

A rebbe végtelen nyugalommal azt válaszolta:

– A Tórában le vagyon írva – a mannára vonatkozóan –, hogy „^a hatodik napon előkészítik, amit hoznak” (Exodus 16,5).

Nekünk tehát kötelességünk megtenni a megfelelő előkészületeket, aztán a szombat maga hozza meg a szükségeset....

Hát így is lett. Nem sokkal azután, hogy feltettük a fazakakat a tűzhelyre, beállított egy falusi zsidó, kérdezvén, nem tölthetné-e el a szombatot nálunk? Elmesélte, hogy valamilyen okból kifolyólag a szombatot a városban kell töltenie, és a sábeszt a rebbével együtt akarja ünnepelni. Hozott is magával bőségesen mindent, amire csak

szükség lehet, halat, húst, zöldséget. Az ismeretlen jóvoltából így nagyon kellemes szombatunk lett.

– Nos, így van ez a kohaniták áldásával is – fejezte be a válaszadást a cádik –, mert hát igazából elhihető, hogy az áldás a kohanitáktól származik? Hiszen az Írás azt mondja: „**Így szóljanak nevemben Izrael fiaihoz és én megáldom őket**” (Numeri 6,27). Tehát az áldás az Örökkévalótól származik. Csak megparancsolta, hogy a kohaniták tegyék meg a szükséges előkészületeket, mossanak kezet, vegyék le cipőjüket, tájrák ki kezüket és mondják el az áldás szövegét – a többi Isten dolga. Ez tehát az, amire Rási utal ebben a versben: mondani – vagyis a kohaniták áldásmondása – az olyan, mint a záchor és a sámor a szombatnál, vagyis a szombati előkészületek munkálatai...

„TISZTELD APÁDAT ÉS ANYÁDAT...”

Reb Jehuda Zvi, a szambori cádik fia mesélte az alábbi történetet: Amikor édesanyám, Isten nyugosztalja, várandós volt velem és már a hetedik hónapban volt, elunván a semmittevést az anyaméhben, elhatároztam, hogy ideje megszületni.

Szentéletű apám, a szülés megindulásakor, bement a templomba imádkozni anyám könnyű szüléséért. Belépve az imaházba, észrevette, hogy a fiatal talmudisták összesúgnak a háta mögött. Addig faggatta őket, míg az egyikük elárulta, miről beszéltek.

Tudni kell, hogy anyám nem volt már fiatal, amikor apám elvette feleségül. Ennek az volt az oka, hogy anyám szentül elhatározta, hogy csak egy nagy cádikhoz hajlandó feleségül menni, így minden más ajánlatot elutasított. Ilyenkor az emberek szeretnek pletykálkodni, és a rossz nyelvek ebben az esetben is azt terjesztették, hogy biztosan még a házasságkötés előtt esett teherbe.

Miután megtudta, miről beszéltek a háta mögött, apám felhagyott az imádkozással, hazament, sóhajtozott, nagyokat nyögött és igencsak szenvedett. Anyám mindezt hallotta, sőt okát is sejtette, hiszen tudott a pletykákról. Az viszont nagyon fájta neki, hogy apámat sem kímélték a rossz nyelvek.

Anyámnak a szülési fájdalmak közepette is maradt ereje, hogy nyugtassa apámat, mondván, ne aggódjon, minden rendben lesz, nem-sokára világra jövök. De apám erre még jobban nyögött és sóhajtozott. Ekkor anyám a hasára tette két kezét és azt mondta:

– Drága gyermekem, te tudod, hogy mi az igazság. Kérlek, fogadj szót anyádnak, várjál még két hónapot és ments meg engem attól, hogy a pletyka a szájára vegyen!...

Meghallván az anyai kérést, visszahúzódtam és kivártam a szabályos kilenc hónapot, hogy kóser gyereként jöjjek a világra. Ettől kezdve már nem telt időm semmittevéssel, hiszen betartottam a szülői tisztelet parancsolatát azzal, hogy szót fogadtam és anyámra hallgattam – fejezte be a szambori rebbe elbeszélését.

AZ IDEGEN MEGBECSÜLÉSE

„Idegent ne gyötörj és ne zaklass, mert idegenek voltatok (ti is) Egyiptom országában” (Exodus, 22, 20). „És idegent ne sanyargass, hiszen ti ismeritek az idegen lelkét (átérzitek helyzetét), mert ti is idegenek voltatok Egyiptom országában” (uo. 23, 9).

36 alkalommal figyelmeztet a Szentírás az idegenek gyűlölete, sanyargatása, becsapása, zaklatása, de még a kigúnyolása ellen is.

Idegen alatt eredetileg olyan nem zsidót értenek, aki ugyan elfogadta a bálványimádás tilalmát, de nem vált zsidóvá (Gér Tosáv).

A Midrás részletesen felsorolja, mi mindent nem szabad az idegenrel tenni. Többek között, tilos bántalmazni nemcsak tetteleg, de még szóbelileg sem; nem szabad felhánytorgatni neki a pogány múltját; tekintetbe kell venni érzékenységét.

Más helyütt a Tóra előírja az idegenek szeretét.

Tudni kell, hogy az ókori társadalmakban a legelhagyatottabb és leg-szerencsétlenebb réteg az árvák és özvegyek voltak, ezért a Tóra külön kiemeli védelmüket. Az idegenekkel való bánásmódot pedig ezekéhez teszi hasonlónak.

* * *

Későbbi korok a „gér”-ben (idegen) a prozelita, betért nem zsidó fogalmát látták megtestesülni, de az utasítás ugyanaz: nem bántani, nem kihasználni kiszolgáltatott helyzetében és nem felhánytorgatni neki korábbi életét. A Midrás még azt is előírja, mit ne mondjanak egy „gér”-nek, a vita hevében: „te, aki még nemrég tisztátalant ettél, te utasítsz engem helyre?” (Mechiltá, Smot 22,2). Ugyancsak a Midrás mondja ki, hogy a „gyötrés” szavakban, míg a „zaklatás” anyagiakban értendő (uo.).

* * *

Don Jichák Abarbanel, neves spanyol zsidó tudós, államférfi és Biblia-magyarázó szerint azért kellett a Tórának az idegengyűlölet tilalmát azzal indokolni, hogy... „idegenek voltak Egiptom országában”, mert tudvalevő, hogy akik maguk is elszenvették az elnyomást, amikor fordul a kocka, kegyetlen elnyomókká válhatnak. Ezért figyelmezteti a Tóra a zsidókat: vigyázzatok, emlékezzetek és őrizkedjétek attól, nehogy elnyomatástok reakciójaként az idegengyűlölet vétkebe essetek.

* * *

A Tóra nemcsak az idegenek zaklatását, bántását tiltja meg, hanem előírja azok szeretetét is (Leviticus 19, 34).

A Chinuch könyvében, amely a 613 parancsolatot rendszerezi és magyarázza, erről a következőket mondja: „aki ezt megszegi és gyötri az idegeneket, vagy pedig hanyagul viselkedik, amikor megmentésükről van szó, vagy pedig semmibe veszi tekintélyüket (vagyis lebecsüli őket) csupán azért, mert idegenek és védtelenek – annak nagy a vétké, hiszen a Tóra is többször figyelmeztet és tiltja az idegenek bántalmazását” (83. parancsolat).

A Chinuch szerzője ehhez még hozzáteszi, hogy ebből a micvából vezetik le azt a kötelességet is, miszerint „könyörülni kell minden emberen, aki nincs otthon, szerettei körében és nincs, aki segítségére siessen”.

* * *

„Özvegyet és árvát ne sanyargass. Ha sanyargatod őt, mikor hozzáam kiált – meghallgatom kiáltását. És fellángol haragom és karddal pusztítalak el benneteket és akkor feleségeitek özvegyek lesznek és gyermekeitek árvák” (uo. 21–23).

Nem véletlen, hogy az özvegyek és árvák védelme közvetlenül az idegenekkel való bánásmód előírása után következik a Tórában. Az idegen, özvegy és árva – védtelen, kiszolgáltatott emberek, akik a Tóra, illetve a Bét Din (bírószág) védelme alatt állnak.

A Midrás értelmezése szerint itt nem feltétlenül szegény emberekről van szó. „Még ha a király özvegyéről és árváiról is van szó – azokat sem szabad bántalmazni, gúnyolni vagy szívfájdalmat okozni nekik” (Midrás Háchéfec). Lehetséges, hogy a király egy zsarnok volt, aki a népnek sok rosszat tett, de ez nem ok arra, hogy halála után bosszújukat özvegyén és árváin töltsék ki azok, akik

a király életében mukkanni sem mertek... A történelem ismer ilyen eseteket.

* * *

A Midrás az „águná” fogalmát ezzel az Írásverssel hozza összefüggésbe. (Az águná olyan asszony, akit a férje vagy elhagyott és nem hajlandó neki válólevelet adni, ezzel lehetővé téve neki, hogy újból férjhez menjen, vagy akinek a férje úgy halt meg, hogy erre vonatkozóan nincsenek tanúk.)

Azzal érvel, hogy ha „karddal pusztítalak el benneteket”, akkor a feleségek nem egyszerű özvegyek és a gyerekek nem egyszerűen árvák lesznek, hanem „élőhalott” asszonyok, akik többé nem tudnak férjhez menni és a gyerekek nem örökölhetik apjuk vagyont. A bíróság ezt nem engedi meg nekik, mivel nincs bizonyosság a halál bekövetkeztéről.

Lévi Jichák, a berdicsevi rabbi sírva fakadt, amikor ehhez az Írásvershez ért és felsóhajtott:

– „Világ Ura! Számtalanszor figyelmeztetsz bennünket a Tórában, hogy ne bántsuk az árvákat. Hiszen mi magunk is elárvultunk. Te miért nem könyörülsz meg rajtunk? Hogyan hagyhatod, hogy évezredekben keresztül kínozzanak és üldözzenek bennünket?”

* * *

Egy ogyesszai haszid sakter, feleségével, gyógyfürdőbe utazott. Útközben megszálltak egy falusi vendégfogadóban, ahol a tulajdonosnő egy már igen élemedett korú hölgy volt, akivel együtt lakott egész családja is, szintén idős emberek.

A matróna – látván, hogy vendége haszid – elmesélte neki különös élettörténetét.

– Fiatal asszony voltam még, amikor elözvegyültem, illetve férjem eltűnt. „Águná” lettem, nem mehettem újra férjhez. 25 éves voltam ekkor mindössze. Elhatároztam, hogy felkeresem Báál-Sém-Tovot, megkérem legyen segítségemre.

Nagy keservesen el is jutottam hozzá, előadtam szerencsétlenségemet, hogy ott állok egy kislányokkal, a férjemnek nyoma veszett, én pedig örökös özvegyiségre ítéltettem.

Báál-Sém-Tov mélyen elgondolkozott, majd megszólalt:

– Sajnos, lányom, nem tudok rajtad segíteni. Nincsenek tanúk, hogy a férjed meghalt volna, tehát nem lehet őt holtta nyilvánítani. Águná maradsz egész életedben. Végül hozzátette:

– Ha megígéred, hogy egész életedben erkölcsös életet fogsz élni, miként ez egy férjes asszonyhoz illik, megáldalak, hogy hosszú életű légy, és akkor egyetlen fiadtól sok leszármazottat fogsz látni és békeségben, jó módban fogtok élni.

– Megígértem neki – fejezte be történetét az öregasszony – és én megértem 105 évet és leszármazottaim – öt nemzedék – mind itt vannak körülöttem.

* * *

A szentéletű nischizi rebbéhez, reb Jichákhöz egyszer beállított egy águná, s elpanaszolta neki szomorú helyzetét. Férje eltűnt, nem tud róla semmit.

A rebbe megáldotta őt és útjára bocsátotta őt azzal, hogy Isten még útközben megsejti.

A hazafelé vezető úton megpihent egy fogadóban, ahol leült egy sarokba. Hamarosan egy lengyel katona is belépett, leült, pálinkát rendelt. Amint észrevette a pihenő asszonyt, mellé ült, de az – tisztességes asszonyhoz illően – elhúzódott tőle. A katona gúnyolódni kezdett vele. Miért vonakodol tőlem, galambom – mondta – hiszen valamikor igencsak közel voltunk egymáshoz...

Ekkor az asszony jobban megnézte a férfit és rádöbrent, hogy az nem más, mint az eltűnt férje.

Az meg elmesélte, mi minden történt vele, mióta elhagyta feleségét. Beszélte el múlt életük különböző eseményeiről – tehát nem volt kétség az azonosságot illetően. A fogadó vendégei is hallották a katona szavait, tehát tanúk is voltak.

Később aztán egy másik katona is bement az ivóba, s most már a két katona együtt ivott. Később, részegségükben, összevesztek, s az asszony férjét a másik katona leszúrta, s az azonnal meghalt.

Így aztán a jelenlevők tanúságtétele alapján nem volt akadálya annak, hogy a rabbinikus bíróság az asszonyt özvegynek nyilvánítsa, miáltal mentesült az „águná” státusa alól.

Elmesélték a nischizi rebbének is a történeteket. Ő pedig elmondta, hogy a férj már rég nem volt az élők sorában, de mivel nem lehet valakit holttá nyilvánítani a „szent inspiráció” (Ruách Hákódes) alapján, az elhunyt férjnek fel kellett egy katona képét öltenie, hogy még egyszer „meghaljon”, hogy szabaddá tehesék a „lebéklyózott asszonyt”...

A RELATÍV TÖBBSÉG

„Ezek pedig a törvények, amiket tárj elébük... ne kövesd a többséget rossz irányba; (de) dönts a többség határozata alapján” (Exodus 23, 2).

Ez a szakasz a zsidó magánjog alapjait tartalmazza. Többek között foglalkozik a rabszolgaság szabályozásával, az emberek egymás közötti viszonyával. A Mispátim: az a zsidó törvénytár, amely az emberi lét minden megnyilvánulására tételesen megfogalmazott szabályokat, előírásokat foglal magában mind erkölcsi, mind anyagi értelemben. Például ha valaki megsebesíti felebarátját azáltal, hogy megüti őt, köteles neki kártérítést fizetni, még pedig nemcsak fájdalomdíjat, hanem meg kell térítenie az elveszett időt, amit munkával kellett volna töltenie, és az orvosi költségeket is.

Innen vezették le Bölcseink azt az elvet, hogy az orvosnak joga – és kötelessége – embertársait gyógyítani. Ezzel együtt sosem tévesztették szem elől, hogy tulajdonképpen az Isten az, aki a gyógyulás és egészség alapja, és az orvos csak isteni küldetést teljesít.

* * *

Egyszer egy beteg ember már olyan állapotba került, hogy orvosai is lemondtak róla. Báál-Sém-Tov ekkortájt éppen arrafelé járt, megkérték tehát, látogassa meg a haldoklót. Eleget tett a kérésnek, majd amint meglátta a beteget, kérte annak családját, főzzenek húslevest és etessék meg a beteggel. Alighogy megette a levest, az ember mindjárt jobban lett, majd fokozatosan visszanyerte egészségét.

A kezelőorvos igencsak elcsodálkozott az eseten és arról faggatta Báál-Sém-Tovot, miként gyógyította meg páciensét. Ugyanis – magyarázta az orvos – a beteg erei teljesen tönkrementek és az orvostudomány azt nem képes meggyógyítani.

– Ön mint orvos kizárólag a beteg fizikai állapotával foglalkozott – mondta Báál-Sém-Tov –, én meg az ő szellemi állapotával. Mint ismeretes (a Talmud-bölcsék korabeli megállapítása szerint) az emberi szervezetnek 248 testrésze (porcikája) és 365 ina van – összesen 613. A Tóra parancsainak száma szintén 613, ami úgy oszlik meg, hogy 248 a tevőleges parancsolat, míg 365 a tiltó szabály. Na már most – folytatta a magyarázatot Báál-Sém-Tov – ha egy zsidó ember megszeg egy parancsolatot, áthág egy tilalmat, vagy csak nem teljesít egy micva-kötelességet, akkor „elromlik” az ezen parancsolatnak megfelelő

testrész. Amennyiben sok tilalmat hág át és sokat vétkeznek, akkor sok betegség támadja meg, végül élete veszélybe kerül. Én – fejezte be magyarázatát Báál-Sém-Tov – szót értettem a beteg lelkével és az megfogadta, hogy jó útra fog térni, tisztességesen viselkedik majd és betartja a parancsolatokat. Ez eredményezte, hogy rendbejöttek az „elromlott” testrészek és beteg meggyógyult.

„Özvegyet és árvát ne sanyargass” (uo. 22,21).

Egy alkalommal reb Avigdor Hálberstamm, a szentéletű cányi rebbe fivére a szombatot egy idegen városban, egy előkelő zsidó házában töltötte. Akkoriban az a szokás járta, hogy ha vendég is ült az ünnepi asztalnál, az ő előjoga volt a sólet tálalása. Ez megtiszteltetésnek számított, mert ezzel a vendégre ruházták a házigazda jogait.

Itt is, tehát, reb Avigdor elé tették a sóletos fazakat, hogy tegyen mindenkinek a tányérjára. A vendég azonban előbb megkóstolta az ételt, evett belőle egy keveset, majd megint evett, míg csak meg nem ette az egészet. Ezek után megkérdezte, van-e még belőle, s mikor igenlő választ kapott és behozták, azt is mind elfogyasztotta, az utolsó falatig.

A jelenlevők nem tudtak hova lenni a csodálkozástól. Néhányan azt hitték, hogy a vendég rabbinak – aki neves cádik hírében is állt – ez bevett szokása az istenszolgálatban. Úgy gondolták, ki így, ki úgy szolgálja Istent, az egyik bőjtől és sanyargatja magát, a másik meg sokat eszik...?

A vendég kísérői azonban tudták, hogy ilyesmiről szó sem lehetett. Szombat este aztán egyikük vette a bátorságot és megkérdezte, mi volt furcsa viselkedésének igazi oka.

– Nektek felfedem, mi is történt – mondta reb Avigdor. – A kisegítő szolgálólány – tévedésből – étolaj helyett petróleumot tett a sóletbe. Mikor megkóstoltam, már éreztem a petróleum szagát és ízét. Semmi kétségem nem volt afelől, ha ez kitudódik, a cselédlány nem viszi el szárazon. Az pedig egy szegény, árva zsidó lány, akit védeni kell és nem bántani. Megsajnáltam tehát és úgy gondoltam, ha én falom fel az egész sóletot, akkor a dolog nem fog kitudódni, így a háziak nem bánthatják a szegény lányt. Inkább gondoljanak rólam, amit akarnak, de ne szégyenítsenek meg egy árva zsidó lányt...

* * *

„....dönts a többség határozata alapján” (uo. 23, 2).

A Tórának ez a parancsa a klasszikus demokrácia alaptörvénye. Az előző kitétel, miszerint ne tartson valaki a többséggel, ha az jogtipró,

elnyomó határozatot hozna, azt a demokratikus elvet foglalja magában, hogy egy egyszerű többség nem változtathat meg olyan törvényt, melyek az alkotmányban – vagy nálunk, zsidóknál, a Tórában – gyökereznek.

Az alábbi haszid történet azt akarja bemutatni, miként lehet a többséget manipulálni, jóra vagy rosszra felhasználni.

Kb. másfél évszázaddal ezelőtt az akkori orosz kormány felállított egy rabbinikus bizottságot, melynek kötelessége volt a zsidó teológia és nevelés témakörében a kormányzat által feltett kérdésekre a válaszokat megadni.

A bizottság tagjai lettek: Menachem Schneurson, az akkori (harmadik) lubavitsi rebbe, a wolozsini rabbi Jichák, aki a litván zsidóságot képviselte, reb Jiszráél Halperin, Berdicsevből, valamint az ogyesszai zsidó iskola igazgatója, Becálél Stern, egy modern és felvilágosodott zsidó.

A bizottság Péterváron ülésezett, és Oberov gróf, a vallás- és közoktatástügyi miniszter elnökölt. Az ülészakon felvetett kérdéseket a bizottság tagjai a Tóra alapján választották meg.

Többek között szőnyegre került a kabbala és a haszidizmus tanulásának szükségessége is. A lubavitsi rebbe, M. Schneurson és reb Jiszráél, a lengyel rabbi természetesen a kabbala és haszidizmus tanulásának szükségessége mellett foglalt állást. Stern ellene volt, míg a wolozsini reb Jichák hallgatott, nem nyilvánított véleményt. Az ülés végén a miniszter azt mondta reb Schneursonnak: „A kabbala oktatása ügyében az Önök Tórája szerint fogunk cselekedni. A Tóra előírja a többségi döntést. Na már most, Ön és Halperin a kabbala oktatása mellett vannak. Én és Stern ellene foglalkunk állást, míg a wolozsini rabbi hallgat. Hallgatását beleegyezésnek vesszük, mármint hogy ő is velünk tart, így tehát a kabbala ellenzői vannak többségben.”

Amikor a lubavitsi rebbe a miniszter szavait hallotta, elszörnyülködött, majd kijelentette: lesz ami lesz, én nem mondom le a haszidizmus és a kabbala tanításáról!

A miniszter ezt lázadásnak vette. Nyomban parancsot adott, tartóztassák le a rebbét. Ez meg is történt, majd ezt követően átkísérték egy különszobába, amit magánzárkának nyilvánítottak. A miniszter közben dühösen járkált fel s alá a szobában, ami a többi rabbit félelemmel töltötte el.

Mindeközben Schneurson rabbi – magánzárkájában – Minchát imádkozott. Először a Hódu imát mondta el, majd Pátách Elijáchút, amit azzal a dallammal recitált, amivel nagyapja szokta. A miniszter

hallván a fülbemászó dallamot, arról faggatta a rabbikat, mit énekel Schneurson. Azok elmondták, hogy a kabbala kézikönyvéből, a Zohárból mond egy részletet. A miniszter nagy áhítattal hallgatta tovább, majd amikor befejezte, magához hívatta a rebbét és azt mondta neki:

– Meggondoltam a dolgot. Tulajdonképen azt is lehet mondani, hogy a wolozsini rabbi hallgatása azt jelenti, hogy Önökkel tart. Ebben az esetben pedig az Önök álláspontja van többségben...

Történt mindez péntek délután, s mivel későre járt az idő, az ülést el kellett halasztani, nem születhetett végleges határozat, így az a következő ülésre maradt.

Ezt követően azonban a rebbe beteg lett – megártott neki a sok izgalom. A felépülése után tartott ülésen – mely egyben az utolsó is volt – minden rendbe jött. Még Stern is a kabbala oktatása mellett szavazott, így végül egyhangúlag hoztak határozatot.

Végül is minnek volt köszönhető, hogy a határozatot egyhangúlag hozták meg?

Amikor erre az utolsó ülésre gyülekeztek, már mindenki ott volt, csak a a rebbe hiányzott még. Ezért Stern kiment a kertbe egy kis friss levegőt szívni. A rebbe a fiával – aki elkísérte őt – a kerti bejárat felől érkezett, így ott találkozott össze Sternnel. A rebbe megfogta Stern kezét, sírva fakadt és a Talmudból idézett: »Jehuda, a Fejedelem, sírva mondta: van aki egy óra leforgása alatt szerzi meg túlvilági üdvösségét«. Te most egy röpke óra alatt nagy ájlem hábet (túlvilági üdvösséget) vehetsz magadnak, ha támogatód a kabbala ügyét...»

A rebbe szavai szíven ütötték Sternt, aki ettől kezdve a kabbala oktatásának lelkes híve lett. A miniszter pedig hivatalos dekrétumot adott ki, miszerint a zsidóknak jogukban áll a kabbalát és a haszidizmust oktatni. A rebbe pedig békében utazhatott haza, hiszen Isten sikerrel áldotta meg útját.

KINEK FONTOS A PÉNZ...

„És ez legyen az adomány, amit vegyetek (fogadjatok el) tőlük: arany, ezüst és réz. Kék bíbor, piros bíbor, karmazsin, bisszus és kecskeszőr. Pirosra festett kecskebőrök, táhásbőrök és sittim fák. Olaj, világításra, illatos fűszerek a kenetolajhoz és a füstölőszerkehez...” (Exodus 25,3–8).

Ime az első adománygyűjtés leírása, melyet az első Szentély megépítése érdekében végeztek.

Az adomány, adakozás (cödáká) állandóan visszatérő téma a zsidók történetében, s ebben a pénz különleges szerepet tölt be.

* * *

Sokan megkérdőjelezték Bölcseink azon megállapítását, miszerint „az igaz emberek (cádíkok) szemében a pénzük nagyobb fontossággal bír, mint a testük”. (Szóta 12).

A Talmud azzal indokolja ezt a furcsa megállapítást, hogy a cádíkok azért tesznek így, mert „nem lopják a pénzüket”. E megállapítás azonban magyarázatra szorul.

Az igaz emberek, a cádíkok – szokta volt mondani Méir Shapira, a lublini rabbi – tudják, mennyi jót lehet a pénzzel tenni. Életet menteni, szegénysorsú zsidókat támogatni, cedókéat adni, vallásos intézményeket létesíteni – se vége, se hossza, mi mindent lehet tenni, de csak pénzzel – kezek vagy lábak segítségével aligha. Ezért értékelik tehát a cádíkok jobban a pénzt saját testüknél.

Más elbírálás alá esnek persze azok, akiknek csak arra kell a pénz, hogy saját jólétüket biztosítsák.

* * *

A Tóra-magyarázók felvetik, vajon honnan volt a zsidóknak mindaz, amivel hozzájárultak a sivatagi Hajlék (Miskán) felépítéséhez? Igaz,

hogy Egyiptomból nem üres kézzel távoztak, meg a vízbe fült üldözőktől is sok mindent zsákmányoltak – de honnan volt például sittimfájuk?

A kérdésre a Midrásban találjuk meg a választ.

Midón Jákob ősapánk családjával lement Egyiptomba, Hebronból előbb Beér-Seva felé vette útját. Ez a kitérő feleslegesnek tűnne, ha nem tudnánk, hogy azért zarándokolt Ábrahám városába, hogy ott kivágja – az egykor Ábrahám által ültetett – sittimfákat, majd magával vigye Egyiptomba. Ott elraktározták, de halála előtt meghagyta fiainak, ha eljő az óra és távoznak Egyiptomból – ezeket a fákat vigyék magukkal. Mikor az Örökkévaló azt parancsolja majd nektek – vetítette Jákob előre a jövőt – építsetek szentélyt, akkor majd szükségetek lesz ezekre a fákra...

A Midrás szerint ezek gyönyörű szálfák voltak, nem volt bennük egy göb se... (Midrás Rábbá, Brésit 84,4 és Smot 38,8).

Amikor a Szentély építésének parancsa elhangzott – Mózes nem is értette, miről van szó. Benne ugyanaz a gondolat merült fel, mint később Salamon királyban – az első jeruzsálemi Szentély felépítésekor – „...hát lakhat-e Isten a földön? Hiszen az ég, sőt az egek egei sem képesek befogadni téged – hát még ez a ház, amit én építettem!” (Királyok könyve 1, 8, 27).

És a Mózes által a pusztában létrehozandó Hajlék még sokkal kisebb volt, mint amit Salamon később épített.

Mózes tehát, aki felismerte Isten végtelen nagyságát, képtelen volt elképzelni, miként lehetséges Istennek „házat” építeni? Hogyan férhet bele végtelen nagyságával a megadott méretek szerinti Hajlékba?

„Mondá neki az Örökkévaló: nem úgy van az, ahogy te gondolod – itt eszmei méretekről van szó – és így elég, ha a Hajlék akkora lesz, amilyenre előírtam, vagyis húsz könyök a hossza, húsz a szélessége és nyolc a magassága, és én majd összehúszom magam, azaz dicsőfényemet, egyszer egy könyöknyire...” (Smot Rábbá 34,1).

A Shiná, az Istenség öncsökkentése (Cimcum), a kabbala egyik alaptétele. Ezt abból az elvből származtatják, hogy a világnak magának nem volna helye az Istenség határtalan kiterjedése mellett, ha az Istenség nem „húzná össze magát”, azaz nem kicsinyítené saját nagyságát a világ és lakói létezésének érdekében.

Mindehhez rabbi Tanchumá Midrása hozzáteszi, hogy az Örökkévaló hajlandó lemondani égi Szentélyéről – amit a próféták megénekeltek s amely az egész világot betölti – és megelégszik azzal a szerény, földi Hajlékkal, amit a zsidók – jó szívvel – építenek neki.

A tanulság – kézenfekvő. Nem a nagyság, a fizikai terjedelem vagy számbeli fölény a lényeg, hanem a szellemiség, a zsidó nép és Isten kapcsolatának bensőséges volta. Nem azért szeret benneteket az Örökkévaló, mert sokan vagytok, hiszen ti vagytok a legkisebb a népek között – mondja a Tóra. Csak a pogányok építették templomaikat bálványaik méreteihez igazodva. A Láthatatlan Istennek elég a húsz könyök hossz és húsz könyök szélesség...

* * *

A Midrás-irodalomban azokról az értékekről (arany, ezüst stb.), amelyeket a pusztában gyűjtöttek össze, érdekes magyarázatot kapunk. Rész Lákis szerint a világ nem volt arra érdemes, hogy aranya legyen. Létjogosultságát az adta meg, hogy a Hajlék, illetve a Szentély egyes edényeit és felszereléseit aranyból készítették.

Egy másik gondolatmenet a nemesfémeket bizonyos népekkel azonosítja: „Az arany – az Babel, amely aranyfejű bálványhoz hasonlít” (Dániel 2,32). „Az ezüst – az Média, míg a réz – Hellász” (uo.).

A vasat – mondja a Midrás bizonyos éllel – se a Hajléknál, se a Szentélynél nem említik, mert az Edomra (Rómára) emlékeztet, arra az Edomra, mely rombadöntötte a Templomot.

Ezért – vonja le a Midrás a végső következtetést – az idők végezetéig az Örökkévaló minden néptől hajlandó ajándékot elfogadni, kivéve Rómát, mely a zsidók örök ellensége.

Igazság szerint Babel is romba döntötte a (első) Szentélyt – jegyzi meg a Midrás. – Akkor az mennyivel jobb, mint Edom-Róma? Babel nem rombolta le alapjáig, mint Róma – szól a magyarázat –, mely még a helyét is felszántotta... (Smot Rábbá 35,5).

* * *

Az adakozás szokásával kapcsolatosan sok történet forog közszájon, gazdag és fukar zsidókról, bölcs rabbikról, akik néha a lehetetlent próbálták meg – adakozásra bírni a zsugori, önző gazdagokat.

Mordeháj Bennett rabbi egy a fukarságáról ismert újgazdagtól próbált adományt kicsikarni – jótékony célokra –, de sikertelenül. A rabbi kérésére egyre csak azt hajtogatta, hogy ő a jótékonyt titokban gyakorolja, hogy ne tudjon róla senki...

– Furcsa, nagyon furcsa – mondta neki a rabbi. – Azok a vétkek, amiket titokban követ el, vigyázva arra, nehogy kitudódjanak – a vé-

gén mégis közszájon forognak. Ezzel szemben az ugyanilyen módon gyakorolt jótékonyásra sosem derül fény, soha, senki nem hallott róla. Furcsa, és szinte csodával határos, mondhatom.

A dubnoi Mággid ugyancsak egy nagyon gazdag, de annál fukarabb zsidót akart rávenni, gyakoroljon jótékonytságot. De az hajthatatlan maradt.

Mielőtt a Mággid távozott volna tőle, halkan megjegyezte:

– Tudja meg, jó uram, Ön hivatalos (mzumán) a túlvilágra. (Vagyis halála után egyenesen a menyországba kerül.)

– Mit jelentsen ez? – kérdezte zavartan nevetgélve a fősvény. – Azért, mert nem adok jótékony célra, részem lesz a túlvilági üdvösségből?

– Nos, figyelj, elmondom – kezdte a Mággid, rátérve a tegezésre. – Élt egyszer valahol egy gazdag és zsugori zsidó, aki soha, egyetlen fillért sem adott senkinek. Végrendeletében meghagyta, minden pénzét, vele együtt, tegyék a sírjába. Nem volt mit tenni, a végrendeletet teljesíteni kellett.

Amikor az illető az égi felsőbbíróság színe elé került, ott azonnal ki-derült, hogy bizony életében soha nem segített senkinek. Amikor ezt számonkérték tőle, azt válaszolta, nem tudhatta, hogy abban a csaló világban ki a rászoruló, kinek kell valójában adni. Ezért – védekezett – magammal hoztam minden vagyonomat és itt osztom ki a rászorulóknak között.

Az érdekes okfejtést meghallgatták, megtárgyalták és olyan határozatot hoztak, amennyiben találtak még két olyan zsidó, aki hasonlóképp cselekedett – akkor jogosult a túlvilági életre.

Keresték, kutatták, de csak egyetlen ilyen emberre leltek, Korachra, akit vagyonával együtt nyelt el a föld.

– Na már most – fejezte be a Mággid történetét – éppen rád várnak. Te vagy a harmadik. Ez már egy mzumán (vagyis három ember), s így formálsz magadnak jogot a túlvilágra...

AZ ADAKOZÁS TUDOMÁNYA

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Mondd Izrael fiainak, gyűjtsenek adományokat részemre mindenkitől, akit erre indít szíve szándéka... készítsenek nekem Szentélyt, hogy köztük lakozzam...” (Exodus 25,1–9).

A szakasz a pusztabeli Szentély (Hajlék) felépítését és az erre való gyűjtés történetét írja le, igen nagy részletességgel. Az adakozás – a

Trumá – a zsidó élet egyik lényeges alkotóelemévé, a zsidó nép meghatározó magatartásává vált. Bölcsseink kesernyésen meg is jegyzik, hogy a zsidó ember kész mindenre adakozni, ha felkérlik, aranyborjúra éppúgy, mint a Szentély céljára.

A Hajlék felállítására rendezett gyűjtőakció különösen jól sikerült, mivel a szükségesnél sokkal több arany, ezüst és egyéb érték jött össze, ezért le is állították.

Őseink adakozási hajlandósága ma is jellemző a zsidóságra. Számptalan karitatív intézmény működik ma is, mint pl. a Joint, az Egyesült Gyűjtőakció stb., amelyek adományokból tartják fenn magukat. A haszid világon belül az adakozás – a cödáká – már szinte művészi szinten működik.

* * *

„Akit erre indít szíve szándéka”

Rási értelmezése szerint az adakozásnak jó szívvel kell történnie (nem úgy, mintha fogat húznának).

A radomszki rabbi Slómóhoz egyszer elment egy fukarságáról közismert gazdag híve, és „pidjon nefes”-ként (lelke váltságdíjaként) egy nagyobb összeget tett le az asztalra. A rabbi azonban visszaadta neki a pénzt, nem volt hajlandó elfogadni tőle.

Hívei nem értették a rabbit, hiszen nagy szüksége lett volna a pénzre, ezért meg is kérdezték tőle.

– Ha láttátok volna – mondta a cádik – mennyire örült, amikor visszavette a pénzt, nem kérdeznétek, miért adtam vissza...

* * *

Reb Dávid, az aszimovi rebbe felkeresett egy gazdag zsidót, annak egy távoli rokona érdekében, mivel az olyan szegény volt, hogy szinte ennivalóra sem tellett neki. A gazdag rokonnak azonban nemigen akardózt eleget tenni a „megtiszteltetésnek”, arra hivatkozott, hogy ő alig ismeri ezt a rokonát.

Ekkor a rebbe azt kérdezte tőle:

– Mondd, szoktál te naponta imádkozni?

– Micsoda kérdés – felelte –, a rebbe feltételezi, hogy én nem imádkozom?

– Tehát imádkozol – folytatta a rebbe. – Akkor mondd meg azt, hogy kezdődik a Smona eszrében (a 18 áldás) az első?

– Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene – felelte már türelmetlenül.

- És kik voltak ezek? – faggatózott tovább a rebbe.
- Micsoda kérdés? Hát Ősapáink...
- És mikor éltek ezek az ősapák? – így megint a rebbe.
- Hát több ezer éve – mondta mérgesen a zsidó.
- Így van – fejezte be a kérdezősködést a rebbe. – Te pedig a több ezer éve elhunyt ősök, távoli rokonaink érdemében kéred Isten segítségét. De egy most élő és nélkülöző emberen nem vagy hajladó segíteni, arra való hivatkozással, hogy távoli rokon...

* * *

A wurkai reb Jichák felkeresett egy nagyon tehetős, de igen szűkkeblű embert, akiről köztudomású volt, hogy eleddig még egy fillért sem áldozott jótékonyásra. A rebbe arra kérte őt, segítené ki – egy nem túl nagy összeggel – egyik, méghozzá saját, rokonát. Természetesen a zsugori ember a kérést elutasította. A rebbe végighallgatta a nemleges választ, de ezek után sem távozott el, hanem nyugodtan ült tovább.

– Rebbe – vesztette el a gazdag ember végül a türelmét –, megmondtam, hogy nem adok...

De a rebbe csak nem mozdult, mintha várt volna valamire.

– Rebbe, kár az idejéért – szólta megint az ember. – Nem változtatom meg az elhatározásom, semmi értelme, hogy tovább várakozzék.

– Van értelme, hogy várjak – felelte a rebbe. – Tudod jól te is, hogy az emberben két ösztön lakozik és tevékenykedik: a Jó és a Rossz Ösztön. A Rossz Ösztön eredendően van benne az emberben, a születése pillanatában betelepszik az ember agyába, szívébe, és onnan fejti ki „áldásos” tevékenységét. Ezzel szemben a Jó Ösztön csak 13 éves kortól, a bár-micve pillanatától van jelen és képes jelenlétét érzékelteni. Ebből következik az, hogy a Rossz Ösztön az idősebb és ezért ő beszél mindig elsőnek.

Nálad a Rossz Ösztön már elmondta a magáét, most tehát várok, hogy a fiatalabb, a Jó Ösztön is szóhoz jusson..

A rebbe szavai megtették hatásukat, a gazdag fősvény végül mégis odaadta a kért adományt.

* * *

Egyszer egy szegény, földhözragadt zsidó a nikolsburgi reb Smelkéhez fordult adományért, mivel neki és családjának még a betevő falatot sem volt miből megvenni.

Pénz nem volt otthon, így reb Smelke odaadta a felesége aranygyűrűjét.

Megtudván ezt a rebecen, jajveszékelni kezdett:

– Mit tettél, Smelke? Hiszen ebben a gyűrűben egy értékes gyémánt van!

Reb Smelke ekkor gyorsan a kéregető után szalasztott valakit, s amikor az visszajött, a rebecen izgatottan kérdezte:

– Megtaláltad?

– Megtaláltam.

– És visszavetted a gyűrűt?

– Nem vettem vissza – felelte –, hiszen a rebbe nem mondta, hogy kérjem vissza. Csupán annyit mondott, hogy találjam meg a kéregetőt és figyelmeztessenem, nehogy olcsón adja el a gyűrűt, hiszen van benne egy értékes gyémánt...

AKÁRCSAK AZ OLIVAOLAJ...

„Te pedig parancsold meg Izrael fiainak, hogy hozzanak, világítás céljára, tört, tiszta olivaolajat, hogy örökmécsest gyűjtsanak vele” (Exodus 27,20).

A zsidó hagyomány a fénynek általában, de az olivaolajnak különösen, nagy és szimbólikus jelentőséget tulajdonít. A Midrás – e témában – Jeremiás prófétát idézi, aki a zsidó népet egy friss olivabogyóhoz hasonlítja így:

„Zölldelő, szép gyümölcsű és formás olajfának nevezett téged az Örökkévaló...” (Jer. 11,16).

Miért az olajbogyóhoz hasonlítja a zsidó népet a próféta – veti fel a kérdést a Midrás –, hiszen, más helyütt, már szőlőhöz, fügéhez, datolyához és dióhoz is hasonlította az Írás a zsidókat?

A hasonlat kézenfekvő – magyarázza is meg mindjárt. – Amikor az olajbogyó még a fán van, megnyomogatják, aztán leszedik, megcsépelik, végül kipréselik, s lesz belőle olaj. Így van ez a zsidókkal is. Jönnek ellenségeik, ütik-verik, börtönbe zárják, láncra verik, gettóba zárják őket – míg nem Isten megkönyörül rajtuk... (Smot Rábbá 36,1).

A Midrásban – más helyen – szerepet kap a zsidók–olajbogyó-hasonlat, ugyancsak a fenti Jeremiás-versre vonatkoztatva.

A kérdés ugyanaz, a válasz más:

Minden más folyadék elegyedik egymással, kizárólag az olajjal nem keveredik össze más folyadék. A zsidókkal is ugyanez a helyzet, ők sem keverednek (nem házasodnak össze) a bálványimádókkal (uo.).

A guri rebbe, a „Szfát Emet” tovább folytatja ezt a gondolatmenetet. A zsidók azért nem keverednek más népekkel – állítja –, mert nem képesek rá, akár az olaj, mely nem elegyedhet más folyadékkal. Ezért is mondja ki az Írás a tilalmat **„ne házasodj össze velük”** (Deuteronomium 7,3), de az ige visszaható módban szerepel, jelezvén, hogy ez nem parancsolat, csak emlékeztetés, mert ennek tudata ugyanis mélyen gyökerezik a zsidókban.

Végül az olivajolajat a Szentélyvel hozza összefüggésbe. Miként az olaj, úgy világít a Szentély az egész világnak, miként a próféta mondja „**Világosságodhoz népek jönnek...**” (Ezsaiás, 60, 3). Ezért is nevezték őseinket „**Zöldelő ...olajfának**”, mivel ők azok, akik – hitükkel – megvilágítják a világot. A Midrás itt a monoteizmusra mint a zsidóság lényegére utal.

* * *

Ebben a szakaszban Mózes neve nincs megemlítve. Bár így kezdődik, hogy „**Te pedig parancsolt meg...**”, ahol a „te” értelemszerűen Mózes, mégsem szerepel a neve.

Egyes kommentátorok különböző magyarázatot adnak erre. Az egyik szerint ez annak köszönhető, hogy amikor Mózes – az aranyborjú „esete” után azzal fordult az Örökkévalóhoz „**ha megbocsátasz nekik, jó ha pedig nem, akkor törölj engem könyvedből...(a Tórából)**”. Tudvalevő, hogy az Örökkévaló megbocsátott, de szaván fogta Mózeset oly módon, hogy egy szakaszban – ebben – nem ejtette ki a nevét.

A vilnai Gáon szerint, Ádár hó 7. – Mózes elhalálzásának napja – rendszerint arra a hétre esik, amikor a Tecáve szakaszt olvassák. Mózes neve azért nem említetik ekkor – mintegy jelzéseként –, merthogy ezen a héten távozott az élők sorából...

* * *

Egy középkori kommentátor az olajbogyóban a szellemi függetlenséget látja. Összefüggésbe hozza Noé galambjával, amely – amikor másodszer tért vissza Noéhoz – csőrében egy olajfa levelét vitte. A Talmud szerint ez azt jelképezte, mintha a galamb azt mondta volna „**inkább legyen étkem kesernyés, mint az olajbogyó, de Isten kezéből, semmint édes, mint a méz, de az emberek kezéből**” (Eruvin 58).

Csak az lehet példamutató fény a népek számára és csak az oktathatja őket eredményesen a jóra, aki senki emberfiának nincs alárendelve (Chávát Jáir).

* * *

A Talmud szerint „**aki olajbogyóval álmodik, az remélheti, hogy része lesz a Tóra fényében**” (Bráchet 59).

Az olajbogyó – mondja egy haszid bölcselő – a szerény életmód, a kevéssel való beérés jelképe. Így aztán „**ha valaki olajbogyóról álmo-**

dik..”, szerény életről álmodik, s biztos lehet abban, hogy „része lesz a Tóra fényében”.

* * *

„...hogy örökmécsest gyújtsanak vele. A találkozás sátrában a függönyön kívül...” (uo.).

Az isteni fény világítson minden egyes zsidóban – magyarázta az egyik haszid bölcselő. Zsidósága ne csak bent a templomban, vagy tanházban legyen látható és érzékelhető, hanem kint is, a „függönyön kívül” is, mindenütt, minden megnyilvánulásában.

ÉLIJÁHU ÉS AZ ÉHES LOVAK

„És ez az eljárás, amit tégy velük, hogy felszenteld őket papi szolgálatra előttem... és helyezd a süveget a fejére és tedd a szent fejdísz a süvegre... és öltöztess őket köntösökbe.. és fogyasszák Áron fiai a kos húsát és a kenyeret.. és egyék meg azt, amivel engesztelés végeztetett.. de idegen ne egyék belőle...” (Exodus 29,1, 32-33).

Tecáve szakasza folytatja a pusztabeli Szentély felállítására vonatkozó utasításokat. Ebben a részben ismerkedhetünk meg a papi öltözetek előírásaival, valamint a Szentély felavatásának hét napig tartó szertartásával.

A haszid legendavilág az eseményeket most is belülről, a maga sajátos szemléletével dolgozza fel és meséli el.

Íme, egy csokor ezekből.

* * *

„És lakozni fogok Izrael fiai között és Istenük leszek. És tudni fogják, hogy én vagyok az Örökkévaló Istenük...” (uo. 45-46).

Az eredeti szövegben itt az Elóhim, Istennek azon neve szerepel, mely a hagyomány szerint a szigorú és büntető isteni arculatot jelenti, míg a négybetűs, a Kimondhatatlan Név, a könyörületet és az irgalmat jeleníti meg.

A mezritsi Mággid, aki a haszid hierarchiában Báál-Sém-Tov utóda volt, feltette azt kérdést, hogy a fenti idézetben az Isten miért a szigorú és büntető mivoltában szerepel?

Ennek a magyarázata a következő: Az apa, aki nagyon szereti a fiát, kész azt mindenáron megvédeni, akár meg is verekszik azokkal, akik

bántani akarják. Mivel itt Isten kinyilvánítja, hogy Izrael fiai között fog lakozni, amivel irántuk való szeretetét fejezi ki, de ezzel egyben azt is tudatja, hogy népe üldözőinek viszont szigorú és büntető arcát fogja mutatni...

* * *

Fiatalkoromban – mesélte Rabbi Hanoch, az alexanderi rebbe – olyan rabbinál tanultam, akit minél inkább megismertem, annál kevésbé értékeltem. Később azután, amikor megismertem a kocki rebbét, reb Mendelét, és mind gyakrabban találkoztam vele, egyre inkább a hívévé váltam és mindjobban növekedett az iránta való nagybecsülésem, mivel nagy és szent ember volt.

Én ekkor értettem meg ezt az Írásverset – mondja rabbi Hanoch – mely azt mondja „lakozni fogok Izrael fiai között és Istenük leszek. Hiszen a bálványok, hamis istenségek kívülről és messziről jó benyomást kelthetnek, tetszetősek, még csilloghatnak is. Amint azonban a lényegét akarjuk megragadni és a felszín mögé nézünk, mindjárt kiderül, hogy ott nincs semmi.

Az Örökkévalónál ezzel szemben mindez fordítva van. Csak miután megismertük, s mivel közöttünk lakozik, akkor tudatosul bennünk, hogy Ő az egy és igaz Isten. A zsidó ember oly módon ismeri fel Isten nagyságát és kerül egyre közelebb Hozzá, hogy tanulmányozza a Tórárt – fejezte be eszmefuttatását az alexanderi rebbe.

* * *

Amikor reb Náftáli, a ropsitzi rebbe gyerek volt, egyszer egy haszid egy aranyat adott neki azzal, mondja meg neki, hol lakik az Isten?

A gyerek erre felajánlott a haszidnak két aranyat, ha az megmondja, hol nem...

Ugyanezt a kérdést tették fel reb Mendelének, a kocki rebbének is gyerekkorában, aki viszont azt válaszolta, hogy az Isten mindenütt jelen van – ahová beengedik...

* * *

„...és egyék azt, amivel az engesztelés végez-tetett...”(uo.).

A haszid felfogás szerint az ember azért eszik, hogy éljen, egészséges legyen és Istent szolgálni tudja. Eszerint az evés nem öncélú, gasztronómiai élvezeteket szolgáló, hanem a létfenntartást biztosító tevékenység.

Ha pedig ennek fogjuk fel, akkor az étkezés tulajdonképpen az Isten-szolgálat egyik formája, akárcsak a Szentély idejében az áldozat bemutatása volt.

Erre mondták Bölcsseink, hogy manapság az oltár helyett a zsidó ember asztala – a kóser koszt és a szegények vendégül látása – hoz bűnbocsánatot (Chágigá 27).

Az alábbi történetek ezt a témakört ölelik fel.
A lizenszki Elimelech meglátogatta egy haszid, aki ismert volt arról, hogy mindig haszid módra viselkedik, tanult és elmélt, a parancsolatokat is mindig betartotta, de volt egy gyengéje – nagyon szerette a hasát, az evés-ivásnak nagyobb fontosságot tanúsított, mint az egy haszidtól elvárható lett volna. Tudta ezt a Mestere is, aki elhatározta, hogy valamit tesz az ügyben.

Ennek érdekében a rebbe meghívta ezt a haszidot magához reggelire. Emberünket nagy boldogság töltötte el a megtiszteltetéstől, hiszen nem mindenkinek adatik meg, hogy a szentéletű rebbével reggelizhet.

A megerített asztalon nem volt egyéb, mint rozskenyér és só, valamint egy kés. Miután kezet mostak és elmondták a kenyérre a Hámoci áldást, a rebbe beleharapott a kenyérbe. Még le sem nyelte a falatot, máris sírós hangon megszólalt: Elimelech, nézd csak, hogy eszel! Micsoda fékezhetetlen kéjjel nyeled a kenyeret, mint egy igazi élvhajhász! Mintha az egész szeletet egyszerre akárnád befalni. Mint egy kéjenc, úgy zabálsz, mint egy állat!...

Miután egy kissé lehiggadt, s mintha önmagával vitatkozna, hozzátette:

– Nem! Nem igaz, hogy úgy eszem, mint egy állat, mint egy élvhajhász. Egyszerűen éhes vagyok, és csak éhségemet akarom enyhíteni. Hiszen ha nem eszem, akkor később nem leszek képes tanulni és Istent szolgálni!

Ezt követően egy további falatot vett a szájába, majd miután ezt is lenyelte, újból rákezde:

– Elimelech, Elimelech, kit akarsz te becsapni? Kinek akarod bemészni, hogy azzal, hogy eszel, csak Istent akarod szolgálni, azáltal, hogy életben tartod a testedet? Hiszen minden szavad hazugság! Nézz magadra, és vedd észre, hogy minden testrészed buja állati vágyak fészke! Mindent be akarsz falni és közben azt akarod – magaddal – elhitetni, hogy csak azért eszel, hogy ne halj éhen, vagyis hogy étkezzed Istent szolgálja!

Megint eltelt néhány perc, majd a rebbe folytatta:

– Nem! Valóban nem élvhajzásából eszem. De hát mit tehetek? Ilyen vagyok, ilyennek teremtett Isten, hús és vér teremtménynek. Meg kell hogy adjam a testnek, az esendő testnek, ami őt megilleti, mert különben testrészeim nem fognak szolgálni és nem leszek képes élni. Nem tudok élni kenyér nélkül, tehát nem azért eszem, mert élvezem az evést, hanem muszájból, a létfenntartás miatt. Ezzel megint egy falat kenyeret tett a szájába..

A haszid végignézvén a jelenetet, nem tudta, hova legyen szégyében. Megtört szívvel ült az asztalnál és meg se bírt mozdulni. A rebbe pedig látta a haszidon, hogy megértette a látottakat. Befejezték a „reggelit”, majd bencsoltak (étkezési áldás). Ezt követően pedig a haszid megemberelte magát az étkezésében.

* * *

A pszichai rebbének, reb Bunimnak, egy zsidó a következő kérdést tette fel:

– A szent könyvekben az van írva, hogy, ha valaki bizonyos napokon böjtöl, akkor a végén megjelenik neki Élijáhu (Illés) próféta. Márpedig én kiböjtöltem pontosan ezeket a napokat, pontosan, előírás szerint, mégsem láttam Élijáhut. Mi ennek a magyarázata?

– Elmondok neked egy történetet – válaszolt a rebbe –, és ebből meg fogod érteni, miről van szó.

Egyszer Báál-Sém-Tovnak el kellett utaznia messzire. Tanítványai tudták, hogy Báál-Sém-Tov tulajdonképpen az idő szárnyán utazik (Kficát Háderech, így nevezik héberül azt a földöntúli jelenséget, amikor valaki elindulása után ripsz-ropsz egyszer csak ott van, ahová elindult), így a szekér meg a lovak csak díszletül szolgálnak.

Ezek azonban valóságos lovak voltak, aki természetszerűleg hozzá voltak szokva, hogy pihenőt tartsanak, abrakoljanak. Ez alkalommal azonban – mármint hogy Báál-Sém-Tovot szállították az „idő szárnyán” – nem álltak meg sehol, és úgy tűnt, mintha a lovak levegőben lebegnének, és úgy haladnának városról városra, faluról falura. A lovak azt gondolták, hogy talán nem is lovak ők, hanem emberek, és majd este, ahol az emberek enni szoktak, ők is kapnak enni.

Később azonban, amikor ez nem következett be, arra a meggyőződésre jutottak, hogy ők biztosan angyalok, akik se nem isznak, se nem esznek.

Amikor Báál-Sém-Tov megérkezett úti céljához, a lovakat bevitték az istállóba, és nagy adag abrakot raktak elibük. Az eddigi „angyalok”

pedig rávetették magukat az abrakra és valódi lovak módjára fogyasz-
tották el...

– Így van ez azokkal is, akik sokat böjtölnek – fejezte be elbeszélés-
tét reb Bunim – és a sok böjt folytán azt képzelik magukról, hogy
angyalok, akiknek „jár”, hogy Élijáhu megjelenjék előttük. A lényeg
azonban nemcsak a böjtben van, hanem abban, hogy miután az ember
befejezte a böjtöt, és ételt tesznek elébe, ne faljon, mint egy ló, mert
különben ugyanaz a „ló” marad, mint azelőtt volt...

MÁRIA TERÉZIA ÉS A PRÁGAI FŐRABBI

„És látta a nép, hogy Mózes késlekedik lejönni a hegyről; és összegyűlt a nép Áron körül és mondták neki: készíts nekünk istent, hogy előttünk járjon, mert nem tudjuk, mi történt Mózesrel, aki felhozott bennünket Egyiptomból...” (Exodus 32,1).

Míg Mózes a Színáj hegyen járt, hogy átvegye a Tórát – a kőtáblákat – Istentől, Áronra bízta a népet. Mivel Mózes nem tért vissza akkorra, mikorra várták, egy istenséget követeltek Árontól. Hogy húzza az időt, Áron kiadta a parancsot, hogy hozzák el feleségeik és lányaik aranyékszereit.

Ezeket a tűzbe dobta és „aranyborjú jött ki belőle”. A rabságból nemrég kiszabadult héberek körültáncolták és hangosan kiabálták : „Ez a te istened, Izrael, aki kihozott Egyiptom földjéről” (uo. 4).

Miként fordulhatott elő, hogy az a nép, mely Mózes vezetésével annyi isteni csodában részesült, képes legyen egy bálványt tekinteni istenének? Hogy ilyen kishitívé válják némi késlekedés miatt?

Nem szabad elfelejteni, hogy a zsidók abban az időben még igen alacsony szellemi szinten éltek. A rabszolgaság évszázadai alatt – hasonlva rabszolgatartóik bálványimádatához – maguk is abban éltek. Jellemük lényege – Lévi törzse kivételével – a szolgalelkűség, kishitűség, primitív gondolkodás volt.

Ezékiel próféta fogalmazta meg az akkori állapotokat:

„...megismertettem magam velük Egyiptom földjén és fölemelt kézzel tettem esküt... hogy kihozom őket Egyiptom földjéről abba az országba, amit kiszemeltem nekik... akkor azt mondtam nekik: vessétek el mindnyájan szemetek elől a förtelmes bálványokat; ne tegyétek magatokat tisztátalanná Egyiptom bálvány isteneivel, én, az Örökkévaló vagyok a ti Istenetek! De engedetlenek voltak velem szemben és nem akartak hallgatni rám. Senki nem vetette el el és nem hagyta el Egyiptom bálvány isteneit...” (Ezékiel 20, 5–8).

A Midrás és a Talmud igyekeznek erre mentséget találni. Egyesek azt mondják, tulajdonképpen azok a nem héberek – gyülevész népség (Érev Ráv) –, akik csatlakoztak a zsidókhoz a szabaduláskor, voltak az aranyborjú kezdeményezői. Ők nem rendelkeztek semmiféle monoteista hagyománnyal, ők nem vágytak vissza az őshazába, Kánaánba és ők voltak azok is, akik visszasírták az egyiptomi kultúrát kifejező Ápis-bikát, s vágytak vissza a „húsfazék” mellé is.

* * *

Neves középkori kommentátorok szerint a nép valójában hitt a Teremtőben, s az aranyborjút a Láthatatlan megjelenítési formájának tartotta.

Nachmanides szerint még erről sem volt szó, ők csupán Mózes helyett akartak egy vezetőt, hogy „előttünk járjon”, mivel azt hitték, Mózes meghalt. Amint visszatért hozzájuk – minden ellenállás nélkül – engedték, hogy összetörje az aranyborjút.

A híres wolozsini jesiva-vezető, Naftali-Zvi Berlin rabbi kommentárjában, a „Háámék Dávárban”, annak a véleménynek ad hangot, hogy az aranyborjú a nép – Mózes eltűnése miatti – félelmének a következménye. Mivel azideig minden csodálatos történés Mózes nevével fonódott össze – most elárvultnak érezték magukat, kerestek valakit vagy valamit, akibe vagy amibe ismét kapaszkodhatnának, aki betölthetné Mózes szerepét.

* * *

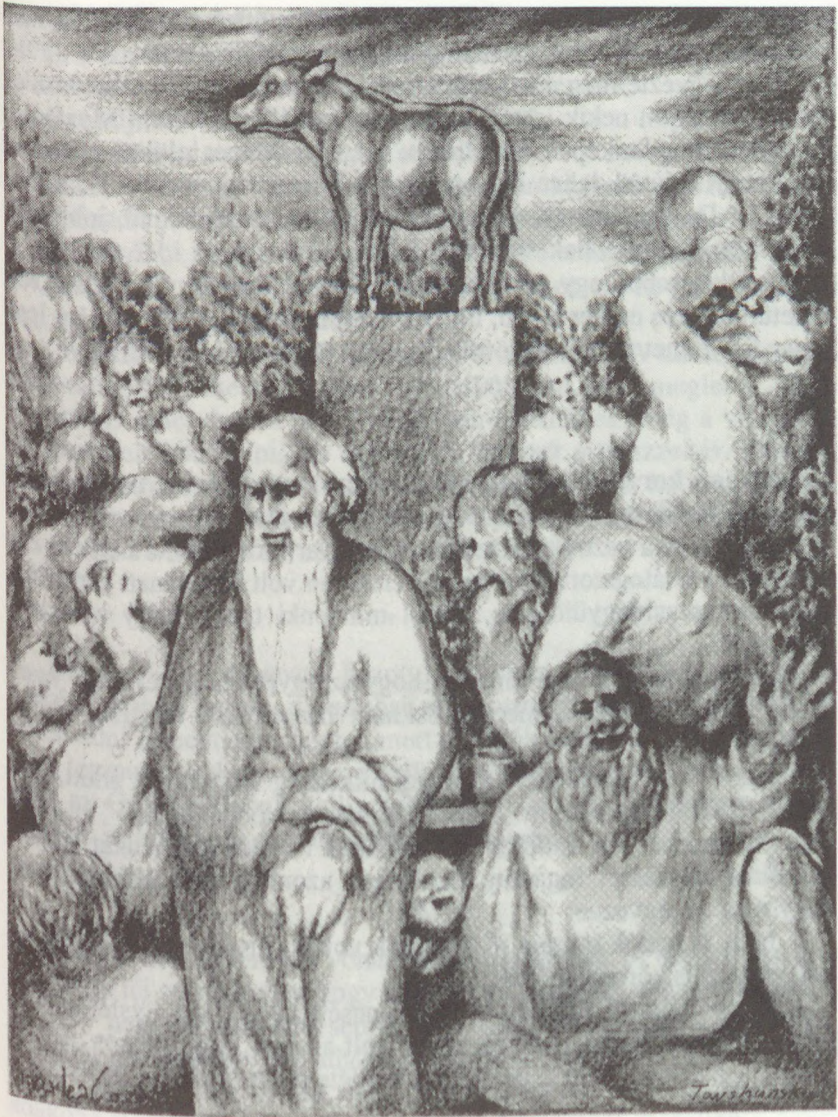
Mi volt Áron szerepe a történetekben?

Rábbénu Bachja értelmezése szerint Áron egyrészt el akarta a kerülni a vérontást – a sógorát, Churt akkor már meggyilkolták, mert megtagadta kérésüket –, másrészt attól tartott, ha kinevez valakit Mózes helyébe, az emberek majd akkor sem akarnak megválni tőle, ha Mózes visszatér.

De miért nem fogadta el a nép Áront vezetőnek? – teszi fel a kérdést Smuél Moholiver bialistoki rabbi. Hiszen ő volt az, aki mindig Mózes mellett állt, közvetlen segítője volt, tehát „természetes örököse”?

– A válasz egyszerű – mondta a rabbi. – A nép mindig előnyben részesíti azt, aki kívülről jön, mint maguk közül bárkit, lett légyen akár olyan tiszteletreméltó személyiség is, mint Áron.

Hasonló gondolatot fejezett ki Méir Szimhe dvinszki rabbi is, aki korának nagy Talmud-tudósa és rabbi-teknélye volt. A fent említett

HOVA TŰNT A CSÁSZÁR KEPE?

Az örjögő-ujjongó tömeg körültáncolja az aranyborjút

Smuel Moholiver halála után őt akarták utódjául, s ő el is fogadta volna a kinevezést, de a helyi hatalmasságok megakadályozták.

Ekkor jegyezte meg reb Méir Szimhe: „Jöttek a zsidók Áronhoz és kérték, csináljon nekik istent, mivel nem tudják, mi történt Mózesrel. Az egész tulajdonképpen érthetetlen, mert ha Mózes eltűnt, akkor őt egy aranyborjúval lehet helyettesíteni? Hiszen kinevezhették volna Áront is. De úgy látszik, ez egy bevett szokás a zsidóknál, jobb egy borjú kintről, mint valaki bentről...”

A wurkai rebbe egy további magyarázattal szolgál. Szerinte Áron béketűrő, békés ember lévén, túl közel állt hozzájuk, s féltek, nem lesz képes fegyelmet tartani közöttük, minek következtében tekintélye sem lesz.

* * *

„...másnap korán felkeltek, áldozatokat mutattak be, majd a nép enni-inni kezdett, aztán táncoltak és mulatoztak” (Exodus 32,6).

Mária Terézia osztrák császárnő és magyar királynő – a hétéves háború után – ellátogatott Prágába. Kíséretében volt Brockman generális, a közismert zsidógyűlölő is, akiről mindenki tudta, hogy részeges, lump alak.

Közzsájon forgott az a történet, hogy az egyik ütközetet azért veszítették el az osztrákok, mert Brockman hasonszörű társaival éppen mulatozott.

Mária Terézia tiszteletére a prágai hitközség is fogadást adott, melyen a főrabbi, Jechezkiél Landau, a híres „Nodá Bijhudá” is részt vett. Az ünnepségen zsidó lányok mutatták be kecses táncukat, amit a császárnő tetszéssel fogadott. Brockman azonban nem állhatta meg, hogy meg ne jegyezze:

– Igen, a zsidók mindig jó táncosok voltak, hiszen annak idején az aranyborjút is körbetáncolták..

– Az aranyborjú valóban nagy szrencsétlensége volt a zsidóknak – szólalt meg a főrabbi –, de ennek az volt az oka, hogy Mózes „késlekedett” (utalva rá, hogy a generális távolléte miatt vészett el a csata).

HOVA TŰNT A CSÁSZÁR KÉPE?

Ez a szakasz – az aranyborjún kívül – még foglalkozik olyan témákkal, mint népszámlálás „fél sékel”-lel; a szent füstölőszer készítésének „receptjével”, a szent kenőolaj előírásos készítésével; Becálél és

Oholiáv, szentélyépítő ezermesterek kinevezésével és munkájuk leírásával; a szombat szentsége megőrzésének ismételt fontosságával.

E témakörökhöz kapcsolódnak az alábbi történetek.

„Ezt adják...fél sékelt...” (Exodus 30,12).

Mit kell érteni azon, hogy „ezt adják”?

Rási a Midrást idézi, mely szerint az „Örökkévaló egy tűzből formált pénzdarabot mutatott Mózesnek, mondván: ilyet adjatok”.

Egy későbbi magyarázat szerint a tüzes pénzdarab jelentése az lehet, hogy ha az ember jótékony célra ad, akkor ezt ne immel-ámmal tegye, hanem tüzes lelkesedéssel.

A breszlávi reb Náchmán pedig így értelmezte: „A tűz a legfontosabb dolgok egyike a világon. Tűz nélkül nem lehet meglenni. De a tűz ártó is lehet, ha azt nem kellőképpen használják, még a világot is le lehet vele rombolni. És ugyanez a helyzet a pénzzel is. Nagyon fontos eszköz és nagyon jó, ha van. De csak akkor, ha megfelelően kezelik, mert ha rossz kezekbe kerül, veszedelmessé is válhat. Ezért hasonlítja a Midrás a fél sékelt a tűzhöz...

* * *

A „fél sékel” bűnbocsánatot hozott Izrael fiaira, és főleg az aranyborjú vétkére. Rabbi Bunim, a pszichai rebbe szerint azért kellett csak fél sékelt adni és nem egy egészet, mert a zsidók csak félig tehetnek arról, amit tesznek. Vétkeik, rossz viselkedésük következményeinek másik felét az Örökkévalónak kell viselnie. Ugyanis ő teremtette a Rossz Ösztönt is, a Jécár Hárát, ami vétkeink okozója.

* * *

A fél sékel adó egyenlően vonatkozott mindenkire. A szegény is és a gazdag is fél sékelt kellett hogy adjon, a gazdag nem adhatott többet, a szegény nem adhatott kevesebbet. A Talmud Bölcsei azt a gyakorlati utasítást adták, hogy „az adakozó ne adjon többet vagyona egy ötödénél” (Ktubot 50). Ennek indoklása is igen csak ésszerű: nehogy az adakozó elszegényedjen és maga is a köz segítségére szoruljon.

* * *

A vizsnitzi reb Mendele híres volt jó szívéről és jótékonyágáról. Minden fillért, amihez hozzájutott, azon nyomban kiosztotta a rászorulóknak között. Egyszer egyik híve meg is kérdezte tőle:

– Hogy lehetséges ez, rebbe? Hiszen a Talmud azt írja elő, hogy az adakozó ne adjon többet egy ötödnél, és nem azt, hogy az utolsó garasát is odaadja?

– Való igaz – felelte reb Mendele –, igen nagy vétek Bölcseink előírását nem betartani, ezért súlyos büntetés is járhat. Na, de mit tehetek én? Már a kora reggeli órákban kiosztom az egy ötödöt, majd jön hozzám egy zsidó és sír, mert nem tud enni adni a gyerekeinek – hát ilyenkor nem tudok uralkodni magamon és inkább vállalom a vétekért járó felelősséget, de odaadom neki az utolsó garasomat is. Lesz, ami lesz, mondom ilyenkor, egy ilyen vétekért még a poklot is érdemes megjárni...

* * *

„Íme nevéen szólította Becálélt, Uri fiát...”(uo. 31,2).

A Midrás úgy magyarázza ezt az Írásverset, miszerint az Örökkévaló megmutatta Mózesnek az eljövendő nemzedékeket, egészen a fel-támadásig... valamint azok vezetőit...(Smot rábbá).

A jó humorú reb Náftáli, aki azon elmélkedett, hogy a Jóisten miért előbb a nemzedékeket és csak aztán a vezetőket mutatta Mózesnek, arra a következtetésre jutott, hogy ez azért történt így, mert köztudomású, hogy a nemzedékek erkölcsi színvonala állandóan süllyed, amiből egyértelműen következik, hogy vezetőik sem olyanok, mint valamikor voltak.

Na már most, ha először a vezetőket mutatta volna meg Isten Mózesnek, ő elámult volna és döbbenetesen megkérdezi: Micsoda? Ez a Náftáli is vezető? Ez a Náftáli is rebbe? Hát ezért kellett előbb a nemzedékeket bemutatni, mert azok után már nem volt annyira meglepődve, mivel egy ilyen nemzedékben Náftáli is lehet vezető...

* * *

„Szombatjaimat őriztétek meg, mert jel köztem és köztetek...”

A zsidó életben a szombat központi szerepet játszik. Szombat nélkül nincs zsidóság. Más népek és vallások is a Bibliából eredeztetik heti szünnapjaikat, de ezek egyikét sem lehet a zsidók szombatjához hasonlítani. A szombat – a Sábbát – funkcionális jellegén túlmenően jelképpé is vált. Erről a jelképről szól az alábbi történet.

Ferenc József császár és király egy ízben Krakkóba látogatott, és többek között elment a város nagy zsinagógájába is. Ennek előcsarnokában függött – emberemlékezet óta – egy a császárt életnagyságban

ábrázoló művészi alkotás. A császári látogatás napján azonban ez a kép nyomtalanul eltűnt. Nyilvánvaló volt, hogy az ismeretlen tettesek azért tüntették el, hogy a zsidókat kedvezőtlen színben tüntessék fel a fenség előtt. Valóban, a rossz nyelvek azt sugallták a császárnak, hogy a zsidók azzal tüntetnek az uralkodó ellen, hogy levették a falról a képmását.

Amikor a császár maga is látta a falon a hiányzó kép helyét, a rabbihoz fordult és megkérdezte, hogy igaz-e, hogy látogatása „tiszteletére” tüntették el a festményt?

A rabbi – Simon Szófer –, aki egyben a monarchia parlamentjének tagja is volt, és ő is csak ekkor szerzett tudomást a kép eltűnéséről, nem vesztette el lélekjelenlétét s így válaszolt:

– Való igaz, császári felség, hogy a képet ma vettük le, mégpedig a következő okból: Mi zsidók, naponta felvesszük a tfillint, az imaszíjakat, melyek a köztünk és Istenünk között fennálló szövetség jelképéül szolgálnak. Ez vallásunk egyik alapvető előírása. Szombaton azonban nem kell és nem is szabad a tfillint felvenni, mert a szombat maga is az említett szövetség jelképe, ahogy írva vagyon „ez jel köztem és köztetek”. Szombaton tehát mi annyira átérezzük Isten közelségét, annyira közel érezzük magunkat a Teremtőhöz, hogy nincs szükség további jelképekre.

Ugyanez a helyzet a császári Fenség látogatásával is. Az év minden napján itt van előttünk a fenséges urunk képe, ami a császár és az alattvalók közötti kapcsolatot jelképezi. Ma azonban, amikor Őfelsége volt oly szíves és ellátogatott hozzánk, nem lenne ildomos, hogy a falon függő képére vessük tekintetünket, amikor urunkat személyesen üdvözölhetjük körünkben...

TÜKÖRFÉNYES PÉNZEK, OKOS ASSZONYOK

„És jöttek mindnyájan, akiket a szíve indított, akit a lelke hajtott és elhozta az Örökkévalónak szánt felajánlását a Gyülekezés Sátorának felállítására, az ott végzendő szolgálathoz és a szent ruhákhoz. Eljöttek a férfiak az asszonyokkal együtt, minden áldozatkész szívű ember és hoztak boglárokat, függőket, gyűrűket, láncokat és mindenféle aranyékszert... és minden bölcsszívű (tehetséges) nő, aki értett hozzá, font a kezeivel és elhozta a fonottat, a kékbíbort, a piros bíbort, a karmazsint és lenfonalat... És minden nő, akit a szíve erre erre indított, megfonta a kecskeszört...” (Exodus 35, 21–26).

E két szakasz – amellett, hogy részletesen leírja a Hajlék építésének körülményeit, mellyel már a Trumá és Tecávé szakaszokban is foglalkozik – különösen az emberek áldozatkészségét domborítja ki. Nem kellett adót kivetni vagy kvótákat megállapítani. A lelkesedés oly nagymérvű volt, hogy a szükségesnél jóval több gyűlt össze és az akciót le is kellett állítani.

A Tóra kommentátorai külön kiemelik az asszonyok áldozatkészségét, akik önként, még hozzá szívfájdalom nélkül váltak meg ékszereiktől. Most egészen másképp viselkedtek, mint amikor az aranyborjúhoz kellett volna odaadniok. Akkor vonakodtak is ékszereiket feláldozni, így a férfiak kénytelenek voltak a sajátjukat Áronnak átadni.

Most viszont az asszonyok együtt jöttek férjeikkel.

– Miért együtt? – teszi fel a kérdést az egyik kommentátor.

– Azért – adja meg kissé humorosan a választ –, mert a férfiak nem hitték el, hogy a nők képesek lesznek megválni ékszereiktől. Így elkísérték őket, hogy saját szemükkel lássák a „csodát”.

Egy másik kommentátor szerint a házaspároknak együtt kellett megjeleniük, mivel egy asszony – a zsidó törvények értelmében – nem ajándékozhatja el ékszereit a férje beleegyezése nélkül, de a férj

sem teheti meg az asszony tudta nélkül. Ezért jöttek együtt – kölcsönös megegyezéssel...

A fent idézett Írásversek tüzetes elemzése arra készítette az egyik középkori kommentátort, hogy az adományozó nőket két fő csoportra ossza fel: a „bölcsszívű” és „okos” nőkre.

A „bölcsszívű”, jó erkölcsű, szemérmes nők azt a kész szőttest vitték el, amit jó és drága anyagból – kék és piros bíbor, karmazsin, egyebek – készítettek el. Az „okos” asszonyok, akik csak dicsekedtek, hogy sok cedókét tesznek – a végén csak megfont kecskeszört vittek. Egy vélemény szerint még azt sem vittek, ugyanis az Írás szerint „megfonták a kecskeszört”, de arról már nincs szó, hogy el is vitték volna...

* * *

Reb Jesáje'le prágai rabbinak istentelenül házsártos, de annál inkább istenesen szentes felesége volt. Naphosszat imádkozott, zoltárokat mormolt és ilyenkor a férje hiába kért ebédet, akár egy csésze teát – az asszony csak imádkozott. Amikor a jámbor férj tiltakozott, az asszony kijelentette, hogy amíg ő imádkozik, azaz micvét teljesít, fel van mentve az alól, hogy férje parancsait teljesítse. Erre a férj az Eszter könyvéből vett idézettel válaszolt: „az asszonyok pedig tiszteljék férjeiket” (Eszter 1, 20).

A Midrás szerint, mivel a nők a férfiakat is felülmúlva kitűntek az adakozásban a Hajlék felépítéséhez, megkapták azt a micvát illetve előjogot, hogy Újhold napján (Ros Chódes) ne dolgozzanak, azért, mert a Hajlékot Niszán hó elsején, vagyis holdtöltekor avatták fel.

* * *

„És elkészítette a rézmedencét is, melynek állványa is rézből volt, a táborba gyűlt nők tükreiből, akik összesereglettek a Gyülekezés Sátorának bejáratánál” (uo. 38, 8).

A Midrás szerint Mózes eredetileg vissza akarta utasítani ezt az adományt – amit feltehetőleg olyan szegényebb asszonyok adtak, akik nem rendelkeztek drága ékszerekkel –, de az Örökkévaló utasítására mégis elfogadta. Mózes úgy ítélte meg, hogy a tükrök szépítkezésre valók vagyis a „Rossz Ösztönt” (Jecer Hára) szolgálják, s mint ilyen, ne épüljenek be a szent Hajlékba. Az Örökkévaló viszont azzal érvelt, hogy éppen ezek a tükrök a legkedvesebbek előtte, mivel Egyiptomban, az elnyomatás idejében, a zsidó nők ezek segítségével szépítkez-

tek, miáltal nagyobb kedvet keltettek férjükben a házasesetre, s végül ez eredményezte a nagyobb népszaporulatot. Így aztán Mózes kénytelen volt a tükröket is elfogadni (Midrás, rabbi Tanchuma).

Érdekes magyarázatok vannak arra vonatkozólag, kik voltak azok a nők, akik „összesereglettek a Hajlék bejáratánál”. Onkelosz szerint azok, akik imádkozni mentek oda. Ábrahám ibn Ezra úgy véli, egyfajta apácák voltak, azaz olyan nők, akik lemondtak az élet hívságairól, Isten szolgálatának szentelték magukat, s mivel nem volt többé szükségük a tükörrre – odaadták azokat.

Nachmanides megkérdőjelezi, hogy Mózes nem akarta volna a tükröket elfogadni, mert, ugymond, vétkes gondolatok szolgálatában állottak. Sokkal érthetőbb lett volna ez a viszolygás, ha az öveket (kumáz) – amik Bölcseink értelmezése szerint egyfajta erényöveknek számítottak – nem akarta volna elfogadni. Ámbár – jegyzi meg Náchmánidés – az ékszereket beolvasztották, s a többi ékszerrel összeolvasztva használták fel.

* * *

Vityebszk városában élt egy Gávriel nevezetű haszid zsidó. Ebben az időben – még Schnéor Zálmánnak, a Tánjá szerzőjének színrelépése előtt – országszerte üldözték a haszidokat, megpróbálták őket eltántorítani meggyőződésüktől. A történet hősét még saját családja is háborgatta, beleértve az édesapját is, s mindent elkövettek, hogy jó útra térítsék, éket verjenek közte és a „szekta” között. Mivel szép szóval nem mentek semmire, megélhetését próbálták lehetetlenné tenni. Reb Gávriel nem törődött a nehézségekkel, kitartott álláspontja mellett. Időnként meglátogatta rebbjét, Schnéor Zálmánt, Lioznában, de sohasem panaszkodott neki helyzete miatt. Anyagi nehézségei ellenére a pénzbeli támogatással sem fukarkodott, ha olyan célra kellett adakoznia, mint pl. az Erec Jisráél-i szegény lakosok támogatása, vagy egy fogoly kiváltása.

Reb Gávriel másik nagy szomorúsága volt, hogy 25 évi házassága alatt nem részesültek a gyermekáldás örömeiben. Még ezt sem panaszoalta el rebbjének.

Történt egy alkalommal, hogy a rebbének – üldözött zsidók megsegítése céljából – nagyobb összegre volt szüksége. Így ezúttal nagyobb összeg adományozását kérte híveitől.

Gávriel elmesélte ezt a feleségének, aki rájött, hogy férje ezúttal nem nagyon örül ennek a micvének. Faggatózására a férj bevallotta, hogy az üldözés miatt anyagi helyzete megrendült, a tulajdonképpen nincs is annyi pénze, amennyit a rebbe kért.

– Hányszor mondtad nekem, hogy a rebbe Tóra-magyarázataiban mindig arra hivatkozik, hogy hinni és bízni kell a Jóistenben – szólt a feleség – és ezért mindig örömteli hangulatban kell lenni. Az Örökkévaló biztos megsegít.

Szavait tettek is követték. Eladta ékszereit, a pénzt meg odaadta férjének, hogy adja át a rebbének.

Igy is történt. A pénzt személyesen vitte el Lioznába.

Amikor a rebbe kérésére kinyitotta a zacskót, hogy megszámolja a pénzt, azt vették észre, hogy a pénzérmék oly fényesek, mintha akkor jöttek volna ki a pénzverdéből.

Reb Gávriel nem tudta mire vélni a dolgot, a rebbe pedig gondolataiba mélyedt.

– A pusztabeli Hajlék felépítéséhez adott adományok között volt arany, ezüst és réz – szólalt meg végül a rebbe.

– De semmi fényes nem volt köztük, kivéve a tükröket, amikből a rézmedencét készítették. Ez volt az utolsó, ami elkészült, de az első, amit használtak a kézmosáshoz. Így az elejük meg a végük között összefüggés van.

Ezután Gávrielhez fordult és az után érdeklődött, honnan származik a hozott pénz.

A haszid ezúttal elmesélte nehéz sorsát, kálváriáját, s azt, hogy a pénz a feleség ékszereinek eladásából jött össze.

A rebbe ekkor ismét elgondolkodott, majd felnézett s azt mondta:

– Mostantól minden jóra fordul. Adjon a Jóisten nektek fiú- és lánygyermeket, hosszú életet és kísérje siker mindazt, amit csinálsz. Zárd be a meglévő üzletedet és kezdj kereskedni drágakövekkel.

Nagy örömmel tért haza s számolt be feleségének a rebbe szavairól. Kérdésére, hogy a pénzérmék mitől voltak fényesek, az asszony elmesélte, hogy a pénzdarabokat egyenként addig fényesítette, míg „úgy ragyogtak, mint a csillagok”.

Reb Gávriel megfogadta a rebbe tanácsát. Munkáját siker koronázta, ráadásul év egy múlva fia is született.

Nem telt bele három év, reb Gávriel lett a környék leggazdagabb embere, szerették és becsülték. Így is hívták: „Gávriel, a nagyrabecsült”. Üzleti tevékenységét negyven éven át folytatta. Neki köszönhetően erősödött meg Vityebszkben a haszid közösség.

AMIT MÓZES ELFELEJTETT

„Ezek a Hajlék, a Tanúság Hajlékának számadásai, amiket Mózes parancsára elszámoltak a leviták Itamár, Áron fia által” (Exodus 38,21).

Bölcseink innen vonták le azt az alapelvet, hogy pénzügyekkel nem szabad egyedül foglalkozni, hiszen Mózes is – akiben pedig mindenki megbízott – maga mellé vette Áron fiát, Itamárt, hogy vezesse az elszámolást, melyről Mózes be is számolt a népnek.

A halacha továbbmegy ebben a kérdésben és azt mondja, ha jótékonyági célra gyűjtenek, akkor ezt legalább kettőnek kell végezni, a cedóke elosztását pedig legalább háromnak, nehogy bárki is kételkedjen az elosztás korrektségében.

Mózes – jegyzi meg Mose Alsech rabbi – nem várta meg, hogy felszólítsák, maga kezdeményezte a bevételek és kiadások elszámolását, ezzel is példát adva a jövő a nemzedékeinek.

Egyes Tóra-magyarázók észrevették, hogy az elszámolásban csak a réz meg az ezüst szerepel pontos mennyiségi részletezésben, az arany felhasználásáról csak nagy vonalakban van szó.

Ez azért van – mondja az egyik neves kommentátor –, mert azok, akik csak keveset, néhány rézgarast vagy egy-két ezüstpénzt adtak, mindig kritikussabbak, kételkedőbbek és kicsinyesek, még Mózesben sincs teljes bizodalomuk, a jobb módúak viszont általában nagyvonalúbbak (Bét Áháron).

Egy másik kommentátor maró gúnnyal jegyzi meg, hogy bezzeg amikor az aranyborjúra folyt az értékek összeszedése, senki nem kívánta az arany felhasználásának ellenőrzését (Imré Chén).

* * *

A Midrás felfedi, miért sietett Mózes az elszámolást elvégeztetni és arról a népnek beszámolni. E szerint Mózes fülébe jutott, hogy olyanokat mondanak a háta mögött, mint pl: nézzétek csak, milyen vastag nyaka van (milyen kövér), nem csoda, hiszen belőlünk szedte meg magát s ehhez hasonlókat. Meghallván ezeket, Mózes ekkor ígérte meg nekik, hogy amint bevégzik a munkát, pontos elszámolást kapnak (Midrás Tanchuma 9).

A Midrás arról is beszámol, hogy Mózes egy tétel ezüstre vonatkozóan nem tudta, mire használták fel, egyszerűen elfelejtette. Gondolta, most aztán majd meggyanúsítják őt, hogy eltulajdonította azt. Az

Örökkévaló azonban megvilágosította elméjét, eszébe jutott, hogy az 1775 ezüstsékelből lettek az oszlopok kampói. A nép ezután felmentette őt minden gyanú alól (Smot Rábbá 51,6).

* * *

Nehéz megbízható választ adni arra, hogy végül is mennyi aranyat és ezüstöt adtak össze a Hajlék felépítésére, mivel az akkori súlymértékek egészen mások voltak, és vert pénzérmeket csak a második Szentély korában kezdtek használni.

A sékel – akkortájt – nem pénz, hanem súlyegység volt. A Tóra – ebben a szakaszban – a befolyt arany mennyiségét 29 tálentumban (a Tóra nyelven: kikkár) és 730 sékelben állapítja meg. Egy tálentum nagyjából 1500 sékel volt. Josephus Flavius szerint 1 talentum = 100 font, azaz 453,6 gramm. Így tehát a 29 kikkárnak kb. 13 kg-nak kellett lennie.

A kérdés azonban, mennyi volt egy sékel súlya? A legszerényebb számítások szerint sem lehetett 7 gr-nál kevesebb, ami szerint 1500 sékel = 10,5 kg. Más korszak forrásaiban 1 sékel = 13-14 gr.

MAJD PÉSZÁCH UTÁN

A továbbiakban szó van még a szombat megtartásának fontosságáról. Itt kap hangsúlyt az a megállapítás is, hogy bár a Szentély felépítése halaszthatatlan és fontos feladat, a szombat szentségét ez sem hatálytalaníthatja. Az alábbiakban is erről, a szombat szentségéről szólnak a haszid történetek.

Két haszid rebbe – reb Bunim és a lentsenai reb Slómó Léb – azon vitakoztak, melyik a zsidók nagyobb és legkedveltebb ünnepe. Reb Bunim a Szukkotot tartotta annak, mivel, úgymond, amikor a zsidó ember bemegy a sátorba, a micva teljesen körülveszi, minden testrészel, ruházatával együtt.

Reb Slómó ezzel szemben úgy vélte, hogy a szombat még ennél is nagyobb, mert a szombat beálltával a zsidó embernek még egy mozdulatot sem kell tennie, és a szombat körülveszi őt és a kimenetelig el sem hagyja.

* * *

A zsidó lakodalomban – ami hét napig tart – az a szokás járja, hogy minden egyes napon ünnepi étkeket tálalnak fel, amikor is elmondanak „hét áldást” (sevá bráchet). A szokáshoz hozzátartozik, hogy minden egyes ilyen étkezésre meg kell hívni egy „új arcot” (Párim Hádásot), olyant, aki magán az esküvőn nem vett részt. A szombatın azonban nem kell hogy egy „új arc” jelen legyen. Miért?

Azért – mondja a guri rebbe, a híres Szfát Emet szerzõje –, mert a szombatra adott isteni áldás („és megáldotta Isten a hetedik napot”) a Midrás szerint azt jelenti, hogy a szombat tartó zsidó embert arca fényével áldotta meg, ugyanis „nem ugyanolyan az ember arca fénye hétköznap, mint szombaton” (Brésit rábbá 11). Eszerint tehát szombaton minden zsidó ember arca különleges fényben ragyog és így mindenki „új arcnak” számít.

* * *

Az egykori belzi rebbéhez, reb Sálomhoz egyszer elment egy falusi, árendás zsidó. A rebbe arról faggatta, vajon imádkozik-e naponta, kóser konyhát vezet-e, megtartja-e a szombatot és így tovább. A falusi nagy sóhajtások közepette bevallotta, hogy bár igyekszik, de bizony a szombatot nem áll módjában megtartani, mert a földeken sok a munka, meg egyébként is sokat kell dolgozni, hát szóval, nehéz, nehéz...

A rebbe igyekezett a lelkére beszélni, elmagyarázta, milyen fontos a szombati előírások betartása, és milyen súlyos annak a büntetése, aki ennek szentségét megszegi.

Az illetõ tisztelettudóan végighallgatta a rebbét, majd azt válaszolta:

– Szent rabbi! Megfogadom, hogy ezentúl egész évben megtartom a szombatot – kivéve aratás idején, mert akkor különösen sok a munka.

– Fiam – mondá neki a belzi rebbe –, elmondok neked most egy történetet, figyelj jól: Volt egyszer egy zsidó, aki a helyi földesúrtól földet és kocsmát bérelt. Olyasféle lehetett, mint te vagy.

Valamilyen alkalomból a földesúr nagy lakomát rendezett, amire meghívta a környékbeli uraságokat. Amikor már a társaság jócskán a pohár fenekére nézett, szóba kerültek – na kik? – hát persze, a zsidók. Mindegyikük agyba-főbe dicsérte a maga „saját” zsidaját, mondván, hogy bizony az ő zsidó bérlője a legokosabb, leghűségesebb stb. Ekkor megszólalt a házigazda:

– Uraim, olyan odaadó, hűséges zsidó, mint az enyém, nincs még egy. Nem lehet a kerek világon olyan dolog, amit ő – a kedvemért – ne volna hajlandó megtenni.

– Még elhagyni a hitét is? – kérdezte valaki kissé szkeptikusan.

– Még azt is – mondta a földesúr. – Ha nekem nem hiszitek el, mindjárt a saját fületekkel hallhatjátok. – Ezzel hívatta a bérlőt és vendégei előtt feltette neki a kérdést:

– Mondd, Moske, hűséges vagy te énhozzám? Megteszel-e mindent, amit mondok neked?

– Igenis, uram – felelte Moske –, hajlandó vagyok Ön után akár a tűzbe is menni.

– Nos, ha ez így van, én arra kérlek, hagyd el őseid hitét és térj át a mi hitünkre.

Moske megrettent. Hosszú perceken keresztül csak állt, és kínjában meg se tudott szólalni, mert nem tudta mit tegyen. Végül a félelem felülkerekedett benne, és remegő hangon azt nyögte ki, hogy hát, jó...

A földesúr, akinek ily módon sikerült „megmutatnia”, hogy az ő zsidója felülmúlta mindegyikőjüket, mindjárt meg is keresztelte Moskét. Így aztán mostantól fogva Moskéból „kóser” keresztény lett.

Egy idő után a földesúr ismét magához hívatta Moskét és azt mondta neki:

– Tudom én azt, Moske, hogy mennyire furdal téged a lelkiismeret, amiért egy gyenge pillanatodban kitértél. Nem akarlak én kényszeríteni téged, ezért megengedem, hogy újból zsidó légy, mint azelőtt...

Futott a zsidó haza, mint akit puskából lőttek ki, elújságolni a jó hírt a feleségének. Az asszony azonban ahelyett, hogy örült volna, a kezét tördelte és elkezdett jajgatni: Jaj nekünk, mit teszünk most? Nyakunkon a Pészách és honnan szerzünk pénzt maceszra, borra, pészáchi edényekre? Nem, ez nem jó így – közölte az asszony. Menj vissza a földesúrhoz és kérd meg őt, engedje meg nekünk, hogy Pészách utánig még gójok maradhassunk. Majd Pészách után visszatérünk...

* * *

A nikolsburgi reb Smelke ifjúkori jó barátja volt egy istenfélő, nagy Talmud-tudós, aki később Jánov főrabija lett. Ez a tudós ember igen makacs természettel volt megáldva és életében soha nem fordult elő, hogy valaha is belátta volna, hogy egy vitában a másiknak van igaza.

Amikor a fia megnősült, az esküvőt egy távoli városban tartották, ahol a menyasszony szülei laktak. Így a rabbi és családja szekérral utaztak, de útközben, hogy elmondhassák a Mincha imát, leszálltak a kocsiról. A rabbi kissé eltávolodott a többiektől, de ezt senki nem vette észre. Csak amikor megérkeztek derült ki, hogy a rabbi nincs

közöttük. Egy ideig keresték, de végül nem volt mit tenni, megtartották az esküvőt.

A rabbi pedig ezalatt elveszetten bolyongott az erdőben, ahol szerencsére talált gyümölcsöt, amivel táplálkozhatott. Hetekig tévelygett így, emlékezetből – tfillin és tálit nélkül – imádkozva. Időérzékét is elveszítette, már nem tudta milyen nap van, s ezért fordulhatott elő, hogy a szombatot pénteken ünnepelte meg.

A Jóisten megőrizte őt az erdőben leselkedő veszélyektől, s többhetes bolyongás után végre sikerült hazatalálnia. Otthon kitörő örömmel fogadták, ő pedig elmesélte családjának és híveinek mindazt, amin keresztülment.

A következő csütörtök délutánján, mintha péntek lenne, a rabbi hozzákezdett a szombati előkészületekhez. Felettébb csodálkozott, mikor háza népe közölte vele, hogy tévedésben van a napokat illetően. A rabbi, aki természeténél fogva egyébként is nyakas ember volt, s ráadásul a többhetes megpróbáltatás nemcsak fizikailag viselte meg, kötötte az ebet a karóhoz, miszerint neki van igaza, és az egész város van tévedésben, nem ő. Nem használt semmi és a család már-már azt hitte, hogy a rabbi beleőrült az elviselt szenvedésekbe.

Nem volt mit tenni. Csütörtök este a rabbi bement a templomba, lelkesen elmondta a szombatköszöntő imát, miközben a gyülekezet nagyokat nevetett rajta, és ujjukkal a homlokukra mutogatva fejezték ki véleményüket rabbijukról. Másnap, péntek reggel, nem légolt tfillint és ünnepelt. Amikor viszont az igazi szombat köszöntött be és a többiek ünnepeltek, ő lobbant haragra. Így eshetett meg, hogy szombaton dolgozott és tfillinben imádkozott, ami tilos. Házában a szerencsés megmenekülésekor érzett örömet gyászos hangulat váltotta fel.

Ez az állapot heteken át tartott. Ez idő alatt meglátogatta őt számos neves rabbi is, akik érvekkal igyekeztek meggyőzni őt téveszméjéről. Bizonygatták, hogy a bolyongása alatt ő vétette el a napok rendjét, térjen észhez. De minden erőfeszítés hiábavalónak bizonyult, makacssága és önfejlése mindennél erősebb volt.

Az eset híre eljutott a nikolsburgi reb Smelkéhez, ifjúkori barátjához is, aki ekkor Sinnava rabbijának tisztét töltötte be. Elhatározta, meglátogatja régi barátját. Úgy intézte, hogy csütörtöki napon érkezék meg, azon a napon, mikor barátja tévhite szerint pénteknek kellett lenni. Örömmel üdvözölték egymást, s elevenítették fel ifjúkori emlékeiket. A janovi rabbi meghívta vendégét, töltsen nála a szombatot, amit az el is fogadott, hiszen ez volt eredetileg is a szándéka.

Ezt követően az események reb Smelke, a vendég irányítása szerint zajlottak. Utasította a rabbi háza népét, mindent úgy készítsenek elő, mintha valóban szombat lenne, és főleg szerezzenek be jó erős óbort. Így aztán csütörtök délután, a mikve után, ünnepi ruhát öltöttek és elmentek a templomba. A hívek nem győztek csodálkozni, azt hitték, a vendég is bedőlt rabbijuk tévedésének. Reb Smelke azonban nem hagyta magát zavartatni.

A vendéglátó rabbi mint előimádkozó a szombati imát mondta el, míg a vendég és a gyülekezet – természetesen – a hétköznapi esti imát.

A rabbi házában folytatódott a „szombati” szertartás, megszegették az ünnepi kalácsot, kiddust mondtak és Tóra-magyarázatok tartottak. A vendég rávette barátját, hogy csodálatos megmenekülését is ünnepelje meg. Az asztalra tették az előkészített jó, erős óbort, és a rabbi addig ürítgette a poharakat, míg csak ültében el nem aludt. Ekkor reb Smelke utasítására párnát tettek az alvó rebbe feje alá és csendben távoztak. A többieknek pedig meghagyta, folytassák munkájukat, és csak másnap este, amikor valóban beköszönt az ünnep, térjenek vissza. Reb Smelke pedig gondoskodott róla, hogy a rabbi háborítatlanul átaludjon 24 órát.

Másnap aztán, péntek este, reb Smelke otthon imádkozott. Ima után eljöttek a város előkelőségei, a vendégek, de a rabbi még mindig aludt. Reb Smelke kiddust csinált, majd elfogyasztották az ünnepi vacsorát. A Tóra-magyarázat után aztán, éjfél tájban, felébresztette a rabbit, s felkérte az étkezési ima elmondására (bencsolásra).

A rabbi felébredt, ásított egy nagyot és azt mondta: úgy látszik, sokat aludtam. Majd kezet mosott, Tóra-magyarázatot tartott, végül elmondta az étkezési imát.

Halála napjáig nem tudta meg az igazat. Ezzel szemben széltében-hosszában azzal dicsekedett, hogy az egész világ belátta, hogy neki van igaza. Ugyancsak hálás volt reb Smelkének, a barátjának, hogy segítségére volt ebben.

A szombat kimenetele után a város vezetői köszönetet mondtak reb Smelkének a segítségéért. Az pedig megeskette őket, hogy soha nem beszélnek többet erről az ügyről.

HA AZ ASSZONY ÁTKOZÓDIK

Ez a szakasz az áldozati renddel foglalkozik. Részletes leírást ad arról, milyen vétekre milyen áldozatot kell bemutatni. Bár máshol és más alkalommal is esett már erről szó, ezúttal egy újabb oldalról közelítjük meg az áldozati szertartásokat.

„Ha egy ember közületek áldoz...”

Ovadjá Szfornó, a neves középkori orvos és Tóra-magyarázó, az eredeti Írásverset átvitt értelemben magyarázza, azaz az ember mintegy önmagát, vagyis saját egóját áldozza fel elkövetett vétkeiért. Ha nem így tenne, nem volna értelme áldozathozatalának. E cselekedetben a vétkes alárendeli magát egy felsőbb hatalomnak, miáltal esetleges fennhéjázása, önteltsége szertefoszlik és az ember visszanyeri egyik legfontosabb tulajdonságát – a szerénységet.

* * *

A szerénység mint jó tulajdonság a Talmud bölcseit is meghihlette.

Rávról szólva a Talmud elbeszéli, hogy az égtől három dolgot kért: bölcsességet, gazdagságot, szerénységet. Ebből kettőt – a bölcsességet és gazdagságot – megkapott, a szerénységet nem (Móéd Kátán 28).

Ktáv Szófér, Hátám Szófér fia felveti, vajon Ráv miért bölcsességet és gazdagságot kért először és csak azután szerénységet?

– Azért – magyarázza – mert egy szegény és nem okos embernél nem nagy érdem szerénynek lenni, hiszen nincs mivel dicsekednie. A szerénység csak akkor tűnik fel, ha olyan valakinek a tulajdonsága, aki egyébként okos, gazdag avagy sikeres.

– Rávnak is osztályrészül jutott a szerénység – fejezte be eszme-futtatását Ktáv Szófér –, csak ez oly magas fokon volt meg benne, hogy maga észre sem vette.

* * *

Hasonló szellemisségű az a talmudi elbeszélés, melynek „hőse” Ráv József, a pumbaditai jesiva feje. Az ő jelenlétében idézett egy tanaita egy talmudi tételt: „Rabbi Jehuda, a fejedelem halálával megszűnt a szerénység és a vétektől való viszolygás”. Ráv József erre megjegyyezte: „szerénységről ne beszélj, kérlek, hisz itt vagyok én” (Szóta 49).

Miként dicsekedhetett Ráv József a szerénységével? – veti fel egy neves kommentátor. – Ez már önmagában véve is önteltség!

Erre egyetlen magyarázatot lehet találni, s ez a megválasztásának története. Ő nem tartotta magát alkalmasnak a megtisztelő feladatra, és, szerinte, kizárólag azért került erre mégis sor, mert mások – akik tehetségesebbek és okosabbak voltak, mint ő – félrevonultak és nem jelöltették magukat. Így aztán mondásának az az értelme, hogy a szerény emberek tették lehetővé, hogy őt válasszák meg.

* * *

A radomszki rebbe, a „Heszed Löávrahám” című halachikus mű szerzője, rokoni kapcsolatba került a guri rebbével. Kíváncsi volt a völegény Tóra-jártasságára, ezért elküldte egyik hívét, hogy bizonyosodjék meg róla: igaz-e, hogy a guri haszidok nagyon szerények, magukat szinte semmibe veszik?

– Ez igaz – mondta a küldönc –, önmagukat valóban semminek tekintik, másokat viszont – duplán semminek...

* * *

A pozsonyi Hátám Szóférről mesélik, hogy igencsak nem bírta elviselni a képmutató, álszerény embereket. Egy alkalommal meglátogatta őt valaki, aki magát rebbének tartotta, miközben egyfolytában fitogtatta szerénységét, mondván, mennyire senki és semmi.

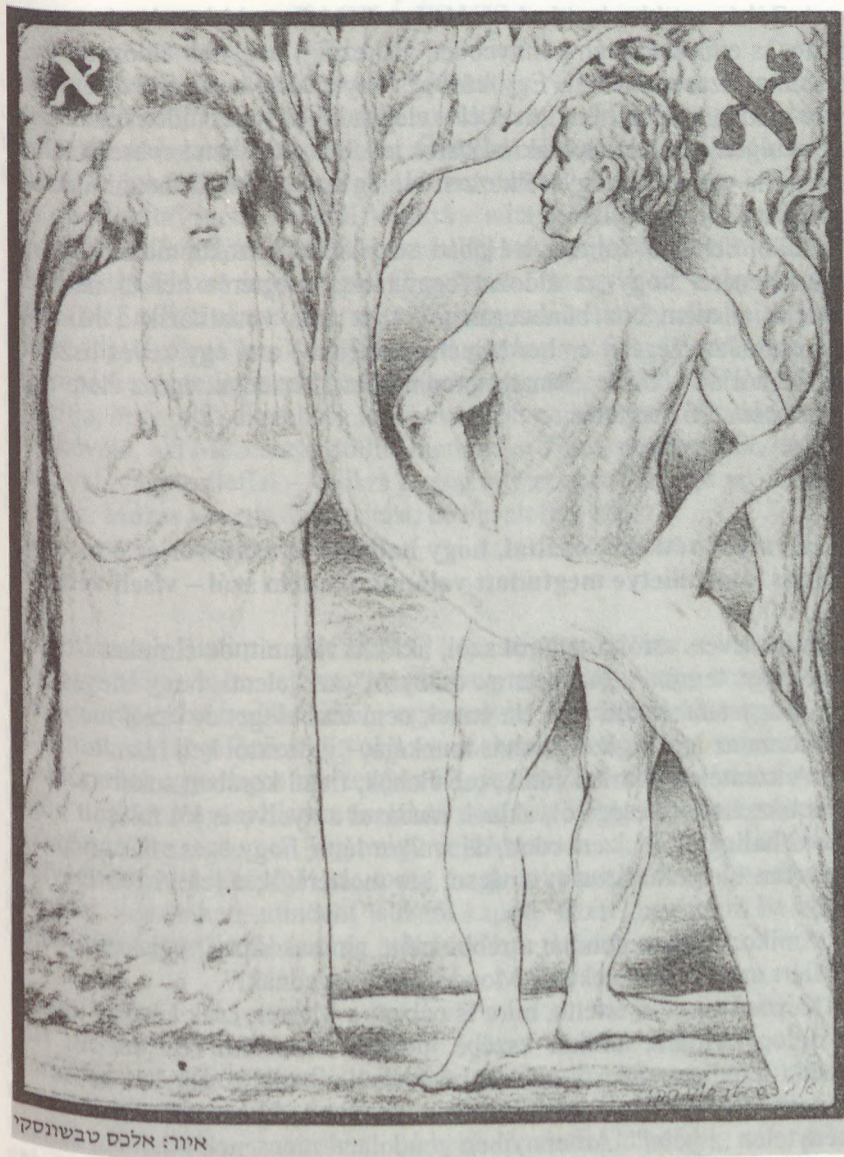
Ez a képmutatás nagyon feldühítette Hátám Szófért, ezért gúnyosan megjegyyezte:

– Uram, maga nem olyan nagy ember, hogy ennyire kicsinek mutassa magát!

* * *

„Ha égőáldozatot mutat be...” (Leviticus 1, 3).

Az Írás szerint háromféle állatot lehet égőáldozatként bemutatni: a szarvasmarhát, a juhot és a madarat (galamb).

Kis alef (Mózes) és nagy alef (Ádám)

A Zóhár ezt kiegészíti: A gazdag embernek – aki büszke és magabiztos, s ennek folytán könnyebben vétkezik – nagyobb áldozatot kell hoznia – szarvasmarhát. Egy közepes anyagi helyzetben lévő embernek – aki kevesebb bűnt követ el – elegendő, ha juhot áldoz fel. Végül egy szegény embernek – aki alázatos lelkű és általában kevesebb lehetőségére is van arra, hogy vétkezzen – elég egy galambot hozni áldozat gyanánt (Zóhár, Vájikrá).

Rabbi Schnéor Zálmán, a Hábád megalapítója szokta mondani: Annak ellenére, hogy az áldozat bemutatása megtérés nélkül nem ér semmit és nem hoz bűnbocsánatot – ez nem vonatkozik a Mincha áldozatra. A szegény ember Mincha áldozata – ami egy kevés lisztből és olajból áll – bűnbocsánatot eredményez, hiszen az egész élete egy véget nem érő megtérés...

* * *

„Ha valaki vétkezik azáltal, hogy hallotta az esküszót és ő a tanú, vagyis látott illetve megtudott valamit, ha nem szól – viseli vétkét” (uo. 5,1).

Az Írásvers arról a tanúról szól, aki tud valamit, de elmulaszt tanúvallomást tenni. A „hallotta az esküszót” azt jelenti, hogy megesketék, hogy tanúskodni fog. Ha ennek nem tesz eleget és ezzel megakadályozza az igazságszolgáltatás munkáját – áldozatot kell hoznia.

A szentéletű wurkai cádik, reb Jichák, fiatal korában sokat szenvedett házsártos feleségétől, akinek ráadásul a nyelve is jól fel volt vágva. Ő hallgatott és szenvedett, de amikor látta, hogy egész háza népe is nehezen tűri, elhatározta, tanácsot kér mesterétől, a lelovi reb Dávidtól.

Amikor feltárta gondját a rebbe előtt, az csak annyit válaszolt neki: „Miert mondod ezt nekem? Mondd saját magadnak!”.

Kezdetben nem értette, mire is célzott a Mester, csak később jött rá a dolog nyitjára, amikor eszébe jutottak Báál-Sém-Tov szavai: Ha valaki tetteiben vétkezik, akkor büntetésül állatoktól vagy szolgálóitól fog szenvedni. Ha a bűnt beszédben követi el, akkor a feleségétől lesz kénytelen „nyelni”. Amennyiben gondolatai nincsenek rendben, akkor a gyerekeitől áll majd ki sok mindent. Ha viszont mind a három dolgot – cselekedet, beszéd és gondolat – amiben vétkezett, helyrehozza, akkor minden jóra fordul.

Idáig jutva gondolataiban, reb Jichák megértette, mit is mondott neki Mestere: minden rajta múlik.

NAGY Á ÉS KIS Á

„És szólította az Örökkévaló Mózeset a Gyülekezés Sátorából, mondván: Szólj Izrael fiaihoz és mondd meg nekik: Ha egy ember közületek áldozatot mutat be az Örökkévalónak, barmokból, tollakból és juhféléből hozzátok áldozatokat” (Leviticus 1, 1-2).

A „szólította” igét – héberül Vájikrá – a hagyomány szerint a végén kis á-val (aleffel) írják. Ennek lélektanilag sok magyarázata van, közülük nem egy Mózes személyével függ össze. Az egyik az, hogy a szót Mózes alef nélkül akarta írni, azaz Vájikár, ami véletlen, alkalmi találkozást sugall, olyat, amilyen Bileám, a pogány próféta, látomásai voltak és párbeszéde Istennel. Ez Mózes szerénységére utal. Róla a Tóra tanúsítja, hogy a földkerekség legszerényebb embere volt. Azonban az Örökkévaló, aki Mózesnek „tollba mondta” a Tórát, utasította őt, hogy írja á-val, vagyis aleffel – vájikrá –, ami egy magasabbrendű próféciára céloz. Mózes követte az utasítást, de kis aleffel írta.

* * *

A pszichai reb Bunim a „kis aleffel” kapcsolatban szokta volt mondani, hogy Mózes nem tartotta magát nagyra azáltal, hogy magasabb szellemi régiókba került, hanem ugyanolyan szerény és alázatos maradt, mint azt megelőzően. Ez olyan – mondta reb Bunim –, mint amikor az ember egy magas ház tetején áll, de eszébe sem jut azzal dicsekedni, milyen magas, hiszen tisztában van vele, hogy magassága nem az ő személyes „érdeme”. Ugyanígy volt Mózes is, aki nem becsülte le önnön szellemi képességét, de tudta, hogy mindezt csak az isteni sugallatnak köszönheti, mindent Istentől kapott. Ezért nem ment be adig a Gyülekezés Sátorába, amíg nem hívták...

* * *

A Vájikrá szó végén tehát az á betű, azaz az alef – a hagyomány szerint kis betűvel van írva. Ezzel szemben a Krónikák Könyvében (I,1) az első szó – Ádám –, ami szintén á betűvel, aleffel kezdődik, nagy Á-val, aleffel van írva. Erről a két alef közötti különbségről szól az alábbi haszid történet.

Menáchem Mendel, azaz Cemách Cedek – ő volt a lubavitsi rebbendinasztia harmadik tagja – az alapító Schnéor Zálmán rabbi lányának a fia volt. A gyerek édesanyja korán elhunyt és az árva gyermeket a nagy-

apa nevelte. Amikor a fiúcska hároméves lett, nagyapja beadta a héderbe, hogy megtanulja mindazt, amit egy zsidó gyerekeknek tudnia kell. Az első napon – mielőtt elindultak volna az iskolába – Schnéor Zálmán bebugyolálta unokáját a saját taleszába és kivitte őt édesanyja sírjához. Ott fennhangon azt mondta: Mázál tov, Dvora-Lea lányom. Ma indítom el fiadat a Tóra rejtelmeinek megismerése felé. Kérlek, áldd meg őt, hogy miként most elindul a héderbe, úgy haladjon tovább, nősiljön majd meg és legyen jó zsidó, aki betartja a parancsolatokat az emberi kor végső határáig.

Ezek után átadta a nagyapa a gyereket a melamednek, a tanítónak, és megkérte, tanítsa meg őt legelőbb a Vájikrá szakasz első fejezetére (mivel feltehetően a gyerek már tudott olvasni).

Végül a rebbe adatott a kisfiúnak egy mézessüteményt és egy kemény tojást, melyeken Írásversek voltak láthatók.

Ekkor megszólalt a gyerek és azt kérdezte a rebbtől:

– A Vájikrá szó végén az alef betű miért kicsi?

A rebbe egy ideig behunyt szemmel ült, gondolataiba merülve, s csak azután válaszolt a gyerekeknek.

– Tudod, Ádámot, az első embert, nem anya szülte, hanem az Örökkévaló teremtménye volt. A Midrás szerint Ádám nagyobb értelemmel bírt, mint az angyalok, akik pedig szellemi lények (Brésit rábbá 17). Ádám tisztában volt szellemi képességeivel, s így történhetett, hogy vétkezett és evett a Tudás Fájából, megszegvén az isteni parancsot (mivel gondolta, hogy ez neki „jár”). Ezzel szemben Mózes mesterünk, aki ugyancsak tudatában volt szellemi képességeinek – hiszen őt választotta ki az Örökkévaló, hogy kiszabadítsa népét az egyiptomi fogságból és hozza le a Tórárt az égből –, nemcsak hogy nem lett fennhéjázó, büszke vagy gőgös, hanem épp ellenkezőleg, a legszerényebb ember. Mózes úgy vélte, hogy egy másik ember, ugyanolyan adottságokkal, mint ő, talán még alkalmasabb lett volna ezekre a feladatokra, és az talán még odaadóbban szolgálta volna Istent. Ezt példázza a kis á betű a Vájikrá szóban.

Ezzel szemben Ádám elbukott a vizsgán, nem ütötte meg a mértéket, mert magát túl nagyra tartotta, ezért nevét nagy aleffel írják.

A továbbiakban aztán még megmagyarázta a rebbe az unokájának, hogy vannak nagy, közepes és kis betűk az alef-bétben. A zsidó embernek kötelessége, hogy igyekezzék legalább „közepessé” válni (a „nagy” minősítést nehéz elérni), amit a Tóra segítségével el is érhet.

A magyarázat után lakomát tartottak. A gyereket egy asztra állított székre ültették és elmondatták vele, amit nagyapja mesélt neki a kis és a nagy alef betűről.

A kis Menáchem-Mendel szó szerint elismételte nagyapja szavait. Ekkor egy idős haszid megáldotta a gyereket, hogy be is teljesedjenek rajta a nagyapa áldásai. Így is lett.

* * *

A Midrás másfelől közelíti meg Mózes „behívását”: Lássuk csak, hány cádik volt Mózesrel együtt? Áron, a testvére, Becálél, Chur, Áron fiai, Izrael hetven véne és még sokan mások, és mégis Mózeset hívta a Hang és senki mást.

Vajon miért? Azért, mert Mózes menekült a dicsőségtől, a megtiszteltetéstől, egyszerűen a „kóved”-től. Márpedig aki fut a „kóved” után, az elől menekül, aki pedig menekül előle, az után a „kóved” siet, szinte üldözi az előle menekülőt...(Tanchuma).

Ezért hívták be Mózeset a sátorba, mert szerény volt. „Menekült” a megtiszteltetés elől.

A HASZIDOK IMÁJA...

Szakaszunk folytatja az áldozatok taglalását. Ma, hogy nincs Szentély és nincsenek áldozatok – ezek helyét az ima foglalja el. Ez rejlik a következő Írásversben is: „**Ajkunk fohásza az áldozati marhák helyett**” (Hósea 14,3).

A haszid irodalomban, akárcsak a zsidó folklórban, központi helyet foglal el az ima, módja, értelme, jelentősége.

A Sulchán Áruch szerint nem szabad, hogy az imák közé – amik az áldozatot helyettesítik – „idegen gondolatok” (Máchsává Zará) keveredjenek, mert ezek semmissé teszik az imát, akárcsak annak idején az áldozatot.

Egyszer egy csoport „mitnágéd” (a haszidizmus ellenzői) átutazván Ruzsin városán, meglátogatták reb Jiszráélt, a helybéli cádikot.

– Íme, mi, akik istenes emberek vagyunk – fordultak a cádikhoz, nem titkolva abbeli szándékukat, hogy vitatkozni kívánnak vele – életünk egy részét a Tóra-tanulásnak szenteljük, előírt időkből imádkozunk. Az ima után rögtön, amikor a tálit és tfillin még rajtunk van, hozzáfogunk a Misnájesz tanulásához. Ezzel szemben a haszidok, nem elég, hogy nem az előírt imaidőben imádkoznak, ráadásul utána még áldomást is isznak, vagyis jól bepálinkáznak. És ezek után ők magukat haszidoknak – jámboroknak – nevezik, bennünket meg mitnágédnek – ellenzéknek –, holott ez pont fordítva igaz.

A rebbe samesze nem bírta kivárni, míg az megadja nekik a választ, közbeszólt:

– A haszidizmus ellenzői hideg fejjel imádkoznak, fohászukban egy csepp melegség sincs. Mintha a holtak imája lenne, Isten ments. Ezért aztán logikus, hogy ima után Misnájeszt tanulnak, mert azt éppenhogy Jahrzeitkor (halálózási évforduló) szokás. A haszidok viszont istenszolgálatukat lelkesen, szívük minden melegével végzik. Az élő embernek pedig időnként szüksége van egy kis itókára...

A samesz kéretlen magyarázata után a cádik kifejtette álláspontját:

– Ti is tudjátok, mióta nincs Szentély és áldozatbemutatás, azóta csak imádkozhatunk. Bölcsseink is azt mondják, „az imákat a mindennapi áldozatok (támid) helyett vezették be”. Na már most, miként az áldozatot, amit a nem megfelelő gondolat érvénytelenít, akként az imát is semmissé teszi, ha az imádkozó közben rosszra gondol. Ez azért van így, mert a Rossz Ösztön (Jécer Hará) mindent elkövet, hogy eltérítse az imádkozó ember gondolatait, és szándéka ellenére olyasmi járjon az eszében, ami szöges ellentétben van az ima tartalmával és szellemével.

A haszidok – ennél fogva – azt a trükköt alkalmazzák a Rossz Ösztön ellen, hogy ima után isznak egy pohárka pálinkát, egymásnak Lechájimot (egészségére) kívánva. Eközben pedig elmondják egymásnak gondolataikat, kívánságaikat, mire a többiek rámondják: teljesítse Isten kérésedet! Ez pedig, bár nem is héberül mondják, mégis imának számít – és imádkozni minden nyelven lehet. És ebben az esetben a Rossz Ösztön nem látja célszerűnek, hogy beavatkozzon és zavarjon, hiszen az egész nem tűnik imának – holott ima ez a javából...

* * *

A lublini Látnoknak egyik híve arról panaszkodott, hogy „idegen gondolatok” zavarják ima közben.

– Mi az, hogy „idegen gondolatok”? – kérdezte a Látnok. – Szent embereknél, cádikoknál, kiknek gondolatai mindig a magasabb régiókban lebegnek és kizárólag a Tóra és a parancsolatok körül forognak, nagy néha előfordulhat, hogy becsempészi magát egy-egy „idegen gondolat”. No de nálad, a te gondolataid azok egyáltalán nem „idegenek”.

* * *

Az égőáldozat – a Midrás szerint – a bűnös gondolatokra nyújt bűnbocsánatot, Jonatán fordításában: „Bocsánatul a szív gondolataira”.

A vétekáldozat (Chátát) a tényleges, azaz a tettelesen elkövetett bűnökre vonatkozik és azt oldozza fel.

Rabbi Jiszráél Szalanter azt állítja, hogy a két vétek között mély összefüggés van, miszerint a bűnös gondolatot az ember addig forgatja a fejében, míg nem eljut a tetteleges vétek elkövetéséhez.

A moglenicai rebbe észrevette, hogy egyik híve ahelyett, hogy a közösséggel együtt imádkozott volna, le-fel járkált az imaházban.

A rebbe kérdésére azt felelte, hogy ő még nem készült fel az imára, várja a megfelelő áhitatot.

– „Az imákat a mindennapi áldozatok helyett vezették be” – kezdte neki magyarázni a rebbe –, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy ugyanazok a szabályok vonatkoznak az imákra, mint az áldozatokra. Az áldozatokra pedig a Talmud azt írja elő, hogy „annak ellenére, hogy a tűz (ami elemésztí az égőáldozatot) az égből jött le, mégis kell földi tüzet is hozni/tenni az oltárra” (Éruvin 23). Ezért aztán kell, hogy az embernek „saját tüze” is legyen, nem lehet mindig égi sugallatra várni...

FÁRASZTÓ VETKÖZÉS-ÖLTÖZÉS

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez... parancsold meg Áronnak és fiainak... Ez a törvény az égőáldozatokról... és a pap (kohanita) öltse fel lenruháját és lennadrágot húzzon testére és vigye el a hamut, amivé a tűz megemésztette az égőáldozatot, tiszta helyre. És az oltáron a tűz égjen folyamatosan, ki ne aludjon...” (Leviticus 6, 1–5).

* * *

Más helyütt már foglalkoztunk az áldozati rend különféle értelmezésével, Maimonidestől Náchmánidesig, az ókor és a modern kor bölcseleinek és mestereinek magyarázataival, hogy miért írja elő a Tóra, miként vélekedtek Izrael prófétái azokról a szokványos áldozatbemutatósokról, melyekkel súlyos vétkek alól igyekeztek ily módon feloldozást nyerni. A szakaszhoz kapcsolódó Haftarában erről szólnak Jeremiás próféta intelmei is.

A Bölcsek és a Tóra-magyarázók által elfogadott elv szerint, „Ha valaki foglalkozik a Tórával – pontosabban: tanulmányozza az áldozati rendről írott Tóra-magyarázatokat (a Talmudban több traktátus foglalkozik ezzel, pl. Zevachim és Menáchet) –, akkor azt olybá veszik neki, mintha égőáldozatot mutatott volna be” (Menáchet 110).

Ezen túlmenően, a haszid felfogás azt tartja, hogy az égőáldozat nem más, mint „orvosság” az emberi természetben rejlő nagyravágyás, nagyképűség és dölyfösség ellen, melyeket az égőáldozat során teljesen elégetnek, nem marad belőlük semmi.

„Amikor az ember látja azt – mondja Náchmánides –, mi történik az általa hozott áldozati báránnyal, miként vágják le és ég el az oltáron, elgondolja, hogy tulajdonképpen vele kellene ezt megtenni, vétkei miatt – és ekkor nyomban megbánja bűneit, megtér és többé nem vétkezik..

* * *

Az égőáldozat egész éjjel égett az oltáron, míg csak hamuvá nem vált.

Az „egész éjjel” (kol háláljá) a galut hosszú „éjszakáját” jelképezi, amikor nincs Szentély, amikor az áldozat parancsát csak tanulással lehet helyettesíteni. Ezért egészen „reggelig” kell az égőáldozatnak égnie, ahol is a „reggel” azt jelenti, hogy egyszer felvirrad Izrael népének, s akkor majd a szórványok összegyűlnek, újjáépül a Szentély és akkor ismét lehet áldozatokat bemutatni.

* * *

A haszid felfogás az „oltár tüze” (És hamizbeách) alatt azt a szent lelkesedést érti, aminek minden zsidó emberre jellemzőnek kell lenni. Néhányan ezt úgy értelmezték, hogy ez az a „belső tűz”, ami kívülről nem látszik. A híres kocki rebbe is ezt a felfogást vallja. A guri rebbe, a híres Szfát Emet, egy talmudi történetet mond el, mellyel a gondolatot érthetőbbé teszi.

– Hillélnek nyolcvan tanítványa volt, köztük harminc olyan, akik alkalmasak voltak az isteni sugallat befogadására – akárcsak Mózes annak idején. Másik harminc tanítványa meg arra volt alkalmas, hogy mint Josua, megállítsa a napot. A maradék húsz pedig „közepes” volt. A „közepesek” legkisebbje volt Jochanán ben Zákkáj, aki – a Talmud tanúbizonyossága szerint – rendkívül sokoldalú képességekkel rendelkezett. „Mindent megtanult, a Bibliát, a Misnát, a Gemárát, halachát és aggádát, geometriát és az évszakok kiszámítását.. példabeszédeket és a világteremtés misztériumait... mindent, mindent...” És miután a „legkisebb” is ilyen volt, el lehet képzelni – mondja a Talmud –, milyen volt a „közepesek” legnagyobbja, Jonatán ben Uziél. Róla azt írja a Talmud, hogy „amikor ült és tanulta a Tórát, a felette repülő madár megperzselődött és azonnal elégett” (Szuka 28). Na már most – mondja a Szfát Emet –, ha ilyenek voltak a „közepes” tanítványok, képzeljék el Mesterük, Hillél nagyságát! Érdekes módon azonban, Hillél felett nem „perzselődött meg” a felette repülő madár, mert az ő esetében a belső tűz olyannyira a lelke mélyén húzódott meg, hogy kifelé egyáltalán nem jutott kifejezésre...

* * *

...és (aztán) vesse le ruháját és öltön más ruhát...(uo.).

Egy neves fehéróroszországi rabbi, reb Dávid Zvi Chén, rendszeresen látogatta rabbi Smuél (Máhárás), a negyedik lubavitsi rebjét.

Egyik ilyen alkalommal lekéste a hivatalos fogadás (Jöchidut) idejét, így egy félreeső szobában várakozott abban a reményben, hogy később mégis csak találkozhat a rebbével.

Eközben belépett a szobába a rebbe inasa (samesza), hogy tiszta fehérneműt vigyen, mivel a rebbe a fogadás alatt, míg hallgatta a haszidok panaszait, teljesen átizzadta az ingét.

Az inas, látván, hogy valaki van a szobában, tőle kérdezte meg, mi lehet az oka annak, hogy a rebbe egy óra leforgása alatt így megizzadt?

Ebben a pillanatban nyílt az ajtó és belépett a szobába a rebbe, aki vélhetően meghallotta samesza szavait, mert így szólt:

– Miért nem érted, miért izzadok így meg? Hiszen az elmúlt két órában 25 zsidó fordult meg nálam. Ezek elmondják problémáikat, és azt kérdik, mit tegyenek. Ahhoz, hogy használható válaszokat tudjak nekik adni, bele kell élnem magam a helyzetükbe, és úgy kell éreznem bajukat, ahogyan ők érzik. Vagyis le kell hogy vetközzem önmagamat és felöltönnem az ő „öltözetüket”. Ezután, amikor már megértettem a helyzetet, ismét ki kell vetköznöm az ő énjükből és felöltönni a magamét, mert különben nem tudnék helyes tanácsot adni nekik, mint ahogy ők sem tudják megoldani problémájukat. És ez így megy minden egyes esetben, ma 25 alkalommal, ami 50 „levetközést” és „felöltözést” jelent. Hát csoda, hogy beleizzadok?

* * *

Az Írás tanúsága szerint a kohanita – miután más ruhát öltött – kiviszi a hamut a táboron kívülre, „tiszta helyre” (uo). Erre mondja az izibicai rebbe:

– Még a zsidó salakja, a kiégett hamu, amiben már semmi szikra sincs és így a „táboron kívül” van, még ennek is van reménye arra, hogy egyszer visszatér, hiszen az Örökkévaló úgy irányítja a világot, hogy „még az eltaszított se maradjon eltaszítva előle” (Sámuel 2, 1, 14). Ezért nem szabad lemondani senkiről és még ezt a „hamut” is tiszta helyre kell tenni...

KÓSERSÁG AZ IDENTITÁS JEGYÉBEN

„Ne tegyétek magatokat utálatossá semmiféle csúszómászó állattal, ne tegyétek magatokat tisztátalanná velük... én, az Örökkévaló vagyok, a ti Istenetek, szenteljétek tehát meg magatokat, hogy szentek legyetek... mert én vagyok az Örökkévaló, aki felhozott benneteket Egyiptomból, hogy a ti Istenetek legyek...” (Leviticus 11, 43–45).

Ez a fejezet foglalkozik a zsidó étkezési törvényekkel, közismert nevén a kósersággal. Ez az összefoglaló meghatározás számtalan előírásból tevődik össze, kezdve az állatok vágási módjától a tejes és húsos ételek elkülönítéséig, foglalkozik az étkezés legapróbb részleteinek elemzésével.

A zsidó étkezési szokások összessége a zsidó élet lényegi eleme, az identitás meghatározó tényezője. A Tóra – más helyütt – röviden, de szemléltetően leírja, hogy az identitásvesztés gyakran a fehér asztalnál kezdődik, amikor a zsidó ember a neki tilalmas ételeket fogyasztja. Ebből fakadhat a további lépés, a vegyes házasság, a kitérés, a zsidóság elhagyása.

Igy tehát a kóserság törvényeinek betartása nem öncél, hanem a zsidó élet kereteinek fenntartása, azaz a zsidóság megtartása. Nem könnyű dolog ezeket a törvényeket betartani, nagy fegyelem és önmegtartóztatás szükséges hozzá. Különösen próbára tesz, ha ellenséges érzületű környezetben kell tenni.

Már Bölcsseinknél is találunk erre vonatkozó utalást: „Mondá pedig Ráv: a parancsolatok azért vannak, hogy az emberiség jobb legyen általuk – vagyis a zsidók jobb zsidók legyenek. Mert hiszen mit érdekli az Örökkévalót, hogy valaki milyen módon vágja le a barmot, a nyakán vágja-e el, vagy hátulról döfi le? Azt kell tehát mondani, hogy ezek – a nem lényegbevágó – utasítások azért adattak mégis, hogy a zsidók betartsák az utasításokat és ezáltal jobbak legyenek” (Brésit rábbá 45,1 alapján).

Található olyan értelmezés is, hogy a humánus zsidó vágási eljárások betartása által válik jobbbá a zsidó ember.

* * *

„Hogy különbség tétessék a tisztátalan és a tiszta között, az állat között, melyet szabad enni, és a között, amit nem szabad” (uo. 11,47).

Ezzel a mondattal fejeződik be a kóser, illetve nem kóser állatokra vonatkozó utasítások sora, és közvetlenül utána az Írás már a szülő nőre vonatkozó törvényekről beszél.

Ez a sorrend a vilnai Gáont különféle gondolatokra készítette:

A Halacha szerint, ha egy állapotos asszony megkíván valamit, lett légyen az akár valamilyen tisztátalan étel is, adnak neki, mert ha nem, az ártalmára lehet akár rá, akár a magzatra nézve.

A Talmudban olvasható, hogy egy állapotos asszony – Jom Kippurkor – ételszagot érzett és annyira megkívánta az ételt, hogy rosszul lett. Ekkor megkérdezték Jehudát, a fejedelmet, mi a teendő? Azt tanácsolta, súgják a asszony fülébe, hogy ma Jom Kippur van, hátha attól megnyugszik. A hatás nem maradt el, az asszony éhsége lecsillapodott és lemondott arról, hogy megszegje a böjtöt.

A gyerekből – akit ez az asszony szült – híres ember lett, rabbi Jochanán, az erעי zsidóság nagy alakja, a jeruzsálemi Talmud megalakítója.

Egy másik eset is fennmaradt e tárgykörből. Itt rabbi Hanina maga súgta a terhes nő fülébe ugyanezt, de ez nem segített, az asszony kénytelen volt enni. Ennek a nőnek a fia lett Sabtáj, aki gyümölcsfelhalmozó néven vált hírhedtté. (A Halacha szerint Izrael földjén nem szabad élelmiszert felhalmozni és a kereskedelemből kivonni, nehogy ezáltal az árak magasak legyenek [Joma 82]).

– Erre utal az Írás – mondta a vilnai Gáon –, amely szerint ahhoz, hogy különbség tétessék tiszta és tisztátalan között, tudni kell, hogy a Chájá (élőlény, állat, más értelmezésben szülő asszony is), aki megkívánt valami nem kóser dolgot, sőt eszik is belőle – akkor a gyerek olyan lesz, mint Sabtáj. Ha pedig a Chájá, a szülő nő képes magán uralkodni és nem eszik tisztátalant – akkor a gyerek tiszta, vagyis cádik lesz.

* * *

A disznó – a zsidó hagyományban – a tisztátalant jelképezi.

A Midrás Bölcsei nemegyszer a római impériumot hasonlították a disznóhoz.

A Midrás – azt az Írásverset, hogy „összerágja az erdei vaddisznó”... (Zsolt 80,14) – Romulusszal hozza összefüggésbe, aki testvérel, Remusszal együtt Róma alapítói voltak (Jálkut, Zsolt. 830). Ezt olyan értelemben teszi, miszerint a rómaiaknál a disznó a hősiességet jelképezte. (Az ókori Izraelt leigázó és Jeruzsálemet romba döntő római légiónak jelvényén disznó volt látható (Encyclopedia Judaica).

Az elfoglalt, leigázott városok főterein egy disznó szobrát állították fel. A fáma szerint Hadrianus császár Jeruzsálemben, a Betlehembe vezető út kapujában állíttatott fel sertésszobrot.

* * *

Reb Eizik Chárifot megkérdezték, miért nevezi a nép a gazdag, de fukar embereket disznónak? Ő erre egy talmudi mondást idézett, miszerint : „nincs szegényebb a kutyánál és nincs gazdagabb a disznónál” (Sábbát 155). (Azért, mert a sertés mindent megbabál – Rási).

A kelmi Mággid egy szép napon ellátogatott Minszkbe, hogy jótékony célokra pénzt gyűjtsön. Igyekezetét nem sok siker koronázta. Azt tapasztalta, hogy a város zsidói fősvények és a legszívvehszólóbb kérés sem nyitja meg erszényüket. Szombaton, a Tóra-felolvasás előtt, a Mággid felment az emelvényre és kihirdette:

– Közlöm Önökkel, hogy mostantól kezdve – itt Minszkben – nem érvényes a nem zsidó tejjre vonatkozó halachikus tilalom. (A zsidó törvény ugyanis tiltja olyan tej fogyasztását, amit felügyelet nélkül fejtek, mert előfordulhat, hogy a tehén tejébe nem kóser állat teje is belekerülhet.) Egyszóval, mától kezdve szabad nem zsidók által fejt tejet is inni – menydörögte a rabbi.

Látván a gyülekezet megrökönyödését, magyarázatként hozzátette:

– A halachikus előírás abból ered, tartunk attól, hogy a tejszennés esetleg disznótej keveredik. Minszkben ez az aggodalom teljesen felesleges, ugyanis a város disznai nem hagyják, hogy megfejjék őket...

* * *

Hogy mennyire ügyeltek valamikor – még a vallástalan, zsidók is – a kóser konyhára, nehogy, Isten őrizze, tréflit egyenek – tanúsítja az alábbi történet:

A neves briszkai rabbit, reb Chájimot, arról faggatta néhány egyszerű bálbosz, mitévők legyenek, mivel meghívta őket egy ismert zsidó tolvaj egy micve-lakomára, amire muszáj elmenniök, de nem tudják, ehetnek-e az ott felszolgált ételből?

A rabbi magához hívatta ezt a tolvajt, bezárkózott vele a szobába, majd azt kérdezte:

– Kérdezek tőled valamit, de ígérd meg, hogy az igazat válaszolod.

A tolvaj még meg is esküdött, hogy nem fog hazudni.

– Mondd meg nekem tehát, mi történik akkor, ha éppen szombaton akad valami lopnivaló?

– Akkor ellopom – felelte a tolvaj.

– És ha ehhez világot (vagy tüzet) kell gyújtani?

– Akkor gyújtok.

– És ha fel kell törni egy zárat?

– Akkor feltöröm, gond nélkül.

– És ha egy nem zsidónál adódik alkalom lopni?

– Mi a kérdés – nevetett a tolvaj –, az a pénz, nem pénz?

– És mi van, ha ott tréfli húst találsz?

– Akkor elviszem.

– És mit csinálsz vele?

– Hogy-hogy mit csinálok vele? Eladom egy másik tréflievőnek.

– Miért nem eszed meg magad?

– Miket kérdez a rebbe?! – csodálkozott el a tolvaj. – Tréflit enni?!

– Na és lopni talán szabad? És tüzet gyújtani és zárat feltörni szombaton – azt talán szabad? Hát tréflit enni nagyobb véték, mint lopni, tüzet gyújtani és a szombatot annyiféleképen megszegni?

– Az Isten áldja meg magát rabbi – sértődött meg a tolvaj –, hogy éppen maga mondjon ilyesmit? Hogy lehet ezeket a dolgokat összehasonlítani? A lopás az a megélhetésünk, a párnósze. És ha éppen szombaton akad pénzszerzésre lehetőség – mit lehet tenni? No de tréflit enni? Isten őrizz! Hát talán mi nem vagyunk zsidók?

A rabbi elbocsátotta a tolvajt, majd közölte híveivel, az ő felelősségére részt vehetnek a tolvaj lakomáján, ha tudják, hogy azt nem lopott pénzből készítette...

* * *

Mint ismeretes, a zsidók nagyon komolyan veszik a zöldségek, gyümölcsök féregtelenítést, nehogy, Isten őrizz, férges gyümölcsöt egyenek. Ez is a kósersághoz tartozik. Egyik neves moralista mondása szerint viszont vannak olyanok, akik embertársaikkal szemben már

nem annyira kényesek, aggálytalanul kihasználják a másikat, a bőrüket is képesek lehúzni, nincs bennük könyörület.

Egy ilyen eset kapcsán mondta Dávid király, üldözőihez fordulva: „...**én pedig féreg vagyok, nem ember...**” (Zsolt. 22,7), vagyis miért üldöztök, miért rágiátok a lelkemet, képzeljétek azt, hogy féreg vagyok, nem ember...

* * *

„**Ezt pedig ne egyétek...**” (uo. 11, 4).

A kóserság szempontjából tiltott állatok ismertek. Ilyen pl. a disznó, kutya, teve vagy a nyúl. A probléma – a kóserságon belül – legfőképp a vágás, majd a levágott állat vizsgálata során jelentkezik.

Abban az esetben, ha a vágás során valami nem egyértelmű, tehát egyáltalán kérdés (sécálá, sájle) merül fel, az állat húsa már nem tökéletesen (glatt) kóser, még abban az esetben sem, ha a felmerült kétség alaptalannak bizonyul.

A zsidó folklór számtalan olyan történetet ismer, melyekben a rabbi komoly halachikus erőfeszítést tettek annak érdekében, hogy kóserre nyilvánítsanak egy kérdéses állatot, ha az éppenséggel egy szegény emberé volt, vagy nagy veszteséget okozott volna a mészárosnak (Hefszed mörube), netán egy város maradt volna az ünnepre hús nélkül. Maga a Talmud állapítja meg, hogy „a könnyítés dicséretre méltóbb”, mint a merev szigorúság, mivel a könnyítéshez nagyobb tudás szükséges.

* * *

A kutnai rabbi Josuához beállított egy szegény asszony „sájlet” kérdezni. Elmondta, miután a csirkéjét levágta, kikóserozta (kiáztatta és besózta, hogy minden csepp vér is kimenjen belőle), majd felbontotta – nem találta az epét. Ha pedig bármilyen rész is hiányzik az állatból – nem kóser.

A rabbi kézbe vette a csirkét, az epe feltételezett helyén megnyalta, de nem érzett keserű ízt. Ugyanígy tettek a rabbi-ülnökök is – azok sem éreztek semmit.

Ekkor a rabbi az asszonyhoz fordult, mondván, érez-e ő valami keserűséget?

– Jaj de mennyire, rebbe – szólalt meg az asszony – keserű, mint a halál. Gondolja el, özvegyasszony vagyok, árva gyerekekkel. A legnagyobb beteg és az orvos azt tanácsolta, adjak neki húslevest. Utolsó

filléreimért vettem ezt a csirkét, és amilyen szerencsém van, „sájle” van rajta. Keserű, nagyon keserű...

– Na, ha keserű, akkor kóser – hozta meg a rabbi döntést...

* * *

Egy másik alkalommal egy városka összes mészárosra kereste meg – súlyos „sájle” gondjával – Ábrahám Zsátler rabbit. A nagyon szegény mészárosok összeálltak, hogy a közösen felvett kölcsönből vegyenek egyetlen ökröt, amit Pészách előtt le is vágtak. Igen ám, de itt is „sájle” merült fel. Ha pedig a hús tréflinek bizonyulna, nemcsak a mészárosok szenvednének hatalmas veszteséget, de az ünnepre a zsidók hús nélkül is maradnának.

Rabbi Ábrahám szerette volna az ökröt kaserolni (kóserrá nyilvánítani), de volt egy olyan halachikus probléma, mely – a Rámá (Mose Iszerlis rabbi) szerint ezt majdnem lehetetlen; teszi. Ezért azt javasolta a dájjánnak (rabbi-ülnök), vállalják együtt magukra az ökor kóserrá tételének felelősségét.

A dájján kijelentette, Isten őrizz, a Rámá ellenére nem lehet. Így rabbi Ábrahám saját szakállára cselekedett.

A dájján nem győzött csodálkozni.

– Olyan széles vállalai vannak – kérdezte –, hogy a Rámá ellenében képes ekkora terhet a vállára venni?

– Nos, arról van szó – magyarázta neki a rabbi –, ha megtiltom, hogy elfogyasszák az ökröt, mert az tréfli, a túlvilágon meggyűlne a bajom a mészárosokkal. Az égi bíróság elé citálnának, hogy tönkretettem őket, mert a felvett kölcsönt nem tudták visszafizetni (hefszed mörube). És hát próbáljon az ember egy tucat dühös mészárossal vitatkozni. Persze most majd a Rámával kerülök összetűzésbe a túlvilágon. Az azonban már egészen más dolog. Egy ilyen nagy cádikkal majd csak szót értek...

HONNAN TUDOTT A NAGYAPÓ TÁNCOLNI?

„És szólt az Örökkévaló Áronhoz, mondván: bort és részegítő italt ne igyál, se te, se fiaid, amikor bementek a Találkozás Sátorába, hogy meg ne haljatok; örök törvény legyen ez nektek, nemzedékeitekén át...” (Leviticus 10).

Áron, a főpap, azután kapta ezt a parancsot, miután két fia, Nádáv és Ávihu – „idegen tüzet vittek be a Szentélybe” – és meghaltak.

A Midrás a halál egyik okát abban látja, hogy részegen teljesítették a Szentélyszogálatot. Az Írás szerint ennek okából „címezte” ezt a parancsot az Örökkévaló közvetlenül Áronnak, Mózes közvetítése nélkül. Más vélemény szerint azonban az Örökkévaló ezzel jutalmazta meg Áront, mert zokszó nélkül vette tudomásul fiai halálát.

Ehhez kapcsolódik az alábbi haszid történet.

A lengyelországi Sanock városában élt egy neves haszid, reb Jichák Beer, aki arról is nevezetes volt, hogy gyakran nézett a pohár fenekére.

Egy szép napon magához hívatta őt reb Jiszráél, a ruzsini rebbe. Természetesen azonnal útnak indult. Odaérkeztekor szívdobogva lépte át a rebbe ajtaját, mert fogalma sem volt arról, mit akarhat tőle.

A rebbe barátságosan fogadta őt, szíves Sólem Áléchemmel (Isten-hozzád) üdvözölte. Majd ezután bezárta az ajtót és szelíden korholni kezdte vendégét.

– Nem szép és nem való – mondta –, hogy egy magára valamit is adó haszid borissza hírében álljon. Kérlek, hagyj fel ezzel a rossz szokással.

A haszid csodálkozva hallgatta a rebbe korholó szavait és nem értette, minek kellett ezért ilyen lóhalálában a rebbéhez jönnie? Nem lett volna elég, ha mindössze megüzeni neki? Akkor, Isten őrizz, nem hallgatott volna a rebbe szavára?

Nem is tudta megállni, hogy ezt meg ne kérdezze.

– A Tórából tudhatod – adta meg a magyarázatot a rebbe –, hogy az Örökkévaló közvetlenül Áronnak adta át – a kohanitákra vonatkozóan – a borivás tilalmáról szóló parancsolatot és nem Mózes közvetítésével. Ez azt is jelenti, hogy amikor valakit arra figyelmeztetünk, hogy ne igyon mértéktelenül és ne részegeskedjen, akkor nem helyénvaló ezt küldönc által megtenni, hanem négy szemközt, személyesen, hogy az illető ne szégyenüljön meg...

* * *

A haszidok ismertek arról, hogy alkalmanként nem vetnek meg egy pohár itókat. Ezt magyarázandó jegyezte meg a ropsitzi reb Náftáli:

A fent említett Írásversben („**Bort és részegítő italt ne igyál, se te, se fiad...**”) a „ne igyál” után vessző van, mint ahogy a „se te” után is. Ebben – fejtegette tovább – olyan jelet (remez) lehet felfedezni, miszerint a tilalom nem általánosan értelmezendő, vagyis vannak kivételek, amikor mégis szabad valamicskét inni.

Hogy mikor vannak ezek a kivételek, azt reb Náftáli magából az Írásversből – annak mondatrészeiből – vezette le a következőképen:

„Te és fiaid” – egy-egy családi ünnepen (mondjuk esküvőn); „amikor bementek a Találkozás Sátrába” – egy házavató ünnepségen; „**hogy meg ne haljatok**” – amikor valaki egy súlyos betegségből felgyógyul és hálaadó ünnepséget rendez; „**örök törvény**” – a Brit Milá alkalmával rendezett lakomán, és így tovább, ideértve a Kiddust és a Hávdálát, a púrimi vigasságot és a tanulás befejezésekor tartott Szijumot...

* * *

„**Dávid pedig teljes erővel táncolt az Örökkévaló színe előtt**” (Sámuel 2, 6, 14, a heti Haftarából).

A spólai Nagyapónak (der Spoler Zeide) – szokása volt péntek este, a szombatfogadó ima után, táncra perdülni, miközben a hívek énekeltek hozzá.

A mezritsi Mággid fia, az „Angyal” néven ismert rabbi Ábrahám egyszer nála töltötte a szombatot. Miközben a Nagyapó táncolt, ő megkülönböztetett figyelemmel kísérte minden lépését, majd a tánc végeztével azt mondta neki:

– Ön kitűnően táncol. Mostanáig fogalmam sem volt arról, miként kell a szombat-menyasszony előtt táncolni, de ez alkalommal szemtanúja lehettem annak, hogy egy tánc minden lépése is rejthet magában szent gondolatokat ...

Az „Angyal” kérdésére – hogyan lehetséges ez? – felelve Nagyapó elmondta, hogy a Báál-Sém-Tov áldása az, ami erőt ad neki a tánchoz.

– Igen – mondta az „Angyal” –, de az Ön táncának nemcsak metafizikai értelme van, hanem művészetileg is kiváló, mintha egy híres tánctanár oktatta volna rá. Vajon ki lehetett ez a tanár?

– Elijáhu (Illés) próféta tanított meg táncolni – felelte a Nagyapó. De hogy még érthetőbb legyen, hallgassa meg ezt a történetet:

Annak idején, amikor „magán góleszt” (önkéntes száműzetést) vállaltam magamra és mindenfelé vándoroltam, tudomásomra jutott, hogy egy bizonyos faluban az ottani földesúr tömlöcbe vetette zsidó bérlőjét, mert az adós maradt neki bérleménye éves díjával.

Az a hír járta, hogy a földesúr nem is olyan rossz ember, de az intézője, aki nagy antiszemita hírében állt, vette rá urát, hogy csukassa be a zsidót.

Mindehhez tudni kell, hogy abban az időben a földesúr élet és halála volt, azt tehetette, amit akart, és egy szegény zsidó életét nem kérhet-

te tőle senki számon. A „szokáshoz” tartozott, ha egy zsidó nem tudta megfizetni adósságát, bedobták egy mély gödörbe, amit felülről vasajtó zárt le. Mindössze egyszer egy héten engedtek le valamilyen ételt. Így sínylődtek az oda bezártak, egészen a földesúr születésnapjáig.

Eljött a születésnap, nagy dáridót rendeztek, amin a környékbeli nagyurak vettek részt. Amikor már eléggé leitták magukat, egy szolgálival kihozták a veremből a zsidót, hogy „szórakozzanak” vele.

Ennek is megvoltak a „hagyományai”. Ez abból állt, hogy a szerencsétlen emberre ráadtak egy medvebőrt, láncra kötötték s így táncoltatták. A többiek meg „biztatták”: ha szépen táncolsz, ma szabad leszel, ha jobban táncolsz, mint táncosod, összeverheted őt. Ha azonban nem táncolsz kedvünkre, akkor kivisznek a kutyák közé, s azokkal kell „táncolnod”. Ez viszont egyet jelentett azzal, hogy a kutyák széttépik.

Elképzelhető, hogy a kiéhezett, legyengült ember még járni is alig tudott, nemhogy táncolni. Ennek okáért kért meg engem Élijáhu próféta – aki ilyen esetben rendszerint megjelenik, hogy megmentse a bajba került zsidókat –, hogy menjek el abba faluba, szegődjek el melamednek (tanítónak) egy helybeli zsidóhoz és az által próbáljam megmenteni a szegény bérlőt, hogy én csináljam végig a medvetáncoltatást.

– Megkérdeztem Élijáhut – mesélte tovább Nagyapó –, hogyan képzeled ezt, hiszen nem is tudok táncolni, de még a táncok elnevezését sem ismerem. A próféta megnyugtatót – ő majd megtanít ...

Így is történt. Megtanultam a táncokat, miközben tanítóskodtam, felderítettem a vermet, ahol a zsidót őrizték.

A születésnap mulatság előtti éjszaka sikerült belopóznom a kertbe, ahol a verem is volt. Megtaláltam a csapóajtót, s a magammal hozott kötélén leereszkedtem. A szegény ember iszonyúan megrémült, de sikerült megnyugtatom, hogy azért jöttem, hogy megmentsem őt. Egy kis étellel-itallal lelket vertem bele s vigasztaltam, Isten biztosan megsegíti.

Végül ruhát cseréltünk – folytatta a Nagyapó – és megbeszéltük, amikor kinyitják a csapóajtót én mászom ki helyette, s ha már eltávolodtunk, ő felmászik az ott hagyott kötélén, majd óvatosan hazamegy.

Ejfél tájt jöttek is. Négykézláb másztam ki, vigyázva, nehogy felismerjenek, még nyögtem is nagyokat, hogy hitelesebb legyen. Alig-hogy fenn voltam, rám dobták a medvebőrt, nyakamba akasztották a láncot. Moske – a fogoly – leírásából felismertem az intézőt, aki a táncosom lett.

Megkezdődött a mulatság. Egy hóhérruhába öltözött valaki felolvasta az „ítéletet”.

Elsőnek kozák táncot kellett előadni, amit előbb az intéző, utána én adtam elő. Kiderült, én sokkal jobban csináltam, nagy nevetés követte még meg is tapsoltak. Ekkor már az intéző arcára kiült a félelem. Elképzelhetetlennek tartotta, hogy egy kiéheztetett ember jobban bírja, mint ő.

Utána mazurka következett. Táncosom előbb engem forgatott meg, majd én következtem. Éreztem, mivel ittas volt, pillanatokon belül elesik. Ez be is következett, én pedig – a „medve” – rávettem magam, ütöttem, vertem, fojtogattam, mintha igazi medve lennék.

Nagy hangzavar támadt. Egyesek biztattak, üssem csak, ahogy a verseny szabályai ezt előírják. Mások meg azért kiabáltak, hagyjam abba. A végén ketten oda is jöttek, valósággal könyörögve, kegyelmezzenek meg az intézőnek. Szabad vagyok, menjek már haza. Gyorsan abba is hagytam az ütlegelést és amíg a többiek igyekeztek életet lehelni a halálravált emberbe, kiosontam, ledobtam magamról a medvebőrt és elsiettem a megmentett zsidó házába, ahol nagy örömmel fogadtak.

Nagyapó befejezván történetét azt mondta az „Angyalnak”:

– Hát most már tudja, reb Ábrahám, honnan tudok én ilyen jól táncolni..

– Ezek szerint az Ön tánca többet ér, mint az én imáim – jegyezte meg végül az „Angyal”...

A PLETYKA MINT ISTENTAGADÁS

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Ez legyen a poklos emberre vonatkozó törvény, amikor a pap elé kerül...” (Leviticus 14,1-2).

Bölcseink különös magyarázatot adnak a poklosságnak. A héber megfelelőjét – Mecórá – három szóra bontják, úgy mint: Moci-Sém-Rá, ami ilyenformán azt jelenti: aki rosszat beszél másról, pletykál róla, rossz híret költi.

Ezzel a magyarázattal akarták hangsúlyozni a pletykálkodás, rágalmazás negatív voltát, melyet már a Tóra is elítél.

A Talmud-bölcsek még a Tóra intelmeit is tovább fejlesztették, s ők a pletykát és a rágalmat minden baj forrásának tartották.

Az élet és halál ura a nyelv – mondja Salamon király a példabeszédekben (18, 21). Ehhez fűzi a Talmud az alábbi tanmesét:

„Az idők végén összegyűlnek majd az állatok, elmennek a kígyóhoz és azt mondják neki: az oroszlán széttépi áldozatát és megeszi. A farkas is szétmancogolja és ugyancsak megeszi. De te, kígyó, neked mi hasznod származik abból, ha megmarsz valakit? És mi haszna van a nyelvnek (annak az embernek, akinek a nyelve mérgezett nyílként sebz meg áldozatát) a pletykából? – válaszolja a kígyó” (Áráchin 15).

A Midrás szerint a pletyka rosszabb, mint a vérontás. A gyilkos, ugyanis, csak egyetlen embernek – az áldozatnak – árt. A pletykás azonban háromnak: saját magának, annak, akinek mondja és annak, akiről mondja....(Tanchumá, Mecórá 2).

* * *

Simon ben Gamliél, a Synhedrion elnöke, egyszer kiküldte a szolgáját a piacra azzal, hogy vegyen valami jó dolgot.

Az elment és vett egy nyelvet.

Egy másik alkalommal pedig azzal küldte, vegyen valami rosszat.

Az elment és ismét nyelvet vett.

Simon megkérdezte tőle: hogy van ez? Akár jót kérek, akár rosszat, te mindig ugyanazt veszed?

Igen, uram – felelt a szolgál – a jó is, a rossz is a nyelvtől ered. Ha jó – nincs nála jobb. Ha pedig rossz – semmi sem rosszabb, mint a rossz nyelv... (Vájikrá rábbá 33).

Mose Alsech, a neves Tóra-magyarázó szokta volt feltenni a szónoki kérdést: miért nincs napjainkban annyi bélpoklos ember, mint azelőtt? Talán már nincsenek rossz nyelvek, megszűnt a pletyka?

Ugyancsak ő foglalkozik azzal, hogy miért nincsenek érvényben a tisztasági törvények, kivéve a nőkre vonatkozóak? Végül arra a következtetésre jut, hogy azért szűnt meg a poklosság mint a pletyka és rágalom büntetése, mert az egész világ tele van a a rágalmazás méte-lyével, s ha a büntetés valóban ez a szörnyű betegség lenne, mindnyá-
jan szenvednénk tőle.

* * *

Az alábbi midrási történet azt illusztrálja, milyen káros tulajdon-ság a pletykálkodás, mert az abban vétkeseket még „megölni” is képes.

Egy embernek három lánya volt. Egy lusta, egy enyveskezű, aki mindent ellopott, ami a keze ügyébe került és egy pletykás, aki mindenkiről csak rosszat mondott. Mind a három pártában maradt, senki nem kérte meg a kezüket, mert rossz tulajdonságaik messze földön ismertek voltak.

Az apa egy barátja azzal állt elő, van neki három fia, adja a lányait az ő fiaihoz.

– A lányaim nem valók a te fiaidhoz – felelte az apa.

– Miért nem?

– Mert hírhedtek rossz tulajdonságaikról.

– ???

A boldogtalan apa elmondta, lányai miről „híresek”, de ennek elle-nére a házasságok megköttek.

De mit tett a három fiú apja?

A lusta menyének szolgálkat bocsájtott a rendelkezésére és meg-hagyta nekik, teljesítsék minden kívánságát, még a kisujját se engedjék hideg vízbe tenni.

A lopós természetűnek nagy összegű apanázst biztosított és meg-ígérte neki, mindent megkap, bármit is kíván.

A pletykással pedig igen barátságosan viselkedett, mindennap meglátogatta, érdeklődött hogyléte felől, s azt is felajánlotta, ha bármi

kívánsága van vagy a férjétől akar valamit, majd ő elintézi. A nő nem szólt semmit.

Egy szép napon az apa meglátogatta lányait, kíváncsi volt sorsuk alakulására.

Először a lustához ment és érdeklődött sorsa felől.

– Apám, az Isten áldjon meg, hogy hozzáadtál ehhez a férfihez. Lesi minden szavamat, teljesíti kívánságaimat, szolgálaim vannak, nem kell semmit csinálnom.

Ugyanígy áradozott sorsáról a kleptomániás is.

Amikor a harmadik – pletykás – lányánál érdeklődött, az sírva panaszkodott apjának:

– Apám, szokás szerint egy apa egyetlen férfihez adja feleségül a lányát, te pedig kettőhöz adtál, az apához és a fiához. Ha kételkedsz ebben, rejtőzz el a szobámban és meghallod, hogy igazat beszélek.

Igy is tettek. A lány elrejtette apját a szoba egyik szegletébe. Hamarosan bejött az apósa, aki szokása szerint hogyléte felől érdeklődött, majd leült mellé és megcsókolta.

– Kérlek, hagyj békén, ne nyúlj hozzám és ne használj ki – kiabált a lány. Erre az apa kiugrott rejtékhelyéből és megölte nászát. A zajra berontottak a szolgák és megölték az apát. A lány pedig addig kiabált – amíg megölték őt is.

Innen származik a tanulság – teszi hozzá a Midrás –, hogy a rossz nyelv (láson hárá) hármat öl meg egyszerre. Aki mondja, akiről szól és aki hallja” (Midrás Ászeret Hádibrot, Maimon rabbi kiadása, Jeruzsálem, 1924).

* * *

A berdicsevi reb Lévi Jichák amikor hallotta, hogy valaki embertársáról rosszat mond – odament hozzá, kezét a vállára tette és azt mondta neki:

– Drága zsidó testvérem! Hogy van merszed rágalmozni a jó Isten tfillinjét, amiben írva van: „Ki olyan, mint a te zsidó néped a földkerekségen”?

* * *

A Talmud-bölcsek annyira szigorúan vették a pletyka, a rágalmozás vétkeit, hogy ezeket egyenértékűnek tartották az Istentagadással.

„Aki rosszat beszél embertársáról, az olyan, mintha Isten létét tagadná” (Áráchin 16).

Korunk egyik neves Tóra-magyarázója, a radini Jiszráél Meír Hákohén, akit főműve után „Cháféc Chájim”-nak is neveznek (ő volt a

Misna Brura nevű Sulchán Áruch gyűjtemény szerzője is) egyik könyvét a nyelv megtartóztatásának szentelte, hangsúlyt adva a pletyka, a rágalmazás súlyos vétkének. Következtetésében eljutott oda, hogy tulajdonképpen jót sem szabad mondani senkiről, mert ha valaki már beszél egy jelen nem lévőről, előbb-utóbb rosszindulatú pletykát is terjeszt róla.

Bölcseink még a pletyka látszatát is elítélték. Ezt „Ávák lason hárá”-nak nevezték, vagyis a pletyka porának, a rágalmazás enyhe változatának. (Az ismert Grósz-szótár „enyhe megszólás”-nak fordítja.)

A Talmud szerint ha valaki azt mondja: „az illető házában állandóan ég a tűz”, már ez is enyhe megszólásnak minősül. Ugyanis ebből le lehet vonni azt a következtetést, hogy az illető állandóan eszik, ezért folytonosan sütnek-főznek nála.

Bölcseink az „enyhe megszólást” azon három vétek között említik, amelytől egyetlen ember sem mentes (Bává Batra 165).

Ráv Jehuda véleménye pesszimista. Szerinte az emberek többsége vét a magántulajdon ellen, a családi élet szentsége ellen már kevesebben, de a pletyka, az enyhe megszólás vétékét mindenki elköveti (uo.).

A „NAGYAPÓ” SZÜLETÉSE

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez... ha egy nő magzatot hoz a világra és fiúgyereket szül... a nyolcadik napon metéltessék körül...” (Leviticus 12,1-3).

Ez a szakasz – többek között – a szülő nő tisztulási folyamatairól tartalmaz előírásokat. Olvashatunk benne még a Brit Miláról is, amiről másutt már volt szó.

Az alábbi történet a már többször említett spólai „Nagyapó” születésének körülményeit meséli el.

Eredeti neve Árje-Leib volt. A haszid világ ismert alakjává vált, híres volt csodatevő képességéről, és mindenütt ott volt, ahol üldözött zsidókon segíteni kellett.

Történetünk azt meséli el, miként segédkezett – az akkor még ismeretlen – Báál-Sém-Tov – „Nagyapó” születésénél.

Báál-Sém-Tov – miután megnősült – inkognitóban járta a világot, miközben nagyon nehéz fizikai munkával kereste meg mindennapi kenyerét. Fuvarosként építőanyagokat szállított a városba. Felesége, aki gazdag családból származott és egyáltalán nem volt nehéz élet-hez szokva, mégis mindenben segítségére volt férjének, még a fizi-

kai munkában is. Mindenki koldusszegénynek tartotta a házaspárt, s így mindig a távolabbi vidéket járták, ahol senki nem ismerhette fel őket.

Egyszer azonban Báál-Sém-Tov nagy bajba került. Lova nem bírta tovább húzni a megrakott szekeret. A hasonlóan szegény zsidók azt tanácsolták neki, menjen el egy Uman melletti faluba, keresse meg reb Báruchot, egy gazdag földbérlőt, az biztosan a segítségére lesz. Ez az ember közismert volt arról, hogy azoknak a szekerező zsidóknak, akiknek a lova már nem bírt kocsit húzni, adott a saját lovaiból egy olyat, amelyik már mezőgazdasági munkára alkalmatlan volt, de szekér húzására még igen. Azt is állították róla, hogy minden hozzá beté-
rőt gazdagon megvendégel.

Báál-Sém-Tov hallgatott a jó tanácsra. Ott maga is megtapasztalhatta, hogy reb Báruch valóban gazdag, de egyben melegszívű zsidó, aki életcéljának tekintette, hogy embertársai segítségére legyen. Nem volt tanult ember, mindössze istenfélő, jólelkű zsidó. Felesége, Ráchel férjének mindenben segítő társa volt.

Sok jótéteményt gyakoroltak, különösen a vendéglátás micvéjében tündek ki. E célra külön házat is berendeztek, a gyerekeseknek még elkülönített szobát is biztosítottak. De ha a pár gyerek nélkül érkezett, külön-külön helyezték el őket, hátha nem is férj és feleség. Vendégeit, távozáskor, reb Báruch gazdagon meg is ajándékozta.

Báál-Sém-Tov és felesége ugyancsak részesültek reb Báruch jószívűségéből. Megkapták a lovat, de arra kérték reb Báruchot, hadd maradjanak néhány napig és majd a szombat kimenetele után mennének el. Természetesen ennek sem volt akadálya. Azonban ők sem lakhattak közös szobában. Amikor Báál-Sém-Tov ennek okát kérdezte, a magyarázatként adott válasz nagyon megtetszett neki.

Szombat este – amikor reb Báruch nyugovóra készült térni – észrevette, hogy az egyik vendégszobából valami furcsa, földöntúlinak látszó fény árad ki. Odalopózott az ajtóhoz, bekukucsált és döbben-
ten látta, hogy az a szegény zsidó, akinek lovat adott, ül a földön, égnek emelt karjaival a Tikun Chácot nevezetű imát (a Szentély pusztulásának emlékére és a gáluti életre mondott gyászima, amit éjjélkor mondanak) kántálja: „**Miért feledkezel meg rólunk ilyen sokáig; miért hagysz el minket oly hosszú időn át**” (Jeremiás siralmai 5,20). És amint mondja, szeméből folynak a könnyek. Mellette pedig – hófehér ruhában – magas, fehér szakállú férfi áll. Mindkettőjük arca földöntúli fényben tündökölt, ami az egész szobát is elárasztotta. Reb Báruch nem bírta elviselni a látványt – elvesztette eszméletét.

Báál-Sém-Tov – a zajra kinyitotta ajtaját – élesztgetni kezdte vendéglátóját. Az magához térvén Báál-Sém-Tov lábai elé borult, könyörögve kérte bocsánatát, hogy nem adott nekik közös szobát. Az pedig megnyugtatta, nem történt semmi baj, de megeskette, soha az életben nem meséli el senkinek, amit látott-hallott. Egyúttal megáldotta őt, miszerint a legközelebb születő gyermeke fiú lesz, akiből nagy cádik válik majd. Figyelmeztette, gondoskodjék róla, hogy a gyereket a felesége maga szoptassa, ne szoptatós dada, amint az korábban szokás volt náluk.

Miután eme áldásra reb Báruch rámondta az áment, mély lélegzetet vett, és megkérdezte, ki volt az a fehér szakállú ember Báál-Sém-Tov mellett.

– Mivel érdemesnek találtattál arra, hogy megpillantsd őt – mondta Báál-Sém-Tov –, megmondom neked. Ő volt a legendás prágai Löw rabbi (Máhárál) reinkarnációja, akitől te is származol. Most jött el az ideje annak, hogy lelke ismét lekerüljön erre a világra, hogy jobbat tegye azt. Erdemeidnek tudható be, hogy születendő fiad hordozza majd lelkét, szellemi örököse legyen. A születendő gyereket ezért Árje Lébnek (Löw) nevezd el. Még hozzátette: biztos vagyok benne, hogy látni fogom és meg is áldom majd.

Amikor a hallottak miatti megrendülésén erőt vett, reb Báruch vendége kiléte felől érdeklődött és felajánlotta hogy élete végéig gondoskodik róla.

– Ezt ne kérjed és erről többé szó se essen – szólt Báál-Sém-Tov erélyesen –, még nem érkezett el annak az ideje, hogy felfedjem kiléteimet. – És hozzátette, hogy a fia sem lesz mindjárt ismert és elismert. Amíg ez bekövetkezik, addig neki is nehéz élet jut osztályrészül.

Báál-Sém-Tov másnap tovább ment. Reb Báruch pedig a történetet feljegyezte naplójába.

Az áldás valóra vált. Megszületett a gyerek, akit nagy örömmel fogadtak. A briszre az apa meghívta a környék minden szegényét, akik tudták, hogy bőséges vendéglátásban lesz részük. Reb Báruch kutató szemmel nézte a vendégsereget, remélve, közöttük lesz egykori – ismeretlen – vendége is. Meg is pillantotta őt, ott állt a többi szegény között, semmivel nem tűnt ki közülük. Intett is reb Báruchnak, ne adja semmi jelét annak, hogy ismeri őt.

A szertartás után – a helyi szokásnak megfelelően – mindenki, aki mellett elvitték, a gyerek fejére tett kézzel megáldotta őt és az apát.

Amikor Báál-Sém-Tovra került a sor, ő a következőket mondta:

– Én egy tudatlan ám-hóórec vagyok, nem tudom héberül a gyereket megáldani. Én csak annyit tudok, amire az apám tanított, aki azt mondta, hogy a Szentírásban írva vagyon: „Ávrahám öreg (volt)”. Még azt is mondta, hogy az Áv apát, míg a zákén (héberül: öreg) egyben nagyapát is jelent. Tehát Ávrahám ősapánk egyúttal nagyapánk is. Ezért én megáldom ezt a gyereket, legyen az egész zsidóság nagyapója, miként Ávrahám is az volt.

Az ismeretlen koldus áldása nagy derűtséget keltett. Hamarosan elterjedt ennek a híre olyannyira, hogy ettől fogva – játékosan – mindenki zeidének (nagyapónak) hívta. Még apja anyja is ekként szólította őt.

Így lett a később híres cádikból szent „Nagyapó”, Spólában, aki életét annak szentelte, hogy a zsidókra leselkedő veszélyeket elhárítsa. (A spólai „Nagyapó”-ról lásd még Smini szakaszában is.)

A SZATÍR-KULTUSZ ELLEN

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Mondd meg Áronnak és fiainak és Izrael összes fiainak... ha Izrael házából valaki marhát, bárányt vagy kecskét vág le a táborban vagy a táboron kívül és nem viszi oda a Gyülekezés Sátorához, hogy áldozatként mutassa be az Örökkévalónak, akkor úgy tekintendő mint vérengző; vért ontott... Vigyék el Izrael fiai áldozataikat, amiket eddig a mezőn áldoztak... a paphoz és ott vágják le békeáldozatként az Örökkévalónak és a vért hintse a pap (a kohanita) oltárra és a zsírt (faggyút) füstölögtesse el... és ne áldozzák többé áldozataikat a gonosz szellemeknek (szó szerint Bakoknak), akikkel kacérkodnak...” (Leviticus 17, 1-8).

E szakasz elején a Tóra a Jom Kippur-i áldozati rendet taglalja. Eszerint a főpap – többek között – két bakkecskét hoz. Kisorsolja, hogy melyiket küldi Azazélhoz a hegyekbe, míg a másikat engesztelő áldozatként mutatja be. Az elkergetett bak „magával viszi” Izrael népének összes vétkét.

Náchmánides, Ibn Ezra és mások Azazélt olyan pusztai démonnak tekintik, amelynek a nép – még az egyiptomból magukkal hozott szokásból eredően – áldozni szokott. És erről kell leszoktatni őket. Maimonides is ezt a nézetet osztja, miszerint a zsidó áldozati kultusznak az volt a szerepe, hogy monoteista mederbe terelje az egyébként minden célt nélkülöző pogány szokás maradványát.

Hertz rabbi, Tóra-kommentárjában nem ért egyet ezzel a nézettel, mivel a „bakoknak”, a „szatíroknak” való áldozást a Tóra, a következő fejezetben, tiltja. Hertz rabbi összehasonlítást tesz a „táslich” szertartással, ami szintén a nép bűneinek jelképes eltávolítását kifejező rítus, de nem foglalkozik Azazél szerepével.

* * *

A görög-római mitológiában a szatír egy félig ember, félig állat képében ábrázolt alsóbbrendű istenség. Héberül „száír”. A Tóra ezzel az elnevezéssel illeti a démonokat illetve a „gonosz szellemeket” (miként azt fentebb fordítottuk), akiknek nem szabad áldozni.

De hol és kinek kell, illetve tilos áldozatot bemutatni?

Állatot – akár áldozati, akár étkezési célra – kizárólag a Szentély előtt szabad levágni, hogy a pap (kohanita) az állat vérért és zsiradékát rituális célra felhasználhassa. Bölceseink szerint a pusztai vándorlás alatt csak olyan húst ehettek, amit áldozat céljára vágtak le.

Ez a szigorú előírás azt a célt is szolgálta – a központosított Szentély szolgálat bevezetésén kívül –, hogy leszoktassa a népet arról, hogy bárki, bárhol, bármikor „áldozzon”, és az állat vérért és faggyúját – a Tóra tiltásával ellenében – nemtelen, pogány célokra használja.

A Tóra itt megismétli a vér élvezetének tilalmát, sőt előírja azt is, hogy a vágás során kifolyt vért be kell takarni. Ez úgyszintén a pogány kultusz elleni küzdelem része, mivel a primitív hiedelem szerint „a démonok vért isznak, a vér a rossz szellemek eledele” (Maimonides: A tévelygők útmutatója, 3. rész, 46. fejezet).

A Tóra kitér itt a döghús, a beteg és az elhullott állatok húsa fogyasztásának tilalmára is.

A vér betakarására vonatkozó parancsolat – a Midrás magyarázatában – onnan ered, hogy amikor Káin megölte Ábelt, annak holtteste temetetlenül maradt. Végül a mező vadjai és az ég madarai ástak gödröt, melybe eltemették. Az állatok e tettének elismeréseként írja elő a Tóra, hogy kiömlött vérüket be kell fedni...

* * *

A Bibliában több helyütt előforduló „száír”-t a hagyomány szellemnek, vagy démonnak fordítja. A Talmud-bölcsék tudni vélték olyan szellemi lények létezéséről, amelyek láthatatlanul repkednek és többnyire ártalmasak, ezért „kártevőknek” (mázikin) is nevezik őket, bár előfordul, hogy az embereknek jó szolgálatot is tesznek.

A zsidó felfogás – a pogány tévhitekkel ellentétben – megnesemesíti a szellemeket, enyhíti démoni jellegüket. E szerint azok – akárcsak az angyalok – kizárólag Isten akaratát teljesítik, önálló hatalmuk és hatáskörük nincs.

Maimonides, Ibn Ezra és más racionálisan gondolkodók kétségbe vonták a szellemek létezését, azokat pogány és primitív tévhitnek nyilvánították.

Egyszer megkérdezték a kocki rebbet, hogy állíthatta Maimonides (Rámbám), hogy nem léteznek szellemek, amikor a Talmud konkrét eseteket is felsorol a démonok tevékenységéről (Meilá 17, Eruvin 43, Hullin 43), valamint a Midrás irodalom is tele van Asmodáj- és Lillith-történetekkel (melyekben Asmodáj a démonok királya, Lillith pedig a királynőjük)?

– Nem vitás, hogy léteztek szellemek, miként azt a Talmud elmeséli. De abban a pillanatban, amikor Maimonides kimondta, hogy démonok pedig nincsenek – meg is szűntek létezni, még hozzá a nagy Rámbám iránti tiszteletből, hogy létük meg ne hazudtolja őt – válaszolt szellemsen reb Mendele.

* * *

„Így hozzon engesztelést a Szentélyért, Izrael fiainak tisztátalansága és minden vétkes hitszegése miatt. Így cselekedjék a Gyülekezés Sátráért is, mely köztük van, a tisztátalanok között” (Leviticus 16, 16).

Bölcsünk szerint aki „köztük van”, vagyis köztük lakozik, az maga az Örökkévaló. Erről szól az alábbi haszid történet:

A híres aptai rebbe, akit könyve után „Ohév Jiszráél”-nak (Izrael szerelmese) neveztek, ellátogatott egy városba, ahol nagy tisztelettel fogadták. Két szállást is előkészítettek számára, mindkettőt egy-egy gazdag zsidónál, akiknél „glatt” kóser konyha, kényelmes lakosztály várta a nagyra becsült vendéget. A két vendéglátó mindössze abban különbözött egymástól, hogy míg az egyik időnként kirúgott a hámból, de ennek tudatában igen szerényen viselkedett, addig a másik soha sem vétkezett, ún. „szép zsidó” volt, ő viszont ezért igencsak fenn hordta az orrát. Az aptai rebbe – sokak csodálkozására – az előbbi zsidó házat választotta szálláshelyül. Döntését így indokolta meg a kíváncsiskodóknak:

– Az, aki mentes minden vétektől, büszke, fennhéjázó ember. Az ilyenre mondja a Jóisten, hogy „ő meg én nem tudunk meglenni egy fedél alatt”. Ha az Isten nem tud meglenni – hogy tudnék én? Ezzel szemben a másik, aki lehet, hogy vétkes, de szerény, alázatos lelkű ember. Ilyenekre vonatkozik a Tóra azon mondása, hogy az Örökkévaló velük lakozik, tisztátalanságuk közepette. Ha pedig ez Istennek tetsző szállás – hogy is ne felelne meg nekem?

A MENYASSZONYI RUHA ÁRA

A Kdosim szakasz befejező része figyelmeztetés az asszimiláció, a vallási elkallódás ellen:

„Szentek legyetek, mivel szent vagyok én, az Örökkévaló, a ti Istenetek. És elválasztalak benneteket a népektől, hogy az enyém legyetek” (Leviticus 20, 26).

Rási ezt akként magyarázza: „Ha elválasztjátok és elkülönítitek magatokat a népektől – akkor az enyém vagytok. Ha nem – akkor átadlak benneteket Nebuchadnecárnak és társainak” – vagyis jön a galut, a száműzetés, a zsidóság elvesztésének különféle válfaja.

A pozsonyi Ktáv Szófér, a Hátám Szófér fia, egy cionista szellemű magyarázatot fűzött ehhez: „Csak ha elkülönülünk a népektől és önálló, független népként élünk saját hazánkban, leszünk képesek, mi zsidók, szentséges, Istennek tetsző életet élni.”

* * *

„Ne tartsd vissza a dolgozó bérét” (Leviticus).

Zuse, a hanipolai cádik felesége addig kérlelte férjét, míg az teljesítette kívánságát, adott neki annyi pénzt, amiből az asszony varrathatott magának egy új ruhát.

Zuse a következő pénteken látta az asszonyon, hogy valami nincs rendben. Az elmesélte, hogy bár elkészült a ruhája, de amikor át akarta venni, a varrónő szívet tépően felsóhajtott. Faggatózására a varrónő bevallotta, hogy a lányának a vőlegénye abban a hiszemben volt, hogy a ruha az ő menyasszonyának készül. Amikor kiderült, hogy nem, nagyon megharagudott és csúnya szavakat vágott a fejéhez. A szegény varrónőnek meg nem volt annyi pénze, hogy a saját lányának szép ruhát varrjon.

– Ekkor elhatároztam – folytatta a beszámolóját Zuse felesége – hogy neki ajándékozom a kész ruhát.

– És a munkadíjat megfizetted? – kérdezte Zuse.

– Miért fizettem volna meg, hiszen az egész ruhát nekik ajándékoztam – felelte a felesége.

– Hogy jutott eszedbe – róttá meg feleségét Zuse – visszatartani a varrónő bérét? Hiszen az a szegény asszony napokon keresztül dolgozott neked és alig várta, hogy megkapja érte a fizetségét. Neki pénzre volt szüksége és nem tehet arról, hogy nekik adtad a ruhát.

A rebecen ezután elment, kölcsönkért pénzt és kifizette a varró-
munkadíját...

* * *

„Szeresd felebarátodat...” (uo.).

A lelovi rabbi szokta volt mondani híveinek: Hogy mondhatjátok, hogy én egy nagy cádik vagyok, amikor nagyobb szeretetet érzek a fiaim és családom, mint egyszerű zsidó testvéreim iránt?

Történt, hogy a cádik fia megbetegedett. Az egész város aggódott érte, a templomban zsoltárokat mondtak felépüléséért, s mindent elkövettek, hogy mielőbb felgyógyuljon. Szerencsésen ez is bekövetkezett és mindenki azt várta, hogy a rebbe repesni fog a boldogságtól. Ehelyett azonban reb Dávid sírt és zokogott. Az emberek nem értették rebbéjük viselkedését és meg is kérdezték tőle, mi az oka?

– Amikor a fiam beteg volt, az egész város érte reszketett. Ha egy egyszerű zsidóval történik mindez – senki nem figyel rá és nem törődnek vele. Hát nem sírnivaló ez?

* * *

„Szeresd felebarátodat, mint önmagadat” (uo.) – „hogy zsidó testvérét úgy szeresse és úgy könyörüljön rajta, ahogy saját magát szereti” (Rámbám).

Mordeháj Donon, a reinestopoli cádikon, ki kellett égetni egy sebet. A műtétet tüzesített csipesszel végezték, amin három fokozat volt, az enyhétől a legerősebbig.

A cádik átlagon felüli tűrőképességgel rendelkezett, így amikor az orvos a legkevésbé tüzes eszközt alkalmazta úgy tűnt, mintha meg se kottyanna neki.

Az orvos ekkor fokozta a csipesz forróságát, de amikor páciense erre sem reagált, tovább hevítette. Az orvos gyakorlatában még sosem fordult elő, hogy valaki jajszó nélkül kibírta volna ezt az égető fájdalmat. Meg is jegyezte:

– Nem tudom, ki ez az ember. Ember-e egyáltalán, netán angyal, esetleg az ördög, hogy így bírja a fájdalmakat...

Mivel az orvos oroszul beszélt és a cádik nem értette jól szavait, megkérte az ott lévőket, fordítsák le, mit mondott.

Amikor megértette, azt felelte:

– Nemegyszer jönnek hozzám zsidók kvitlivel (kívánságcédula, amire rá szokták írni a kívánságokat), segítséget várnak tőlem, amit

nem tudok nekik megadni – és az sokkal, de sokkal jobban fáj, de mégis hallgatnom kell...

* * *

„És ne gyűlöld a testvéredet szívedben” (uo.).

A „szívedben” szóra a héber szöveg a „lövávchá” kifejezést használja Ez, a lév – szív – szónak a többes száma, vagyis mintha dupla szívről lenne szó. Bölcseink a „Szeresd az Örökkévaló Istenedet teljes szívedből” versnél, ahol az Írás szintén ezt a kifejezést használja, úgy értelmezik, hogy mindkét ösztönével szeresse, a Jó és Rossz Ösztönével egyaránt.

Lévi Jichák, a berdicsevi cádik szerint itt is így kell a „dupla szívet” értelmezni: nem szabad gyűlölni zsidó testvéreinket, sem a Jó, sem pedig a Rossz Ösztönünkkel vagyis ne beszéljük be magunknak, hogy valami „istenes” gyűlölködésről van szó. Azért, mert valaki nem olyan vallásos, mint mi, nem vagyunk kötelesek gyűlölni őt...

* * *

Ugyancsak Lévi Jichákkal esett meg, hogy betévedt egy olyan házba, ahol vándorprédikátor szónokolt, kígyót-békát szórva a szegény hallgatóság fejére. Átkozta őket, hogy milyen rossz zsidók, telve vannak vétkekkel, a pokolra fognak jutni.

Ekkor Lévi Jichák az égre nézve felkiáltott:

– Világ Ura! Hallod, mit mond ez a prédikátor? Biztosan nem jószántából teszi vagy mert élvezi, hogy cseptülheti embertársait. Feltehetően szüksége van egypár rubelre, hogy férjhez adhassa a lányát. Ezért kénytelen városról városra járni és ilyen keserű drósékkal keresni meg a pénzt. Ennek folytán arra kérlek, édes Istenem, adj neki pár száz rubelt, hogy ne legyen kénytelen népedre ennyi rosszat mondani...

A ÓMER-SZÁMLÁLÁS TITKA

„És számláljatok magatoknak napokat az ünnep másnapjától, attól a naptól, amikor hozzátok a felmutatandó ómert; ...hét teljes hetet számoljatok. Ötven napot számláljatok, a hetedik hét utáni napig és akkor mutassátok be az új lisztáldozatot az Örökkévalónak” (Leviticus 23, 15-16).

Fenti versidézet – a második Templom idején – késhegyig menő vitát okozott a farizeusok és szadduceusok között. Mint ismeretes, a farizeusok a Bibliát a zsidó szájhagyomány alapján magyarázták, míg a szadduceusok szó szerint értelmezték, figyelmen kívül hagyva a hagyomány (Tóra sebáál-pe) által előírt értelmezési előírásokat.

A farizeus iskola az eredeti szöveget – ami úgy szól, hogy „a szombat másnapjától” – úgy értelmezték, hogy az ünnep, vagyis Pészách másnapjától kell hét hetet számlálni, amikor is Sávuot van, azaz a Hetek Ünnepe. E gondolatmenet szerint a szombat ebben az esetben munkaszüneti napot jelent. Ilyen értelmezést adtak mind a korabeli, mind a későbbi – a zsidó hagyományokon alapuló – Biblia-fordítások is (pl. a Hertz magyar nyelvű Biblia is). Ezzel szemben a nem zsidó fordítások szó szerintiék „számoljatok, a szombatra következő naptól...” (A magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának kiadása, 1987). Ez egybecseng az egykori szadduceus értelmezéssel.

A fenti vers alapján történik – mind a mai napig – az Ómer-számlálás, ami Pészách második estéjén kezdődik és 49 napig tart. Az ötvenedik nap Sávuot, a Hetek Ünnepe (Pünkösd), mely a zsidó hagyományban egyrészt mint a Tóra-adás, másrészt mint a Zsengék Bemutatásának (Bikkurim) ünnepe szerepel.

Később a Pészách és Sávuot közötti 49 nap (vagy annak egy része) részben gyász jelleget öltött. A Halacha megemlíti, hogy ebben az időszakban rabbi Akiba tanítványai között járvány tört ki, ami sok ezer ember életét követelte. Modern történészek szerint azokról van szó, akik a Bar-Kochba felkelés során veszítették életüket s innen ere-

deztetik – a szabadságharc leverése miatti burkolt gyász jelül – azt a szokást, hogy az Ómer-számlálás napjaiban nem szoktak házasodni, nem hallgatnak zenét, általában nem vigadnak.

* * *

Málbi”m (Méir Leibus ben Jechiél, 1809–1879) neves romániai Biblia-komentátor, egyik kis városkában járván, tudomást szerzett arról, hogy él közöttük egy istentagadó öreg zsidó, aki megjelentetett egy könyvét, melyben hetet-havat összehordott a Talmud-bölcsek nézetei ellen. A könyv előszavában a szerző elmondja, hogy művét már korábban megírta, de nem akarta mindaddig megjelentetni, amíg lányai férjhez nem mentek, attól félvén – apjuk rendhagyó nézetei miatt –, nem találnak maguknak rendes zsidó férjet.

A következő szombaton Málbi”m – a zsinagógabeli beszédében – burkolt formában említést tett az öregről is.

– A Talmudban írva vagyon – mondta –, hogy a szaduceusok szerint Sávuoat ünnepe mindig vasárnapra esik, mivel ők az Írást szó szerint értelmezik, azaz az ómer-számlálást a „szombat másnapjától” kezdik. Még arról is említést tesz (Menáhot 65), hogy Johanán ben Zákáj vitába szállt velük, nekik szegezvén a kérdést: „Bolondok, honnan veszitek ezt az értelmezést?”, és „senki nem tudott neki válaszolni, egyetlen öreg kivételével, aki motyogott valamit...”

– De miért csak „egy öreg motyogott valamit” – tette fel Málb”im a szónoki kérdést –, hát nem volt a szaduceusok között egy fiatal, tanult ember, aki képes lett volna rendesen válaszolni?

– Persze hogy volt – adta meg a választ Málbi”m – de a fiatalabbak attól tartottak, hogy nehézségeik lesznek a lányaik férjhez adásában. Így csak egy öregnek volt mersze kimondani azt, amit a többiek is gondoltak...

* * *

„Jámbor Jehudát”, (Hehászid) idézi a „Máte Mose” című könyv szerzője, mondván, az Ómer-számlálásnak gyakorlati jelentősége van. Ezekben a hetekben ugyanis a földműves nép mezőgazdasági munkát végzett, éjjel-nappal dolgoztak a földeken, s elfelejthették volna, mikor van Sávuoat. Ezért aztán a Tóra megparancsolja, hogy számolják a napokat, így nem felejtődhet el...

* * *

Az esti imát követő Ómer-számlálás után a következőket mondjuk: „Adja vissza nekünk a Könyörületes (újítsa meg) a Szentélyszolgálatot, gyorsan, még napjainkban”.

Mi a magyarázata annak, hogy ezek a szavak éppen az Ómer-számlálást követően hangzanak el?

A Tóra szerint az Ómer-számlálás csak akkor kötelező, ha áll a Szentély és ott mutatják be az Ómert. Mivel Szentély nincs – az Ómer-számlálást csupán Bölcsseink teszik kötelezővé, mintegy emlékezőként a valaha fennállott Szentélyre. Az elhangzó könyörgés arra vonatkozik, hogy mihamarabb, eredeti fényében is teljesíthessük a számlálás köteleességét, ne csak megemlékezőként (Jálkut Jichák).

* * *

A midrási legenda szerint az Ómer-számlálás eredete még Egyiptomba nyúlik vissza.

Mint emlékezetes, Mózes azt ígérte a zsidóknak, hogy kiszabadulásuk után „szolgálni fogjátok Istent, azon a hegyen” (Exodus 3,12). Ők ekkor azt kérdezték: „Mózes, Mesterünk, mikor lesz ez?” Mózes erre azt válaszolta: „ötven nap múltával”. Így aztán mindegyikük számolta a napokat egészen a Tóra-adásig (Rá”n, Pszáhim).

A „TISZTELETBELI” KOHANITA

A szakasz foglalkozik a kohaniták életrendjének leírásával, részletesen leírja a rájuk kötelező érvényű szentséges életvitelt. A szigorú megköveteltések között szerepel, többek között, hogy ők halottat nem érinthetnek, nem látogathatnak temetőt és kizárólag csak a legközelebbi hozzátartozójuk temetésén vehetnek részt. A kohanita elvált asszonyt nem vehet feleségül, a főpapra vonatkozóan ez a tilalom az özvegyasszonyra is kiterjed.

Az alábbi történet egy amerikai fiatalemberről szól, aki abban a házban élt, miszerint ő kohanita.

Két fiatal amerikai zsidó, egy fiú és egy lány, együtt jártak egyetemre. Szerelemre lobbantak egymás iránt, végül össze is házasodtak. Kapcsolatuk azonban elromlott, útjaik szétváltak.

Évek teltek el, mígnem egyszer, véletlenül – a Báál-Tsuvá Institute egy vallási témájú előadásán – összetalálkoztak. Örömmel újították fel ismeretségüket, elmesélték a külön töltött évek történetét, s eközben

Áron teljes főpapi öltözetben

kiderült, mindketten közelebb kerültek a vallásos életszemlélethez. Ez új tartalmat is adott életüknek. Elhatározták, ha a sors így összehozta őket, újból összeházasodnak, s megvetik egy hagyományörző zsidó család alapját.

A fiatalember elmesélte szándékát az Intézet rabbijának, hogy elvált feleségét ismét el kívánja venni. A rabbi ekkor azt kérdezte tőle: Ön kohanita, ugye? Az igenlő válasza a rabbi kénytelen volt az ifjú embert felvilágosítani, hogy a zsidó vallás tiltja, hogy egy kohanita elvált asszonyt vegyen feleségül, még akkor is, ha az már korábban a felesége volt.

Végsőkig el voltak keseredve, amikor egyik barátjuk azt tanácsolta a férfinak, keresse fel a lubavitsi rebbét, Menáchem Schneursont (áldott legyen az ő emléke), kérje ki az ő tanácsát.

Így is tett. Amikor hosszú várakozás után elébe került és elmondta jövetele okát, a rebbe mindössze ennyit mondott: „Kérdezze meg édesanyját...”

A fiú azonnal telefonált anyjának és csak annyit kérdezett: Mama, én kohanita vagyok?

– Természetesen, micsoda kérdés.

De a fiú nem elégedett meg ennyivel, tovább kérlelte anyját, mondja meg az igazat, életbevágóan fontos tudnia, s a lubavitsi rebbe is fontosnak tartotta, hogy megkérdezze anyját.

Az anya végül rászánta magát, hogy elmondja fiának a teljes igazságot.

– Amikor apád meghalt – mesélte el az igaz történetet az anya –, még gyerek voltál és attól tartottam, hátrányos helyzetbe kerülsz majd a többi gyerekekkel szemben. Ezért aztán azt találtam ki, hogy kohanita vagy, abból a meggondolásból, hogy a hitközség tagjai nagyobb megbecsülésben részesítenek a későbbiekben, elsőként járulsz majd a Tóra elé, a vallási ceremóniákon az első sorban kapsz helyet és mindez nagyobb pozíciót biztosít majd neked. Valójában nem vagy kohanita, mivel apád sem volt az.

Így hát elhárult minden akadály a házasság elől. Ma ez a házaspár öt gyereket nevel vallásos szellemben.

* * *

„Szólj a kohanitákhoz és mondd nekik...” (Leviticus 21,1).

A „szólj” és „mondd nekik” kettős kifejezési forma, amit Rási úgy értelmez, hogy ez az Írás felnőtteknek szóló figyelmeztetése, miszerint a törvényeket – lehetőség szerint – a kiskorúakkal is tartassák be.

A vallásos zsidók még arra is ügyelnek, hogy a csecsemő is kósert egyen és még a szombatot se szegje meg. A hároméves fiúgyerekre kipát adnak és cicesz hordására szoktatják..

A haszidok – mint az az alábbi történetből is kiviláglik – különös figyelmet fordítanak a vallási előírások betartására.

A ruzsini reb Jiszráél házában szokássá vált a 30 napos kort megért fiúgyerek pólyájába egy négyszögletű anyagot – rajta az előírások ciceszt – betenni.

A rebbe egyik fia, Dávid-Mose – később belőle lett a csortkovi cádik – sokat síró csecsemő volt. Szopni se nagyon akart, alvás helyett is csak sírt – anyja teljesen kétségbe volt esve. Attól való félelmében, hogy talán beteg, a rebecen a gyereket orvoshoz akarta vinni. Ezt viszont a férje megkérdése nélkül nem akarta megtenni. A cádik – hallván, mi van a gyerekekkel – nevetni kezdett és azt mondta:

– Biztos elfelejtettétek betenni a cicitet a pelenkájába..

Kiderült, hogy valóban így állt a dolog. Amint betették, a gyerek abbahagyta a sírást és kiderült, nincs semmi baja..

Testvérei attól kezdve „cicit zsidó”-nak hívták őt...

* * *

A fent említett Dávid-Mose hétéves volt, amikor a házukban tűz ütött ki. A cádik mindenekelőtt a gyerekeit mentette. Mindannyian együtt voltak, csak a kis Dávid-Mose hiányzott. Sameszát beküldte a házba, keresse meg. Az meg is találta őt, a szobájában, amint ébren feküdt ágyában.

– Nem hallod, hogy tűz van? – kiállt a gyerekekre a samesz.

Dávid-Mose pedig – jelbeszéddel – a tudtára adta, hogy tisztában van azzal, hogy ég a ház, de mivel már elmondta a Hámápil imát (lefekvés előtti ima része, ami után már nem szabad beszélni), így nem beszél. Jelezte azt is, biztos abban, hogy az Örökkévaló megmenti háza népét.

A samesz elmondta mindezt a cádiknak és amint befejezte mondókáját, a tűz valóban kialudt. – Ne csodálkozzatok – mondta a rebbe –, hogy a tűz Dávid-Mose kedvéért kialudt. Hiszen az Írás is tanúsítja: „Az Istenfélők akarát teljesíti” (Zsoltárok 145,19) és ez a fiam az Istenfélelem iskolapéldája.

* * *

„És sanyargassátok magatokat a hónap kilencedikén..” (uo. 23, 32).

Ez a Jom Kippur előtti nap. A Talmud Bölcsei ezt úgy értelmezték, hogy „aki eszik és iszik 9-én, azt olybá veszik, mintha két napig böjtölt volna”, nemcsak 10-én (Joma 81).

– Mi abban a nagy érdem – kérdi Elimelech, a lizenszki cádik – hogy valaki jókat eszik és iszik erev Jom Kippurkor?

– Ha az ember belegondol – adja meg a választ a rebbe –, hogy a tizedik nap, Jom Kippur minő fenséges nap, amikor a zsidó ember az egész évben elkövetett bűneiért bocsánatot nyerhet – akkor nincs nagyobb önkínzás, mint előző nap jókat enni.

A híres guri rebbe ehhez még hozzáteszi:

– Innen ered az a szokás is, hogy az erev Jom Kippur-i Mincha imánál elmondjuk a bűnbevalló imát (Viduj), akárcsak másnap, a Jom Kippur-i imarend minden imájánál. Ugyanis ha az erev Jom Kippur-i evés böjtnek számít – mi sem természetesebb, minthogy ehhez bűnbánó ima kapcsolódjék, akárcsak Jom Kippurkor.

AZ ÖNBECSAPÁS TILALMA

„Ha valaki elad felebarátjának valamit, vagy vásárol felebarátjától valamit – ne csalja meg egyik a másikat... ne csalja meg senki felebarátját, és féld Istened, mert én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek!” (Leviticus 25, 14–17).

Az idézet a honfoglalás utáni időre vonatkozik. Nevezetesen, e szerint minden eladott föld az 50. évben visszakerül eredeti tulajdonosához (ez a jogintézmény biztosítékot nyújtott a társadalom teljes elszegényedése ellen az által, nehogy a birtokok egyesek örökös tulajdonává váljanak, de ugyanakkor lehetővé tette önálló birtokos réteg kialakulását is). Ezért mondja az Írás, hogy „a termések számát adja el”, tehát annyit kérjen az eladó a földért, ahány év termése még a vevőé lesz. Máskülönben becsapja, „megcsalja”.

A figyelmeztetés – „ne csalja meg senki felebarátját” – természetesen általános érvényű is. Ugyanez az utasítás található ott is, ahol az idegenekről, a jövevényről esik szó. Aki hozzád betér (gér), ne csapd be, ne élj vissza tudatlanságával (uo. 19,33).

A Bibliai eredetű vallási törvények nagyon szigorúak minden olyan cselekedettel szemben, mely más embereknek – akár közvetlenül, akár közvetve – kárt okoz.

* * *

Rabbi Náftáli, a híres ropsitzai rebbe, éles eszéről és csipős nyelvéről volt nevezetes. Az ő magyarázata szerint a másik ember becsapását a törvény betűje tiltja. A törvény szelleme szerint (Lifnim Misurát Hádin) viszont, az embernek saját magát sem szabad áltatnia, „becsapnia”.

* * *

Mose Álsich azt igyekszik magyarázni, hogy még azt az embert sem szabad becsapni, aki éppoly csaló, mint te vagy.

* * *

Rási szerint ahol a szakaszunkban a csalásra vonatkozóan „testvér” szerepel, azon valószínűleg pénzbeli becsapást kell érteni, ahol pedig „felebarát”, ebben az esetben szóbeli félrevezetésről van szó.

S miért van ez így? Azért, mert testvért, szavakkal, nem lehet lépre csalni, hiszen jól ismerik egymást. Ellenben egy gyanútlan idegen a szép szavaknak könnyen bedől...

* * *

Izrael bölcsei és tanítómesterei nem győzték eleget hangsúlyozni, hogy a csalás és a becsapás nemcsak a zsidó felebaráttal szemben tilalmas, hanem mindenki mással, lett légyen az más vallású, más nemzetiségű.

Maimonides – a Misnához fűzött magyarázatában (Kélim, 12,7) – hangsúlyozza: „ugyanúgy tilos a kitalálás, a fűrfang és mindenféle becsapás és csalás minden néppel szemben, közvetlenül, vagy közvetetten, mert Isten ezeket éppúgy gyűlöli, mint művelőiket. Az Írás is tanúsítja”: **„Mert útálatos az Örökkévaló, a te Istened előtt mindenki, aki ilyet tesz, mindenki, akít gázságot tesz”** (Deuteronomium 25, 16).

Rabbi Mose Rivke's – a Beér Hagolá c. halachikus mű szerzője, és aki szenvedő alanya volt a középkori pogromoknak, melynek során mindenét elvesztette – írja könyvében: „Láttam olyanokat, akik nem zsidók megtévesztésével meggazdagodtak, de a végén mindenüket elvesztették, nem maradt semmijük. Mások viszont, akik megszentelték Isten nevét, tisztességesen viselkedtek és visszajuttatták a tévedés által szerzett pénzt – sikerrel jártak és nagy vagyont hagytak maguk után.”

* * *

A sochotsovi cádik, reb Ábrahám egyik unokája, fiatal kora ellenére, már eljegyzett vőlegénye volt Poltock városa egyik tiszteletben álló zsidó lányának.

Az ifjú ember egy alkalommal nagyapjánál időzött s amikor az ki ment a szobából, titokban kivett annak kabátja zsebéből néhány kisebb pénzdarabot. A cádik – visszatérvén a szobába – megérezte, mi történt, ami természetesen nagy fájdalmat okozott neki.

Erőt vett fájdmán, s levelet írt a poltocki rabbinak, melyben megkérte őt, küldje el hozzá unokája eljegyzett menyasszonyának apját. Az meg is érkezett, de igen gondterhelten jelent meg a cádiknál, mert attól tartott, kiderül valami, ami miatt ő alkalmatlan arra, hogy rokonságba keveredjen a cádikkal.

Legnagyobb meglepetésére ennek ellenkezője következett be.

A cádik elmesélte a történeteket...

A menyasszony apja megértette, hogy a cádik ezzel a cselekedetével a „**ne csapd be felebarátodat**” parancsolatot teljesíti. Közölte, tudomásul veszi a hallottakat, de ennek ellenére sem szeretné, ha az eljegyzést felbontanák...

A rebbe újra és újra megismételte a történetet, de az atya is ragaszkodott álláspontjához.

Egy darabig elvitatgozgattak egymással, végül a rebbe lezárta a vitát:

– Rendben van. Én megtettem a magamét, a továbbiakban már nem az enyém a felelősség.

* * *

A „**ne csapd be felebarátodat**” parancsot követően a szöveg úgy folytatódik: „...**féld Istenedet, én vagyok az Örökkévaló**” (uo.).

A kettő közötti összefüggés számos következtetésre, magyarázatra készítette a zsidó gondolkodókat.

A spólai „Nagyapó” szerint a kettő közötti kapcsolat azt jelenti, hogy Istenfélelemben se csapjátok be egymást, vagyis ne legyetek képmutatók, ne mutassátok magatokat nagyobb cádiknak, mint valójában vagytok.

A megszibusi rebbének az volt az álláspontja: ne csapd be felebarátodat – Istenfélelemeddel. Ne próbálj azzal hatni rá, és azzal elnyerni bizalmát, hogy betartod a „**féld az Isten-t**” parancsát, mert ez is egyfajta becsapásnak számít.

Az Imré Noám c. könyvben olvashatjuk, hogy becsületesség nélkül, azaz a nélkül, hogy embertársaidat sem csapod be, Istenfélelem sem létezhet. Az ál-Istenfélelem pedig nem ér semmit.

A ropsitz-i reb Náftáli szokta volt mondani:

– Ha nem csapjátok be embertársaitokat és becsületesen viselkedtek – a Tóra többi törvényét is betartjátok. Ez a fokmérő, mivel egy rendes ember könnyűszerrel lehet jó zsidó is.

* * *

A kocki rebbe, a Példabeszédek „vedd meg és ne add el az igazságot” (Pldb. 23, 23) versét akként magyarázta, hogy vannak olyanok, akik az egész világot igaznak akarják látni, azt mindössze magukra nézve nem tartják kötelezőnek. Az igazságot mindenkinek „eladják”, maguknak ellenben fenntartják a csalfaság jogát. Az Írás ezért megfeddte őket, mondván, „vedd az igazat” – magadnak, de ne ruházd át másra.

A JERUZSÁLEMI ESŐCSINÁLÓ

„Ha elszegényedik testvéred és tönkremegy melletted, segítsd őt...” (Leviticus 25, 35).

Rási értelmezésében ez azt jelenti, hogy a bajbajutottat még akkor kell megsegíteni, amíg lehet, míg nem késő. A haszid legenda-világ gyakori témája a zsidó segítőkészség, szolidaritás.

Íme, egy közülük:

Egy gazdag kereskedő egyszer meglátogatta Báál-Sém-Tovot. Mikor jövelele célja iránt érdeklődött, a kereskedő kijelentette, hogy látogatásának semmi határozott célja nem volt, mindössze a cádikot szerette volna megismerni.

Báál-Sém-Tov ezután gondolataiba merült, majd azt mondta vendégének, ha nincs semmire szüksége, akkor elmond neki egy történetet.

Élt egyszer két jóbarát – kezdett a történetbe a cádik –, akik gyerekkoruk óta elválaszthatatlanok voltak. Még felnőtt korukban is nagyon szerették egymást.

Mindkettőjükből jónevű kereskedő lett. Egy idő után családot alapítottak és más-más városban telepedtek le. A mindennapi gondok azonban nem tették lehetővé, hogy szoros barátságukat ápolják.

Egyikük azonban – egy szerencsétlen üzlet miatt – elvesztette minden vagyonát. Nagy bajában eszébe jutott barátja. Fel is kereste, aki együttérzéséről biztosította őt, majd átadta neki a szükséges összeget, hogy szerencsétlenül járt barátját kihúzza a csávából. „Még gyerekkorunkban szokásunk volt, hogy mindenünket megosztottuk. Most is neked adom vagyonom egy részét, hogy újraindíthasd tönkrement üzletedet” – szolt a jólelkű barát.

A megsegített barát könnyes szemmel hálálkodott – majd hazament. A segítségként kapott pénzt ezúttal sikeresen forgatta meg, rövid idő leforgása alatt ismét gazdag ember vált belőle.

A szerencse azonban forgandó. Ezúttal a jószívű barát került bajba. Az is elvesztette minden vagyonát, s amikor már kétkezi munkájával

sem tudta biztosítani családjá megélhetését, elhatározta, felkeresi egykori barátját.

A barát azonban nem fogadta őt. Hiába üzente, hogy a régi barátja keresi – a válasz mindig elutasító volt. A helybeliektől megtudta, mióta meggazdagodott, régi barátja fukar, önző emberré változott, akinél egyetlen szegény, kéregető zsidó sem talált meghallgatásra.

Elkeseredve, megalázottan tért haza. Nem is annyira az verte le, hogy nem jutott pénzhez, mint inkább magának a barátjának a magatartása.

A csalódás és kudarc annyira megviselték őt, hogy belebetegedett és rövidesen meg is halt. De ugyanezen napon érte utol a halál a hálátlan barátot is.

A két eltávozott lélek egyazon napon érkezett meg az égi felsőbíró-ságához. A szegénynek nem kellett soká várnia, esetében gyorsan megszületett a döntés, miszerint lelke a mennyországba kerül. Másikuk felől már-már úgy határoztak, hogy a pokol jut neki osztályrészül – amikor a jólelkű barát közbelépett. Könyörgött, hogy adjanak még egy esélyt barátjának, még saját érdemeiről is hajlandó volt lemondani a másik javára..

Végül rendhagyó határozat született. Mindkettejüket visszaküldik a földre, újból megszületnek és a rossz barát jóvá teheti vétkét.

Mindketten ugyanazon a napon születtek meg. Egyikük jómódú, gazdag családba, a másik koldusszegénybe. A rossz barát lelke a gazdag család gyerekebe költözött, míg a jó barátból szegény gyerek lett, aki felnőtt korában is koldulásból tartotta fenn magát.

A szegény vándorlásai során abba a városba is eljutott, ahol egykori barátjának lelke lakott. Nagyon szenvedett már az éhségtől és fáradtságtól, bekopogott tehát egy nagyon gazdagnak tűnő házba, abban a reményben, talán megszánják, szállást és ételt adnak neki.

Kopogására maga a házigazda nyitott ajtót, s amikor meglátta a szegény kéregetőt, durva szavakkal közölte vele, hogy háza nem menedékhely mindenféle jöttmentnek.

A szerencsétlen ember nem bírta tovább, rosszul lett, elájult. Hiába próbálták életre kelteni, meghalt.

Báál-Sém-Tov befejezván történetét megkérdezte vendégét, mi a véleménye arról az emberről, aki hagyta, hogy egy koldus meghaljon a küszöbén.

A gazdag kereskedő – aki eddig közömbösen hallgatta az elbeszélést – ekkor elsápadt, szája remegni kezdett. Hirtelen eszébe ötlött...

valóban meghalt háza előtt egy koldus, s most kiderült, hogy az a barátja volt, aki az ő javára még a mennyországról is lemondott...

– Mit tegyek most – kiáltott fel, kérdését a cádiknak szegezve –, egy hozzám hasonló vétkes reménykedhet-e még valamiben?

– Van remény – felelt Báál-Sém-Tov. – Keresd meg az elhunyt özvegyét és árváit, vállald magadra, életük végéig, eltartásukat. A megmaradt pénzedet pedig oszd szét a nélkülözők között, te pedig ezentúl ne élvezd a vagyoned gyümölcsét. Térj meg, imádkozz, s talán ezáltal sikerül megbocsátást nyerned súlyos vétkedre.

* * *

„... és esőt adok a megfelelő időben...” (Leviticus 26, 3).

Egy Erec Jiszráélben élő, a hírneves Szlonim családból származó haszid Lubavitsba utazott rokonát, rabbi Smuél, az akkori lubavitsi rebbét, meglátogatni.

A rebbe érdeklődött az ereci viszonyok felől, melyről a vendég részletesen beszámolt, de a végén megjegyezte:

– Egyes könyvekben arról írnak, hogy az Erecben élő zsidók között sok fennkölt lelkű ember található. Én megismertem az ottani zsidóságot, de közöttük sem találtam többet, mint a külföldiek között.

– Mióta vagy szakértő abban – szól közbe a rebbe –, hogy ki a fennkölt lélek, s ki nem? Nos, elmondok neked egy történetet, amit áldott emlékü apámtól hallottam, s ebből megtudhatod, hogy milyen erkölcsi magaslatokat tud egy egyszerű zsidó elérni, ha Erec Jiszráélben él.

– Egy Jeruzsálem melletti faluban élt egy zsidó, aki olyannyira tanulatlan volt, hogy még a legegyszerűbb imák szövegét sem értette, de még megjegyezni sem tudta, mikor, milyen imát kell mondani.

Igy aztán szokásává vált – amikor egyszer egy héten bement a városba zöldséget és gyümölcsöt árulni – a helyi rabbit felkeresni, aki ekkor felírta neki, hogy a rákövetkező héten milyen imákat kell elmondani. Arra nem volt módja, hogy el is magyarázza, hogy egyes napokon az imákban milyen változtatások vannak (pl. hétfőn és csütörtökön), meg külön a szombati imákat – mert szegény meg se tudta volna jegyezni.

Egy alkalommal, Chesván hó elején, arra kérte a zsidó a rabbit, hogy néhány hétre előre írja fel neki az imarendet, mert ebben az időszakban a rossz idő miatt az utak járhatatlanokká válnak, s nem tud minden héten eljönni. A rabbi teljesítette kérését.

A rákövetkező héten mégiscsak be kellett a városba mennie és legnagyobb meglepetésére azt tapasztalta, hogy az üzletek zárva vannak. Nagyon megijedt, mert azt hitte szombat van. Egy darabig álldogált a szamara mellett, mikoris meglátott egy zsidót, tálittal és tfillinnel kezében. Ebből rájött, hogy nem lehet szombat (szombaton nem használnak tfillint) – ezért megnyugodott. De még mindig nem értette, miért vannak az üzletek zárva. Odament tehát a zsidóhoz és megkérdezte, mire az megmagyarázta neki, hogy aznapra közösségi böjtöt rendeltek el.

Most azon csodálkozott el, hogy a rabbi nem írta fel neki ezt a böjtnapot. Fájdalommal töltötte el, hogy két dologban is vétkezett, egyrészt böjtnapon evett, másrészt nem a böjtnapi imát mondta el.

Ott hagyta az úton szamarát és elsietett a rabbihoz, de az a zsinagógában volt. Utánament és amikor rátalált, keserű szavakkal tett neki szemrehányást:

– Hogy tehetél velem ilyet, rabbi?

– Mi a baj, fiam? – kérdezte értetlenül a rabbi.

– Mi az, hogy, mi a baj? – válaszolta a boldogtalan. – Hiszen azt hallom, hogy ma böjt van. Maga pedig nem írta ezt fel nekem, így ma ettem és nem is azt imádkoztam, amit kellett volna. Most mit tegyek?

– Nyugodj meg – csitította őt a rabbi. – Először is, ez nem egy szokásos böjt, hanem egy rendkívüli, amit a szárazság miatt tartunk.

A zsidó kérésére a rabbi részletesen elmagyarázta, hogy a „közösségi böjtöt” (Táanit Cibur) akkor rendelik el, ha fennáll annak a veszélye, hogy a szárazság miatt rossz lesz a termés, ami éhínséget idéz elő. Ilyenkor imádkoznak is az esőért.

– Ezért kell böjtöt elrendelni? Hogy essen az eső? – csodálkozott el a zsidó.

– Miért, szerinted mit kellene csinálni? – így a rabbi.

A tanulatlan zsidó erre elmondta, ha nem esik az eső és veszélyben a termés, kimegy a földre és azt mondja a jó Istennek: Apa, szükségem van esőre! És erre megered az eső.

– Nos, ha ez így megy, próbáld ki nálunk is, hátha sikerül...

A zsidó ezután kiment a templom udvarára, elsírta magát és felkiáltott:

– Atyám, Uram! Nem engedheted, hogy a szent városban fiaid, Isten őrizze, éhen haljanak! Láthatod magad is, milyen nagy szükségük van esőre.

Mire az utolsó szavak elhangzottak – az eső már zuhogott is...

A rebbe befejezván a történetet, odafordult vendégéhez és megkérdezte.

– Nos, ezek után meg tudnád-e mutatni, ki Erec Jisráélban a fennkölt lelkületű ember?...

NUMERI BÁMIDBÁR

במדבר

A BELZI REBBE 1000 ÉJSZAKÁJA

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Vezesd ide Lévi törzsét és állítsd Áron főpap elé, hogy szolgálják őt. Álljanak Áron szolgálatára és az egész közösség szolgálatára a Tanúság Sátránál és lássák el a tennivalókat a Hajlék körül...” (Numeri 3, 5–9).

Bámidbár (Numeri) – ez Mózes negyedik könyve első fejezetének neve is.

Midbár – pusztaságot jelent. A könyv a sivatagban töltött évek eseményeivel, a népszámlálás körülményeivel, a táborozás formájával, a leviták nemzetségével és a Szentélyszolgálat leírásával foglalkozik.

A „tennivalók a Hajlék körül” – ezzel a megfogalmazással határozták meg a Szentélyszolgálat fogalmát. Eredetileg az elsőszülöttek végezték – a Tóra előírása szerint – ezt a szent munkát, és csak később került a levi-ta törzs tagjainak kizárólagos tevékenységi körébe. Az idők során – a Szentély lerombolása után – a Szentélyszolgálat átalakult a zsidó életet megtestesítő templomok és jesivák körüli tevékenységgé.

Erről szól az alábbi haszid történet is.

Amikor a galíciai Belz városában a – később messze földön híressé vált – templomot építették, az akkori rebbe, reb Sálom is részt vett az építkezésben, az építőmunkásokkal együtt ő is hordta a téglát, keverte a maltert.

Egy alkalommal, testvére, reb Leibus Rokéách, amikor édesanyjukat – aki rebbe fiával lakott együtt – látogatta meg, csodálkozva tapasztalta, hogy testvére is dolgozik az építkezésen.

– Nem gondolod, hogy rád is vonatkozik Bölcseink azon mondása, miszerint „mihelyst valaki közéleti szerepet kap, tilos olyan munkát végeznie, mely nem illik rangjához”? (Kiddusin 70) – fejezte ki rosszszállását fivére.

Reb Sálom ekkor elmesélte, mi történt vele egykoron:

– Ez akkor történt, amikor Szkuhl városában éltem. Az égiek felfedték előttem, hogy ha egy zsidó 1000 éjszakán át nem alszik, hanem

szakadatlanul Tórát tanul – érdemessé válik arra, hogy megjelenjék előtte Élijáhu próféta. Két barátommal, akikkel az idő tájt együtt tanultam, elhatároztuk, megpróbáljuk, képesek vagyunk-e ezer éjszakán át alvás helyett tanulni.

Egyikőnk néhány száz éjszaka után kidőlt a sorból, a másik barátom a 800. éjszaka után adta fel s hagyta abba a próbálkozást. Egyedül folytattam a kísérletet, s el is jutottam az ezredik éjszakához, amikor nagy vihar tört ki, a Tanház ablakai kitörték, a gyertyák is elaludtak. Bevallom, reszkettem, szerettem volna hazamenni, de ott kinn olyan vihar tombolt, hogy erről szó sem lehetett. Nagy keservesen a frigszekrényhez botorkáltam, kinyitottam és félelemtől megtört szívvel fohászkoztam Istenhez. Imám meghallgatásra talált és a vihar hamarosan meg is szűnt. Ekkor hirtelen mellettem termett egy öregember – akiről csak sejtettem, hogy Élijáhu – s leült velem együtt tanulni. Az utolsó téma, amivel eltűnése előtt még foglalkoztunk, a templommal kapcsolatos viselkedés egyik szabálya volt...

– Ebből is láthatod, drága bátyám, hogy nem engedhetem át ezt a szent munkát másoknak. Legszívesebben magam építeném fel az egész templomot. De hát erre se erőm, se módom nincs, de amit megtehetek, azért azt megteszem...

* * *

Ugyancsak a belzi templom építéséhez kapcsolódik az alábbi történet:

Lembergől Krasznopolba utazó kereskedők egy csoportja Belz városán haladt át. A cádik tudomást szerzett erről s közvetítő révén arra kérte őket, szakítsák meg útjukat és segítsenek ők is a templom építésében.

Nemigen fült hozzá a foguk, nem is voltak belziek, siettek volna is haza, de a cádik kérését sem akarták visszautasítani, így hát tessék-lássék munkával igyekeztek leróni a penzumot. Mivel mehetnéük volt már, minden egyes óra egy egész napnak tűnt, ezért időnként küldöttet menesztettek a rabbihoz, abba hagyhatják-e már a munkát. Az pedig visszaüzente, hogy csak dolgozzanak szépen, ha elegendőnek tartja, maga értesíti őket, hogy távozhatnak. S valóban, néhány óra elteltével útnak is indulhattak.

Már otthonuk közelében jártak, amikor megtudták, hogy a várost át-szelő folyó kiáradt, és néhány órával azelőtt az útról elsodort több embert, akik bele is fulladtak a megáradt folyóba...

Ekkor döbbsentek rá a kereskedők, hogy a belzi rebbe, aki látnoki képessége révén látta a veszélyt, megmentette életüket az által, hogy visszatartotta őket...

* * *

„Vezesd ide (szó szerint: hozd közelebb) Lévi törzsét...” (uo.).

A Midrás ezen Írásverssel kapcsolatban a következő Zsoltárverset idézi: „Az igaz ember (cádik) virágzik, mint a datolyafa, terebélyesedik, mint Libanon cédrusa” (Zsoltárok 92).

Báál-Sém-Tov továbbfejleszti a metaforát. Kétféle cádikot ismerünk. Az egyik jellemzője, hogy folytonosan szent tanulmányaival foglalkozik, s bár odaadóan szolgálja Istent, mindezt önnön magáért teszi, nem tartja fontosnak, hogy embertársait is ebbe az irányba befolyásolja. Az ilyen cádik a cédrushoz hasonlít, amely ugyan hatalmas fa, de gyümölcsöt nem terem. Lehet az ilyen cádik is kiváló mind a Tóra tanulásban, mind Istenfélelemben, tevékenysége mégis öncélúvá válik, mert nem tesz semmit annak érdekében, hogy mások is cádikokká váljanak. Ő megelégszik saját magával...

Ezzel szemben a másik fajta cádik olyan, mint a datolyafa. Ez is nagy fa, de ízes gyümölcsöt is hoz. Az ilyen cádik azon van, hogy mások is „virágozzanak”. Minden erőfeszítése arra irányul, hogy embertársait megtérésre bírja, s Isten közelségébe hozza.

Ilyen cádikokból áll a leviták törzse – mondja Báál-Sém-Tov. Amellett, hogy becsületesen ellátták a Szentélyszolgálatot – ami nehéz fizikai munka is volt –, Tórára tanították a népet, amivel közelebb hozták az embereket Istenhez. Ily módon követték Áron, a főpap, tanítását, kiről a Misna azt mondja: „szerette az embereket és közel hozta őket a Tórához” (Ávot 1,12).

AKI MÁS GYEREKÉT TANÍTTATJA

„És ezek Áron és Mózes nemzetségei... és ezek Áron fiainak nevei, az elsőszülött Nádáv és Ávihu, valamint Elázár és Itamár” (Numeri 3 1-2).

A fejezet Áron ivadékairól szól, Mózeset mégis megemlíti. Miért?

A Talmud megállapítása szerint ebből azt a következtetést lehet levonni, hogy aki embertársai gyerekét tanítja vagy taníttatja a Tóra ismeretére, olybá veszik, mintha ő maga nemzette volna őket (Szánhedrin 19).

Ebből a gondolatmenetből fakad az alábbi haszid történet mondanivalója:

Tizenöt esztendő telt el Mose-Slómó és Rivka esküvője óta, de még nem született gyerekük. Mose-Slómó egyszerű zsidó volt, a környező falvak parasztjaival kereskedett. Segítőkész ember hírében állott, mindig adott, ha kértek tőle.

Rendszeresen látogatta Báál-Sém-Tovot, akinek áldását is kérte, hogy végre gyereke szülessen. Az pedig mindig megáldotta őt egészséggel, jó megélhetéssel – de azzal sohasem biztatta, hogy gyereke lesz.

Eltelt további tíz év, Mose-Slómó egyre gazdagabbá vált, de sem ő, sem felesége nem találtak a pénzben vigaszt. Gyermeektelen voltak beárnyékolta egész életüket.

– Miért vagytok oly szomorúak – kérdezte egy alkalommal tőlük a cádik –, hiszen a Teremtő megáldott benneteket minden földi jóval és hozzá még jó szívvel is. A kettő együtt csodákat tehet, hiszen jó szívvel sok jótéteményt lehet gyakorolni, sok emberen lehet segíteni.

– De mit ér a gazdagság, ha nem öröklí senki, nem viseli nevünket utód...?

Báál-Sém-Tov nem reagált panaszukra, ellenben felajánlotta nekik, kísérik el, mivel másnap – néhány tanítványával együtt – elutazik.

A házaspár természetesen vele tartott. Néhány nap múltán megérkeztek egy városba, ahol rövid pihenés után sétára indultak.

Útjukon találkoztak egy csapat gyerekkel. Báál-Sém-Tov megkérdezte az egyiket, hogy hívják? Báruch-Mose – felelte. Majd egy másik gyereket szólított meg, az is Báruch-Moseként mutatkozott be. Kiderült, hogy a város összes kisfiúját így hívják, a lányokat meg Bráchá-Leának. Végül bementek a héderbe is, majd a jesivába – de más nevű gyerekekre nem leltek.

Eljött a Mincha ima ideje, s mindnyájan betértek a helybeli zsinagógába. Itt végre alkalom nyílt, hogy megtudakolják, mi annak a különös jelenségnek az oka, hogy minden gyereket ugyanazzal a névvel – a fiúkat Báruch-Mose, a lányokat Bráchá-Lea – illetnek.

Először arra gondoltak, hogy biztosan élt a városban egy cádik és annak a nevét adták a gyerekeknek. De kiderült, hogy tévedtek.

A történet egy 100 évvel korábban élt zsidóról szólt. Ennek apja vallásos és írástudó mészáros volt, aki szerette volna fiát is taníttatni, de annak szellemi képessége ezt nem tette lehetővé, így aztán ő is a mészáros mesterséget folytatta. Ezt a fiút Báruch-Mosénak hívták.

A fiú sikerrel folytatta apja üzletét és amikor eljött az ideje, feleségül vett egy egyszerű, jószívű lányt, Bráchá-Leát.

Báruch-Mose – szülei elhalálozása után, azok lelkiüdvéért – Misnájeszt akart tanulni. Fel is vett egy tanítót maga mellé, de minden igyekezete ellenére a tanulás most sem ment neki. Igen nekikeseredett, s fájdalmát tetézte, hogy gyerekük sem született.

Egy ízben, amikor a Tanházban ült, hallotta a rabbit, amint éppen azt mondja:

– „A Talmud tanítása szerint aki felebarátja fiát Tórára oktatja, olyan, mintha ő nemzette volna”.

Ez még inkább elmélyítette fájdalmát. Nem elég, hogy nincs gyermeke, még az sem adatik meg neki, hogy a másokét oktassa.

Báruch-Mose elsírta bánatát a rabbinak is. Az felvilágosította őt, hogy nem kell a mondást szó szerint érteni. Megmagyarázta, ha tanítókat alkalmaz, fizeti őket, az ugyanúgy vétetik figyelembe, mintha maga tanítana.

Meg is fogadták a tanácsot. A környék gyerekei taníttatására harminc tanítót – melamedet – fogadtak fel. Ettől kezdve az üzletük is még inkább felvirágzott, s minden jövedelmüket a zsidó gyerekek nevelésére fordították.

– Én magam is, de barátaim, sőt a rabbink is, jóvoltukból tanulhattunk – magyarázta a megkérdezett zsidó. – Az irántuk való tisztelet jeléül neveztek el aztán minden gyereket szüleik, a házaspár után, Báruch-Mosénak illetve Bráchá-Leának.

Ekkor a szomorú, gyerektelen házaspár megértette, miért hívta el erre az útra őket Báál-Sém-Tov.

Később maguk is minden pénzüket arra fordították, hogy minél több melamedet alkalmazzanak, hogy a szegény gyerekek is tanulhassák a Tórárt. Következésképp utánuk is sok-sok gyereket neveztek el Mose-Slómónak illetve Rivkának.

* * *

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez, a Színáj sivatagban...: Vegyétek számba Izrael fiainak egész közösségét” (Numeri 1, 1-2).

A pusztában végrehajtott népszámlálás Isteni Dicsfényt borított Izrael fiaira. Minden egyes embert felelősséggel töltött el az a tudat, hogy tagja egy közösségnek, ahol egy mindenkiért, mindenki egyért. Az egyén ezúttal magába szállt, hogy kijavítsa hibáit, mert

senki nem akarta lelkére venni, hogy esetleg miatta vetül rossz fény a többiekre.

* * *

A guri rebbe, a Chidusé Rim szerzője, más szempontból világította meg a népszámlálást:

Bölcseink úgy tartották, hogy valamilyen dolog, amit egyszer számba vettek, azaz megszámláltak, az nem veszhet el. Azért parancsolta meg tehát az Örökkévaló a népszámlálást, mert nem akarta, hogy a nép elveszen, eltűnjön a – nagy számbeli fölényben lévő – más népek sokasága között.

AZ ÁRTÓK ÉS A LÁNYGYEREKEK ÁLDÁSA

Ez a szakasz mindenekelőtt a kohanita áldásokkal foglalkozik. Izraelben az áldásra naponta, másutt csak a nagyünnepeken kerül sor.

Szövege az alábbi:

**„Áldjon meg téged az Örökkévaló
És őrizzen meg téged!
Ragyogtassa rád orcáját az Örökkévaló
és könyörüljön rajtad!
Fordítsa feléd orcáját az Örökkévaló
és adjon neked békességet!”** (Numeri 6, 24–26).

Bölcseink szinte szavanként elemezték az áldás szövegét és megszemlénő következtetéseket vontak le belőle. Különösen a Szifré nevű Midrás-gyűjteményben találhatunk egy sor okfejtést. Íme:

„Áldjon meg téged...” – pénzzel.
„És őrizzen meg.....” – az ártóktól!

Ez az értelmezés abból fakad, hogy – egyes kommentátorok szerint – az áldás nem száll rá egy meghatározott, mérhető egységre, csak a mérhetetlenben jelenik meg, mint pl. egy marék megszámlálatlan pénz (Bává Mecia 42).

A Talmud (Pszáhim 111) elbeszéli, hogy három amorita – Ráv Papa, Ábbájá és Ráv Huna – együtt mentek valahová és ketten, Ábbájá és Ráv Huna, nagyon félték az ártóktól (itt a Talmud szellemeket ill. démonokat említ). Ráv Papa nem tartott semmitől, amit társai azzal magyaráztak, hogy a gazdag és szerencsés embernek nem tudnak rosszat okozni, azokat még az ártó (szellem) is elkerüli. Ekként értendő a Midrás magyarázata is: ha megáldott pénzzel – ezzel eleve védve vagy azoktól, akik rosszat tennének neked...

* * *

A Midrás egy másik interpretációja a kohaniták áldását a gyermekáldással hozza összefüggésbe:

„Áldjon meg téged...” – fiúgyerekekkel
„és őrizzen meg téged...” – lánygyerekekkel” (Bámidbár rábbá 11,5).

Baruch Epstein rabbi, a „Tóra Tmimá” szerzője a Talmudot idézi, magyarázatul: Ben Szirá mondja, „akinek lányai vannak, az nem alszik nyugodtan, mert állandóan felügyelni kell rájuk, hogy ne keveredjenek bajba” (Szánhedrin 100).

Másutt a Midrás (Rábbá) összeköti a vagyonra vonatkozó áldást meg a szükséges őrizetet. Íme a tanmese:

Egy Rómában trónoló király magához hívhatja alattvalóját, Szíriából. Megajándékozza őt egy halom arannyal, majd ezt követően az alattvaló hazaindul. Útközben rablók támadnak rá, elveszik aranyát és minden egyébét. Mit tehet a király? Képes rá vigyázni, hogy ne rabolják ki? De az Örökkévaló nemcsak ad neki vagyont, hanem meg is őrzi, hogy ne történjen semmi baja... Erre vonatkozik tehát a kohanita áldás, ami kapcsolatba hozza a pénzt az őrzéssel mint egyfajta biztosítást rablás, betörés ellen.

Egy másik változat szerint az őrzést úgy kell értelmezni, hogy az ember ne szenvedjen az által kárt, hogy a hatóságok alaptalanul vádolják, minek következtében súlyos pénzbüntetést rónak ki rá...

(M. A. Mirkin, a Midrás rábbá egyik modern értelmezője szerint az ókori Rómában bevett szokás volt, hogy gazdag embereket alaptalan vádakkal illették, csak hogy vagyonukat a kincstár javára elkobozhassák. Szerinte a Midrás vonatkozó mondása erre vonatkozik.)

* * *

Reb Jichák, a neves aggádista szavanként vette górcső alá a kohanita áldást. Azt a következtetést vonta le, miszerint:

„Az áldás magában foglalja a megőrzést is. Aki áldott, az őrzött is, aki őrzött – vagyis Isten vigyázó szemét reá veti –, az áldott is. Miért kell tehát külön az „őrzést” is hangsúlyozni, ami – úgymond – magától értetődik?

Azért, mert ebben az esetben az „őrzés” a rossz ösztönöktől való védelmet jelenti. Azt, hogy a Rossz Ösztön – a Jécer Hára – ne kergessen el a világból. A Rossz Ösztön, mely főleg a gazdag és vagyonos emberekre veti hálóját, különféle megkísértésekkel próbálja az embert eltéríteni a helyes útról, de miként a bölcs mondja: „Az Örökkévaló-

ban bizakodhatsz és ő megőrzi lábad a csapdától” (Példabeszédek 3, 25 – Szifré, Nászó).

A kommentátorok azt is hangsúlyozzák, hogy az áldás papi szövege egyes számban hangzik el, mivel az áldásnak csak akkor van fogantatja, ha a zsidók erőt vesznek a széthúzás rossz ösztönén és egyetlen egységet alkotnak.

* * *

A papi áldás ősi szövege hat igét tartalmaz:

– **áldani** – **örizni** – **ragyogtatni** (más szóval: világitani) – **könyörölni** – **tekinteni** – **békéltetni**.

Ezek a szavak magukba foglalják mindazt, amire a zsidó embernek élete során szüksége van: megélhetés, biztonság, isteni kegyelem, szellemi inspiráció és ami a legfontosabb, a béke. Ahol béke van, ott minden van – mondják Bölcsseink.

Don Jichák Abarbanel, a neves spanyol-zsidó kommentátor, bölcsész és államférfi szerint az áldás a nép három nagy csoportjához szól, s mindegyik megkapta a maga tevékenységére az áldást:

– A munkát végző emberek, kiknek az esetében az áldás szó szerint értendő, hogy munkájuk áldott legyen, találjanak benne örömet és ne dolgozzanak hiába.

– A tanulással foglalkozó emberek, mint pl. a diákok, a talmudisták, tudósok. Rájuk vonatkozik „ragyogtassa rád az Örökkévaló orcáját”, azaz sugározzon rájuk a szellemi sugallat, az isteni ihlet, hogy tevékenységük gyümölcsöző legyen.

– A katonák, a nép védelmezői – nekik jutott a béke áldása, hiszen azt nekik kell megteremteni...

Rási az, aki egyértelműen egyszerű magyarázatot ad a kohanita áldásra. Azt állítja, hogy az „Áldjon meg...” a Tórában található áldásból fakad: „Áldott vagy te a városban és áldott vagy a mezőn, áldott lesz méhednek gyümölcse, földed gyümölcse és állataid ivadéka, teheneid ellése és juhaid szaporulata. Áldott lesz kosarad és sütőteknőd, áldott lesz a jártodban-keltesben” (Deuteronium 28, 3-7). A kohanita áldás tehát arra irányul, hogy a Tórában megfogalmazott áldás beteljesüljön – amennyiben kiérdemeljük. Ugyanis a fent idézett áldás-versek előtt még írva vagyon: „Ha engedelmesen hallgatsz az Örökkévaló Istened szavára, ha megtartod és teljesíted mindazokat a parancsolatokat, amelyeket ma megparancsolok neked... rád szállnak mindezek az áldások és kísérnek téged – ha hallgatsz az Örökkévaló Istenednek szavára” (uo. 1-2).

AZ ÉLETMENTŐ BEFŐTT

„És szerezz engeztelést számára, amiért vétkezett...” (Numeri 6, 11).

E szakasz – egyebek mellett – a fogadalomtétel szabályaival is foglalkozik. Bölcséink felfogása szerint maga a fogadalom – ami által valaki megtilt önmagának olyan dolgokat, amiket egyébként a Tóra nem tilt – vétek, amiért bűnbocsánatot kell nyerni és áldozatot kell bemutatni.

A haszid legenda – a Talmud alapján – tágabb értelmezését adja ennek a versnek. A Talmud annyit mond, hogy nemcsak az a vétkes, aki fogadalomból nem iszik bort, hanem az is, aki bármilyen élvezeti cikket megtagad magától (Táánit 11). A haszidok kiterjesztették ezt a vétket az önsanyargató böjtökre is, amiket egyes rabbik illetve szenteskedő zsidók magukra vállaltak. (Ez nem vonatkozik természetszerűen a halacha által előírt böjtökre.)

A lizenszki Elimelech, a csodatevő hírében állott szent rabbi meglátogatta mesterét, a nikolsburgi reb Smelkét. Szombaton, az utcán menvén, megütötte fülét egy édes-bús hang, ami az egyik házból hallatszott ki. Közelebb ment és akkor meglátta, hogy egy fiatal ember – aki nem volt más, mint a nagy tudású és szentéletű reb Mordecháj Benneth – az ősi melódiával kántálja a Talmudot. Észre sem vette, amint reb Elimelech, aki bement a házba, már egy órája mögötte áll és hallgatja. Csak akkor rezzent össze, mikor az megszólalt:

– Drága testvérem, térj meg az Örökkévalóhoz, a te Istenedhez.

A megszólított nem mert egy szót sem szólni, de később elment mesteréhez, reb Smelkéhez és elpanaszolta, hogy reb Elimelech kifogásolta, hogy ő tanult (hiszen semmi egyebet nem látott nála).

Reb Smelke akkor elmagyarázta neki, hogy azért kell neki megtérnie, mert egész héten böjtölt, miáltal akadályoztatta magát a Tóra-tanulásban, hiszen egészen legyöngült. Ezt vette Elimelech észre. Egy talmudistának pedig nem az a feladata, hogy böjttel sanyargassa magát, hanem hogy tanuljon...

* * *

Egy lengyel városka rabbija mesélte az alábbi történetet:

– Annak idején, amikor Brodiban időztem, bejáratos voltam a helyi rabbi – reb Méir – házába. Találkozásaink alkalmával halachikus kérdésekről beszélgettünk, véleményt cseréltünk és együtt tanultunk.

Egyszer látogatásom szerdai napra esett. Nem találtam őt a dolgozószobájában, azt hittem nincsen otthon. De háza népe azt állította, hogy nem ment el, lehetséges – mondták –, hogy egy belső szobában tartózkodik. Bejártam az egész házat, mígnem egy zárt ajtóra akadtam. Gondolván, hátha ott van, a kulcslyukon bekukucskáltam. És ekkor megpillantottam a rabbit, kezében befőttesüveggel, amiből kanalaz valamit.

A dolog meglehetősen meglepett – folytatta a történetet a rabbi –, hiszen az a hír járta felőle, hogy egész héten nem eszik, szombattól szombatig egyfolytában böjtöl. De nem szóltam egy árva szót sem.

Legközelebb ismét ugyanazon a napon és időpontban mentem el hozzá, mondanom sem kell, ismét ugyanazt tapasztaltam.

De ekkor már nem állhattam meg, hogy meg ne kérdezzem, mit jelentsen ez? Ha netán megszakításokkal böjtöl, akkor miért nem ebédel meg rendesen? Ha pedig szombattól szombatig tényleg böjtöl, akkor miért szegi meg azzal, hogy lopva eszik?

– Nos, figyeljen, elmagyarázom magának, miből fakad e furcsa szokásom – szólt a brodi rabbi, miközben helytel kínált. – Ön biztosan tudja, hogy nem vagyok vitakozó természetű ember, a véleményemet is rendszerint megtartom magamnak. Ez – többek között – azt is jelenti, hogy nem veszek részt a mostanra már elfajult haszidmitnágéd vitákban, nem török lándzsát a haszidizmus ellenzői mellett, igaz, nem is vagyok a cádikok elkötelezett híve sem. Kialakítottam azt a szokást, ha Brodba érkezik egy cádik, felkeresem a szállásán, hogy üdvözljem, egy ideig elüldögélek nála, majd ajánlom magamat és távozom. Utána többet nem találkozunk.

Amikor az annipolei cádik, reb Zuse érkezett városunkba, természetesen elmentem hozzá is, hogy üdvözljem őt. A cádik a sameszával befőtött hozatott be, hogy engem megkínáljon. Én szabadkoztam, mondván, szombattól szombatig tartó böjtöt vállaltam magamra, tehát nem fogadhatom el a kínálást. A cádik erősködött, hogy csak éppen kóstoljam meg, de én kötöttem az ebet a karóhoz. Mivel nem voltam a cádik híve, nem gondoltam, hogy miatta meg kellene szegnem fogadalmamat.

Távoztamkor kikísért és búcsúzáskor megjegyezte:

– Rabbi, tudja meg, hogy mostantól kezdve soha, egész hátralévő életében, nem fog többé szombattól szombatig böjtölni!

Én akkor azt hittem, hogy viccel – mesélte tovább a rabbi – így jót nevettem a dolgon.

A cádik hamarosan elutazott.

A következő héten, azon a napon, ugyanabban az órában, amikor a cádiknál jártam, olyan gyengeség fogott el, hogy azt hittem, nyomban

meghalok. Úgy éreztem, ha azonnal nem eszem valamit – végem van. Gondoltam, egy kis befőtt segít majd rajtam.

– Nos, azóta minden héten szerdán, a nap ugyanazon órájában pontosan ugyanez történik velem. S ilyenkor muszáj ennem, ha életben akarok maradni. Így tehát a befőtt életmentő (pikuách nefes) szerepet tölt be, melynek esetén természetesen meg szabad szegni a böjt fogadalmát...

* * *

A kozsnitzi Mággidnak van egy bölcs mondása azokról, akik állandóan böjtölnek s ezzel sanyargatják magukat, holott a halacha ezt nem írja elő:

– Jobb, ha valaki nem böjtöl, de úgy tesz, mintha azt tenné, vagyis becsapja a világot, mintha valóban böjtölne, s ezzel önmagát csapja be...

* * *

Visszavonultan élni nem azt jelenti – szokta mondani reb Jiszráél, a ruzsini rebbe –, hogy valaki remeteként éli életét egy kunyhóban, kizárva életéből minden emberi kapcsolatot. Ez nem nagy dolog. Az igazi az, amikor valaki akkor viselkedik visszafogottan, amikor társaságban van, emberek között.

Az önsanyargatás nem feltétlenül az, hogy valaki télen, ruhátlanul a hóban hentereg vagy jeges vízbe merül. Ágy melegében is lehet valakinek olyan a lelki állapota, mintha sírontúli büntetést szenvedne el...

* * *

A haszidizmus – jellegéből fakadóan – ellenzi az önsanyargatást és sokkal inkább az örömeiket okozó életvitelt helyezi előtérbe a morálizáló, aszketikus litván felfogással szemben.

Ábrahám-Jáákov, a szadigorai rebbe szokta volt mondani:

Miként minden zsidónak a túlvilágon számot kell adnia arról, miért nem vigyázott jobban a lelkére, hogy meg ne sérüljön és ne essék bántódása, ugyanúgy felelősségre vonják majd azért, mert testét sanyargatta és nem vigyázott rá kellőképen.

Háchám Zviről mesélték: amikor érezte, hogy halála közeleg, kért egy pohár bort, hogy ezzel kibékítse gyöngé, megtört, agyonsanyargatott testét.

* * *

Reb Slómó, a karlini rebbe igencsak ellenezte a böjtöket meg az egyéb önsanyargató módszereket. Ha valaki engedélyt kért arra, hogy böjtölhessen, azt csak három feltétel együttes teljesítése esetén engedte meg: ha az illető valami nagy bűnt követett el, ha teljesen egészséges volt, és csak egy rövid téli napon...

* * *

Reb Chájim, a cányi rebbe, az asztalnál, megkérdezte egyik haszid hívét, nem felejtettek-e el neki enni adni?

– De rebbe, én nem enni jöttem ide – szólt a haszid szenteskedve.

– Hát persze hogy nem – felelt a rebbe –, de a lélek sem azért jön le erre a világra, hogy egyen. Viszont ha nem adnak neki – akkor megszökik...

* * *

Az aptai cádik, Ávrahám Josua Heshl nagyon nem szerette azokat, akik állandóan böjtökkel és egyéb önkínzásokkal igyekeztek jó zsidó mivoltukat bizonyítani.

Egy alkalommal megérkezett egy olyan városba, ahol aznapra a helyi hitközség rabbijai böjtöt rendeltek el, ez által remélve esőt.

A cádik a böjtről nem vett tudomást. A fogadóban, ahol megszállt, imádkozás után asztalhoz ült, hogy megreggelizzen. A dolognak híre ment. A városka lakói amikor saját szemükkel is meggyőződtek a „szentségtörésről”, szemrehányást tettek neki.

– Rebbe – mondták –, ma közösségi böjt van, mivel esőre van szükségünk.

– Minek kell nektek eső? – fordult hozzájuk barátságosan a cádik. – Bizonyára arra, hogy jó termés legyen. De ti mit tesztek ennek érdekében? Böjtöt hirdettek s ezzel megmutatjátok a jó Istennek, hogy meg vagytok ti evés-ivás nélkül is. Jaj, zsidók, milyen bolondok is vagytok! Hiszen ezt pont fordítva kell csinálni. Enni és inni kell, méghozzá bőségesen, amivel bizonyítjátok a Világ Urának, hogy milyen sokra van szükségetek. Ha ezt látja, akkor biztosan megkönyörül rajtatok, és nem tartja vissza az életet adó esőt...

A MANNA FELFEDI A HÁLÓSZOBA TITKOKAT

„És a nép panaszkodott és ez visszatetsző volt az Örökkévaló szemében, és amikor meghallotta, fellobbant haragja, és az isteni tűz lobogott bennük és belekapott a tábor szélébe. És kiáltott a nép Mózeshez, aki imádkozott, és a tűz lecsillapodott. És elnevezték ezt a helyet Távérának, mert égett közöttük az Isten tüze. De a köztük lévő gyülelész népség telhetetlen volt vágyakozásában, ezért Izrael fiai újfent siránkoztak és azt mondták: ki tart jól bennünket hússal? Emlékszünk, hogy Egyiptomban ingyen ettünk halat, uborkát, dinnyét, póréhagymát, vöröshagymát és fokhagymát, most pedig elepedünk, mert semmit sem látunk a mannán kívül” (Numeri 11, 1–7).

Panaszkodó nép vagyunk, akár van okunk rá, akár nincs. Íme, most is. Útban az Ígéret Földje felé siránkoznak, húsrá vágnak, ahelyett hogy örülnének a szabadságnak, a mannának, a megígért és nemsokára beteljesülő álomnak – a Szentföldnek. Az, hogy a „nemsokára” még negyven évig tart, az csak a későbbiekben derül ki. Végül is kishitűségük eredményezte, hogy a szolgaságból kiszabadulók nemzedéke nem foglalhatta el az Ígéret Földjét, majd csak fiaik, akik már nem „emlékeztek” Egyiptomra.

* * *

Vajon mire emlékezett a nép Egyiptomból, ahol Jákob utódai 210 évet töltöttek el, nagyrészt elnyomatásban, rabszolgasorban? Emlékeztek-e arra, mit tettek velük a fáraók, a rabszolgahajcsárok? A csecsemők Nílusba dobására? Az első intézményes népirtás kegyetlen eredményeire?

Úgy látszik – nem emlékeztek. De legalábbis nem beszélnek róla. Amire emlékeznek, az az ingyen hagyma meg a dinnye. De az, hogy itt szabadság van, amiről annak idején még álmodni sem mertek – az nem foglalkoztatja őket. És csak panaszkodnak és siránkoznak.

Ebbéli bűnüket persze másra hártják. A „csöcselékre”, ami alatt azokat az idegeneket kell érteni, akik a szabadulás lázában hozzájuk csatlakoztak. De hát azok is ott voltak a Színáj lábánál, azok is hallhatták az isteni ígét. Azokra nem hatott. És a zsidó nép nem gyakorolt rájuk hatást, inkább azok befolyásolták volna a zsidókat?

Az egyik haszid gondolkodó szerint a „csöcselék” alatt a Rossz Ösztönt kell érteni, ami arra készíti az embert, mindig kívájon valami elérhetlent, amit az őt irányítók akkor éppen nem tudnak teljesíteni.

A Midrás szerint volt húsuk bőven, hiszen Egyiptomból nagy juhnyájukat vittek magukkal, csak éppen nem akarták saját juhaikat levágni, „felélni”. A nép úgy gondolta, hogy miután az Örökkévaló kiszabadította őket, köteles is ellátni népét minden földi jóval, nem csupán az unalmas mannával. Amiben ugyan – a Midrás szerint – mennyei ízelet lehetett érezni, de állítólag fokhagymát és hagymát nem. És nekik pont ez kellett...

* * *

A Midrás-bölcsek és későbbi kommentátorok fantáziáját különösen az „ingyen” hal ragadja meg. Nemigen tartják elképzelhetőnek, hogy az egyiptomiak – akik még a téglavetéshez szükséges szalmatöredéket is sajnálták a zsidóktól – éppenséggel ingyen hallal kedveskedtek volna nekik. Ezért az „ingyen” alatt – egy merész értelmezéssel – arra a következtetésre jutottak, hogy az alatt a szabados nemi életet, a kicsapongásokat kell érteni, amit most már a Tóra törvényei tiltanak. A hal mint kód szerepelt, de mindenki tudta, miről van szó.

Hogy a Midrás a fején találta a szöveget, arra az Írás alábbi verse utal:

„És hallotta Mózes, hogy a nép siránkozik, családotól, a sátrak bejáratánál...”(uo. 10). A „családotól” a családi életre való célzást kell érteni, azon tilalmak miatti siránkozást, amik a szabados nemi életet korlátozták.

* * *

A Midrás egy másik értelmezése szerint a „csöcselék” alatt a „véneket”, azokat a vezető személyiségeket kell érteni, akik nem mindenben értettek egyet sem a mózesi irányítással, sem pedig az isteni „szempontokkal”. Ez – többek között – úgy értendő, hogy nem akarták elfogadni a rokonházasságok tilalmát, meg hogy puritán családi életre szokjanak az zsidók.

Miért éppen az öregek ellenezték a rokonházasságok tilalmát? – veti fel reb Jósua, a kutnai rabbi, a kérdést. Miért nem a fiatalok lázadoztak ellene?

Humorral fűszerezett válasza így hangzik:

– Amikor egy öregember már a gyerekeihez kénytelen költözni, mi történik? Ha a fiához akarna menni, az azzal hárítja el, hogy részéről rendben is volna, de hát a felesége, aki az öregnek menyje és nem a lánya, esetleg nem fogadná szívesen, így feldúlná a családi békét. Ha a lányához költözne, ugyanez történne, mivel a veje nem a fia. Ha pedig a Tóra nem tiltaná a testvérházasságot – gondolják az öregek –, akkor nem volna semmi akadálya annak, hogy az apa a gyerekeinél lakjon, sem vő, sem meny nem támasztana kifogást – hiszen mindketten gyerekei lennének...

* * *

Miért siratta magát a nép „családostól”, amikor a mannára panaszkodtak és követelték a húst? Jó, jó, hogy únták a mannat, de miért kellett ezért sírni?

Jonatán Eibschütz rabbi ennek a következő magyarázatát adja:

– Mit élvez leginkább a gazdag ember a vagyonából? Azt, hogy lehetőségei korlátlanok, megengedhet magának olyan dolgokat, amiket más nem. Egyszóval – az egyenlőtlenséget. A manna viszont elmosta a társadalmi különbözőséget, a pusztában nem volt szegény és gazdag, mindenki egyenlő volt, egyformán hullott nekik az égből a táplálék. Ez ellen lázadoztak a gazdagabbak, a hangadók olyannyira, hogy ettől sírhatnékjuk is támadt. Mert hát mi értelme az életnek, ha abban mindenki egyenlő?...

* * *

A manának megvolt az a csodálatos tulajdonsága, hogy felfedte, családon belül is, a titkokat, hogy mit művel titokban a férj, netán a feleség.

Több midrási forrás is idézi rabbi Joszé mondását (ami eredetileg a Talmud Joma traktátusában jelenik meg először (75. old.): „Mondá rabbi Joszé: Ahogy a próféták felfedték Izrael fiainak legféltettebb titkait – így tett velük a manna is. Például: ketten jönnek pereskedni Mózeshez. Az egyik megvádolja a másikat: elloptad a rabszolgámat. A másik visszautasítja a vádat: dehogy is loptam el, te magad adtad el nekem! Mózes ekkor kijelenti: holnap reggelre kiderül, kinek van igaza.

A főpap meggyújtja a Menórát a Szentélyben

Másnap reggel megnézték, hová esett le a vitatott rabszolga mannaadagja. Ha a felperes házába, akkor oda tartozik, s a rabszolgát valóban ellopták tőle. Ha viszont az alperes házába, akkor ez azt bizonyítja, hogy eladták neki és törvényesen került oda.” Rabbi Joszé másik példázata még ennél is érdekesebb, sőt pikáns:

„Férj és feleség vitás ügyüket Mózes elé viszik. Férj a feleségét azzal vádolja, hogy az vétett ellene. A feleség ugyanezzel a váddal illeti férjét. Mózes erre azt mondja: Holnap reggel kiderül az igazság.

Másnap reggel ha az asszony mannaadagja a férje házában (azaz a közös házban) van – az annak a jele, hogy a férj a hibás, el kell hagynia a házat (vagyis köteles elválni, amennyiben az asszony válni akar), valamint ki kell fizetnie az asszony házasságlevelének (ktubá) tetemes összegét. Ha pedig a nő mannaadagja apja házába hullott, ez az ő vétességét igazolja, s neki kell elhagynia a közös házat, el kell válnia anélkül, hogy megkapná a ktubá összegét...” (Jomá 75, az „Éjn Jákob”-verzió alapján).

Hát ezért sírtak „családostól”, vagyis családi ügyek miatt, amit a manna teregetett ki (Geres Kármel).

* * *

Ibn Ezra szerint a halat ugyan olcsón kapták, de nem ingyen. Egyes történészek azt tartották, az ókori egyiptomiak egyáltalán nem is ettek halat, mivel a vallásuk szigorúan tiltotta, így aztán nem sokat törődtek azzal, hogy a héber törzsek kedvükre halásznak.

A Tur (Rabbi Jákob ben Áser), kommentárjában a hal szót kiforgatja eredeti értelméből s olyan jelentést tulajdonít neki, mintha az sokat, nagy mennyiséget jelentene. E szerint a zsidók emlékezetében rengeteg sok uborka, dinnye, hagyma stb. élt.

* * *

„És akkor felgerjedt az Örökkévaló haragja és Mózes is rossz néven vette ezt...” (uo. 10).

Miért gerjedt fel az Örökkévaló haragja? – kérdi Lévi Jichák, a berdicsevi cádik, a zsidóság harcos védőügyvédje.

– Azért – adta meg a választ –, mert Mózes is „rossz néven vette” és ezúttal nem mentegette Isten előtt a zsidók viselkedését...

BÜSZKESÉGGEL LEPLEZETT SZERÉNYSÉG

Áron és Mirjam, Mózes testvérei azt a pletykát terjesztik Mózesről, hogy „kapcsolatban” van egy bizonyos néger nővel. Ez igencsak bizarr és furcsa még akkor is, ha tudjuk, hogy Bölcsseink szerint a saját feleségéről, Cipóráról van szó, kinek a beceneve „kusi”, „a szerencsenő” volt.

Az Írás határozottan visszautasítja a Mózeset ért vádat és az Örökkelvélőt idézi, aki a legnagyobb dicsérettel illeti őt, ami embert érhet:

„És az ember, Mózes, pedig nagyon szerény volt, (szerényebb) mindenkinél a földkerekségen” (Numeri 12, 3).

Mózes nem reagál a pletykákra, semmit nem tesz ellene. Olyannyira szerény volt, hogy fel sem vette, mit beszélnek róla. A haszid mondavilág ezt a fajta magatartást mértékegységnek tekintette, s ebből fakad a számtalan monda, elbeszélés, adoma, melyek visszatérő hőse a rebbe, kinek szerénységénél csak zsidóságszeretete (Áhávát Jiszráél) nagyobb. Igaz, ez a szerénység néha túlzottnak tűnik, néhol pedig büszkeségnek van álcázva, de a követendő példakép mindig – Mózes.

* * *

Reb Schnéor Zálmán, a laddi cádik (tanítványai csak úgy hívták az „öreg rebbe”) meglátogatta egyik rabbi társát, aki történetesen a haszidizmus ellenzőinek táborához tartozott.

A rabbi arra kérte vendégét, meséljen neki a lizenszki rabbi Elimelechről, a Noám Elimelech című haszid könyv szerzőjéről. (A könyv egyébként éppen a pad alatt hevert, amit Schnéor Zálmán is láthatott.)

– Ha röviden jellemezni kívánám rabbi Elimelechet – adta meg a vendég a kért felvilágosítást –, az olyan ember, aki akkor is hallgatna, nem szólna egy szót sem, ha nemcsak a könyvét, hanem őt magát is a pad alá tenné...

* * *

Az említett Elimelech önmagáról azt mondta egyszer:

– Biztos vagyok benne, hogy részesülök majd a túlvilági üdvösségben. Amikor odaátra érkezem felteszik a kérdést: tanultál Tórát? Erre nemmel fogok válaszolni. Arra a kérdésre: áhitattal imádkoztál-e? – szintén tagadó választ adok. Végül arra, hogy: betartottad-e a parancsolatokat és jó cselekedeteket tettél-e? – természetesen nem mondha-

tom, hogy igen. Nos, ezek után rá fognak jönni, hogy igazat beszéltem, tehát már ezért is jár nekem a mennyország (ajlem hábe)...

* * *

Elimelechet gyakran keresték meg különféle kérésekkel, követeltek rajta gyermekáldást, megélhetést, jó egészséget, miegyebet.

– Ez azért van – magyarázta –, mert én vétkeztem, miáltal a világ mérlegének serpenyőjét rossz irányba billentettem.

A zsidók meg jönnek és kiabálnak velem, adj ezt, meg azt, hiszen miattad vonták meg tőlünk mindezt, mindennek te vagy az oka, a te vétkeid miatt bűnhődünk, tehát neked is kell helyrehozni, amit elrontottál...

* * *

Reb Menáchem Mendel, a vityebszki rebbe, a Pri Háárec című haszidikus könyv szerzője már tízéves korában mindenkit meglepett, milyen elmélyülten tanulmányozza a Talmudot. Mestere, a mezritsi Mággid, aki nagyon szerette őt, arra lett figyelmes egy szombat reggel, hogy tanítványa különösen jó hangulatban van. Ekkor megkérdezte tőle:

– Mendl, hány lap Gemórét tanultál ma?

– Hatot, Mester – felelte e gyerek.

A Mággid – mintha csak úgy magának mondaná – megjegyezte:

– Hat lap Gemarától, és már félreCAPOTT sapkában jár (úgy látszik a jókedvtől elcsúszott a fején a sapka), hány oldalt kellene tanulnia ahhoz, hogy a sapka leessen a fejéről?!... – Majd bement a szobájába és magára zárta az ajtót.

A gyerek felfogta, miről van szó, és sírva ment a rebbe ajtajához.

– Kérlek mondd meg, mit tegyek? Most már tudom, hogy nagyra voltam magammal, túl elégedett lettem...

Ekkor a rebbe kijött s közölte tanítványával, hogy mindketten elmennek Báál-Sém-Tovhoz, aki majd tanácsot ad nekik...

A következő pénteken meg is érkeztek Mezibusba. A Mággid azonnal a rebbéhez sietett, a gyerek szállásán maradt, hogy kicsinosítsa magát, mert sokat adott a külsőségekre, szerette a szép ruhákat, dolgokat (ezt a tulajdonságát egész életében megőrizte).

Báál-Sém-Tov abban a pillanatban kezdett az imába, amikor a gyerekek a templomba érkezett. Nem is üdvözölte őt, és nem szólt hozzá egészen a szombat kimeneteléig.

A Hávdalá (szombatbúcsúztató ima) után, amikor Báál-Sém-Tov az első pipáját meggyújtotta, magához intette a gyereket. Ott volt még a Mággid és Jáákov-Joszéf, a polneai cádik, Báál-Sém-Tov sógora is.

A rebbe egy allegorikus történetet mesélt el, mely nem szólt másról, mint a kis Mendele élettörténetéről, születésétől haláláig (ami egyébként Erec Jiszáélban érte utól).

A végén Báál-Sém-Tov kijelentette, hogy a gyerek szerény és alázatos, egyáltalán nem tartja magát nagyra.

(És valóban, a vityebszki cádik egész életében szerény volt, még a nevét is úgy írta alá, hogy „M. Mendel, a valóban alázatos”).

* * *

Ugyanez a reb Mendel, már vityebszki rebbe korában, beteg lett, és elvesztette beszélőképességét. Hívei pánikba estek, attól féltek, hogy a Gondviselés elveszi tőlük rebbéjüket.

A nagy sírás-rívástól hirtelen magához tért és megszólalt:

– Ne féljete, abból, amit Báál-Sém-Tov mondott nekem, nyilvánvaló, hogy még nem halhatok meg, hiszen még el kell jutnom Erec Jiszáélbe is.

Valóban, rövidesen felgyógyult, s Erecbe utazott. Polnea városán át utazott, hogy meglátogassa az ottani rabbit, aki nem volt más, mint Jáákov-Joszéf, a Báál-Sém-Tov sógora, a Toldot című haszid mű szerzője. A szállodába érve levette „gártliját”, a haszidok jellegzetes övét, rágyújtott egy pipára, s ezek után elindult.

A városka zsidói megrökönyödve látták, hogy öv nélkül, csibukkal a szájában megy látogatóba reb Jáákov-Józsefhoz, aki nagyon kényes volt a külsőségekre. Próbáltak szólni neki, de ő figyelemre sem méltatta őket.

Jáákov-József nagy tisztelettel fogadta vendégét. Beszélgetésük során a vendéglátó érdeklődött, vajon reb Mendel megértette-e Báál-Sém-Tov történetét annak idején. Az igenlő válasz után afelől érdeklődött, hogy élete mely fázisánál tart most.

Menáchem Mendel nagy sóhajtás közepette elmondta, hogy a történetnek már a fele lepergett.

– S azt tudja-e – kérdezte vendéglátója –, hogy a történetben utalt Báál-Sém-Tov arra is, hogy önnek engem meg kell látogatnia?

– Hogyne tudnám – felelte –, azért vagyok most itt.

Ezután még sokáig beszélgettek, végül a rabbi elkísérte vendégét a szállására.

Miután elvált vendégétől, néhány bennfentes híve felháborodva kérdezte reb Jáákov-Joszéfort, hogy merészelt az az ember hiányos öltözékben, pipával a szájában Mesterükhöz elmenni, s akinek ráadásul ezüstszálból font cipőfűzők voltak cipőjébe fűzve?

– Erre csak egy példázattal felelhetek – mondta a rabbi. – Élt egyszer egy király, akinek volt egy nagyon értékes gyémántja, de állandóan rettegett, hogy ellophatják tőle. Azt találta ki, hogy eldugja a palota legkisebb helyiségébe, ahová a király is gyalog jár, hiszen senkinek nem jut majd eszébe, hogy ott keresse.

Nos, így van ez Menáchem Mendellel is. Ő egy igaz lélek, szerény és alázatos, ehhez kétség sem fér. De ő mégis attól tart, hogy a Rossz Ösztön megtámadja szerénységét – ezért inkább elrejtí olyan helyre, ahol senki nem keresi, vagyis büszkeséggel palástolja...

* * *

A ruzsini reb Jiszráél szokta volt mondani:

Salamon király bölcsességéről volt híres. Az Írás tanúsítja, hogy „minden embernél bölcsőbb volt” (Kir. 1, 5, 11).

Valószínű, hogy szerény is volt, hiszen az okos emberek egyben szerények is szoktak lenni, a fennhéjázás a balgák tulajdonsága.

Ezzel szemben az Írás Mózeset szerénynek írja le, de kétségtelen, hogy ő is okos volt.

A kérdés tehát az, miért dicséri az Írás Mózeset szerénységéért, Salamont pedig bölcsességéért?

A válasz abban a talmudi tételben rejlik, miszerint egy rabbinak joga van megbocsátani, ha megsértik, de egy királynak nincs. A király iránti tisztelet – nem magánügy.

Mózes, aki rabbinak számít, mert a zsidó népet oktatta a Tórára, lemondhatott és le is mondott a neki kijáró kövedről (tiszteletről). Az Írás e magatartásáért tartja őt szerénynek. Salamon viszont – aki nem mondhatott le a tiszteletről – bölcsessége okán nyerte el az Írás elismerését. S bár kifelé erős kezű király volt, bensejében szerény és alázatos zsidó.

AZ ELSŐ SZOMBATSZEGÉS

„És amikor Izrael fiai a sivatagban voltak, találtak egy férfit, aki fát szedegetett szombat napján. És odavitték őt – azok, kik tettenérték – Mózes és Áron és az egész közösség elé. Őrizetbe vették őt, mert nem tudták, mi legyen vele. És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Halállal lakoljon az az ember, kövezzék meg őt az egész közösség a táboron kívül. És kivette őt az egész közösség a táboron kívülre s ott agyonkövezték, ahogy megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek” (Numeri 15, 32–36).

Mi oka lehetett valakinek rőzsét szedni szombaton, ezáltal megszegni a szombat szentségét? Persze nemcsak a rőzsészedés tilos e napon, hanem a tűzgyújtás éppúgy, mint a főzés is. Erre nem lett volna szükség, hiszen pénteken két napra való manna hullott az égből. Akkor viszont milyen egyéb ok készíthette ezt az embert e nagy bűn elkövetésére?

Jonatán ben Uziél azt a meglepő véleményt hangoztatja, hogy a pusztabeli rőzsészedő valójában ez által akarta bizonyítani és a zsidókban tudatosítani, milyen súlyos büntetés jár a szombatszegésért: „Amidőn Izrael fiai a pusztában táboroztak, tudomásuk volt róla, hogy tilos a szombatszegés, de nem tudták, milyen büntetés jár érte. Így aztán egy József törzsbéli férfi azt mondta: én majd szedek rőzsét szombaton, tanúk jelenlétében, akik majd elmondják Mózesnek, ő pedig megkérdi Istent, mi ennek a büntetése. Akkor majd elítélnék engem, s ekkor mindenki megtudja, milyen büntetéssel sújtja az Örökkévaló a szombatszegést”.

Más források szerint, a zsidók nagyon jól tudták, hogy a szombatszegésért halál jár, de nem tudták annak melyik fajtája, s ezt kérdezte meg Mózes az Örökkévalótól (Szánhedrin 78, és Szifré).

Bölcsseink szerint amikor köztudottá vált, miszerint a szombatszegés halálos vétek, ez még csak a második szombat volt. Ha két, egymás után következő szombatot betartottak volna – semmilyen ellenség

nem lett volna képes rajtuk uralkodni. De a rőzsessedő már a második szombatot megszegte.

* * *

Az egyik haszid bölcse az a kérdést feszegeti, miért kapott büntetést, ráadásul halálbüntetést, a rőzsessedő, amikor ő – legalábbis Jonatán szerint – nemes szándéktól vezéreltetve tette, amit tett? Hiszen ez az ember csak jót akart?

– Ilyen esetben nem a szándék a lényeg, hanem a tett – szól a válasz. A szándékot nem lehet tekintetbe venni, mert ennek az lenne a következménye, hogy mindenféle rossz szándékú ember, bűnözők, azzal indokolhatják tetteiket, hogy ők csak jót akartak, pl. könyörületből gyilkoltak, a rablott pénzt szét akarták osztani és így tovább.

* * *

Rabbi Akiba szerint az első szombatszegő Clofchád, Chéfer fia, volt. (Később arról lett nevezetes, hogy – halála után – öt lánya Mózes-től követelte apai örökségét, mivel nem volt fiútestvérük [Sábát 96]).

A Talmudban eltérnek a vélemények arról, hogy valójában mit is csinált, rőzsét szedett, azaz a földre hullott ágakat gyűjtötte össze, vagy maga törte le az ágakat. Ez utóbbi szigorúbb elbírálás alá esik.

Egyes vélekedések szerint szemtanúk is látták, sőt figyelmeztették is, hogy szombaton tilos tevékenységet folytat. Ez a körülmény azért kiemelendő, mert – a zsidó törvények értelmében – akkor jár valamiért büntetés, ha két tanú saját szemével látta a cselekményt és figyelmeztette is az elkövetőt (Édim Vöhátráá).

A Jálkut-Midrás szerint Mózes felügyelőkkel ellenőriztette a szombat betartását, és ezek találtak rá.

* * *

Bölcseink további három olyan esetet említenek, melyekben Mózes nem tudta, mit tegyen, ezért az Örökkévalóhoz fordult tanácsért.

– Az egyik Clofchád lányainak kérése. Mózes nem tudta, részeseülhetnek-e apjuk örökségében. A kérés teljesülhetett.

– A második egy istenkáromló esete volt, amikor is Mózes nem tudta, milyen büntetés jár ezért a vétékért.

– A harmadik a kései Pészách-ünneplők esete, akik nem akarták elveszíteni jogukat a pészách-i áldozat bemutatására. (Arról van szó,

hogy azok a zsidók, akiknek valamilyen okból nem állt módjukban Niszán 14-én a pészáchi bárányáldozatot bemutatni, Mózeshez folyamodtak, arra kérve őt, kapjanak egy másik terminust ennek teljesítésére, mert: **„miért rövidülünk meg azzal, hogy nem mutathatunk be áldozatot az Örökkévalónak a megszabott időben, Izrael fiaival együtt?”** (Numeri 9,7). Mózes továbbította a kérést az Örökkévalóhoz, aki megengedte, hogy azok, akik „messzi úton voltak” (vagy halott érintése által éppen tisztátalanok), ezáltal lemaradtak a pészáchi áldozat időbeni bemutatásáról – egy hónappal később, Ijjár 14-én megtehessék. Ezt nevezik Pészách Séninek (második Pészáchnak).

Ennek gyakorlati jelentősége csak a Szentély fennállásának idején volt, hiszen azóta ez a szokás szünetel. Ezen a napon – emlékeztetőül – egy darab, Pészáchról eltett maceszt esznek.

A haszid felfogás szerint ennek szimbolikus jelentősége van, miszerint semmi nincs veszve, mindent lehet pótolni és semmiről sem szabad lemondani...(Jozsef Jichák Schneurson, a hatodik lubavitsi rebbe).

* * *

A már említett Jonatán ben Uziel elmondja, hogy Mózes, amikor anyagiakról volt szó, gyorsan cselekedett, ellentétben azokkal az esetekkel, amikor emberélet volt a tét.

Ilyenkor lassan, körültekintően vizsgálta a körülményeket, mintegy példát mutatva az eljövendő nemzedékek bíráinak, hogy tegyenek különbséget az anyagi természetű perek és az olyan perek között, ahol emberéletről van szó.

* * *

„És odavitték őt, azok, akik tetten érték, Mózes és Áron elé” (uo.).

Zalmán Sorockin, a néhai lucki rabbi, Tóra-kommentárjában elmondja, hogy a fenti vers azt sugallja, hogy csak a ún. szombatörök foglalkoztak a rözseszedővel, nem a nép széles rétege, hiszen azok nem tartották tettét főbenjáró bűnnek. Ennek köszönhetően kellett az „egész közösségnek” részt venni a kivégzésben, mert példát kellett statuálni. Sorockin rabbi szerint ez eredményes volt, mivel megszűntek a szombatszegések, és Mózesnek – a Tóra ismétlésénél (Deuteronomium) – már nem kellett a népet erre külön figyelmeztetni. Valóban, a Tíz Parancsolatban említett szombattartáson kívül a továbbiakban, már nincsen szó e témáról. Ha tehát azt mondjuk, hogy a rözseszedő szándékosan áldozta fel magát, hogy ezzel felhívja a figyelmet a

szombattartás fontosságára – akkor be kell látnunk, hogy elérte célját, bárha élete árán is...

* * *

Miért jár a szombatszegésért halálbüntetés?

– Azért – mondja S.R.Hirsch, a német ortodoxia vezéralakja – mert a szombat megszegése, a bálványimádáshoz hasonlóan, megkérdőjelezi Isten hatalmát és mindenhatóságát, s így egyfajta árulásnak számít. Elrettentésként, e bűnért, akárcsak a fajtalankodásért vagy emberölésért, halálbüntetés jár.

Létezik több főbenjáró vétek, amiért csak közvetett, vagyis isteni büntetés jár, ami idő előtti halál, gyermektelenség formájában jelentkezik.

Sorockin rabbi is megemlíti a bálványimádás és a szombattartás közötti hasonlatot, amikor idézi a Talmud azon mondását, mely szerint: „Ha valaki megtartja a szombatot annak rendje és módja szerint, akkor megbocsájtást nyer, mégha bálványt is imád, mint Enos és nemzedéke” (Sábbát 118). (Enos közvetlenül Noé és az özönvíz előtt élt és az ő nemzedéke hitt abban, hogy az égitestek, a csillagok is rendelkeznek bizonyos, Isten által rájuk ruházott hatalommal, s így azokat is imádták.)

Ha tehát valaki betartja a szombatot, az elismeri Isten uralmát a világon felett és így bocsánatot nyerhet az Enos-féle eltéveldésekért.

BÜSZKE, ÖNTUDATOS ZSIDÓ KIÁLLÁS

„És elküldte őket Mózes Párán sivatagából... és elnevezte Mózes Hóseát, Nun fiát, Jehosuának” (Numeri 13,16).

Mózes, még vándorlásuk kezdetén, kémeket küld Kánaánba, derítsék fel, milyen ott az éghajlat, a lakosság, mennyire vannak a városok megerősítve, tehát mindent, ami fontos, tudjanak meg. Azok meg visszajöttek azzal a hírrrel, hogy bár az ország bővelkedik mindenben, de a zsidók nem lesznek képesek elfoglalni, mivel a nép ott erős, leverhetetlen. Hiába igyekezett Kálév, Jehuda törzséből, és Josua a maguk kedvező véleményével ellensúlyozni a kishitű jelentést, a nép hite megrendült, lázadozott Isten és Mózes ellen. Ennek lett a következménye a 40 éves pusztában való vándorlás. Ki kellett halnia annak a nemzedéknek, amely Egyiptomból magával hozta a rabszolga-mentalitást, a kishitűséget. Ezen büntetés alól csak Kálév és Josua mentesül, hisz ők mindent megtettek, hogy ez ne következék be.

A fiatal Josua – akit akkor még Hóseának hívtak – Mózes közvetlen szolgálatában állott. A névváltoztatásra akkor került sor, amikor a 12 tagú, kémkedésre kijelölt, csapatba delegálták. A név, Jehosua (röviden Josua) jelentése: „Isten segítsen meg”. A Talmud szerint (Szóta 34) „Mózes imádkozott érte, hogy Isten mentse meg őt a többi kém defetista mentalitásától”.

Mózes imája meghallgatásra talált. Josua ment volt a többi kém előítéletétől és Kálévvval együtt megmentette a saját és kémtársai becsületét.

Jonatán a névváltoztatásra vonatkozó verset így fordítja és kommentálja: „Amikor Mózes látta (Hósea) szerénységét, elnevezte őt Jehosuának”.

De mi köze van a szerénységnek a névváltoztatáshoz?

A szerény ember alaptulajdonsága – magyarázza Ávrahám Mordecháj, a guri rebbe – hogy nem tart ki a véleménye mellett, azt hajlandó alávetni egy erősebb egyéniség véleményének, különösen, ha ez többségi vélemény is.

Ezért Mózes joggal tartott attól, hogy a szerény Josua kénytelen-kelletlen elfogadja majd azt a többségi véleményt, amit a törzsfőnök kémek is képviselnek, mondván, ki vagyok én, hogy ezeknek ellentmondjak? Ezért kellett Mózesnek érette imádkozni, hogy szerénysége ne készítse őt arra, hogy csatlakozzék a többség – káros – véleményéhez.

Ami pedig a zsidóságot, a jiddiskeitet illeti – teszi még hozzá a guri rebbe – nem mindig célszerű a szerénység, a beletörődés. Ha arra kerül a sor, bátran és öntudatosan képviselni kell a zsidó álláspontot, amihez persze Isten segítségére szükség van.

* * *

„Felmentek a délvidéken és eljutott(ak) Hevronig” (uo. 21).

A vers többes számban kezdődik és egyes számban végződik. Rási, a Talmud alapján (Szóta 34), azt mondja, hogy Kálév egyedül ment Hevronba, hogy ott, az ősapák sírjánál, imádkozzék, hogy legyen ereje ellenállni a kishitű többségnek. „Ősapák, könyörögjetez érettem, hogy megmeneküljek a kémek (társaim) kedvezőtlen hatásától.” E szerint már útközben nyilvánvalóvá vált, hogy a kémek többsége előítélettel viseltik Kánaán iránt.

Megjegyzendő, hogy mind Josua, mind Kálév csak isteni segítséggel tudott kívül maradni a kishitű, lázongó közhangulaton. Josuáért

maga Mózes imádkozott, Kálév viszont a maga erejére támaszkodott, amikor elment a Machpéla-barlanghoz, az ősapák sírjához, imádkozni. Valószínűleg Kálév volt az első, aki jelentőséget tulajdonított a szent sírnál való imádkozásnak, feltételezve, hogy az ott elmondott fohász inkább meghallgatásra talál az égben.

* * *

A haszidizmusban jelentős szerepet tölt be a szent sírok látogatása. A zsidó folklór számos csodát ír le olyan esetekről, amik a cádikok sírjánál elmondott imák következményeként történtek meg.

Erről szól az alábbi történet is.

Élt Vilkomir városában egy istenfélő, jámbor, zsidó dohánykereskedő. Egy alkalommal, mielőtt útnak indult volna, felkereste a városában lakó reb Jákob Kajdinovert, az ismert cádikot, hogy elbúcsúzzék tőle és áldását kérje, hogy útja szerencsés legyen.

A cádik – mielőtt elbocsátotta volna – azt mondta a zsidónak:

– Kedves barátom, tudom, hogy nem vagy haszid, de azért megkérnélek valamire. Ha Njezsiben leszel, feltétlenül keresd fel az ott eltemetett „középső” lubavitsi rebbe (reb Dov Beer, Schnéor Zálmán fia) sírját.

A zsidó megígérte, feltétlenül eleget tesz a rabbi kérésének.

A kereskedő útját nem kísérte szerencse. Távolléte alatt a felesége súlyosan megbetegedett, egy nap az eszméletét is elvesztette. Az orvosok tehetetlenül álltak mellette. Aztán, mintegy varázsütésre, az aszszony magához tért és néhány hét alatt, minden gyógyszer és kezelés nélkül, meg is gyógyult. Senki nem tudta mire vélni a dolgot.

Pár hónap múltán hazatért a kereskedő. Megérkezése után szinte azonnal reb Jákob házába ment, aki meg is kérdezte tőle, minek köszönheti, hogy nem családjával tölti az idejét, hanem hozzá szalad.

– Csodálatos dolog történt velem, amit mihamarabb szeretnék önnek elmesélni – fogott mondókájába a kereskedő –, azért siettem ide. Szóval, az üzlet, amiben utaztam, nem ütött be, ráadásul elvesztettem minden pénzemet is, sőt még adósságba is keveredtem. Ezen felül pedig állandó félelemben éltem, mert bebeszéltem magamnak, hogy a feleségem súlyos beteg, sőt éreztem, hogy a halálán van.

Eközben jutott eszembe, megígértem önnek, hogy felkeresem a cádik sírját. Elmentem a mikvébe, majd kimentem a temetőbe a cádik síremlékéhez. Amikor beléptem oda, páni félelem vett erőt rajtam, amitől fájni kezdtem, holott meleg ruhákba voltam öltözve, mégis

reszkettem és vacogtam. Már azon voltam, hogy elmenekülök onnan, de aztán azt mondtam magamnak, a cádik biztos nem tesz nekem semmi rosszat, miért szöknék meg. Így elkezdtem mondani a zsol-tárokat, a Zohárból is olvastam bizonyos fejezeteket, meg azt, amit a temetőben ilyenkor szokásos (a Máávár Jábok c. könyvből). Mind-eközben keservesen sírtam, mivel eszembe jutott minden bajom, bánat-om. Végül két kvitlit tettem a sírra, egyet magamért és a családomért, a másikat meg külön a feleségemért, mert az volt az érzésem, nagyon beteg.

Alighogy ezt befejeztem, egész bensőmet valami örömteljes meleg-ség öntötte el. Már nem is fáztam, nem is féltem, még soha ilyen boldognak nem éreztem magam. Nem találok rá magyarázatot, de valami földöntúli jó érzés odacövekelt a sírhoz. Még két órát töltöttem ott el, végül könnyű szívvel távoztam, mint aki nagy tehertől szabadult meg.

Hazaérkeztemkor, alighogy beléptem, elmesélték, mi történt a fele-ségemmel. Arról faggattam őket, emlékeznek-e melyik napon és órá-ban tért magához a feleségem. Kiderült, hogy abban az órában, amikor a kvitliket a sírra helyeztem. Ezért szaladtam rögvest ide, hogy mind-ezt elmondjam a rebbének....

A kereskedő végül megjegyezte:

– Ha a szent haszid rebbék haláluk után is ennyire „élnek” és hat-nak, nem lehet kétséges, hogy életük során – szent magatartásuk és sugallatuk következtében – még nagyobb csodákra is képesek.

Erre reb Jákob csak annyit jegyzett meg:

– „A cádikok halálukban még nagyobbak, mint életükben” (Chullin 7).

A LEVITÁK LÁZADÁSA

„És pártot ütött Kórách, Jichár fia, Khát fia, Lévi fia, valamint Dátán és Abirám, Eliáv fiai és Ón, Pelet fia, Reuvén törzséből. És fölkeltek Mózes ellen, 250 emberrel Izrael fiai közül, akik a közösség vezetői, a gyülekezet képviselői, neves férfiak voltak. Ezek egybegyűltek Mózes és Áron ellen és azt mondták nekik: Elég legyen! Miért emelitek magatokat az Örökkévaló gyülekezete fölé, hiszen az egész közösség szent és köztük lakozik az Örökkévaló!” (Numeri 16, 1–3).

A Kórách-lázadás – ellentétben az eddigi zúgolódásokkal, elégedetlenségekkel, amikor a nép húst, hagymát, vizet követelt – elvi indíttatású volt, azaz a hatalomból követeltek részt. A lázongók azt kérdezték: ki mondja, hogy Mózes a király és Áron a főpap? Hiszen „mindenki szent”, mindenki hallhatta a Színáj-hegyi kinyilatkoztatást, hogy „Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek” (Rási), tehát a hatalom mindenkié.

Úgy tűnik, ez nem más, mint egy anarchista lázadás, csak most nem az ún. csöcselék, hanem egy, Mózes és Áron mellett lévő, vezető szerepet betöltő csoport zúgolódik, lázadozik.

Bölcseink feltevése szerint a reuvenita vezetők csalódása vezetett a lázadáshoz, miután Mózes megvonta Reuvéntól az elsőszülött előjogait és azokat a levitáknak adta.

De felmerül a kérdés, vajon miért állt a lázadás élére a levita Kórách? Miért adta nevét egy tragikus kimenetelű ügyszöveg?

Közismert, hogy a levita törzs volt a leglojalisabb a mózesi vezetéshez. Legismertebb példája ennek az aranyborjú esete, amikor – Mózes hívására – a leviták tették ártalmatlanná a nyilvános bálványimádás főkolomposait (pedig azok között még családtagok is voltak – Rási). Nem vettek részt semmiféle lázadásban – legalábbis az Írás nem tesz róla említést – és a 12 kém között sem szerepelt levita. Ez volt az első eset.

A levitáknak – első látásra – nem volt erre semmi okuk. Az ő törzszüket választották ki az Isten-szolgálatra, s a törzs elitje, a kohaniták, látta el a Szentély-szolgálatot.

Maga Kórách Mózes és Áron első unokatestvére volt, s ő is a frigyszekrény hordozói közé tartozott, vagyis a Szentély-szolgálatban maga is előkelő helyet töltött be.

De nem tetszett neki, hogy unokatestvérei a legmagasabb méltóságokat töltik be. Ezt még lenyelte volna, bár a Midrás szerint felesége uszította őt, hogy „tegyen valamit”, de azt már nem bírta elviselni, hogy Mózes a fiatalabb Elicáfánt a Khát nemzetség – melyből Kórách is származott – vezetőjének nevezte ki.

Kórách magatartásából Bölcsseink arra következtettek, hogy feltehetően rendelkezett minden földi jóval és most már tekintély – kóved – után áhítozott. Ezt pedig azzal próbálta elérni, hogy meglovagolta az elsőszülöttek elégedetlenségét. Kórách érvei – hogy „**az egész közösség szent**”, miért emelik magukat a közösség fölé – azt sugallták, hogy nincs szükség Mózesre és Áronra, hiszen „mindenki szent”. De ha már szükség van vezetőre, akkor ott van ő.

Mai szemmel nézve ez nem más, mint egy személyes indíttatású vita. Bölcsseink azonban hitvita jelleget tulajdonítottak neki, mivel a zsidó felfogás azt tartja, hogy Mózes mindent Isten közvetlen utasítására tett. Aki megkérdőjelezi akár Áron főpappá való kinevezését, akár a leviták szerepének előtérbe helyezését a Szentély-szolgálatnál – az magát az Isten létezését tagadja.

* * *

Egy csodálatosan érthetetlen Midrás szerint (Midrás Pliá) Kórách lázadását a „Vörös tehén” váltotta ki. (Vörös tehén néven ismert egy olyan halachikus döntvény, mely szerint ugyanazon – vörös – tehén elégetett testének hamva, egyrészt tisztává változtatja a tisztátalánokat, akikre a hamuból hintenek, másrészt ellenkező hatást eredményez azoknál a tiszta embereknél, akik ezt a tevékenységet végzik – tehát ambivalens tulajdonságai vannak. (A Vörös tehén misztériumát lásd részletesen: N. Kraus: Ósi Forrás, 1990, 207–209 old.).

Hogy jön ez Kóráchhoz?

Leibisch Hárif rabbi szerint Kórách úgy érvelt, hogyha az elsőszülötteket, akik vétkeztek az aranyborjú imádasával, büntetésből eltávolították a hatalomból, akkor miként lehetséges, hogy Áront nevezték ki főpappnak, holott ő maga készítette a bálványt? A Vörös tehén-szindróma ambivalens mivolta – amit úgy látszik, Kórách megkérdőjelezett

– volt tehát az, ami észrevétette vele az ellentmondást Áron vétke és kinevezése között.

Egy másik verzió szerint – Leibisch Chárif rabbi értelmezésében – így értelmezhető a „csoda-Midrás”:

Kezetben, látván, hogy Áron főpappá való kinevezése és az ezt követő tevékenysége megbocsájtást hoz Izrael fiainak, Kórách azt mondta magában: Ha Áron képes bűnbocsánatot nyerni a vétkeseknek, akkor ő maga bizonyára feddhetetlen életű, szent ember (az aranyborjú ügy ellenére...). Ezért tehát nem mert belekötni.

De amikor tudomást szerzett a „Vörös tehén”-szindrómáról, arról, hogy létezik egy olyan jelenség, hogy valaki (vagy valami) megtisztít másokat, miközben maga tisztátalan marad olyannyira, hogy aki hozzáér, még az is tisztátalan lesz – Kórách azt gondolta, hátha Áronnal is ez történt. Esetleg – annak ellenére, hogy másoknak engesztelést szerez – ő maga nem is olyan nagy cádik?

Ez a feltevése sodorta Kóráchot a pártütésbe.

* * *

A szakasz első mondatát – Vájikách Kórách – úgy fordítottuk, hogy Kórách pártot ütött. Lehet azonban – szó szerint – úgy is fordítani, hogy: Kórách fogta magát. Vagyis ő volt az, aki az egész lázadást kezdeményezte.

Reb Bunim, a neves haszid rebbe jegyezte meg erre, hogy Kórách feltehetően érdemes lehetett valamilyen vezető szerepre, de hiányzott belőle a szerénység, hogy megvárja, amíg felajánlanak neki egy tisztiséget, ezért maga akarta azt megszerezni.

A „fogta magát” értelmezésre azt mondja a Midrás, hogy a pártütő levita „rossz üzletet csinált”. Valamit lerombolni, a népet fellázítani vezetői ellen, aránylag nem nehéz. De a rombolás magában káoszhoz vezet és Kórách ezt is érte el. De ha sikerült volna is neki Mózeszt kiűzni a vezetésből, a fellázított tömeg feltehetően ugyanezt tette volna vele is.

* * *

Reb Jonathán Eibschütz, a neves gáon, aki életében sok üldöztetést élt meg, és sokat szenvedett a meddő vitáktól is, így magyarázta a rosszat, amit Kórách „kifogott magának”:

Az okos, eszes és gazdag Kórách biztos volt benne, hogy ő, és csakis ő alkalmas a vezetésre... de az a viszály, amit ezzel szított a

Kóráchot és párttűtő társait elnyeli a föld

fonákjára fordult és a neve akként maradt meg a későbbi nemzedékek tudatában, mint egy veszekedős, rabiátus ember. Minden ilyen kibírhatatlan alakra szokták mondani: na, ez is olyan, mint Kórách. Hát ez az, amit Kórách „kifogott magának”...

* * *

Zvi H. Kalischer rabbinak feltűnt, hogy az Írás egyes számban említi Kóráchot: „pártot ütött” (vagy: kifogta), holott vele együtt még három nevet említ, a 250 névtelenről nem is beszélve, tehát többszámot kellett volna használni.

Hogy lehet ez?

– Ugy – adja meg a választ –, hogy a lázadók mindegyike csak a maga érdekével törődött, csak azzal foglalkozott, hogyan lehetne ő valamilyen vezér.

A későbbi, mind a talmudi, mint a midrási irodalom is úgy jellemzi ezt az esetet mint „Kórách és közösségének viszálya” (Máchlóket Kórách vőadátó) és nem mint Mózes és Kórách ellenségeskedése. Kóráchnak ugyanis a saját táborán belül is voltak vitái, nem volt köztük összhang, az „aki kapja, marja” elv uralkodott. Ezért jellemzik Bölcsseink a meddő, értelmetlen vitákat úgy, hogy azok olyanok, mint Kórách és közösségének viszálya...

* * *

Bölcsseink szerint Jákob ősapánk lelki szemeivel előre látta, hogy – ebben az esetben – a levita törzs csúnyán leszerepel majd. Ennek okából kifejezetten kérte – amikor halála előtt fiait megáldotta – hogy „**gyülekezetükben ne említtessék az ő neve**”. Így aztán, amikor az Írás felsorolja Kórách családfáját, a felsorolás megáll Lévinél és nem folytatja, hogy „Jákob fia”...

A lublini Látnok felveti, minek kellett egyáltalán megemlíteni, kinek a leszármazottja Kórách?

– Azért – magyarázza is meg –, mert rendszerint az ilyen viszálykeltő embertípusok egyetlen „érdeme” a családfájuk (jihesz), a származásuk, ennek alapján követelik meg a tiszteletet, pénzt, hatalmat.

Egyszer a lublini rabbit, Élijáhu Klackint felkereste egy veszekedő házaspár. A férjet, aki az egyik kis haszid közösség rebbeje volt, azzal vádolta a felesége, hogy rosszul bánik vele, és getet (válólevelet)

követelt tőle. A férj egy darabig védekezett, de amikor kifogyott az érvekből, azt kezdte hajtogatni, hogy ő egy szent család sarja, a nagypapa cádik volt és így tovább.

A lublini rabbi elmarasztalta a férjet. Ítéletét a Midrás Kórach szakaszának magyarázatával indokolta, mely szerint „Jákob irgalomért esedezett, hogy neve ne említették e viszállyal kapcsolatban”. De miféle irgalom ez? Hiszen épp ellenkezőleg, Jákobnak kérnie kellett volna, hogy neve említésével meneküljenek meg ükonokái a megérdemelt büntetéstől. Mivel nem ezt tette, ebből egyértelműen kiviláglik, hogy az, aki méltatlanul viselkedik, nem takarózhat szent felmenőivel, mert az csak súlyosbítja tettét és az érte járó büntetést...

AMIKOR A BOT KIVIRÁGZIK

A lublini Látnokkal egyidejűleg élt Ezriel Horovitz, a város tudós rabija, akit éles esze és sokoldalú ismeretei tettek híressé. Ez a rabbi nem tartozott a Látnok hívei közé, sőt inkább ellenezte a haszidizmust, s állandóan provokatív kérdésekkel zaklatta a Látnokot. Leginkább azt a kérdést feszegette, miként engedheti meg, hogy a tömegével hozzájövő hívek mesterüknek tartsák őt, holott tudnia kell, ehhez nincs meg a képessége, és tulajdonképpen nem is rebbe...

– Mit tehetek ez ellen – válaszolt szerényen a vádakra a rebbe – az emberek maguktól jönnek hozzám, nem én hívom őket.

– Hirdesse ki a jövő szombaton a hívek előtt, hogy ön nem rebbe és akkor majd nem fognak a hívek magához zarándokolni – tanácsolta a rabbi.

A Látnok megfogadta a tanácsot. Kihirdette, hogy ő senki és semmi, nem mester, nem rebbe, ő csak egy közönséges zsidó és nincs semmi értelme, hogy tanácsért hozzá jöjjenek.

A rebbe szavai pont az ellenkező hatást érték el. Fellelkesítették a haszidokat, mert nagyon tetszett nekik rebbéjük szerénysége. Ettől kezdve még többen látogatták.

Amikor legközelebb ismét találkozott a rabbival, a Látnok elmesélte neki a történeteket...

A rabbi elgondolkozott, majd ismét tanácsot adott a Látnoknak:

– Úgy tűnik, hogy a haszidok szeretik a szerénységet és kerülik a büszke, fennhéjázó embereket, ezért azt tanácsolom, legközelebb mondja azt, hogy maga egy igazi cádik, és akkor majd biztosan elhagyják...

– Kedves rabbi uram – válaszolta erre a Látnok –, én valóban nem vagyok se rebbe, se semmi, de hazug ember se vagyok. Hogyan mondhatnám hát a híveknek, hogy igazi cádik vagyok?

* * *

Reb Mendele, a kocki rebbe, szokta volt mondani: Kórách érvei, amiket ő és hívei Mózes ellen felhoztak, olyanok, mint a haszid rebbék ellenfeleié. Mindig olyan vádakkal illetik őket, amik nem állják meg helyüket, amint Mózeset, aki a legszerényebb volt az emberek között, azzal vádolták meg, hogy: „uralkodni akar felettünk”.

* * *

Ugyancsak a lublini Látnokot kora egyik nagy Talmud-tudósa azzal csipkedte, miért csüggenek rajta hívei, mit látnak benne egyáltalán?

– Csodálkozom – mondta a neves gáon –, miért mennek annyian önhöz és nem énhozzám, aki pedig nagyobb Talmud-tudós vagyok önnél?

– Én is csodálkozom rajta – felelte a Látnok –, hiszen tudom, mennyire nem vagyok erre érdemes. És valóban, miért is nem mennek önhöz, aki betéve tudja a Talmud minden traktátusát? De lehetséges, hogy az ok éppen ebben rejlik, tehát mert én csodálkozom azon, miért jönnek hozzám – ezért jönnek, és mivel ön azon csodálkozik, miért nem mennek önhöz – talán éppen ezért nem mennek el...

* * *

„És Mózes hallotta (Kórách vádjait) és arcraborult” (uo. 6,3).

Rási szerint az aranyborjú óta, ez már a negyedik vétkük volt és Mózes igen nagyon el volt keseredve, mert már nem talált szavakat mentségükre.

Ugyanis eddig mindig azzal érvelt – magyarázta Mózes elkeseredésének okát az aptai rebbe, Ábrahám Josua Hesi – hogy a Tíz Parancsolat minden intelme egyes számban hangzik el (Ne legyen más Istened; ne ölj; ne lopj; ne kívánd meg...; stb.) tehát mindezt neki, Mózesnek parancsolta meg, nem nekik. Kórách viszont most azzal érvelt, hogy „mindannyian szentek vagyunk, mindannyian hallottuk Isten szavát a Színáj hegyén” – így ez az érvelés érvényét veszítette.

Kórách most már maga vállalja a kollektív felelősséget, már nincs mit felhozni mentségükre...

* * *

Kóráchot és társait elnyelte a föld – a lázadás ezzel véget ért. Ezt követően Mózes – felső parancsra – végrehajtotta az ún. bot-próbát. Ez úgy történt, hogy a 12 törzsfőnököt a Gyülekezés Sátrához rendelte, felszólítva őket, hozzák magukkal a rangjukat jelképező botjukat. Hasonló utasítást kapott Áron, a főpap is mint a Lévi törzs képviselője.

Miután mindnyájan egybegyültek, Mózes tudomásukra hozta, hogy akit Isten kiválasztott arra, hogy kohanita legyen és vezesse a Szentély-szolgálatot, annak a botja kivirágzik. Ez a látványos csoda végképp meggyőzi őket arról, hogy Kórách teljesen alaptalanul szított lázadást és uszított Mózes ellen.

S Áron botja kivirágzott és mandulát érlelt...

Ezt a témát dolgozta fel az alábbi történet.

Élt Aptán egy neves cádik, ki nagy hatással volt az emberekre, sok zsidót visszatartott az asszimilációtól, vagy visszatértette azokat, akik eltávolodtak ősei hitétől.

Ugyanebben az időben szintén ott élt egy gazdag zsidó kereskedő is, zsidó dolgokban jártas (tálmid cháchám) okos, tanult ember. Ügyes kereskedő lévén a környékbeli földesurakkal is üzletelt, miáltal bejáratos volt hozzájuk.

Igy került kapcsolatba egy fiatal, hajadon földbirtokosnővel is, aki szemet vetett a jóképű zsidó kereskedőre, s megpróbálta elcsavarni a fejét. Ez olyannyira sikerrel is járt, hogy a kereskedő elhagyta ősei hitét, kitért és elvette feleségül az ifjú földbirtokos kisasszonyt.

A helybéli zsidóknak ez nagy fájdalmat okozott, de nem tehetek semmit. Később ugyan hallották, hogy a kereskedő megbánta tettét, szeretett volna visszatérni, de ezzel még csak tetézte azt a szégyent, amit zsidó testvérei fejére hozott. Az ország törvényei egyébként szigorúan tiltották hogy egy mesümed, kitért zsidónak segítségére legyenek abban, hogy visszatérjen, még kevésbé, hogy arra rá is beszéljék...

Egy éjszaka az aptai cádik ajtaját halkan megzörgette valaki. Kinyitotta és ott állt előtte a kitért kereskedő.

– Rabbi – mondta –, vissza akarok térni. Zsidó akarok lenni.

A rabbi, aki tudta mennyi bajt és szenvedést okozott zsidó testvéreinek, elkergette a kereskedőt. Ő azonban naponta megismételte látogatását és könyörgött, engedje visszatérni, legyen a segítségére.

Végül a rabbi már nagyon megharagudott rá, felemelte botját és azt mondta: Takarodj innen, mert megütlek! Ezután a botot földre dőfte, kijelentve, miként ebből fából (botból) nem fakad gyümölcs, úgy te sem vagy képes megtérni...

A kereskedő kétségbeesetten távozott, a rabbi pedig folytatta munkáját.

De mégis csak megtörtént a csoda, a bot kivirágzott s gyümölcs is termett rajta.

A rabbi megdöbbsent ezen a csodán, égi jelet látott benne. Úgy vélte, az égiek segíteni akarnak a kereskedőnek szándéka megvalósításában. Alig várta, hogy embere jelentkezze ismét, ami hamarosan meg is történt. Ekkor már a rabbi nem zavarta el, hanem útmutatást nyújtott neki, mit tegyen. A történet hőse végül kivándorolt egy másik országba, és báál-tsuvá lett.

* * *

Amikor a nischnizi cádik híveinek elmesélte ezt a történetet, ezzel fejezte be:

– Annak idején, nemzedékekkel ezelőtt, még történtek csodák. Elképzelhető, hogy manapság is megeshet ilyen?

Rövid gondolkodás után még hozzátette, ki tudja? Talán...

Másnap híre ment, hogy a környéken egy ismert mesümed hasonló körülmények között tért vissza a zsidósághoz...

AZ ELSŐ HÁBORÚ

„És Izrael követeket küldött Szichonhoz, az emoriták királyához...” (Numeri 21,21) és átvonulási engedélyt kért. Az emorita király ezt megtagadta, így Izrael kénytelen volt háborút viselni ellene. Ennek eredményeként foglalták el az emoriták földjét.

Ez volt az első háború, amit az új nemzedék vívott az Ígéret Földje elfoglalásának küszöbén.

Eltelt a kishitű kémjelentés miatti 40 éves bolyongás a sivatagban, kihalt az Egyiptomból szabadult szolgálalelkű generáció. Elérkezett a honfoglalás ideje.

Előzőleg azonban Izrael átvonulási engedélyt kér Edom királyságától, hogy lerövidítse az utat, de elutasításra talál. Edom ellen – az Ézsauval való rokonság miatt – nem volt szabad hadat viselni, ezért nagy ívben elkerülték az edomiták országát.

Miért nem engedte Edom királya átvonulni országa területén, Izrael népét? Hiszen még azt is megígérték neki, hogy megfizetik a felhasznált víz árát és az utakról sem térnek le. Vagyis nincs másról szó, mint átvonulásról. Másrészt miért mondta az edomita király, hogy „esetleg” (pen=talán) fegyverrel megy ki elibük? Mit jelent az, hogy „esetleg”? Nem volt biztos abban, hogy fegyveres ellenállást tanúsít, ha a zsidók mégis behatolnának?

A Chidusé Rim szerzője, a guri rebbe, ezt így magyarázza: Az edomita király nem a jelen, hanem a jövő miatt vonakodott átvonulási engedélyt adni. Ha egyszer, majd a jövőben, háború törne ki a két ország között – innen az „esetleg” – akkor az edomiták bajba kerülhetnének, hiszen ha most a zsidók átvonulnának az országon, megismernék az ország útjait, határait, kikémlelhetnék titkaikat...

És a zsidók mitől ijedtek meg annyira, hogy jó nagy kerülőt tettek, csakhogy meg se közelítsék Edomot? A rengeteg csoda után, ami velük történt – megmenekültek az üldöző egyiptomiaktól, lebírták Amalékot – most egyszerre megijedtek az edomitáktól?

– Igen – idézi Imré Chén Rásit – tudniillik az edomiták Izsák áldására hivatkoztak, mellyel nagyapjukat, Ézsaut áldotta meg: „**kardja jogán él**”, és „**a kezek Ézsau kezei**”. Amikor Edom királya ezen szavakra hivatkozott, a zsidók rájöttek arra, hogy jobb elkerülni őt...

* * *

„**Az országúton megyünk**” (uo. 20, 19). (Országút – héberül meszilá; országúton – bömeszilá.)

A szentéletű Eiziknek, Szepronból, öt fia volt, mindből híres cádik lett. (Zvi Hirs – a ziditsovi; reb Mose – a szambori; reb Szender – a komarnói; reb Beris – a ziditsovi és reb Lippe – a szambori).

Reb Eizik nem működött rabbiként, munkájából élt. Jómódú ember lévén sok jótéteményt gyakorolt, messze földön híres volt emberszeretetről. Egyik fia, reb Hirs szokta apjáról mondani (egy talmudi hasonlítva), hogy ő apjához képest olyan, mint „az ecet a borhoz hasonlítva”. Elmesélte róla azt is, hogy soha nem beszélt ki senkit, hogy háza alkalmazottai és cselédei is, megkülönböztetés nélkül, asztalánál étkeznek, ahol minden alkalommal, felváltva, fiai Tóra-magyarázatot tartottak.

Idős korában egy éjszaka felébredt és nagyot nyögött. Felesége, Hinda, kérdezte tőle, mi történt, miért nyög?

– Miért ne nyögnék – mondta –, mikor szomorú vagyok. Hiszen már öregek vagyunk, és hogy megyünk fel majd annak idején a mennyországba?

– Ne félj – válaszolt a felesége –, mi egyenes úton (bömeszilá) megyünk, hiszen öt fiunk nevének kezdőbetűje is ezt jelzi: B(eris), M(ose), Sz(ender), L(ippe), H(irs) (hangtalan „h” a szó végén).

* * *

„**És Izrael követeket küldött Szichonhoz...**” (uo. 21,21).

Az egyik neves briszki rabbi ezzel a verssel és a hozzá kapcsolódó midrási magyarázattal bizonyította, hogy a béke – mindenképp felett.

A Midrás elbeszéli, hogy Mózes valójában megszegte az isteni parancsot. Történt ugyanis, hogy Isten megparancsolta neki, kezdjen hadjáratot Szichon ellen még akkor is, ha az nem provokálná Izraelt. Mózes azonban előbb békeköveteket küldött.

„Mondá neki az Örökkévaló? Jól tetted, visszavonom, amit mondtam és parancsba adom, hogy mielőtt egy várost ostromolni kezdené-

nek, fel kell szólítani, hogy adja meg magát” (Midrás Rábbá, Chukát 19,33).

Ez volt az első igazi háború, melyben Izrael mint támadó lép fel.

Ezt megelőzően is voltak különféle csetepaték, mint pl. az amalekita támadás, nem sokkal az egyiptomi kivonulás után, ahol Josua védelmi harcot vívott és csupán meggyengítette, de nem győzte le Amalékot.

Szichon emorita királysága viszont abban az időben, igazi nagyhatalom volt. Ha Szichon engedi átvonulni a zsidókat, akkor nem támadták volna meg és nem foglalták volna el az országot – véli Abarbanel. Ebben az esetben az egész nép egységesen Kánaánban telepedik le és nem marad két és fél törzs – Reuvén, Gád és Menásse törzsének fele – a Jordán innenső oldalán.

Abarbanel ehhez még hozzáteszi, hogy Mózes – az emorita királlyal – egyszerre két legyet is akart ütni egy csapásra. Nevezetesen, ha Szichon átengedi a zsidókat, ezzel bebizonyítja gyengeségét. Ez példáulértékűvé vált volna, s a többi kánaáni városállam uralkodói beletörődtek volna, hogy ők sem tehetnek másként, ha már egy nagy hadsereggel rendelkező ország is behódol a zsidóknak. Így aztán sorban megadják magukat, s egy nyilvánvaló kilövése nélkül vették volna be az Igéret Földjét.

Ha viszont Szichon a háborút választja és legyőzik – miként az valójában történt –, akkor ez megfélemlítő hatást vált ki. Így is, úgy is eléri célját, hogy bebizonyítsa a zsidók katonai fölényét.

* * *

Szichon legyőzése után került sorra Óg, a básánita király, a mitológiai óriás. A Midrás szerint ő Szichon testvére volt és mindketten még azokból az ősidőkből maradtak itt, amikor bukott angyalok – Sámcházáj és társai – földi lényekkel, főleg nőekkel, voltak kapcsolatban. Ezekből születtek az egykori óriások (Niddá 61).

Ógnak Mózes nem küldött figyelmeztetést, s az Írás arra enged következtetni, hogy félt tőle. Ennek folytán Isten megnyugtatta Mózes, ne féljen, a Gondviselés a kezébe adja Ógot és országát.

Egy másik midrási forrás szerint Szichon és Óg rátarti, harcias királyok voltak. Nem volt nagyobb távolság országaik között, mint egy-napi járóföld, mégsem siettek egymás segítségére (Sir Hásirim Rábbá 4,3).

A Midrás szerint a két, egynek tűnő háború a pusztai bolyongás negyvenedik évében zajlott le. Elul havában volt a Szichon elleni

hadjárat. Ezt követően megünnepelték a Tisiré hónap ünnepeit – Ros Hásáná, Jom Kippur, Szukkot – majd következett az Óg elleni küzdelem (Jálkut Simoni, Hukát, 765).

* * *

A Szychon ellen viselt háború óriási pszihológiai hatást tett nemcsak a környező népekre, hanem magukra a zsidókra is.

Évszázadokkal később, a zsoltárköltő így éneкли meg a hadjárat szellemi hatását:

„...Nagy királyokat vert meg / mert örökké tart szeretete / dicső királyokat ölt meg / mert örökké tart a szeretete / Szychon emorita királyt... és Ógot, Básán királyát / mert örökké tart a szeretete / odaadtát országukat örökségül... / örökségül szolgájának Izraelnek / mert örökké tart a szeretete...(Zsoltárok 136, 17–22).

A KÁLLÓI CÁDIK CSODÁLATOS TAVA

„Ez a Tóra (a Tan), ha valaki meghal a sátorban...” (Numeri 19,14).

Bölcseink ezt a verset akként értelmezik, hogy a Tóra csak azok által marad fenn, akik meghalnak érte, illetve olyan odaadással művelik, hogy akár életüket is hajlandóak feláldozni érte (Bráchet, 63).

A szent életű komarnói rabbi, Jichák-Ájzik mesélte apjáról, Alexander Szenderről, hogy olyannyira rabjává vált a Tóra-tanulásnak, hogy néha 4-5 napig is elfelejtett enni, úgy belemélyedt könyveibe. A nélkülözést, mely a család állandó kísérője volt, észre sem vette.

– Egy alkalommal – mesélte reb Jichák-Ájzik – gyerek létemre már két napja egy falat kenyér sem volt a számban, amikor apám, hogy megvigasztaljon, Misnájeszt tanult velem Nedárim traktátusában, majd még ugyanezt kabbalisztikus értelmezésben is. Végre észrevette, mennyire legyengültem az éhezéstől és azt mondta, menjek át a szomszéd nénihez, aki majd ad nekem enni.

Csodálkoztam, hiszen tudtam, hogy ingyen ott bizony nekem nem adnak semmit, de mégis szót fogadtam apámnak. A szomszéd ajtajában egy idegen ült, aki megkérdezte tőlem, akarok-e kenyeret? Válaszra sem várva annyi kenyeret adott, amivel jól lakhattam. Csak később értettem meg, apám szavaiból, hogy az az idegen nem volt más, mint Élijáhu (Illés) próféta...

* * *

„És szóljatok a sziklához...” (uo. 20, 8).

A lublini rebbe, a szentéletű Leib Éiger mesélte, hogy fiatal korában nagyapjánál, Akiba Eigernél, a világhírű Gáonnál tanult.

Egy szombat alkalmával ott vendégeskedett reb Jákob, a liszai rebbe, a Netivot Hámispát című halachikus mű szerzője, és a pozsonyi Gáon, a Chátám Szófer (Scheiber), nagyapám egyik veje.

Akiba rabbi nagy vacsorát rendezett vendégei tiszteletére, melyen jesivájának egyik idősebb diákja (bócher) is segített felszolgálni.

A vendéglátó felkérte egyik vendégét, a liszai Gáont, tartson Tóra-magyarázatot. Az eleget is tett a felkérésnek és a Talmud egyik traktátusára alapozva fejtette ki gondolatait. Akiba rabbi ekkor a vejét kérte meg, mondjon véleményt a hallottakról. Az viszont homlokegyenest ellenkező véleményen volt, megítélése szerint reb Jákobnak az érvelése nem állta meg a helyét.

Ekkor a házigazda a jesiva-növendéket kérdezte meg, vajon szerinte kinek van igaza?

– Szerintem a liszai Gáonnak – mondta az ifjú ember –, nem értem, miért akarta romba dönteni a Chátám Szófer azt a briliáns véleményt. S a bócher hosszú eszmefuttatásban alátámasztotta az általa helyesnek vélt álláspontot.

Amikor befejezte, a Chátám Szófer sírva fakadt és felsóhajtott:

– Isten látja lelkemet, és Ő a tudója, hogy nekem van igazam. De ha az én zseniális apósom ráparancsol akár egy köre, hogy beszéljen, akkor az megszólal és azt mondja el, amit az apósom akar...

Amikor a lublini rebbe befejezte a történetet, még hozzátette:

– Nehogy azt higgyétek, hogy a Chátám Szófer ezt csak úgy mondta. Ő valóban hitt apósa nagyságában és abban, hogy a kőszikla is szóra fakad, ha reb Akiba parancsolja neki. És ez a diák, a bócher, aki oly zseniálisan védte meg a liszai rabbi állásfoglalását a Chátám Szóferével szemben – tényleg olyasvalami számba ment, mint egy kő, aki – ha ráparancsolnak – megszólal. Tulajdonképpen nem is hallhatta, mit beszélnek az asztalnál, mert el volt foglalva a felszolgálással, és másrészt – fiatal gyerek lévén – fel sem fogta ésszel, amiről az asztalnál szó esett. No de a nagyapám beszélt a torkából!

* * *

„És meghalt ott Mirjam...” (uo. 20, 2).

Miként kapcsolódik a Mirjám haláláról szóló híradás a Vörös tehén fejezetéhez? Olyképpen, hogy akárcsak az áldozatok, úgy a cádikok halála is bűnbocsánatot hoz... (Rási, a Midrás alapján).

Százötven évvel ezelőtt, Nadvorna térségében súlyos kolerajárvány tombolt, ami természetesen a zsidó lakosságot sem kímélte.

Ebben az időben reb Jiszáhár Dov volt Nadvorna rabbija, akit tömegesen kerestek fel a zsidók, tegyen valamit a járvány megfékezésére, vagyis imádkozzék, Isten könyörüljön meg rajtuk.

A cádik ekkor befogatott és kihajtatott a városszéli erdőbe. Ott az úton keresztbe állította a szekeret és meghagyta a kocsisnak, ha egy hófehér szakállú öregember keresztül akarna menni, még fenyegetés árán se engedjék továbbhaladni.

Alighogy elállták az utat, valóban jött egy hintó, benne a fehér szakállas öregember. Először kérlelte az embereket, majd a végén már karddal fenyegetőzött, de nem eresztették át. Ekkor kiszállt hintájából, odament a cádikhoz s a kezében lévő füzetben mutatott neki valamit. A cádik beletekintett, majd szó nélkül intett kísérőinek, hogy indulhatnak haza.

Otthon a cádik elmesélte, hogy látta azok neveit, akik életben maradtak és azokét, akiknek halál rendeltetett. Nagy fájdalomra az derült ki, hogy még sok ezer zsidóra vár a halál. Így nem maradt más választása, mint felajánlani saját életét, ezzel megmenteni 12 ezer ember életét. Az égiek elfogadták áldozatát. Miután végrendelkezett, rövidesen meg is halt és a kolerajárvány véget ért...

* * *

„Buzogj fel kút / zengjétek dalát...” (uo. 21,17).

A hagyomány úgy tudja, ez Mirjam kútjáról szól, mely eltűnt, mi után Mirjam meghalt.

Alábbi történetünk is ennek szellemében fogant, és hőse a nagykállói rebbe, a magyar haszidizmus megteremtője.

A szent életű kállói cádik, reb Jichák Eizik Taub, erev Jom Kippur délutánján, arra kérte reb Jáákov Fischt, fogasson be és menjenek ki egy kicsit kocsikázni.

Már elég későre járt, a zsidók egy része már a templomban tartózkodott, így érthetetlennek tűnt a rebbe kívánsága. Reb Jáákov – akit Báál-Sém-Tov megáldott, hogy hosszú életű legyen, és valóban 113 évet élt – szó nélkül teljesítette a cádik kérését.

Kiértek a városból és megálltak egy mezőn, ami reb Jáákov birtokához tartozott. Ott egy apró, kékesen csillogó tóban a rebbe néhányszor megmártózott, majd sietve felöltözött és egyenesen a templomba mentek, ahol mindjárt el is kezdték a Kol Nidré-t.

Reb Jáákov teljesen meg volt zavarodva. Egyrészt a hirtelen utazás okát sem értette, de még inkább attól, hogy fogalma sem volt arról, hogy az ő birtokán valaha is lett volna egy ilyen tó.

Az ünnep kimenetele után gyorsan evett valamit és ismét kisetett a birtokra, ahol hiába kereste a tavacskát.

Amikor hazaért, azonnal elsietett a rebbéhez és faggatni kezdte:

– Rebbe, én soha nem szoktam beleütni az orromat az olyan dolgokba, amik nem tartoznak rám. Most azonban szeretném megtudni, mi volt az a tó, amit erev Jom Kippurkor láttunk, és amibe megmártóztott?

– Miért nem volt magának is annyi esze, reb Jáákov – felelt neki a rebbe –, hogy maga is alámerüljön? Hiszen ez nem volt más, mint Mirjam kútja (ami ide-oda vándorol), ami éppen ekkor erre járt. Én gyorsan kihasználtam az alkalmat és megmártóztam benne...

EGY POTENCIÁLIS SZAMÁR

„És az Örökkévaló megnyitotta a szamár száját és ő mondja Bileámnak: mit tettem neked, hogy megütöttél engem immáron háromszor? Mondá Bileám a szamárnak: mert csúfot üztél belőlem. Lenne csak kard a kezemben, meg is ölnék. A szamár meg azt mondta Bileámnak: A te szamarad vagyok, rajtam jársz régtől fogva, mindmáig. Szoktam-e ilyet tenni teveled? Bileám felelte: nem” (Numeri 22, 28–30).

Bileám, az egyszerű kuruzsló, egyszerre csak prófétává lép elő, hogy a világ népei ne mondhassák: ha nekünk is megadatott volna, hogy olyan prófétánk legyen, mint Mózes! S ekkor jön a mezopotámiai kuruzsló, szamárháton, hogy a moabita király parancsára, nagy jutalomért, kiátkozza a határhoz közeledő izraelitákat.

Útközben esik meg vele az az érdekes eset, hogy nőstény szamara száját nyit és vitába száll gazdájával.

A továbbiakban a beszélő szamárról lesz szó.

Küldetése helyére menvén, az úton, Bileám szamara Isten angyalát pillantja meg, aki kivont karddal állt meg előtte. Az oktalan állat látja az angyalt, míg Bileám, a „próféta” nem lát semmit. A szamár megpróbál kitérni az angyal elől, majd amikor ez nem megy, mivel szűk ösvényen halad, odaszorítja Bileám lábát egy kerítéshez. Miután ily módon sem képes kitérni, lefekszik Bileám alatt. Az meg dühében ütlegelni kezdi a szamarat, s akkor zajlik le a fenti „párbeszéd”.

* * *

Bileám szamara nem az első és nem is az egyetlen állat a Bibliában, mely ember módon megszólal. Megelőzte őt a kígyó az Édenkertben, mely Évát csábította a bűnre. Erre az esetre egyébként olyan magyarázat született, miszerint a kígyó volt az állatok között a legokosabb

(legfurfangosabb), s eredetileg tudott is beszélni, csak vétke folytán veszítette el ezt a képességét.

A beszélő számár egyedülálló jelenség. Bölcsseink csodát láttak benne, de különféleképpen magyarázták meg az esetet. A Talmudban gúnyosan említik Bileámot, aki azzal kérkedik, hogy ő „ismeri a Fentiek akaratát”, de közben az derül ki, hogy számarának gyakorlati megfontolásai is ismeretlenek előtte.

Náchmánides szerint a beszélő számár csodája Bileám számára jelentett figyelmeztetést, hogy ne próbálkozzék az ő megszokott varázslásaival és ne akarja elátkozni Izrael népét, mert az, aki megszólaltatja a szamarat, az arra is képes, hogy elnémítsa a helytelenül beszélőket...

A Midrás behatóan taglalja a témát és messzemenő következtetéseket is levon. E szerint Bileám, aki az ókori Kelet „szellemóriásának” tartotta magát, kénytelen volt saját számarának igazat adni. Maga az angyal is megerősítette ezt, mondván, a számár mentette meg Bileám életét. Ha nem tért volna ki előle, **„téged megöltek volna és őt életben hagyom”** (uo. 22, 33). S Bileám is belátja, hogy **„vétkeztem, mert nem tudtam, hogy te állsz előttem”** (uo. 34).

A Midrás még hozzáteszi, hogy a legoktalanabb állat (a számár) legyőzte a legokosabb(nak hitt) embert (Midrás Rábbá).

* * *

A racionális Tóra-magyarázók elfogadható, ésszerű magyarázatot igyekeznek adni a beszélő számár „esetének” – ami nem könnyű feladat.

Maimonides, a Tévelygők Útmutatójában, próféciai vízióról beszél, mely szerint Bileámnak feltehetően csak úgy tűnt, hogy hallja.

Száádjá, a Gáon azt tartja, hogy Bileám csak álmodta az egészet.

Ezek a magyarázatok, melyek alapjában véve egybecsengenek, érthetővé tesznek egyébként nehezen megmagyarázható dolgokat is. Például azt, hogy Bileám miért nem csodálkozik, hogy a számára beszél hozzá? Vagy hol volt a két kísézője, akik nem tágitottak mellőle?

Amennyiben álmodta Bileám, akkor minden egyéb kérdés felesleges.

Luzatto más irányból közelíti meg a problémát. Azt állítja, hogy az Írás – a számmal kapcsolatban – nem használja a beszél (dábér) igét, ami jelentheti azt is, hogy a számár ugyan kinyitotta száját, de csak a szokásos állati hangokat hallatta, iázott, amiből Bileám csak a saját fantáziájában keletkező szavakat értette ki. Viszont az sem tagad-

ható, hogy – kettejük közül – a számár az, amelyik logikusan „beszél”, míg Bileám meghajol érvei előtt...

* * *

Bölcseink az Ávot traktátusban (Atyák 5,6) azt fejtegetik, hogy – hasonlóan a mannához, Mózes csodatevő botjához, a szivárványhoz és egyebekhez – a számár száját Isten a teremtés hatodik napján, estefelé teremtette.

A Misna magyarázói, köztük Tiferet Jisráél, a danzigi rabbi, arra a következtetésre jutottak, hogy bizonyos dolgok, amik a teremtésben létrejöttek, csak a későbbi korokban kerültek felszínre, azaz kaptak szerepet. Így volt ez Bileám számarával is – hiszen az eset és a teremtés között 2489 év telt el. A Teremtő úgy látta jónak, hogy bizonyos csodák, furcsa, természetellenes jelenségek akkor essenek meg, amikor ő ennek idejét látja. „A Misna szerzői – mondja Zangwill – ...az egyetemes törvény uralmát vélik felfedezni a kivételekben is. A csodákat külön kellett teremteni, de azok mégis a világrend szerves részei, amelyeknek meg kell jelenniök a kijelölt időben, mint a látszólag szabálytalanul száguldó üstökösöknek.” (Idézet Dr. J. H. Hertz rabbi Biblia-kommentárjából.) Bileám számára tehát egy „potenciális” számár volt, s közel 2500 évet várt arra, hogy a történelem színpadára lépjen és eljátsza a teremtéskor rá kirótt szerepet.

* * *

A Midrás-bölcsek szerint a számár, miután elmondta mondókáját, azon nyomban kimúlt, hogy ne maradjon tanúja Bileám megszégyenülésének.

A hagyományos kommentátorok a számár szavaiból „**rajtam jársz régtől fogva mindmáig**” azt is kihallani vélték, hogy Bileám fiatal ember volt, amikor Izrael kiátkozását elkövette. Ugyanis egy számár igen rövid életű. A Talmud-bölcsek feljegyezték, hogy Bileám 33 éves volt, mikor meghalt.

A Midrás (Tanchumá) nevetségesnek tartja Bileám fenyegetőzését, amikor azt mondja a számárnak : „**lenne csak kard a kezemben, meg is ölnélek**”.

Aki szavaival egy egész népet akar elpusztítani, annak egy számár megöléséhez kardra volna szüksége? – jegyzi meg gúnyosan a Midrás.

* * *

Bileám (Bálám), szamara és az angyal

Az egyik újkori Tóra-kommentátor a beszélő szamarat csodának tartja, de ezt logikailag magyarázza meg.

Miért bocsátkozott az Örökkévaló egyáltalán alkuba Bileámmal? Miért engedte, hogy megáldja Izraelt és egyáltalán kinek kellettek az ő áldásai? Az Örökkévaló miért engedte megtörténni azt, ami Bileámmal és a számmal megesett?

Az Örökkévaló akarata szerint történt minden, hogy a népek saját profétájuk szájából hallják Izrael nagyságát hirdetni, minek következtében nem merik majd megtámadni Izraelt. A népek – amelyek ismerték Bileám kapzsiságát – azt is hihették volna, hogy a zsidók megfizették Bileám szolgálatait. A beszélő samár mint természetfeletti jelenség, elhitette a kétkedőkkel, hogy Bileám áldása is ugyanabból az isteni sugallatból fakad, mint a samár csodája... (Mesech Hochmá).

NYOMORÉK ANGYALOK

„Nem szemlélt hamisságot Jákovban és nem látott bajt Izraelben...” (Numeri, 23, 21). A „hamisság” (áven) szót igazságtalanságnak is fel lehet fogni, a „bajt” (ámál) pedig romlottságnak. A haszidok ezt akként értelmezik, hogy minden zsidót jóhiszeműen kell megítélni.

A fenti Írásvers Bileám áldásának szövegéből származik, és a haszid felfogás ennek is sajátos értelmezést ad. Az alábbi történetek is a zsidók iránti elfogult szeretetről szólnak.

Reb Urit, a sztraliszkait, kit hívei „arkangyalnak” becéztek, Mestere, reb Slómó, elküldte a nisचितi cádikhoz, reb Mordechájhoz, azzal a céllal, hogy lesse el az Isten-szolgálat gyakorlati fortélyait.

Az ifjú ember, amint megérkezett, egyenest a cádik szobájába ment. A cádik épp egy gazdag zsidóval tárgyalt, aki üzleti ügyeihez kért tanácsot, és hozzá a rebbe áldását.

Uri, amint a kereskedő szemébe nézett, lelki szemeivel meglátta, hogy az nemrég valami nagyobb vétket követett el. De igencsak elcsodálkozott azon, hogy a cádik ezt nem vette észre. Viszont olvasott Uri gondolataiban, ezért azt mondta neki:

– Eridj innen, egyáltalán mit keresel a szobámban?

Az „arkangyal” nem tudta mire vélni ezt a magatartást. Bement a Tanházba, hogy egy kis Tóra-tanulással oldja fel bosszúságát.

Amint a kereskedő eltávozott, a rebbe megkereste Urit.

– Ne gondold, testvérem – szólott hozzá a rebbe –, hogy én nem ugyanazt láttam, mint te. De téged azért küldött ide Mestered, hogy

megtanul a zsidóság szeretét (áhává Jiszráél) ami a világon a legfontosabb. Ebben pedig az is bennfoglaltatik, hogy azt is szeretni kell, aki nagy vétket követett el. Aki ezt nem érzi át, az még az igazi Isten-szolgálat alapfogalmaihoz sem jutott el. Ugyanis ha egy ilyen embert szeretettel veszel körül, magadhoz édesgeted, akkor biztosan megbánja vétkeit és megtér.

Uri csendben hallgatta végig az okítást. Ekkor értette meg a Mester emberi nagyságát. Hosszú ideig maradt még nála, mígnem elsajátította a haszid gondolkodás mikéntjét.

* * *

Kiből válhat szellemi vezető, igazi rebbe? – tette fel a szónoki kérdést reb Chájjim, a cánzi cádik.

– Csakis abból – adta meg a választ – aki „**nem szemlél hamisságot**”, aki nem látja Izrael vétkét, ezáltal mindenben és mindenkiben csak a jót keresi és találja meg. Az ilyen cádikra illik az Írásvers folytatása „...**az Örökkévaló vele van...**” (uo.).

Ugyanerre a versre hivatkozva mondta a berdicsevi cádik: van úgy, hogy maga az Örökkévaló nem akarja észrevenni, hogy egy zsidó vétkezett. És ha a Teremtő, aki mindent tud és lát, tekint el a vétektől, akkor egy halandó ember, aki maga sem ment tévedésektől, ne ítélje el embertársát, „ne lásson hamisságot (rosszat, vétket) Jákovnál”, vagyis zsidó testvéreinél.

Reb Jichák, a vurkai cádik, a Zóhárt idézve jutott ugyanerre a következtetésre.

– A Zóhár azt tartja – idézi –, hogy „Az Örökkévaló, a Tóra és a zsidók egységet alkotnak” (Emor, 73). Mint ahogy a Teremtőt, vagy a Tórárt sem bírálja senki, nem részletezik, hogy mi nem tetszik bennök, így a szövetség harmadik tagjánál is el kell ez kerülni...

Azért „nem szemlél hamisságot Jákovnál”, mondja reb Jiszráél, a ruzsini cádik, mert „az Örökkévaló Istene vele van”. Ez úgy értendő, hogy amikor az ember vétkezik, ezt akkor is „istenesen” teszi, hiszen az Isten az ő lelkében lakozik.

Ezt a gondolatmenetet folytatta reb Zuse, a hanipolai cádik.

– Mint ismeretes, a Bölcsek szerint minden jótéteményből (micve), amit egy zsidó tesz, születik egy jó angyal. Ennek az ellenkezője is létezik, rossz cselekedetből, vétekből rossz angyal válik.

– Egyszer szemügyre vehettem a vétekből származott angyalokat – mesélte –, és azok egytől-egyig nyomorékok voltak, vakok és sánták, se kezük, se lábuk.

– Ez attól volt – magyarázta –, hogy amikor egy zsidó vétkezik, azt mindig lelkiismeret-furdalástól gyötörve követi el, s nyomban meg is bánja tettét. Ennélfogva a vétke tulajdonképpen nem is igazi véték, hiszen nem szívvel-lélekkel követte el. Így aztán nem csoda, hogy az ilyen, azonnal megbánt bűnből torzszülött angyalok lesznek...

* * *

„Mert nem fog a varázslat Jákovon, sem a bűvölés Izraelen” (uo. 23).

Bileám megállapítása, amit áldásnak is fel lehet fogni, azt sugallja, hogy a zsidókon nem fog semmiféle kuruzslás, ráolvasás, szemmel verés, a pogány kultúrák akármely praktikája

Egy Laddi melletti kisvárosban egy fiatal zsidó a feleségével együtt, apósa házában élt, minden idejét a Tóra tanulásának szentelve. Apósa azonban elszegényedett, így kénytelen volt megélhetés után nézni. Nem lévén más választása, kereskedésre adta a fejét. Járt a vásárokat, ahol olcsón megvette az árut, amit aztán eladott a környék szatócsainak.

Egy alkalommal, vásárról visszajövet, eszébe jutott, hogy ilyenkor – Sávuoat ünnepe közeledett – mindig a laddi rebbénél szokott lenni. Olyan vágyakozás fogta el mestere iránt, hogy az áruval telt szekeret az erdőben hagyva, gyalog elment Laddiba. Erev Sávuoatkor, a Mincha ima idején érkezett meg.

A rebbe, amikor észrevette őt, odafordult a fiához és azt mondta, ez az ember egy önfeláldozó, igazi haszid.

A fiú nem értette, hiszen a rebbe egy szót sem váltott a jövevényvel. Ezért szóba elegyedett a vendéggel, mindenről kikérdezte és faggatta, megértendő, milyen önfeláldozást látott meg benne apja.

Amikor az ünnepek után a haszid és a rebbe találkoztak, a rebbe nyugtató szavakkal szólt hozzá:

– Ne félj, a szekér és áruk megvannak.

A haszid viszont tanácsot kért, mit tegyen, mivel a munka, az utazások akadályozzák őt a tanulásban, de még abban is, hogy Istennek tetsző vallásos életet éljen.

A rebbe azt tanácsolta, próbálja megszerezni magának egy kocsmát, vagy fogadó bérletét a faluban. Az nem jelent túl nagy elfoglaltságot és még a felesége is segíthet benne, így több ideje maradhat a Tóra-tanulásra.

A haszid búcsút vett mesterétől, s indult vissza a szekéréhez. Azt ugyanúgy találta, amint otthagya. Ezen nem is lepődött meg, hiszen a rebbe megmondta...

Egy környékbeli földesúr, aki messziről látta az elhagyatott szekeret majd a visszatérő haszidot, odament hozzá. Arról kérdezgette, hogyan hagyhatta magára a szekeret, hiszen azt el is lophatták volna. Akkor a haszid nevetve elmesélte, miért volt távol napokig, és miket mondott neki a rebbe.

Erre a földesúr felajánlotta, hogy az egyik falujában lévő vendégfogadót bérbbe adja neki, hiszen felettébb becsületes embernek látszik.

A haszid köszönettel vette az ajánlatot, de kijelentette, hogy nem fogadhatja azt el, mivel nincsen annyi pénze, amennyit be kellene oda fektetni. A földesúr azonban felajánlott azt is, hogy hajlandó a szükség-
ges összeget kölcsönözni, majd a jövedelméből törleszti.

A haszid elfogadta az ajánlatot. Miután a szekéryi árun túladott, családostól átköltözött a földesúr ajánlotta faluba és bérbbe vette a fogadót.

Még mielőtt az egész ügylet lezajlott volna, a falubeli zsidók figyelmeztették a haszidot, vigyázzon, ne bérelje ki a fogadót, mert a szomszédságában él egy házaspár, akik varázslók hírében állnak, és aki csak kibérli a fogadót, az nem éri meg az év végét.

A haszid csak nevetett ezen, mondván, ő nem fél a varázslóktól, hiszen a rebbe ajánlotta, hogy fogadósként keresse meg kenyerét és ő nem ajánl olyan párnószét, amibe belehalna.

A bérlet tehát létrejött, és olyannyira jól ment, hogy néhány hónap múlva az adósságot is vissza tudta fizetni.

Fél évvel később azonban rosszul kezdte magát érezni, egészsége napról napra rosszabbodott. Állapotát a falubeli varázslókkal hozta összefüggésbe. Bár alig állt a lábán, elhatározta, ismét elmegy a laddi rebbéhez. Éppen Bálák szombatjára érkezett meg, de péntek este még a templomba sem bírt elmenni. Másnap aztán valahogy mégis elvándorogott, bár jártányi ereje is alig volt már.

Aznap a rebbe maga olvasta fel a Tórát és amikor az ötödik fejezet-
hez ért (Chámisi) – szokásától eltérően –, a rebbe azt kérte, hogy a haszidot hívják fel a Tórához. Ezen mindenki csodálkozott, mert a hívek el sem tudták képzelni, honnan tudta a rebbe, hogy egyáltalán itt van, hiszen nem láthatta, mikor ima közben bejött.

Mikor a haszid a Tóra elé járult, a rebbe azt a verset olvasta fel, hogy: „**Nem fog a varázslat Jákovon**” többször megismételve a szöveget, miközben arca földöntúli fényben ragyogott...

A szombat kimenetele után a haszid már érezte, hogy jobban van. Bement a rebbéhez és elmesélte, mi minden történt vele legutóbbi látogatása óta, megemlítve a varázslókat is.

– Ne félj semmit – nyugtatta meg őt a rebbe –, Isten segítségével teljesen egészséges leszel, hiszen „nem fog a varázslat Jákovon...”, s még többször is elismételte a verset.

A haszid hazafelé menet már érezte, hogy egyre jobban van. Megérkezvén, szomszédai azzal fogadták, hogy a varázslók, szombat reggel, váratlanul meghaltak. Történt ez abban az órában, amikor a haszid a Tóra elé járult...

FANATIZMUS A ZSIDÓSÁGBAN

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Pinchász, Áron pap fiának, Eleázárnak fia, elfordította haragomat Izrael fiairól, amikor felindulásomnak megfelelően viselkedett. Ezért nem semmisítem meg Izrael fiait felindulásomban. Mondd meg tehát: íme, én békességem szövetségével ajándékozom meg. Övé és utódaié lesz a papság szövetsége örökre, mert féltékenykedett Istenért és engesztelést szerzett Izrael fiainak” (Numeri 23, 10–14).

A pusztai vándorlás 40. évében Izrael népe a moabiták földjén lévő Sittimben ütötte fel utolsó táborhelyét, mielőtt átlépték volna a Jordán folyót, hogy bejussanak az Ígéret Földjére.

A nép élvezte az akkori civilizáció itt talált áldásait, vásárolhattak maguknak ruhaneműt, gyümölcsöt és zöldséget, amiket oly sokáig nélkülöztek.

S ekkor ismét színre lép Bileám. Ami nem sikerült neki átokkal – hiszen az áldássá változott –, hogy elveszejtse Izraelt, azt most más módszerrel igyekezett elérni. Rávette a moabitákat és midjanitákat, hívják meg a zsidókat pogány szertartásaikra. Azok közül sokan lépre is mentek, részt vettek a peori bálványkultusz ünnepségén, pogány orgiákban megszegették a szigorú mózesi törvényeket. A dolog odáig fajult, hogy a simeoni törzs főnöke, Zimri, karján Kozbival, a midjanita királylánnyal, azzal a kérdéssel provokálta Mózeszt, hogy szabad-e idegen nő társaságát élvezni, majd a döbbsent Mózes szeme láttára, válaszát sem várva, sátrába vitte a királylányt.

Egyedül Pinchász, a fiatal zelóta nem vesztette el lélekjelenlétét. Habozás nélkül dárdát ragadott, és a Törvénynek egyéni értelmezést adván, utánuk ment a sátorba és mindkettőjüket leszúrta. Ezzel a tettével megmentette a helyzetet, és elhárította a zsidók feje fölül a végzetes csapást, melynek így is 24 ezer áldozata volt, legfőképp a simeoni törzsből.

Az Írás, Pinchász jellemzésére, a „kánó” igét használja. A szónak több értelme van, attól függően, milyen kontextusban jelenik meg.

Jelent féltékenységet, fanatizmust, de egyszerű irigységet is. (A féltékeny férj héberül „kánáj”, a politikai vagy vallási fanatikus „kánáut”). Ilyen fanatikus volt ez a fiatal zelóta is, aki e tette által nyerte el a papi kinevezést, s lett alapítója egy évszázadokon át fennálló papi dinasztíának.

Pinchász ezt a szellemet törzsétől, a levitáktól örökölte. Lévi volt az, aki Simeon bátyjával együtt megtorolta Schemben a Dina lánytestvérükön esett szégyent, s az ő törzse volt az is, amely – Mózes parancsára – kemény kézzel elbánt az aranyborjú imádóival. Maga Pinchász is már betöltött egyfajta tábori papi szerepet, amikor a Midján elleni bosszúhadjáratot vezette. A Midrás tudni véli azt is, hogy ő ölte meg Bileámot is, aki éppen Midjánban tartózkodott.

* * *

A békeszövetség, melyet Isten adott Pinchász tettének elismeréseként, jutalmat és egyben védelmet jelentett számára. De felvetődik a kérdés, miért jár jutalom annak, aki önbíráskodik, s ennek folyományaként embert öl?

A talmudisták arra a következtetésre jutnak, miszerint egy fanatikusnak akkor áll jogában önbíráskodni, ha azt tapasztalja, hogy az általa látott törvénytelen cselekedetet elkövetőt a törvény, a szokásos perrendtartás szerint, nem képes megbüntetni.

Ha ezen tettere előre engedélyt kérne egy bírótól, természetesen elutasításra találna, viszont ha jogos felháborodásában, felindultságában cselekszik – a bíróság védelmét is élvezzi az esetleges bosszúval szemben.

A fenti értelmezés alapján, Zimri is megölhette volna Pinchászt – önvédelemből. Ennek tükrében a fanatikus zelóta önfeláldozó tette még inkább hősiecsnek bizonyul, hiszen nemcsak életét, hanem papi hivatását is kockára tette. (Ti. egy kohanita, aki embert öl, elveszti a jogát arra, hogy megáldja a népet.) Ezért számít jutalomnak az isteni ígéret, mert felmentette őt a következmények alól.

* * *

Más jellegű, inkább pszichológiai, magyarázatot ad az eseménynek Náftáli Zvi Berlin (Nöciv), a neves wolozsini jesivavezető Háámék Dávár című művében. Az isteni békeszövetséget, melyet Pinchász kapott, akként értelmezi, hogy a kettős gyilkosság – bár azokat jogosan

Pinchász, a zelóta és a megölt törzsfőnök

követte el – nem hagy majd nyomot a lelkében, s a vérontás nem válik természetévé.

Egy másik kommentárban szó van arról, hogy az emberek egy része, Zimri hívei, szájára vette Pinchászt, azt terjesztve róla, hogy anyai nagyapja pogány volt, ereiben nem zsidó vér is csörgedez, innen ered gyilkos hajlama. Az Írás maga cáfolja meg ezeket az igaztalan vádakát azzal, hogy közli, Pinchász Áron leszármazottja – aki könyörületes, békeszerető ember volt – s maga Pinchász is ilyen volt...

Jonathán Eibschütz szerint az isteni békejobb igencsak kijárt Pinchásznak. Ugyanis az ilyenfajta, a köz javára munkálkodó embereknek rendszerint üldöztetésben, bántásokban van részük. Pinchász pedig valami jobbat érdemelt...

* * *

A kocki rebbe szerint Pinchász volt az, aki tettevel elültette a zsidók lelkében a bűnnel szembeni fanatizmust, azt, hogy nem bírják elviselni, ha közöttük vétkesek vannak.

Felvetődik a kérdés, miért nem Mózes cselekedett?

Az egyik lehetséges válasz az, hogy a szituáció a lázadás jegyeit viselte magán és a simeonita törzsfőnök szemtelensége szinte sokkolta a 120 esztendő, sokat látott és tapasztalt vezetőt.

Egy középkori kommentátor szerint Mózes azért volt tehetetlen az ügyben, mert Zimri személyi síkra terelte a dolgot, amikor – írja a Midrás – úgy tette fel a kérdést: ha nekem tilos barátkozni a midjanita nővel, neked ki engedte meg Jitró lányát, Cippórát, aki szintén midjanita, feleségül venni? Mivel ily módon személyesen érdekelt lett az ügyben, Mózes nem tehetett semmit, mivel kezei meg voltak kötve. Nem engedhette meg, hogy azt állítsák róla, ebben a személyes ügyben a fanatikus szerepét játssza. (Valójában Mózes Jitró lányát még a Tóra-adás előtt vette el, amikor a vegyes házasság még nem volt megtiltva.)

* * *

Nehéz éles különbséget tenni a között, mikor igazolható, avagy ítélendő el a fanatizmusból elkövetett cselekedet. Ez esetben a fanatikus Pinchász, aki – formálisan talán jogtalanul – megölt két embert, mégis dicséretben részesült, hiszen tettevel olyan indulatokat fékeztet meg, melyek akár polgárháborúhoz, tömegek halálához is vezethettek volna.

Ezzel szemben Élijáhu (Illés) próféta megbűnhődött fanatizmusa miatt – pedig a hagyomány azt tartja, hogy ő volt Pinchász reinkarnációja és szellemi utóda. Élijáhu bűne az volt, hogy szüntelenül ostromozta a zsidókat vétkeik miatt, ahelyett hogy védelmébe vette volna őket, ezért aztán elvesztette próféciai képességét. A Midrás szerint a helyére lépő Elisa próféta, bár tanítványa és segítőtársa volt Élijáhunak, sokkal kevésbé volt fanatikus. Napjainkban egy kis fanatizmus elősegítheti a zsidó identitástudatot, védőpajzsot nyújthat az elkallódás veszélye ellen. De nagyobb adag már kétségtelenül ártalmas...

A ZSIDÓGYŰLŐLET OKA

Egy haszid bölcse, elemezve Pinchász megjutalmazását, arra a következtetésre jutott, hogy az tulajdonképpen egy bizonyos vétekért járó büntetést volt hivatva kivédeni. Ugyanis Pinchász – amikor saját kezdeményezésére kivégezte a parázna törzsfőnököt – elkövette azt a bűnt, hogy feljebbvalója – Mózes – előtt és helyett döntött, vagyis pászkenolt. Erre a vétekre a Talmud három büntetést helyez kilátásba:

1. Eltávolítják tisztségéből;
2. Gyermektelenül távozik el a világból;
3. Megérdemli, hogy mérgecsígyó csípje meg (Éruvin 63).

Mind a három büntetés „ellenszere” benne foglaltatik az alábbi Írásversben, mely a Pinchász által kapott isteni ígéretet foglalja magában: „...**ezért mondd meg neki: íme adom én neki békeszövetséget. Legyen számára és ivadékai számára örökös papágnak szövetsége...**” (Numeri 25, 12).

* * *

A Pinchász–Zimri ügy záradékként Izrael fiai parancsot kaptak, hogy álljanak bosszút a midjanitákon, akik fondorlatos módon törbe csalták őket. A családok Kozbi, Midján egyik fejedelmének lánya volt. Ő csábította el Zimrit, a simeonita törzsfőnököt. Ennek következményeként halt meg 24 ezer ember járványban.

Azt az Írásverset „...mert a midjaniták ellenetek támadtak, amikor cselet szóttek ellenetek, Peor révén, Kozbi révén, aki midjanita fejedelem lánya, az ő húguk...” (uo. 18) az egyik haszid rebbe így magyarázta:

„Ez az egyik oka annak, hogy a világ népei gyűlölnék benneteket, zsidókat, Kozbi miatt, a húguk miatt, mert nem vagyunk hajlandók

velük összeházasodni, mert ellenezzük a vegyes házasságokat. Ez a gyűlölet látszólagos oka – tette hozzá –, mert ha ne adj Isten nem így viselkednék, a gyűlölet akkor sem hagyna alább...”

* * *

A lizenszki Elimelech a cselszövést hangsúlyozta, vagyis azt, hogy a midjanita cselszövők a zsidók gondolkodásmódját ferítették meg azzal, hogy erkölcstelen gondolatokat ültettek a fejükbe. Ez rosszabb, mint maga a véték, hiszen Bölcsseink szerint a vétkes gondolatok súlyosabban esnek a latba, mint a bűnös cselekedetek (Joma, 29).

* * *

Clofchád lányainak örökségi pere – a szakasz egyik fő témája.

Az öt lánynak nem volt fiútestvére és apai örökségüket azzal az indokkal követelték maguknak, hogy apjuk – Clofchád, Hefer fia – nem tartozott a Mózes ellen fellázadt pártütők közé, hanem „saját vétkében halt meg”. Mózes nem akart maga dönteni, nehogy úgy tűnjön, előnyben részesíti a Clofchád lányokat, mivel apjuk nem lázadt fel ellene. Mózes tehát felterjesztette az ügyet, s az isteni döntés a lányok kérésének eleget tett: ha a családban nincs fiúgyerek, akkor a lányok az örökösök.

A haszid felfogás kiterjeszti ezt az elgondolást:

A szochotsovi rebbet egyszer felkereste egy özvegyasszony, aki a Din Tóránál akarta igazát bizonyítani. Miközben előadta mondanóját, keserves sírásban tört ki. Ekkor a rebbe felállt s közölte, nem képes az ügyben pártatlanul dönteni, mert az özvegy könnyei befolyásolhatják őt józan ítélőképességében.

* * *

„És Mózes így szólt az Örökkévalóhoz: Rendeljen az Örökkévaló, a minden embernek lelket adó Isten, egy férfiút, a közösség élére...hogy ne legyen az Örökkévaló közössége, mint a pásztor nélküli nyáj” (Numeri 27, 15–17).

A vezetés folyamatossága tulajdonképpen már biztosítva volt, hiszen Josua már megkapta feladatát, csak be kellett iktatni.

A haszidok életében a vezetés öröklése sarkalatos probléma. Sok történet szól erről. Íme néhány:

Amikor Báál-Sém-Tov elköltözött az árnyékvilágból, fia, reb Zvi lett az utóda. Mindenki elfogadta őt, s a haszid közösséggel nagy egyetértésben folytatta Báál-Sém-Tov munkáját.

Egy év múlva, Sávuoet ünnepén, amikor az egész Szent Társulat együtt volt, reb Zvi felállt és reb Beerhez (aki Báál-Sém-Tov legközelebbi tanítványa volt, később ő lett a mezritsi Mággid) fordult:

– Apám megjelent álmomban és azt mondta, hogy az Isteni Dicsfény és a teljes Égi Udvartartás (pámáljá sel máálá) a tiéd. – Ezzel levetette magáról – a vezetőnek járó – fehér ruhát, ráadta reb Beerre, aki nem tiltakozott ellene.

A későbbi nemzedékek egyik neves alakja, rabbi Salom Beer, a lubavitsi dinasztia ötödik leszármazottja így méltatta reb Zvi cselekedetét:

– Reb Zvi közismert volt szerénységéről, s arról, hogy önmagát semmibe vette. Mégis, mekkora lelkiemelő volt szüksége, hogy önként lemondjon a vezetésről...

* * *

Mózes, fent említett kérésében, a vezetőt pásztorhoz, a népet pedig nyájhoz hasonlította.

A guri rebbe, a Szfát Emet c. mű szerzője, ezt így értelmezte:

– A zsidó nép igazi őrzője, pásztorja maga az Örökkévaló, miként a zsoltáros Dávid király is mondja: „**Az Örökkévaló az én pásztorom, semmiben nem szenvedek hiányt...**” (Zsolt. 23,1). A mindennapok valósága, a bajok azonban elfeledtetik ezt az emberekkel, miként a felhők takarják el a napot. Így aztán a cádikokra, a szellemi vezetőkre hárul a feladat, megmutatni a világnak, hogy a Pásztor él és őrzi a nyáját, a zsidóságot. Ha nincs megfelelő vezető, aki képes ezt láttatni, úgy tűnhet, Isten őrizz, hogy a Pásztor elhagyta őket.

Ezért kérte Mózes Istent, jelölje ki a szellemi vezetőt, hogy ne legyenek abban a (tév)hitben, hogy nincs pásztorja a nyájnak...

AZ ELSŐ HALUCOK

„És igen sok jószága volt Reuvén és Gád fiainak, rengeteg... és mondták (Mózesnek) ...adassék ez az ország szolgálóidnak birtokul; ne vezess át bennünket a Jordánon!” (Numeri 32, 1–5).

A két törzs nem akar átkelni a Jordánon. Első benyomásra úgy tűnik, nem akar eljutni az Ígért Földjére, ők egyszerűen ott akarnak maradni a már elfoglalt Jáázér és Gileád földjén. Ez már egy új nemzedék, ők már szabad embereknek születtek, nem szenvedtek már az egyiptomi elnyomatástól, tehát számukra a dús legelő, ahol számos állatot legeltethetik, fontosabb a honfoglalásnál.

Mózes, aki a 40 évi vándorlás alatt már sok mindent megélt és tapasztalt, most kijött a sodrából. Első gondolata az volt, hogy a két törzs tart a honfoglaló háború viszontagságaitól, s így akarja kivonni magát alóla. Szemükre is hányja: „**Hát testvéreitek harcba szállnak és ti itt maradtátok?!**” (uo.). Emlékezteti őket arra, amikor a kémeek elvették a nép kedvét és bátorságát attól, hogy elfoglalják az Országot, és hogy ennek milyen tragikus következményei voltak. „Vétkes emberek fajzatának” nevezi őket, azzal vádolva a vezetőiket, veszélyeztetik az egész nép létét, mert az Örökkévaló, haragjában, még tovább hagyja őket bolyongani a pusztában.

A két törzs vezetői tanácskoznak, végül is eloszlatják a félreértést. Nem akarnak ők kimaradni a honfoglalásból, se a harcokból, egyszerűen csak a családjukat meg a jószágukat hagynák hátra, s ők, a férfiak harcolnak, míg csak el nem foglalják az Országot és minden törzs megkapja a neki járó területet.

Reb Jonathán Eibschütz Mózes intelmét tágabban értelmezi, mondván, nehogy azt higgyék, hogy a hátramaradottnak nyugtot hagynak, amíg a többiek harcolnak. Tévedés, hogy „külföldön” biztonságban lesznek, ha az Országban veszélyben vannak. Ha nem segítik az Ereben harcolókat, ők is elvesznek...

* * *

1095 vérzivataros telén, amikor a keresztes vitézek feldúlták Európa sok zsidó közösségét, a francia zsidóság levélben fordult a szomszédos német zsidósághoz, kérvén, imádkozzanak értük és segítsenek nekik, hiszen rájuk is leselkedhet ugyanez a veszély.

A német zsidók udvarias levélben válaszoltak, megígérték, hogy imádkoznak értük, együttérzésükről biztosították hittestvéreiket. Azonban – tették hozzá – ami a német zsidókat illeti, érettük nem kell aggodni, a német hitközségeket nem fenyegeti semmi veszély.

Néhány hónappal később az ő sorsuk is a zsidó történelem véres lapjainak egyikére került.

* * *

Amikor a reuveniták és a Gád-törzsbeli társaik eloszlatják a félreértést és kijelentik, nem volt szándékukban kivonni magukat a harcokból, a „haluc” kifejezést használják, vagyis ők haladnak majd az élen és addig nem mennek vissza Gileád földjére, amíg el nem foglalják egész Kánaánt, s a nép minden törzse meg nem kapja jussát.

(A haluc szónak a héberben több értelmezése is van. Többek között előharcos, pionir, csatár [futballban], előörs. De halucoknak hívják azokat az újkori pionirokat is, akik még a századelőn Erec Jiszáélba mentek, hogy termékenyvé tegyék parlag földjeit.)

* * *

A hagyomány elítélőleg értékeli Reuven és Gád magatartását, szeparatista törekvéseiket. A Midrás úgy ítéli meg, hogy barmaik fontosabbak voltak még a családjaiknál is. Ugyanis amikor megígérik, hogy részt vesznek a hadviselésben, egyben azt mondják, mindenekelőtt karámokat és juhaklokat építenek ott, ahol most vannak, majd városokat gyermekeiknek. Először az állatok és csak azután a gyerekek (uo. 16).

Mózes válaszában viszont megfordítja a sorrendet: „építsetek magatoknak városokat gyermekeitek számára és aklokat juhaitok részére...” (uo. 24).

Debóra, a próféta nő nagy győzelmi énekében rosszallólag szól – nevének nevezve Reuven – a transzjordániai törzsekről: „miért maradtál ülve a karámok között, hallgatva a pásztorfurulyát? Reuven tartományaiban nagy fontolgatások voltak...” (Bírák könyve 5, 15–17).

Bölcseink azt a körülményt, hogy Reuven és Gád törzsei voltak az elsők, akik – még az első Szentély pusztulása előtt – száműzetésre

ítéltettek, szintén arra vezetik vissza, hogy Gileád zsiros legelőit fontosabbnak tartották Kánaán megszentelt földjénél.

* * *

Ha valóban az volt a szándékuk, hogy részt vesznek a honfoglaló hadjáratban, akkor miért hagyták, hogy Mózes végigmondja szidalmait, miért nem szakították félbe, mondván, nem erről van szó?

Szfát Emet, a guri rebbe még tízéves kisfiú volt, amikor, barátjával együtt, egyszer végigtanulta az éjszakát és csak reggel felé ment aludni. Már délelőtt volt, amikor nagyapja, Chidusé Rim, felébresztette és korholni kezdte, micsoda álomszuszék, alszik, amikor a hasára süt a nap. A gyerek egyetlen szóval sem mentegetőzött. Barátja, aki fültnúja volt a szidásnak, csodálkozva kérdezte, miért nem mondta meg, hogy reggelig fenn volt és tanult?

A gyerek erre azt felelte, hogy ő sem akarta nagyapját félbeszakítani, akárcsak Reuvén és Gád fiai Mózeset, akik azért nem szóltak közbe, mert élvezettel hallgatták Mózes erkölcsprédikációját...

* * *

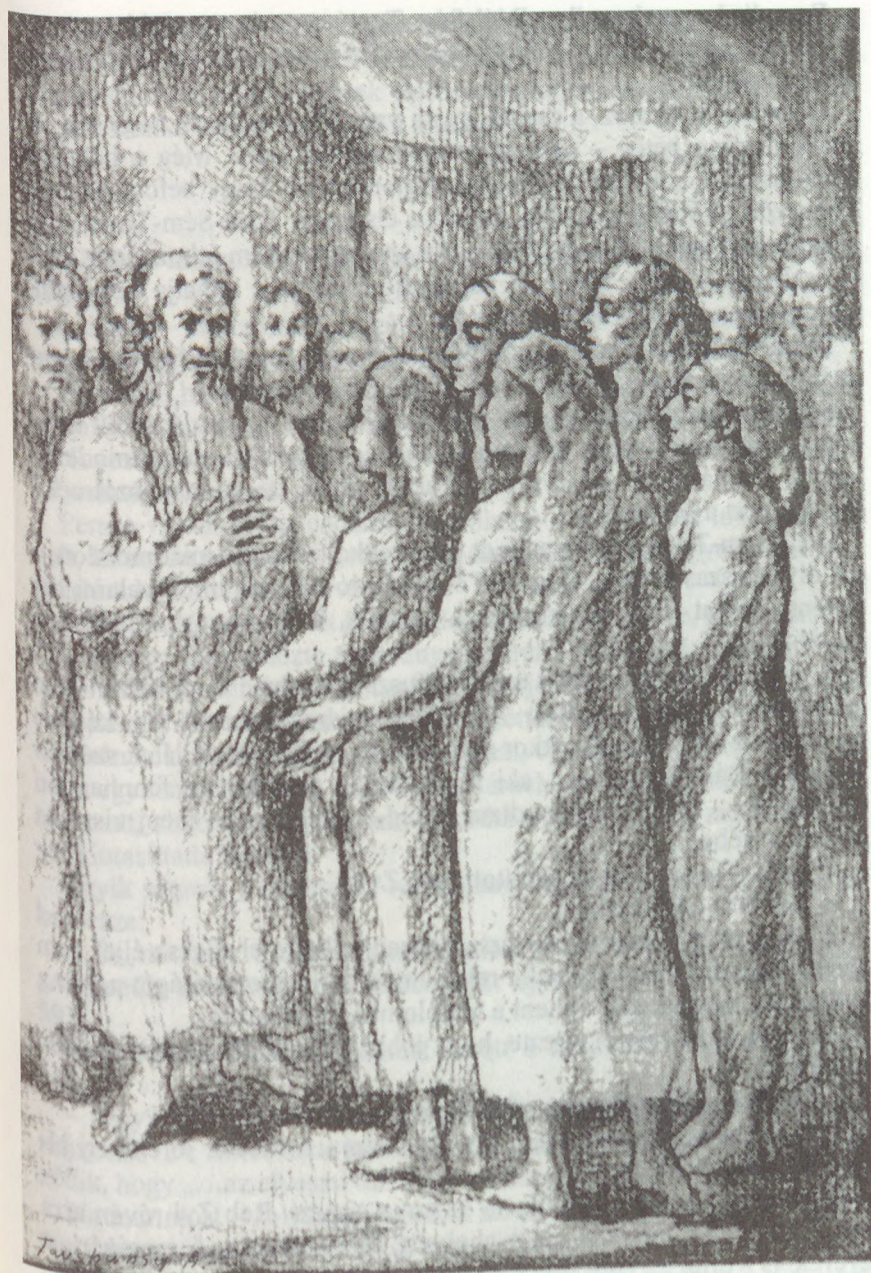
A haszid szellemiségű Tóra-magyarázatok a két törzs jó szándékát hangsúlyozzák. Azért volt nekik olyan sok jószáguk, mert ez a két törzs volt az, amelyik elfogadta a mannat, és hús helyett is az „égi kenyeret” ette. Ezenkívül ők azért kérték maguknak Transzjordániát, mert ez a vidék távol esett a világ zajától, s így mint pásztoemberek, inkább élhettek szellemi életet. Kérésük következtében ez a terület is Erec Jiszáélhoz csatlakozott, felvéve annak megszentelt jellegét (Likuté Szichot).

A CÁDIK ESKÜJE

„Ha valaki fogadalmat tesz az Örökkévalónak, vagy esküvel vállal valamilyen kötelezettséget magára – ne szegje meg szavát, hanem aszerint cselekedjék, amit magára vállalt” (Numeri 30,3).

A zsidó felfogásmód igen komolyan veszi az esküt. Nemcsak a hamis esküt tiltja, hiszen ez természetes, hanem az esküvel erősített fogadalmat is be kell tartani, mert az eskü kötelez.

Az eskü szentségéről szólnak az alábbi haszid történetek.

Clofchád lányai Mózes elé járulnak

Egy alkalommal, amikor Báál-Sém-Tov úton volt, egy égi hang arra utasította, hogy szálljon meg az útjába eső kisvárosban egy bizonyos zsidó családnál.

Odaérván a házhoz, a család – arra való hivatkozással, hogy a gyerekek nagyon beteg – nem akart neki szállást adni. Még a helybéli Tóra-másolót, reb Zvit is felkérte, járjon közbe, hogy befogadják őt. Többszöri próbálkozás után az anya elátkozta Báál-Sém-Tovot, aki zavarta őket nehéz helyzetükben. Az apa ugyan nem átkozódott, de ő is csak azt mondta, hogy ne haragudjon, de nem láthatja vendégül, hiszen olyan nagyon beteg a gyerekek.

Ekkor Báál-Sém-Tov megesküdtött a gyerek apjának, hogyha befogadják, a gyerek meggyógyul. Így végül is beengedték.

Mindez péntek délután, a szombat beállta előtt történt. A cádik látta, hogy a gyerek állapota valóban válságos. Megparancsolta, mindenki hagyja el a házat, és reb Zvi is csak akkor jöjjön be, ha majd szól neki, hozzon bort a kiddushoz.

Báál-Sém-Tov egyedül maradt a gyerekekkel. Mincha imát mondott, s ezt oly hosszasan tette, hogy a Tóra-másoló már azt hitte, valami baj történt. Amint óvatosan kinyitotta az ajtót, hallja, hogy a cádik azt mondja:

– Azonnal menj vissza a testbe! Muszáj visszamenned, hiszen nem esküdhettem hiába! – Reb Zvi ekkor visszahúzódott, de később megintcsak benyitott, de ekkor már a földön fekvő, kezét lábát széttárva találta Báál-Sém-Tovot, aki végül felkelt a földről és fennhangon megszólalt: – Nem megmondtam neked, hogy azonnal menj vissza a gyerek testébe!

Ezt követően hangosan szólította reb Zvit:

– Adj bort a kiddushoz!

A vacsorát a Tóra-másoló társaságában költötte el. Egész éjjel nem aludt, majd reggel megmondta reb Zvinek, milyen orvosságot adjon a gyerekeknek, maga pedig elment a templomba, imádkozni.

Az anya is visszatért, érezte, hogy jobban van a fia, de ekkor sírásban tört ki.

– Istenem, mit tettem, megátkoztam ezt a szent embert!

Reb Zvi azzal vigasztalta, hogy sose bánja, a Mester jó ember, bizonyára megbocsájtja.

Báál-Sém-Tov is meghallotta az anya sírását. Reb Zvi révén arra kérte, készítsen elő enivalót ahelyett, hogy sírna, s ő megígéri, a gyerek is velük együtt fog ülni az asztalnál. S mint ígérte, így is lett.

Később Báál-Sém-Tov elmesélte tanítványainak, hogy azért kellett a földön feküdni, mert ez volt a büntetése, amiért megesküdütt, ezzel kikényszerítve, hogy a gyerek életben maradjon. Dehát az eskü révén a gyerek lelke mégis visszatért a testébe!

* * *

„És Mózes nagyon megharagudott a hadsereg tisztjeire...” Numeri 31,14).

A harag – Bölcsseink felfogása szerint – rossz és gyarló emberi tulajdonság, olyan, amit mindenáron le kell küzdeni.

Ha valaki haragszik – mondják – elfelejti, amit tanult. S ha próféta, a prófécia képessége is távozik tőle. A haszid felfogás ezt fokozottan érvényesíti, olyannyira, hogy a nagy cádikok egész életükben harcot folytatnak a haraggal.

Persze voltak olyan cádikok is, akiknek a természete lobbanékony volt, könnyen haragra gerjedtek. De ezek még inkább igyekeztek eme gyarló tulajdonságaikat levetkőzni.

Ilyen típusú ember volt reb Báruch, a mezibusi rebbe, is. Állandóan éles hangon fegyelmezte tanítványait, bírálta tetteiket és mindenkiben talált valamilyen hibát. Egy családi összejövetel alkalmával nála vendégeskedett két neves rokona is, mindketten ismert cádikok, valamint tanítványaik. Amint ott ültek az asztalnál, egyszer csak belépett a szobába egy ismert, gazdag zsidó. Reb Báruch, amint meglátta vendégét, rátámadt, elmondta mindennek, lehordta a sárga földig, majd szolgálival kiutasította házából.

Egyik sógora, a chelmniki rabbi, nem bírta megállni, hogy meg ne kérdezze:

– És mit tesz azzal a talmudi mondással, ami így szól, hogy: „Aki pedig megszegyeníti felebarátját nyilvánosan...” (Bava Mecia 59).

Reb Báruch átható pillantást vetett a kérdezőre, majd megszólalt:

– Úgy? Mit mond a tudós talmudista? „Aki megszegyeníti felebarátját...”? De miért nem fejezi be a mondatot? Az ugyanis úgy végződik, hogy „...az elveszti túlvilági üdvösségét”.

Na már most – folytatta – amikor ez az ember belépett, én megláttam, hogy cselekedetei, hogy ne mondjam, vétkei miatt súlyos felelősségrevonásra számíthat. Ezt az égi büntetést sikerült a feje fölül elhárítanom azzal, hogy alaposan lehordtam és megszegyenítettem.

Kérdem én, nem kötelességem, hogy egy zsidó érdekében kockára tegyem túlvilági üdvösségem?

Sógora elnézést kért, nem tudta, hogy erről volt szó.

* * *

A szentéletű reb Mordecháj, a nischizi rebbe, nagyon vágyott egy eredeti ereci Tálit-Kátánra. (Ez egy olyan négyszögletű ruhadarab, szélein szemlélőrojtokkal [cicit], amit hagyományhű zsidók állandóan a ruhájuk alatt hordanak.)

Hosszas erőfeszítések után sikerült neki az ehhez szükséges anyagot megszereznie, és egyik tanítványa felajánlotta, hogy megvarrja neki. Az pedig úgy elszabta az anyagot, hogy a Tálit-Kátánnak két nyakkivágása lett.

A tanítvány szörnyen megijedt, mit fog szólni a mestere, akinek annyi fáradságába került a becses anyagot megszerezni.

Végül persze csak be kellett vallania, mi történt, de ezt reszkető térdekkkel és remegő hangon tette.

– Mit vagy úgy megijedve? – mondta neki a cádik. – Hiszen valóban két nyakkivágás kell. Az egyik arra jó, hogy fel lehessen venni, a másik meg próbára tenni Mordechájt, hogy haragszik-e...

* * *

A harag mibenlétét illetően a Zóharban, a Kabbala kézikönyvében van egy érdekes megállapítás. Ebből kiderül nem minden harag negatív előjelű és van, amikor azt a jó szolgálatába is lehet állítani.

A mondás így szól:

– Jer és lásd, hogy többféle harag is van. Van olyan fajta harag is, ami áldott (vagyis pozitív) fent és lent (vagyis az égben és földön) egyaránt...

* * *

Mózes negyedik könyve a Mászék szakaszával zárul. Ebben részletes leírás található arról az útról, amit Izrael fiai Egyiptomból való kivonulásuk óta megtettek, egészen az Ígéret Földjéig.

Maimonides, a Tévelygők Útmutatója című filozófiai művében felteszi a kérdést, mire volt jó, hogy a Tóra részletesen taglalja a 40 éves vándorlás minden állomását?

A kételkedő emberi természet megkérdőjelezheti a csodákat – vallja –, mindazokat, amik a zsidókkal a pusztabeli vándorlás során végbe mentek, a manna, a víz és a többi. Mondhatják, hogy a vándorlás lakott területek közelében zajlott, olyan helyeken, ahol az ember képes megélhetést találni, akár a mai beduinok, akik a sivatagban is megélik. Ezért tehát a Tóra szükségesnek tartotta a vándorlás útját megrajzolni, hogy minden kétely ki legyen zárva.

AZ ÓRIÁSKIRÁLY VASÁGYA

„És megfordultunk és felvonultunk Bésán felé és kivonultuk előttem. Őg, Bésán királya... és mondta nekem az Örökkévaló: Ne Wj 184, mert kezdedbe adom őt és egész népét és országát.” (Deuteronomium 3, 1-2).

Mózes bölcsőzik. Már 120 éves, érel, halála közeleg. A 40 évi vándorlás vége felé jár, s neki a Gondviselés nem teszi lehetővé, hogy műve beteljesedését, a népet maga vezesse be az Igért Földjére. Most tehát összegzi az elmúlt éveket, megismétli az általános könyvben már említett parancsolatokat, s néhány eddig nem ismert eseményre kiegészíti a történetet.

Az egyik ilyen epizód, amire Mózes szívesen emlékszik vissza, a két emorita király – Szichon és Őg – ellen folytatott hadjárat. Ennek a hadjáratnak döntő jelentősége van a honfoglalás történetében, mert ebből kifolyólag Izrael két törzse – Rejven és Gád – még a honfoglalás megkezdése előtt tartott erre a transzjordániai területre. Mindezt a férfiak, kb. negyvenévesen, részt vettek az Igért Földjének elfoglalásában – ezalatt asszonyaik, gyermekeik és jószáguk hátramaradtak –, közöttük pedig, valamint a Mészire írták föl családjának, alfa ezt a területet.

Őg az óriáskirály a mitológiai óriások fajtájából való volt. A Tóra részletesen leírja a maga falkái és karúkkal megerősített városának és bizonná részletezéssel foglalkozik Őg családja bármilyen természetével és testi erőjével. „Ágya (ittérve bölcsője) vasból volt, kilenc könyök hosszú és négy könyök szélessége, egy férfi karhosszával mérve” (uo. 3,11). Őg ezt a vaságyát elcsinálták a Jitának ki Rábbában, a leigított ammoniták városában.

Őg féltelmetes benyomást keltettett, olyannyira, hogy látták még Mózesnek is inkább szállni a hátsóba. Legalábbis erre utal

AZ ÓRIÁSKIRÁLY VASÁGYA

„És megfordultunk és felvonultunk Básán felé és kivonult ellenünk Óg, Básán királya... és mondta nekem az Örökkévaló: Ne félj tőle, mert kezembe adom őt és egész népét és országát...” (Deuteronomium 3, 1-2).

Mózes búcsúzik. Már 120 éves, érzi, halála közeleg. A 40 évi vándorlás vége felé jár, s neki a Gondviselés nem teszi lehetővé, hogy műve betetőzéseként, a népet maga vezesse be az Ígéret Földjére. Most tehát összegzi az elmúlt éveket, megismétli az előző négy könyvben már említett parancsolatokat, s néhány eddig nem ismert eseménnyel kiegészíti a történeteket.

Az egyik ilyen epizód, amire Mózes szívesen emlékszik vissza, a két emorita király – Szichon és Óg – ellen folytatott hadjárat. Ennek a hadjáratnak döntő jelentősége van a honfoglalás történetében, mert ebből kifolyólag Izrael két törzse – Reuvén és Gád – még a honfoglalást megelőzően igényt tartott erre a transzjordániai területre. Miután a férfiak, kb. negyvenezen, részt vettek az Ígéret Földjének elfoglalásában – ezalatt asszonyaik, gyerekeik és jószágaik hátramaradtak –, Mózes nekik, valamint a Menásse törzs két családjának, adta ezt a területet.

* * *

Óg, az óriáskirály a mitológiai óriások fajtájából való volt. A Tóra részletesen leírja a magas falakkal és kapukkal megerősített városait, de hasonló részletességgel foglalkozik Óg rendkívül hatalmas terméssel és testi erejével. „Ágya (illetve bölcsője) **vasból volt, kilenc könyök hossza és négy könyök szélessége, egy férfi karhosszával mérve**” (uo. 3,11). Óg ezt a vaságyat elrettentésként állíttatta ki Rabbában, a leigázott ammoniták városában.

Óg félelmetes benyomást kelthetett, olyannyira, hogy láttára még Mózesnek is inába szállt a bátorsága. Legalábbis erre utal

az Írás, melyben Isten azt üzeni Mózesnek: ne félj tőle, kezedbe adom őt.

Miért félt Mózes Ógotól? Esetleg a fizikai erejétől és óriási termetétől?

A Midrás-irodalom szerint Óg az ún. „bukott angyalok” leszármazottja volt, aki úgy menekült meg az özönvíztől, hogy rákapaszkodott Noé bárkájára, örök hűséget fogadott a jószívű Noénak, aki táplálta őt, s végül meg is menekült.

Később ő volt az a bizonyos „menekült”, aki hírül vitte Ábrahámnak, hogy unokaöccse, Lót, fogságba esett. A Midrás ehhez hozzáteszi, hogy ezt nem jószívűségből, hanem éppen hogy számításból tette, abban reménykedve, Ábrahám Lót kiszabadítására indul, közben életét veszti s ő akkor elveheti Sárát.

Mózes tehát attól félt, hogy az Ábrahámnak tett szolgálatai érdemében nehéz lesz Ógot legyőzni.

Egy másik midrási változat szerint Óg tulajdonképpen Ábrahám szolgájával, Eliézerral – akit a pátriárka annak idején körülmetélt – azonos. Mózes tehát attól tartott, hogy a körülmetélés isteni védelmet biztosít neki.

Az egyik Midrás Óg érdeméül hozza fel, hogy – Eliézer képmásában – ő volt az, aki feleséget hozott Izsáknak, és megtett mindent annak érdekében, hogy meggyőzze Rebeka családját, érdemes lányukat a pátriárka fiához adniuk feleségül.

Mózes aggályait még az is növelte, hogy az óriáskirály már 500 éves volt, míg ő csak 120, így arra gondolt, hogyha nem lettek volna érdemei, nem érhetett volna meg ilyen magas kort.

* * *

A racionális Tóra-magyarázók szerint a vaságy, az „eresz”, nem ágyat, hanem erődítményt jelent, amivel körülvették a várost.

Érdekes módon az Óg elleni sikeres hadjárat és a felette aratott győzelem emléke még sokáig foglalkoztatta Izrael népét. A Bibliában 19 alkalommal említik meg Ógot és országát, legtöbbször Szichonnal együtt. Utóljára Nechemiás könyvében találkozunk vele (9, 22).

* * *

Rabbi Tanchumá Midrás-gyűjteményében Mózes félelmét szellemi értelemben magyarázza, idézván az Írásverset: „**Boldog az ember, aki**

mindig féli az Istent...” (Példabeszédek 28,14). Azt állítja, az igaz emberek, mégha bírnak is isteni ígéretet, nem tudnak szabadulni a félelemtől, mert mindig attól tartanak, elrontottak, esetleg rosszul csináltak valamit. Az Írás Jákobról is megemlíti, hogy félt attól, hátha ráragadt valami – a pogány Lábán házában – a bálványimádó istentelenségéből. Mózes félelme abból fakadhatott, talán a zsidók a háború során nem úgy viselkedtek, ahogy kellett volna (Tánchumá, Chukát).

A továbbiakban Mózes az elfoglalt területek felosztásáról beszél a két és fél törzs között. Reuvén és Gád fiai megígérték, hogy mindvégig testvéreikkel vállvetve fognak harcolni. Valóban, 14 évet voltak távol családjuktól: „aki fiát tízévesen hagyta maga mögött – 24 évesen látta viszont” – hangsúlyozza a Midrás a nem kis önfeláldozást, amiről az előző szakaszban már szó volt. Itt Mózes megismétli feltételeit, amiket a két törzs elfogadott.

Josua könyvében olvashatunk az első összeütközésről, ami a két és fél törzs és a Jordánon inneni kilenc és fél törzs között tört ki – egy félreértés miatt –, ami majdnem háborúvá fajult.

MIÉRT SÍRT A TÁLESZ?

Mózes, tehát, életútjának végén, mikor összefoglalta az eseményeket, egyben emlékeztette népét magatartásának negatívumaira is, ami miatt negyven évig bolyonghattak a sivatagban.

Mózes feddő szavai hatottak a későbbi korok rabbijaira, akik dróséikban (szónoklat) – nem ritkán kemény szavakkal, a poklok minden kínját kilátásba helyezve – ostromozzák a zsidók vétkeit. Különösen dívott ez a középkor mággidjainál (vándor prédikátor), akik a végletekig is elmentek a zsidók kárhoztatásában.

A haszid felfogás nem tartja célszerűnek a vétkek állandó felhánytorgatását. Azt vallja, a nyilvánosan megszégyenített és megfélemlített zsidó ettől nem válik jobbá, S mi a biztosíték arra, hogy a mággid mindig csak szent célt szolgál moralizálásával?

Az alábbi történetek ezen gondolatok jegyében fogantak:

„Ezek a szavak, amiket Mózes egész Izraelhez intézett”
(Deuteronomium 1,1).

* * *

Egy alkalommal Báál-Sém-Tov otthonától távol töltötte a szombatot. A szombat délutáni Mincha ima után egy Mággid tartotta a drósét, melyben indulatos szavakkal ostromozta a „vétkes népet”.

A következő napon a Mággid elment Báál-Sém-Tovhoz, hogy búcsút vegyen tőle és áldását kérje, s ekkor a cádik megkérdezte tőle, valójában ki is ő? A Mággid büszkén válaszolta, hogy ő az, aki előző este a templomban a drósét mondta.

– Hogy tehetted ezt? – kérdezte a cádik –, hogy merészeltél a zsidókról ennyi rosszat mondani? Lehet, hogy te ezt nem tudod, de ha egy zsidó, aki egész nap keményen dolgozik hogy egyáltalán megéljen, majd estefelé hirtelen eszébe jut, hogy „Jaj, Istenem, még nem imádkoztam Minchát, s ekkor elszalad a templomba imádkozni – bár nem biztos, hogy az ima minden szavát érti is –, akkor az egek bele-remegnek ebbe, s az angyalok megilletődnek? És akkor jössz te, és rossz hírt keltesz!

* * *

Báál-Sém-Tov nyomdokát követte Lévi Jichák, a berdicsevi is, aki – a zsidók nagy védőügyvédjeként – hasonló módon viszonyult a vándorprédikátorok tüzet okádó ágálásához.

Egy szép napon, bemenvén a berdicsevi zsinagógába, éppen egy ilyen prédikátort talált ott, amint átkokat szórt a nép fejére, kígyótbékát mondott rájuk, és se vége, se hossza nem volt a bűnök felsorolásának.

Ekkor Lévi Jichák égnek emelte tekintetét és felsóhajtott:

– Világ Ura! Ne hallgass rá! A sok córesz beszél belőle. Biztosan csak a nyomora kényszeríti őt arra, hogy a vándorprédikátorok keserű kenyerét egye. Biztosan szüksége van arra a pár rubelre, amit adnak neki szörnyű dróséinak fejébe. Istenkém, add meg neki azt pár száz rubelt és akkor nem fog többé rosszat beszélni fiaidról...

Ugyancsak Lévi Jichák volt az, aki azt hangoztatta, hogy Mózes, amikor a néphez szólt, megengedett magának néhány feddő kifejezést. Ezzel szemben, amikor Istenhez szólt, akkor kizárólag jót mondott róluk, védte őket és még hibáikat is kimagyarázta.

* * *

A kelmi Mággid, reb Mose Jichák, közismert volt éles nyelvéről és arról, hogy beszédeiben rendszeresen kiátkozta az istentagadókat és mindazokat, aki nem tartják be a parancsolatokat.

Egy nyáron a Mággid Dubbeln városában – közkedvelt fürdőhely volt abban az időben, Riga közelében – tartózkodott. A gazdag rigai zsidók is szívesen keresték fel a helyet.

Egyszer, a templomban, a Mággid észrevette, hogy sokukon nincs talesz. Felment az emelvényre, majd beszédét a következőkkel kezdte:

– Uraim, elmondok egy történetet. Egyszer egy szombatot Rigában töltöttem. Meg akartam látogatni egy ismerősömet, de közölték, nincs otthon. Kérdésemre, hogy hol van, elmondták, üdülni ment Dubbelnbe.

Miközben beszéltünk, egyszer csak sírás ütötte meg a fületem. A hang a szomszéd szobából jött, ám amikor benéztem, nem láttam ott senkit. Észrevettem azonban, hogy a falon egy Talesz Bájtl (báronyzacskó, amiben a táleszt tartják) lóg, benne a talesz, s az sír oly keservesen.

Határtalanul meglepődtem, de azért megkérdeztem a taleszt, miért sír. Az pedig megmagyarázta, hogy persze hogy sír, hiszen a gazdája elutazott Dubbelnbe, pénzét magával vitte, őt viszont itthon hagyta...

A taleszt megnyugtattam és azt mondtam neki:

– Ne félj semmit és ne is sírj. Eljön az idő, amikor a gazdád egy sokkal hosszabb útra indul majd. De ez alkalommal a pénzét és minden egyéb értékét fogja itthon hagyni, csupán téged visz magával (külföldön taleszban temetik a zsidókat).

* * *

„Senkitől se rettenjete meg” (Deuteronomium 1,17).

A zsidó igazságszolgáltatás lényege az egyenlőség, a részrehajló tekintélytisztelet elutasítása. A törvény előtt mindenki egyenlő – még az Isten is.

Az alábbi történet is erről szól:

A spólai Nagyapó harmadik éve ült rabbi székében, amikor nagy éhínség tört ki Oroszországban. A legjobban a szegény, nincstelen zsidók szenvedtek, hiszen semmi tartalékuk nem volt. Nagyapó, aki rendszeresen támogatta az árvákat, özvegyeket, nélkülözőket, most teljesen tanácstalanná vált. Annyira átérezte az éhezők szenvedéseit, hogy heteken át ő sem evett mást, mint kenyeret, hozzá teát.

Az éhínség már az ország határain is túl terjedt. Az ismert cádikok a Nagyapót ostromolták – hiszen ő csodákra képes –, tegyen már valamit, szólítsa fel az egeket, szűnjék meg végre a nagy szenvedés..

Ekkor Nagyapó felkért tíz ismert cádikot – többek között reb Zusét Hanipoliból, reb Jákov-Simsont Sipitovkából, reb Zeévet Zsitomírból – jöjjenek el hozzá.

Mikor már mindnyájan együtt voltak, leültette őket egy nagy asztal köré és így szólt hozzájuk:

– Tudják meg, hogy én perben állok az Örökkévalóval. Ezennel kinevezem magukat bírának. Bár a zsidó perrendtartás értelmében a felperesnek kell az alperes lakhelyére mennie, de mivel „a világ tele van dicsőséggel”, és nincs hely, mely ne lenne eltelve Vele, ráadásul a Bölcsék szerint „minden tíz zsidón (Minján) az isteni dicsfény ragyog” – egyszerűen a pert, vagyis a Din Tórát itt és most fogjuk megtartani.

Imádkozás után Nagyapó utasította a sameszt, hirdesse ki döntését: – Az itt jelenlévő Szent Közösség nevében ezennel kinyilvánítom, hogy Léb ben Ráchel rabbi megidézi az Örökkévalót egy Din Tórára, amit itt, ebben a helységben fogunk megtartani, három nap múlva.

Ezt a három napot a tíz rabbi böjttel és imával töltötte. Rajtuk kívül senki sem léphetett be a szobába.

A negyedik napon, az ima után, mindnyájan taleszben és tfillinben hallgatták, amint Nagyapó megnyitotta a tárgyalást:

– Az oroszországi zsidó közösség asszonyai és gyermekei nevében perbe fogom az Örökkévalót. Kérdésem: miért nem ad nekik enni? Miért ítélte őket éhhalálra? Hiszen a Tórában írva van, hogy Izrael fiai az Örökkévaló szolgálói és a gazda köteles ellátni szolgálait és nem hagyni őket éhen halni. És nemcsak a szolgát, hanem annak feleségét és gyermekeit sem. Tudom, hogy fenn, az égi bíróságon a vádat képviselő ügyész azt fogja mondani, hogy a szolgák lusták, és nem dolgoznak úgy, ahogy kellene. Erre a válaszom az, hogy sehol sincs megírva, hogy a szolga lustasága miatt a feleségének és a gyermekeinek is éhen kell halnia. Az pedig, hogy a szolgák lusták – annak az az oka, hogy maga a gazda rossz ösztönt táplált beléjük és ez uszítja őket a lustálkodásra. Hajlandó vagyok megesküdni – emelte fel hangját Nagyapó –, hogyha nem volna a Rossz Ösztön, akkor a zsidók tiszta szívből és minden erejükkel szolgálnák az Örökkévalót.

A „vádbeszéd” után a bírák tanácskozássra ültek össze. Ezt követően kihirdették, hogy a vádlónak igaza van, az Örökkévaló kötelessége élelmezni az asszonyokat, özvegyeket, árvákat. Miként itt, a földi bíróságon ezt elhatároztuk, úgy döntsenek az égi bíróságon is. Ezt háromszor megismételték.

Ezt követően Nagyapó pálinkát és apró süteményt hozatott, „lechájimot” ittak, majd mindenki hazatért.

Néhány nap múlva ismertté vált a jó hír. A kormány Szibériából, ahol az évben jó termés volt, hozatott gabonát és egyéb élelmet. Ennek hatására az eddig eldugott élelmiszer is előkerült, s az éhínség néhány héten belül végetért.

KÖLCSÖNÖS SZERETET

„Szeresd az Örökkévalót, a te Istenedet, egész szíveddel, egész lelkeddel és teljes erődből. Maradjanak a szívedben azok az ígék, amelyeket ma parancsolok neked. Ismételd azokat fiaid előtt és beszélj azokról, akár otthon vagy, akár úton jársz, akár lefekszel, akár felkelsz. Kösd azokat jelként a kezedre és legyenek fejdíszként homlokodon. Írd azokat házad ajtófélfáira és kapuira” (Deuteronomium 6,5–10).

A Smá Jiszráélhez, a naponta többször elmondott imához kapcsolódó mondatok valójában a zsidó nevelés alapjait fejezik ki: Nevezetesen a tfillint (jel kezeden és homlokodon), a mezuzát („írd...házad ajtófélfáira”) és a gyerekek tanításának kötelezettségét („ismételd azokat fiaid előtt”).

Az Örökkévalót szeretni – annyi, mint vágyódni Isten közelségére. „Amint a szarvasünő vágyódik a friss vizekre, úgy vágyódik a lelkem utánad, Istenem” – írta a zsoltáros király, Dávid (Zsolt. 42). Lucatto ezzel a verssel hozza összefüggésbe a Tóra parancsát Isten szeretetére.

Néhányan kétségüket fejezték ki azzal kapcsolatban, hogyan lehet parancsba adni, hogy valakit szeressenek? Hiszen ez az ember legbensőbb érzése.

A sztrettini rebbe híres volt arról, hogy mindenre tudott egy olyan amulettet adni, aminek segítségével a hozzá tanácsért forduló hívek könnyebben megoldhatták problémáikat.

Egy hitsorsos abban kérte tanácsát, miként tudná Istent kellően, előírászerűen szeretni?

– Erre csak egyetlen „amulett” létezik – mondta a rebbe. – Ha szereted zsidó testvéreidet, azáltal szereted Istent is...

* * *

A „**teljes szíveddel**” kifejezés Talmud szerinti értelmezésben azt jelenti, hogy mindkét Ösztönnel. A zsidó felfogás úgy tartja, hogy az ember cselekedeteit az ösztönei irányítják. A Rossz Ösztön az emberben eredendően benne lakozik, születése pillanatától kezdve jelen van, a Jó Ösztön viszont csak 13 éves korában keletkezik, amikor Bár-Micva lesz. A Rossz Ösztönnek ily módon előnye van, amit nem könnyű leküzdeni.

De hogyan lehet Istent mindkét ösztönnel egyaránt szolgálni? – vetődik fel a kérdés. Többek között úgy, hogy az ember a Jó Ösztöneinek aláveti a Rossz Ösztönét.

Epstein rabbi, a Tóra Tmimá szerzője szerint lehetséges, hogy a Jó Ösztön (a 613 parancsolatból) a cselekvő parancsolatokra értendő (248), míg a Rossz Ösztönt a tiltó micvák (365) fejezik ki.

A „**teljes lelkeddel**” – a Talmud-bölcsek megfogalmazásában – úgy értendő: még ha el is veszi lelkedet, vagy olyan megpróbáltatás elé állít, hogy fel kell áldozni életedet.

A talmudi legenda szerint rabbi Akibát a rómaiak kegyetlenül megkínózták, mielőtt kivégezték volna. Testét vasgereblyével „fésülték”, miközben ő a Smá Jiszráélt mondta. Tanítványai elszörnyülködve látták mindezt, s megkérdezték, hogy bírja a szenvedést.

– Egész életemben azon voltam, hogy legalább egyszer módom legyen az „**egész lelkeddel**” parancsát betartani, ami azt jelenti, hogy „ha el is veszi lelkedet”. Most, hogy arra érdemesültem, hogy betarthatom – egy szavam nem lehet. S ajkán a Smá imával halt meg (Bráhot 61).

A Smá ima keletkezése – Bölcseink szerint – Jákov halálához fűződik. Az ősapa, közeledni érezvén halálát, elbúcsúzott a fiaitól és megáldotta őket, de élt a gyanúperrel és azt mondta nekik: „Nehogy aztán halálom után idegen istent imádjatok!” Azok erre válaszolták: „Halljad Izrael (ez Jákob másik neve is volt), az Örökkévaló Istenünk egyetlenegy. Nincs mitől tartanod, a te Istened a mi Istenünk is, az Egyetlen, a Láthatatlan”. Jákob erre, örömeiben, de halkán azt suttofta: Áldva legyen nagyrabecsült királysága mindörökké!

Rabbi Lévi ehhez hozzáteszi, hogy ez a párbeszéd ma is él, a Smá Jiszráél mai értelmezése is az: Halljad (apánk) Izrael! Amit örökölt hagytál nekünk, érvényes most is: „Az Örökkévaló Istenünk egyetlenegy!” (Midrás Dvárim rábbá 2, 35).

* * *

„És teljes erődből” – minden vagyonodból, mondják a Bölcssek.

Ha valakitől, jótékony célra, pénzt kérnek és ettől nem zárkózik el, ez annak a jele, hogy Istent minden erejével szereti – állítja egy haszid bölcselő.

A Talmud külön említi a szívet és az erőt, mármint az anyagiakat, hogy megkülönböztesse azokat, akiknek a pénz fontosabb, mint a lélek, azoktól, akik nem így gondolkoznak.

A „teljes erődből” alapjául szolgált annak a talmudi fejtegetésnek is, amely szerint bármit is mér rád a sors, vagyis az isteni Gondviselés, azt szeretettel és alázattal kell elfogadni. „Ahogy a jóra áldást kell mondani, úgy kell áldást mondani (azaz megköszönni) a rosszra” (Bráchot) – vonták le a következtetést Bölcsseink.

Reb Smelke, a nikolsburgi rebbe Mesterét, a mezritsi Mággidot kérdezte, hogyan lehet e fenti mondást betartani?

A Mággid reb Zuszjához, tanítványához küldte reb Smelkét.

(Tudni kell, hogy Zuszja egész életében koldusszegény volt, s élete sem volt irigylésre méltó.)

– Még hogy hozzám küldött a Mester! Hiszen ezt a kérdést egy olyan embernek kell feltenni, akivel valami rossz történt, Isten őrizz, szerencsétlenség ért. Mi közöm ehhez? Velem soha semmi rossz nem történt, amióta csak élek. Honnan tudhatnám én, miként kell a rosszat is jó szívvel fogadni?

Ekkor értette meg reb Smelke, miért küldte a Mester őt Zuszjához...

* * *

„Nem azért kedvelt és választott ki az Örökkévaló benneteket, mert számosabbak vagytok, mint a többi népek, hiszen ti éppen a legkevesebben vagytok mind között... Hanem, mivel szeret benneteket az Örökkévaló és meg akarja tartani az esküt, amelyet őseiteknek esküdött...Tudd, hogy az Örökkévaló a te Istened; ő az Isten, a hűséges Isten, aki megtartja a szövetséget azokkal, akik őt szeretik és követik parancsolatait, ezer nemzedékig... (uo. 7, 7–10)”.

Rási unokája, Smuél ben Méir (Rásbám) ezt a következőképpen kommentálja: Azt mondhatnók, ha az Örökkévaló az ősatyáknak tett esküt megtartja, minek betartani a parancsolatokat? Hiszen az eskü mindenképpen kötelezi őt, ennélfogva be is tartja, amit ígért. Igen ám, de arra nem kötelezte magát, hogy mikor. Most vagy máskor. Csak annyit mond, hogy „ezer nemzedékig”, vagyis lehet, hogy egy későbbi

nemzedéknek. Így aztán, ha mi nem tartjuk magunkat a Szerződés szövegéhez, az Örökkévaló is halaszthatja későbbre... „ezer nemzedékig”.

JÓ TÁRSASÁG A POKOLBAN...

„Hadd keljek át, kérlek, és hadd lássam azt a szép országot, amely a Jordánon túl van...” (Deuteronomium 3,25). Mózes ekként könyörgött az Örökkévalónak, engedje meg neki látni az Ígéret Földjét.

A kocki rebbe felveti, miért emeli ki az Írás, hogy átkelhessen a Jordánon, hogy lássam...? Hiszen ha bemegy az Ígéret Földjére, akkor természetesen látja is. Mózes azért imádkozott így – feleli a kocki –, nehogy úgy járjon, mint a kémek, akik csak a rosszat látták. Ezért mondta, hogy láthassa „azt a jó országot”.

* * *

Mózes könyörgésére Isten mindössze annyit mond: **„Elég! Ne szólj hozzám többé ebben a dologban”** (Deuteronomium 3,26).

De hát miért nem hagyta Isten Mózeset imádkozni? Hiszen Bölcsenink szerint „Az Örökkévaló vágyakozik a cádikok imája után” (Jevámot 64).

Reb Hesl ennek humoros magyarázatát adja. Azt mondja, mivel a Bölcsék szerint „Aki hosszasan imádkozik, az hosszú életű lesz” (Jeruzsálemi Talmud, Ros Hásáná 2,5), tehát ha az Örökkévaló hagyta volna sokáig könyörögni, akkor mi lett volna azzal a döntésével, hogy Mózesnek meg kell halnia, mielőtt elfoglalják az Ígéret Földjét?

Mose Szóferről, a pozsonyi rabbiról mesélik, hogy sok órát töltött el imával. Amikor rabbi kollégája rosszalotta ezt, mondván, ezáltal kevesebb ideje marad a tanulásra, a rabbi a fenti idézettel válaszolt, hozzátéve, a sok ima jóvoltából hosszú életű leszek a földön, s jut időm majd pótolni a tanulást...

* * *

Mose Teitelbaum, az újhelyi rebbe híres volt arról, hogy reggelente, percnyi pontossággal, napkelte után azonnal imádkozott. Megtudta, hogy veje, Leibus Vizsnytzer, aki a lublini „Látnok” és reb Náftáli Ropsitzer tanítványa volt, később maga is rabbi lett Lengyelországban, haszid szokás szerint későn, jóval napkelte után imádkozik. Levelet írt

neki, melyben megmosta a fejét, élénk színekkel ecsetelve, miként kerül a pokolra az, aki megszegi a Sulchán Áruch (zsidó törvénykönyv) előírásait.

Veje postafordultával válaszolt.

Elgondoltam, kedves apósom, hogy s mint lesz, amikor ön, majd 120 év múlva, ül a mennyországban, én meg a pokolban, mert nem imádkoztam korán reggel. No de milyen társaságban fog apósom ott ülni? Berl, a mézárós, Heckel, a fuvaros, Benjámín a foltozóvarga, Sijje, a vízholdó, szóval mindazok, akik reggelente „időben” imádkozni szoktak. Én pedig a pokolban együtt leszek a lublini rebbével, a ropsitzi cádikkal, reb Elimelechhel és testvérével reb Zusével, akik mind későn imádkozók voltak, mivel a szellemi előkészületek sok idejüket vették igénybe. Hát, ha belegondolok, jobb nekem ezek társasága a pokolban, mint amazoké a mennyországban...

* * *

„Semmit ne tegyetek hozzá ahhoz, amit én parancsolok nektek, se el ne vegyetek abból!” (uo. 4,2).

Jonathán Eibschütz szerint a Tóra olyan, mint az orvosság. Pontosan, az orvos előírásai szerint kell szedni. Ha kevesebbet veszünk be, nem használ, ha többet, megárt.

Miért kezdte Mózes azzal a figyelmeztetést, hogy ne tegyenek hozzá? Hiszen súlyosabb elbírálás alá esik, ha valamiből elvesznek, és ezáltal könnyítenek a parancsolatokon, tehát ezzel kellett volna kezdeni?

Egy haszid bölcse szerint Mózes azért említi előbb a hozzátevés tilalmát, mert ezzel kezdődött az első ember vétke. Ugyanis amikor Évát a kígyó rá akarta beszélni, hogy egyen a tiltott gyümölcsből, akkor Éva „korrigálta” a kígyó szavait, mondván, nem az Édenkert összes gyümölcse van megtiltva, csak egy bizonyos „alma”; de hozzátette, hogy nemcsak az evése, hanem az érintése is tilos. Ez pedig túlzás volt, hiszen a tilalom csak a gyümölcs evésére vonatkozott. De miután látta, hogy az érintés nem hozott rá halált, engedett a csábításnak és evett belőle.

A dubnói Mággid, szokása szerint, egy példázattal világította meg a parancs logikáját.

Egyszer valaki a szomszédjától kölcsönkért egy kanalat. Másnap két kanalat vitt vissza. A szomszéd csodálkozó arckifejezését látva, csak annyit mondott, hogy a kanál megfiadzott. A szomszéd úgy gondolta,

az embernél valami hibádzik. Másnap ismét kölcsönkért valamit, ismét duplán adta vissza. Így ment ez néhányszor, amikor is egy pár ezüst gyertyatartót kért kölcsön. A szomszéd már előre örült, hogy majd ez is „megfiadzik”, ezért szíves örömet odaadta.

Eltelt néhány nap, de csak nem kapta vissza a gyertyatartókat. Felkereste tehát a szomszédot és számon kérte tőle, miért nem vitte már vissza.

– A gyertyatartók? Hogy azok hol vannak? Hát azok meghaltak – sóhajtott a kölcsönkérő szomszéd.

– Meg vagy te örülve – ordította a szomszéd kétségbeesve –, ki hallott már olyat, hogy gyertyatartók meghalnak?

– Miért, olyat már hallottál, hogy egy kanál vagy más tárgy megfiadzik? Ha tudomásul vetted és elfogadtad az „újszülött” tárgyakat, akkor miért háborodsz fel azon, hogy valami meghal?

Így van ez a micvákkel is – fejezte be példázatát a Mággid. – Ha nem ügyelünk arra, hogy ne tegyünk hozzá, akkor könnyen előfordulhat, hogy elveszünk belőle. Ugyanis ha egy parancsolatnak lehetősége van „szülni” további leszármazottakat, úgy az is logikus lehet, hogy egyikük-másikuk addig csökken, míg el nem hal.

* * *

„Tiszteld apádat és anyádat, ahogy megparancsolta neked Istened, hogy hosszú életű légy és jó dolgod legyen...” (uo. 5,16).

A psizchai „szent zsidó” naponta tanult Talmudot a tanítványaival. Köztük volt egy nagyon tehetséges fiatalember, akit, félárva lévén, az édesanyja egyedül nevelt. Egy alkalommal a Mester olyan kérdést vetett fel, amire maga sem tudott válaszolni. Annyira belemelegedett a kérdés boncolgatásába, hogy elvesztette az időérzékét. Minden más egyszerűen „meghalt” számára. Így aztán, a fiatalember, kihasználva a helyzetet, hazaszaladt ebédelni, mert már majd éhen halt.

Miután evett, sietett volna vissza a tanházba, de ekkor édesanyja megkérte, hozzon le egy köteg szalmát a padlásról. Az ifjú habozott, félt, hogy elkésik a tanórától, de aztán arra a meggyőződésre jutott, hogy végül is a tanulás arra van, hogy az ember betartsa a parancsolatokat. És most éppen alkalma nyílt a szülői tisztelet parancsának eleget tenni.

Teljesítette tehát az anyai kérést, majd sietett vissza Mesteréhez. Amikor benyitott, a Mester abban a pillanatban ocsúdott fel töprengésből és azonnal megkérdezte tanítványát, mi volt az a micvá, amit most teljesített?

– Ugyanis – magyarázta meg a váratlan kérdést a Mester – láttam, hogy amint a házba belépsz, kíséretedben van Ábbáje, a neves amorita. Ettől a látványtól világosság gyűlt az agyamban, és választ kaptam az eddig megválaszolatlan kérdésemre.

Az ifjú elmondta, mi volt otthon, hogy anyjának kellett segítenie.

– Ábbáje apátlan-anyátlan árva volt – magyarázta a Mester tovább – s az volt a szokása, hogy amellé szegődik, aki betartja a szülői tisztelet micváját, így ő is részesülhet valamennyit belőle, ha már életében nem gyakorolhatta. S ha már úgyszólván itt volt, Ábbáje mindjárt válaszolt a kérdésemre...

NEM OLYAN, MINT EGYIPTOM

„Mert az ország, ahová most bemégy, hogy birtokba vedd, nem olyan, mint Egyiptom földje, ahonnan kijöttetek. Ott, ha elvetetted a magot, a lábaddal kellett öntöznöd, mint a zöldséges kertet. Az a föld pedig, ahová most átkeltek (a Jordánon), hogy birtokba vegyétek, hegyes-völgyes föld, az égből hulló eső vize itatja. Az Örökkévaló, a te Istened viseli gondját annak a földnek, állandóan szemmel tartja azt Istened, az Örökkévaló, az év elejétől, az év végéig” (Deuteronomium 11, 10–13).

Mózes, ebben az utolsó beszédeinek egyikében, ismét összehasonlítást tesz Egyiptom és Kánaán között. Most már nem arról van szó, hogy visszasírja a nép az ottani életet, hiszen már eltelt a 40 év, kihalt a rabszolgasorban született generáció, de Mózes azért nem mulasztja el, hogy kidomborítsa Erec Jiszráél előnyeit Egyiptommal szemben. A Nílus országában soha sem esik az eső, a mezőgazdaság létalapja az öntözés. Izrael országában pedig az esőtől függ, van-e mit enni.

Melyik a jobb?

A Midrás egyértelműen az ereci éghajlatot tartja annak.

„Nem olyan, mint Egyiptom földje” – idézi Rási a Szifré nevű midrásgyűjteményt, majd hozzáteszi: hanem jobb.

Málbim szerint az Írás magyarázatot ad arra vonatkozóan is, az Örökkévaló miért nem Egyiptomot adta a zsidóknak, hiszen az egyiptomiak, akik évszázadokon át elnyomták és kihasználták Jákov fiait, rászolgáltak volna, hogy elűzzék őket földjükről.

Igen ám – mondja az Írás –, de Egyiptom nem olyan jó, mint Kánaán. Ott sohasem esik az eső, a földeket öntözni kell. Erecben viszont a mezőgazdaság természetes úton, a csapadék ciklikussága révén működik.

Rási a gondolatot továbbviszi. Az, hogy „nem olyan, mint Egyiptom” nem jelentheti azt, hogy rosszabb, mint az. Coán városa, a leg-

jobb fekvésű egyiptomi település sem annyira jó, mint a legrosszabb, a szinte csak temetkezési helyként használható Hebron, Erecben.

* * *

Náchmánides szerint azonban az Írás egyszerű, nem aggádikus értelmezése éppenséggel ennek az ellenkezőjét sugallja. „**Nem olyan, mint Egyiptom**” – hanem rosszabb. Ezt a mózesi figyelmeztetés részeként kell értelmezni, miszerint ha betartjátok a parancsolatokat – egy tejjel-mézszel folyó országot kaptok, ahol az Örökkévaló biztosítja számotokra az esőt, ezáltal a jó termést, De ha nem, akkor országotk olyan sem lesz, mint Egyiptom, ahol végül is a Nílus vizével termővé lehet tenni a földet. Erecben csak akkor van víz, ha esik az eső. Így, ha nem viselkedtek a isteni elvárásnak megfelelően, Isten nem áldja meg az országot életet adó esővel, s akkor az Ország nagyon rossz lesz számotokra, mert nem terem majd meg földjén semmi, és még fű sem nő a hegyek lankáin.

* * *

Smuél ben Méir (Rásbám), az ismert racionalista kommentátor, a Midrástól függetlenül, az egész gondolatmenetet feltételes módban folytatja.

– A Tóra vonatkozó fejezetein végighúzódik az az eszmeáramlat, miszerint feltétlenül be kell tartani az isteni parancsolatokat – ugyanis Erec valóban jobb, mint a többi ország –, de csak akkor és azoknak, akik Isten útját járják. Azok számára, akik az isteni törvényeket elvetik – rosszabb, mint a többi ország. Ugyanis Egyiptomban – mondja – mindenkinek van kenyere, aki nehéz és fáradságos munkával megműveli a földeket, lett légyen az érdemdús vagy vétkes ember. Nem úgy Erecben, ahol az isteni Gondviselés csak akkor küldi az életet adó esőt, ha az emberek megfelelően viselkednek. Ha nem – akkor jön a szárazság...

Es valóban. Mindjárt, a fentebb idézett versek után következik a Smá második fejezete, ami úgy kezdődik: „**Ha engedelmesen hallgatók parancsolataimra, amelyeket ma parancsolok nektek, ha szeretni fogjátok az Örökkévaló Isteneteket és teljes szívvel szolgáljátok őt, akkor esőt adok földetekre a maga idejében, korai és kései esőt... vigyázzatok, hogy szívetek el ne csábítson benneteket, el ne hajoljatok és ne szolgáljatok más isteneket, mert akkor fellángol az Örökkévaló haragja ellenetek, bezárja az eget és nem lesz eső és a föld nem hozza meg termését...**” (uo. 11, 13–17).

Egyértelmű, hogy ez esetben nem tudományosan meghatározható időjárásról van szó, hanem az isteni bűn és bűnhődés megnyilvánulásáról. Ezek után nem csoda, hogy a korabeli zsidók között is voltak olyanok, akik vissza-visszavágytak abba az országba – Egyiptomba –, ahol ugyan vízzel és verejtékkel kellett a földet öntözni, de nem voltak „kiszolgáltatva” az isteni hatalomnak, amely számon kérte tetteiket...

* * *

Az Ígéret Földje nemcsak klímájában különbözik Egyiptomtól. Amikor Mózes megáldja a népet és kilátásba helyezi, hogy „**nem lesz benned és közted magtalan, sem ember, sem állat között**”, és azt is, hogy „**eltávolít az Isten tőled mindenfajta egyiptomi nyavalyát és betegséget, amiket jól ismertél**” (uo. 7,14-15), akkor olyan konkrét betegségekről beszél, mint a trachoma, különféle bőrbajok, vagy a lepra, a dizentéria.

S amikor a nép fél a honfoglaló háborútól, a válasz erre ismét csak Egyiptom. „**Emlékezz vissza** – mondja Mózes a népnek – **mit tett az Örökkévaló Fáraóval és egész népével...**” (uo. 7,18).

Figyelemre méltó, hogy Mózes – példaként – mindig Egyiptomot említi, soha nem Szichont vagy Ógot, nem Ámálékot, netán Midjánt. Ennek oka az, hogy az említettekkel vívott háborúk ún. természetes harcok voltak, amit a saját érdekükben vívtak, s győzelmüket a saját erejüknek és ügyességüknek tulajdoníthatták, míg Egyiptomban nyilvánvalóan „az Örökkévaló tette”, az ő akarata szerint történtek e dolgok.

A Szidra tele van Erec Jiszráél dicséretével. Az egyik ilyen idézet Szánheribtől, Asur királyától származik. Amikor Jeruzsálemet ostromolta, egy renegát zsidó, Rávsáké révén megpróbálta a nép Istenbe és királyába vetett hitét és bizodalmit megingatni. Tette ezt oly módon, hogy megüzente ellenfeleinek, ne higyjék, hogy megmenekülhetnek tőle, ahogy a környező népek sem voltak képesek támadását kivédeni. Majd azt mondta: „**...várjatok, amíg elviszlek (deportállak) benneteket egy hozzátok hasonló országba...**” (Jesája 36,17).

Bölcseinknek feltűnt, miért nem azt mondta-ígérte, hogy egy jobb vagy szebb országba számúzi őket? Azért – válaszolták –, mert akkor biztosra vették volna, hogy hazudik. Hiszen ilyen – szebb, jobb ország Erecnél – nincs...

„Halljad Izrael! Te ma átkelsz a Jordánon, hogy birtokba végy nálad nagyobb és erősebb népeket...” (Dvárim 9,1)

AMIKOR A GAZDAG KOPLAL

„Áldottabb leszel minden népnél...” (Deuteronomium 7,14).

Mózes ezen ígéretét N. Z. Berlin, a híres Náciv, akként értelmezi, hogy „ámbar a népek nyugalomban élnek és dolgoznak, te pedig állandóan háborúra kényszerülsz – mégis áldottabb leszel náluknál”.

Mások szerint az áldás szó szerinti szövege úgy is értelmezhető, hogy a népek maguk fogják Izraelt áldani.

A jeruzsálemi Talmud azt mondja, „ha egy nem zsidó megáldott, mondjál rá Áment”, mert a fenti vers erre feljogosítja őt. (Jerusálemi Talmud, Bráchot 8,8). Még azt is hozzáteszi, hogy ha egy nem zsidó Istent áldja, arra is Áment kell mondani.

* * *

Báál-Sém-Tov egyszer éppen előimádkozóként tevékenykedett a zsinagógában, amikor hirtelen félbeszakította imáját. Kisietett az utcára, ahol egy paraszt éppen fát árult. A cádik megvett tőle egy szekérnyit, s utasította, szállítsa a tanházba. Ezt követően szólt tanítványainak, hogy a fa árán felül adjanak az embernek pálinkát annak fejében, hogy elszállította tüzelőnek valót a tanházba.

Az eladó meghatódva hálálkodott.

– Áldva legyen a zsidók Istene, akinek ilyen szent népe van. Biztos vagyok benne, ha nem egy zsidó veszi meg tőlem a fát, nem kaptam volna semmit sem a szállításért.

A tanítványok nagyon meglepődtek azon, hogy Báál-Sém-Tov félbeszakította imáját, s ráadásul olyan mindennapos dologgal foglalkozik, mint fa vásárlása. Nem is hagyták szó nélkül és megkérdezték, hogy tehetett ilyet?

– Tudtomra adták, hogy az egekben felettébb haragszanak azokra a falusi zsidókra, akik a mérésnél és számolásnál becsapják a parasztokat. Kénytelen voltam befogni az égi vádló száját azzal, hogy elértem, hogy ez a nem zsidó ember áldja a zsidók Istenét...

* * *

Reb Schnéor Zálmán, kit a mai napig Öreg Rabbi néven tisztelnek, egyszer éppen egy olyan városban tartózkodott, ahol tűz ütött ki. Kérésére a tűz helyszínére kísérték. Ekkor ő, botjára támaszkodva, ott állt egy rövid ideig – és a tűz magától elhamvadt.

A környék helyőrségének katonái – akiket az oltáshoz rendeltek ki – szemtanúi voltak a csodának, később el is mesélték parancsnokuknak. Az pedig meghívta a rebbét, mondván, szeretne vele megismerkedni.

A parancsnok udvariasan fogadta a rebbét és aziránt érdeklődött, nem áll-e valamilyen rokonságban Báál-Sém-Tovval?

– Vérségi rokonságban nem vagyunk – felelte –, de én az ő szellemi unokájának tekintem magam, mivel tanítványának tanítványa vagyok.

– Akkor nem csodálkozom azon, amit hallottam felőled – jegyezte meg a generális, majd hozzátette: – Engedd meg, rabbi, hogy elmeséljem, mi történt Báál-Sém-Tov és édesapám között. Apám tábornok volt a cár hadseregében. Egyszer hadosztálya Mezibus városában táborozott. Ekkor már hosszú ideje nem kapott levelet otthonról és nem tudta, mi van a feleségével, aki akkor éppen várandós volt. Környezete is észrevette, mennyire aggódik, ezért felhívták a figyelmét Báál-Sém-Tovra, mondván, miért is ne fordulhatna parancsnokuk a csodatevő rabbihoz.

Apám megfogadta a tanácsot. Küldöncöt menesztett Báál-Sém-Tovhoz, és arra kérte, fogadja őt – a generálist.

Báál-Sém-Tov azonban megtagadta a kérés teljesítését, s az ismételt kérésnek sem tett eleget.

Apám haragra gerjedt és megüzente, ha a rabbi nem fogadja, akkor parancsba adja, hogy Mezibus lakói kötelesek lesznek elszállásolni katonáit. Az eset éppen Pészách előtt történt, s nyilvánvaló volt, ha ez bekövetkezik, akkor kenyér, hómecc kerül bə a házakba.....

A fenyegetés hatott. Báál-Sém-Tov fogadta apámat, aki adjutánsa kíséretében látogatott hozzá.

Beléptek a házba, ahol az első szobából látták, amint a rabbi a belső szobában ül, egy könyvbe mélyedve – később mondták meg neki, hogy ez a Zóhár könyve volt.

Amíg a külső szobában várokoztak, apám a nagy falitükörben megakart fésülni, mielőtt belép a cádikhoz. Döbbsen észlelte azonban, hogy ott a városába vezető utat látja, hozzá még a házukat is. Odahívta adjutánsát is, aki szintén ugyanazt tapasztalta. Kisvártatva a tükörben feltűnt a felesége, amint az asztalnál ülve levelet ír. De még a levél szövege is megjelent, ebben az állt, hogy nem volt módjában írni, de most tudatja, rendben kihordta gyerekeit, meg is született, s mindketten – mama és fia – jól vannak.

Apám könnyekig meghatódott, s nagyon szépen megköszönte Báál-Sém-Tovnak a tükör közvetítette „üzenetet”.

Nem telt bele sok idő, meg is érkezett a levél, melynek tartalma szóról szóra megegyezett azzal, amit a tükörben olvasott.

Apám az egész történetet feljegyezte a naplójába.

– Én vagyok az a gyerek, aki akkor született – fejezte be a parancsnok elbeszélését –, és itt van apám naplója is – amit meg is mutatott reb Schnéor Zálmánnak.

* * *

„És enni fogsz és jóllaksz és áldani fogod az Örökkévalót, a te Istenedet, azért a jó országért, amit neked adott” (uo. 8, 10).

Enni és jóllakni. A zsidóságban található más nézetekkel szemben, a haszid felfogás ellenzi az önsanyargatást, az önkéntes böjtöket.

Reb Báruch, a mezibusi rebbe szerint ha egy zsidó, ahelyett hogy helyes irányba terelné cselekedeteit, fékezné indulatait vagy csapongó gondolatait, inkább böjtökkel sanyargatja testét, az olyan, mintha a paraszt, aki a kocsmában leissza magát, közben hagyja, hogy a lova éhezzen...

* * *

A wurkai cádikot, reb Jichákot meglátogatta egy igen gazdag híve. Amilyen jómódú volt, legalább annyira volt fősvény, zsugori, aki maga is szegényesen, komiszkenyéren és sós heringen élt. Szinte minden falatot sajnált, amit szájába vett.

A beszélgetés során a rebbe nagyon megmosta a fejét, szidta, hogy akinek az Isten jómódot ad, az köteles is e szerint élni, jól táplálkozni. Húst, halat enni és bort is inni.

A hívek módfelett csodálkoztak azon, mit érdekli a rebbéjüket, hogy a haszid eszik-e naponta húst vagy sem.

A rebbe kénytelen volt megmagyarázni nekik:

– Egy percig se gondoljátok, hogy engem a gazdag napi étrendje érdekel. Engem a szegények sorsa aggaszt. Ha a gazdag naponta fogyaszt húst, halat, bort, akkor van valami esélye, hogy a szegényeknek legalább kenyeret és sós heringet juttat. De ha maga is csak azt eszi – mit lehet remélni egy ilyen embertől?

* * *

Egy szegény lengyelországi rabbi útnak indult, hogy családja szűkös megélhetését – és férjhez adandó lányának kelengyéjét – zsidók jótékonyága révén biztosítsa. Eljutván egy németországi kisvárosba, rá-

döbbsent, hogy egy kopek sincs a zsebében. Így hát elhatározta, felkeresi a helyi „rabbintert” (modern főrabbi), de kiderült, hogy az csak egy héten kétszer tart fogadóórát, azt is dálután 2–3 között.

Nem volt mit tennie, előjegyeztette magát, s a kitűzött időpontban meg is jelent. Miután előadta jövetele okát, a rabbiner egy pénzdarabot nyújtott át neki, egyúttal arra kérte, mondjon valami Tóra-magyarázatot.

A kérelmező nem hagyta magát sokáig kéretni:

– Az étkezés utáni imában (bencsolás) többek között azt mondjuk: „Te, Örökkévaló, etetsz és ellátsz bennünket, mindig, mindennap, minden időben és minden órában”. Soha nem értettem – mondta a vendég –, miért kell ennyire részletesen erről beszélni? Nem lett volna elég, ha azt mondjuk, hogy ellátsz és etetsz bennünket mindig? Minek kell a napokat és az órákat is kiemelni?

Most értettem meg. Azért adunk hálát a jó Istennek, amiért nem a főtisztelendő rabbiner úr útján jár, nem tart fogadóórákat, egyszer vagy kétszer hetenként, hanem színe elé lehet jutni „naponta, minden időben és minden órában”.

AZ ÁLPRÓFÉTA ESETE

„Ha próféta vagy álomlátó támad közötted és jelt ad vagy csodát tesz és bekövetkezik a jel vagy a csoda, amelyről beszélt neked és azt mondja, hogy kövessünk más isteneket, ne hallgass a próféta beszédére vagy álomlátóra, mert csak próbára tesz benneteket az Örökkévaló Istenetek, hogy megtudja, valóban teljes szívvel szeritek-e az Örökkévaló Isteneteket”... (Deuteronomium 13,2–5).

A zsidó hit, a monoteizmus, állandó kísértéseknek volt és van kitéve. Nemcsak külső erők, a nem zsidó világ nyomása, az asszimiláció veszélyeztetik az Egyistenhit hegemoniáját, hanem – nemegyszer – belülről is felbukkan ilyen gondolatiság.

Ebben az esetben Mózes kifejezetten a bálványimádás kísértéséről szól, hiszen a pogány világ számára eleve elfogadhatatlan volt a láthatatlan, megfoghatatlan Isten-kép, és természetesen minden eszközt bevetett annak érdekében, hogy az izraelitákat visszatérítse a magányába.

Itt lép színre az álpróféta, akit hamis prófétának is neveznek. Ez egy zsidó, aki Isten nevében beszél, „jelt ad” vagy „csodát tesz” – és bálványimádásra csábít. A huszadik század végén ez nem jelent feltétlenül leborulást egy szobor előtt vagy akár kitérést a zsidóságból, illetve egy guru mellé való elszegődést. Manapság vannak ennél sokkal rafináltabb formái is; csatlakozás egy modern „izmus” mellé, melynek elvei ellentétben állnak a zsidósággal – szintén ebbe a kategóriába esik. Századunk ledőlt bálványa – a materialista marxizmus – és annak álprófétái ugyancsak sok zsidót térítettek el a zsidóság kitaposott ösvényéről.

Autentikus Tóra-magyarázók az álprófétával kapcsolatban, több fogas kérdést is feltettek.

Hogyan lehetséges, hogy valakit, aki pogány bálványt vagy eszmét terjeszt, Mózes prófétának nevez? És miként lehetséges, hogy egy ilyen szemfényvesztő képes csodát tenni, ami még be is következik?

Igaz, hogy az Írás maga nevezi a jelenséget próbatételnek („**pró-bára tesz benneteket az Örökkévaló**”), de hát honnan tudhatja a szé-gény zsidó, mikor van szó igazi prófétáról és mikor álprófétáról?

A Midrás közli két tanaita, rabbi Joszé Háglili és rabbi Akiba érde-kes vitáját arról, hogyan engedheti meg Isten, hogy egy pogány „próféta” csodát tehessen, ami megszédítheti az embereket?

Joszé Háglili úgy véli, hogy egy hamis prófétáról lehet szó, kinek a „próbatétel” érdekében módjában áll a természet törvényeit megvál-toztatni.

Rabbi Akiba ezt kétségbe vonja. Isten őrizz! – mondja –, hogy egy pogányságot hirdető „prófétának” Isten természetfeletti erőt kölcsö-nözzön, még ha rövid időre is, még ha „próbatétel” céljából is. Szerin-te itt egy olyan esetről lehetett szó, amikor egy igazi próféta „elrom-lott” és rossz ügy szolgálatába szegődött. Hasonló történt a bibliai Hánánjá ben Ázurral, Jeremiás kortársával, aki Cidkijáhu királyságá-nak idején működött.

* * *

Jeremiás próféta, aki az első Szentély vége felé működött, a babilóniai orientáció híve volt. Nem mintha szerette volna Nebukadnecárt, de úgy tartotta, hogy az isteni Gondviselés azért küldte ezt a hatalmas királyt, hogy Izraelt megbüntesse vétkeiért.

A fenyegető veszély enyhítése érdekében Jeremiás arra igyekezett rávenni a királyt és a főurakat, legyenek Babilónia hűbéresei, ezzel mentsék, ami menthető. A próféta, mondanivalójának érzékeltetésére, még egy jármot is a nyakába akasztott. Haragra gerjed azon álpróféták ellen is, akik azt állítják, hogy a Nebukadnecár első hadjárata során zsákmányolt szent edények visszakerülnek Jeruzsálembe. „**Ne hall-gassatok rájuk, szolgáljátok Bábel királyát, hogy éljetez, miért pusztuljon el a város (Jeruzsálem)?**” (Jeremiás 27,17). Végül hozzá-teszi, hogy az ellenség a Szentély maradék edényeit is el fogja vinni Babilóniába...

Itt lép színre Hánánjá ben Ázur, a próféta (maga Jeremiás nevezi őt így könyvében, uo. 28,1), aki Isten nevében közli, „**Isten házában a kohaniták és a nép színe előtt**”, hogy Isten széttöri Babilónia jármát, két év múlva visszahozza az elhurcolt szent edényeket és visszahe-lyezi trónjára az elűzött Jöchonja királyt, „**mert széttöröm Babilónia jármát**” (uo. 4).

Jeremiás, aki hallja Hánánjá próféciáját, áment mond szavaira, majd egy szarkasztikus mondatban, melyben háromszor fordul elő a „prófé-

ta” szó, azt ajánlja Hánánjának, várjanak két évet. Ha addigra valóban béke lesz, akkor neki, Hánánjának lesz igaza, ha pedig nem, akkor kiderül, nem Isten nevében beszélt.

Ekkor Hánánjá levette Jeremiásról a jármot, széttörte, mondván: **„Így szólt az Örökkévaló: így töröm szét Nebukadnecár babilóniai király jármát, két év múlva...”** (uo. 11).

Ezután Jeremiás, isteni sugallatra, immáron vasabroncsot akaszt a nyakába, ezzel jelezve, hogy Babilónia királya most majd vasjármot rak a környező népek – és Júdea – nyakára. Jeremiás ezúttal meg is mondja Hánánjának, hogy hazudik, nem Isten küldte őt, és még abban az évben meghal. Így is történt. (uo. 28, 16-17).

A Talmud-bölcsek azt állítják, Hánánjá eredetileg igaz próféta volt, csak később – talán a körülmények hatására – állt egy olyan ügy szolgálatába, mely a politikát az egyistenhit fölé helyezte.

Jeremiás viszont egész életét a zsidóság megtartásának szentelte, a pusztulást is azért jövendölte meg, hogy ezzel megtérítse a népet és visszatérítse a mózesi hithez és a vallásyakorláshoz.

* * *

A Tóra megparancsolja, ha hitelt érdemlően bebizonyosodik, hogy valóban álprófétáról van szó, akkor **„iktasd ki a rosszat a magad köréből”** (uo. 13, 6).

Egyszer egy ismert pesti mesümed azzal kérkedett Hátám Szófér rabbi előtt, hogy ő már minden létező vétket elkövetett, kivéve egyet – nem lett még öngyilkos (ami a zsidó vallás szerint szintén nagy bűnnek számít). Erre Hátám Szófér azt válaszolta neki, hogy ezt a vétket nem képes elkövetni, hiszen ha ezt megteszi, ezzel csak egy micvát teljesít, mivel **„kiiktatja a rosszat”**.

* * *

Maimonides szerint csak akkor lehet hinni a próféta által adott jelnek illetve csodának, ha az általa hangoztatott prófécia nem áll ellentétben a Tórában lefektetett alapelvekkel. Ha mondandója nem felel meg a Tórának, nem szabad rá hallgatni, mert Mózes után a prófétáknak nem áll jogukban újat mondani, illetve változtani a mózesi elveken. Ha megteszi, az csalhatatlan bizonyítéka annak, hogy hamis prófétáról van szó.

A PESTI URASÁG ÉS A CÁNZI REBBE

„Ha majd kiterjeszti határodát Istened, az Örökkévaló, ahogy megígérte neked és arra gondolsz, jó volna húst enni, mert húst kívánsz enni – egyél húst, amennyit csak kívánsz” (Deuteronomium 12, 20).

Ez a szakasz megismétli azokat a tilalmakat, melyek a húsevással, a vért élvezetének tilalmával és általában az étkezési előírásokkal foglalkoznak.

A zsidó felfogás különbséget tesz aközött, hogy valaki azért vétkezik, mert élvezi a vétket, vagyis „jó étvággal” teszi, vagy pedig elvi okokból. Ez utóbbi sokkal súlyosabb elbírálás alá esik.

Az alábbi történetek is e témakörből valók:

A híres guri rebbe, a Chidusé Rim c. könyv szerzője egyszer felkeresett egy gazdag varsói zsidót, akinek közbenjárását akarta kérni valamilyen fontos zsidó közügyben.

Ez az ember, szabadelvű lévén, nem tartotta a vallási előírásokat, rendszeresen fogyasztott tréflit is. Vendége érkeztekor éppen ebédelt, ezért a rebbe jó étvágyat kívánt neki.

A zsidó erre csúfondárosan elmosolyodott és azt mondta a rebbének, hogy biztosan nem kívánt volna neki jó étvágyat, ha tudná, hogy ő most tiltott ételeket fogyaszt.

– Téved – válaszolta a rebbe – én szándékosan kívántam jó étvágyat, mert ha már tréflit eszik, ami sajnálatos ugyan, de legalább élvezze azt. Ezzel csupán csak az élvhajzászás vétkébe esik. Mert ha nem így lenne, azt kellene hinnem, hogy „elvből” eszik tiltott ételeket, ami sokkal rosszabb...

* * *

A szentéletű reb Dávid, a lelvi rebbe, egy időben egész héten böjtölt, vagyis szombattól szombatig nem evett, nem ivott semmit. Egyszer, amikor egy pénteki napon úton volt, igen nagyon megszomjazott. Egy tiszta vízű forrás mellett vezetett el az útja, ami csak fokozta a szomjúságérzését. Már-már azon volt, hogy megszakítja böjtjét és iszik, de mégis erőt vett magán, leküzdötte kínzó szomjúságát és anélkül ment tovább, hogy akár egy kortyot is lenyelt volna.

Amikor már messze járt a forrástól, eltöltötte őt annak öröme, hogy sikerült vágyát leküzdnie. De ugyanabban a pillanatban észébe jutott, hogy ezen öröm forrása nem a Jó Ösztön volt, hanem a Rossz Ösztön, s az kísértette meg őt, hogy a büszkeség és fenn-

hézázás vétkébe essék. Így aztán megfordult, visszament a forráshoz és ivott a vízből...

* * *

Egy pesti asszimiláns zsidónak – aki, úgymond, semmilyen vonatkozásban sem tartotta a zsidóságot – alkalma volt részt venni egy „tischen” (haszid rebbék által rendezett összejövetel), amit a cánzi cádik, a szentéletű reb Chájim tartott a híveinek. Itt az a szokás, hogy a cádik „srájimot” (falat egy olyan ételből, melyet a rebbe már előzőleg megkóstol) oszt a híveknek. Természetesen a pesti zsidó sem maradt ki ebből.

Hazatérvén Pestre, emberünk gyomra fájni kezdett, elvesztette az étvágyát, s állapota egyre romlott. Az orvosok semmiféle elváltozást nem találtak nála, az esetre nem volt semmiféle magyarázat. Az orvosok már-már le is mondtak róla.

Ekkor valaki azt javasolta a családnak, keressék fel a cánzi cádikot, aki történetesen itt tartózkodott, kérjék ki az ő tanácsát is.

Így is tettek. A rebbe pedig azt tanácsolta, cseréljék le az edényeket, vezessenek be kóser háztartást, akkor betegük meg fog gyógyulni. A család megfogadta a tanácsot, a beteg hamarosan meg is gyógyult.

A dolog magyarázata abban rejlett, hogy miután a férfi evett a srájimból, hazatérve, a szervezete már tiltakozott a tréfli étel ellen. S miután abból többé nem bírt enni, majdnem éhen halt.

* * *

„Ha valaki elszegényedik testvéreid közül... abban az országban, amit az Örökkévaló, a te Istened ad neked, ne légy keményszívű és szűkmarkú szegény testvéreiddel szemben, hanem légy hozzá bőkezű és adj neki szívesen... amennyire szüksége van...” (uo. 15, 7-8).

A fenti versek – szélesebb értelmezésben – a jótékonyságot (cedőke) taglalják. A zsidó jog, a halacha, pontosan előírja, mikor mennyit kell adni.

A haszid felfogás nem tartotta magát szigorúan ezekhez a „korlátokhoz” és se szeri, se száma azoknak a történeteknek, amik arról szólnak, hogy a nagy haszid rebbék miként osztották szét a nélkülözők között azokat az adományokat, az utolsó fillérig, amiket gazdag híveiktől kaptak.

Történt, hogy a cánzi cádik, reb Chájim fia apja segítségét kérte, hogy férjhez tudja adni a lányát, azaz a rebbe unokáját. A cádik közölte vele, hogy éppen nincs pénze.

Néhány nap múlva azonban egy gazdag híve nagyobb összeget juttatott a cádiknak. Fia nagyon megörült, mert remélte, apja most már kisegíti őt. Azonban csalatkoznia kellett, mert a cádik ezt a pénzt egy olyan koldusszegény hívének adta, akinek több férjhez adandó lánya volt.

A fiú, ennek hallatán, sírva fakadt, s arról faggatta apját, mennyivel rosszabb ő, mint az az idegen zsidó?

– A különbség az – magyarázta meg a cádik –, hogy neked módod van arra, hogy támogatókat találj magadnak, hiszen ismernek. De ezt a szegény ismeretlen embert ki segítse ki, ha nem én?

* * *

A Talmud szerint, „aki nem gyakorol jótékonytságot, az olybá vétetik, mintha bálványt imádna” (Ktubot 68).

Ugyancsak a cánzi rebbe volt az, aki megmagyarázta ezt a mondást. A szegénység – Bölcseink szerint – megzavarja az ember eszét és összekuszálja az ember és Isten közötti kapcsolatot. Aki tehát nem támogatja a szegényeket, az értelemszerűen bűnbe taszítja őket, és olyan, mintha ő maga imádna bálványt...

A FEDDHETETLENSÉG KÖTELESSÉGE

„Ha bemegy arra a földre, melyet az Örökkévaló, a te Istened ad neked – ne tanuld el azokat az utálatos dolgokat, amiket azok a népek művelnek. Ne legyen köztetek olyan, aki fiát vagy lányát áldozatul elégeti, ne legyen varázslást űző, se jelmagyarázó, kuruzsló vagy igéző. Ne legyen átokmondó, se szellemidéző, se jövőmondó, se halottaktól tudakozódó. Mert utálatos az Örökkévaló előtt mindaz, aki ilyet cselekszik. Ezek miatt az utálatos dolgok miatt űzi ki belőled ezeket Istened, az Örökkévaló. Légy feddhetetlen Istened, az Örökkévaló előtt!” (Deuteronomium 18, 9–14).

A zsidó nép magas fokú szellemiségének – szellemi ismérvei vannak. Ezek olyan viselkedési és magatartási normák, melyeket a zsidók számára a Tóra ír elő, de amelyek végül is bárki által elsajátíthatók.

Azok az „utálatos dolgok”, amikről itt szó van, az akkori világ szellemi életének szerves részét képezték. Az ókori Egyiptomban a varázslók, álomfejtők, kuruzslók a társadalom legmagasabb szellemi rétegéhez tartoztak. Hasonló volt a helyzet Kánaánban is, ezért kellett a Tórának szigorú figyelmeztetéssel élnie, nehogy a gyanútlan héberek újból megfertőződjenek azzal, amitől egyszer már, Egyiptomból való kiszabadulásuk révén, megszabadultak. Súlyosbította a helyzetet, hogy ezek a praktikák együtt jártak szörnyű szertartásokkal is. Az egyik legkirívóbb pogány szokás volt az ún. Móloch-szertartás, melynek során gyerekeket áldoztak fel – magyarán, elégettek – a pogány isten kiengesztelésére.

Az, hogy az Írás egy kalap alá veszi az ártatlannak tűnő jövőmondást és kuruzslást a förtelmes gyermekgyilkossággal, annak bizonyítéka, hogy mindegyik ellenkezik a Tóra szellemével.

„Nincs rajta kívül semmi” (uo. 4). Ezt az Írásverset idézve mondja a Midrás, hogy „még szellemek és démonok sem...” (Szánhedrin 67). Ez a szarkasztikus megjegyzés annak a bizonyítéka, hogy Bölcsseink

mennyire nevetségesnek tartották a primitív kuruzslókat, akik „tudományukkal” a világegyetem Istenét akarták felülmúlni.

* * *

Vannak, akik azt hiszik, hogy a „mai világban”, amikor az emberek racionálisak, felvilágosodottak és „modernek”, már nem fenyeget a kuruzslás, varázslás és hasonló alantas üzemek veszélye. Hol van ma a Móloch-kultusz? – kérdik a szülők, akik nem veszik észre, hogy gyermekeik manapság a kor Mólochjának esnek áldozatul, azaz a televízió-nak, ami erőszakot sugároz, a különféle kábítószereknek, az erkölcsatlenség immár prostitúcióvá fajuló válfajainak – miközben ők annyira elvannak foglalva, hogy nem érnek rá odafigyelni és nevelni őket. Valóban, lehet, hogy ma nem a spirizta szeánszok a veszélyesek; sem annak kutatása, milyen csillagzat alatt született valaki és mi van írva a horoszkópjában, vagy mit mond róla egy primitív tenyérjós – hanem a kor modern idolkai: a video, ami kiszorította a könyveket, a divatbolondériák, amik az alapvető erkölcsi normák helyét kívánják betölteni.

A Tóra, a varázslás-kuruzslás különféle válfajainak részletes leírását követően, egyetlen mondattal összegzi a levonható tanulságot: „Légy feddhetetlen!” – héberül: Támim.

A nehezen lefordítható szó lényegében több fogalom egyetlen szóban kifejezve. Magában foglalja azt, hogy légy teljes, egyértelmű, jóhiszemű, ne csak tessék-lássék.

Rási szerint azt jelenti: „járj előtte, teljes hittel, bízzál Benne és ne kutasd, mit hoz a jövő, hanem ami jön, azt fogadd jámborsággal és akkor részed lesz Benne (az Istenségben)”.

Chizkuni azokat a prozelitákat (újonnan betértek) hozza fel elretentő példaként, akiket Salmanasszer, Asszur király, telepített be a megszállt Erec Jisráélba (amikor Izrael királysága elpusztult, de Judea még megtartotta látszatfüggetlenségét 133 évig, mikor is Nebukadnecár lerombolta az első Szentélyt és Babilóniába száműzte a népet) és akik **„az Istent félték, de bálványokat szolgáltak, ahogy ahhoz szokva voltak ott, ahonnan jöttek”** (Királyok 2, 17,33).

Az ilyen kettősségtől mentes az, aki feddhetetlen, aki egyértelműen hisz az Örökkévalóban és szolgálja Őt. Egyébként Ábrahám ősapánk volt az első zsidó, akinek az Örökkévaló megparancsolta: **„Élj nekem tetsző életet és légy feddhetetlen”** (Genézis 17, 1).

* * *

Mose Alsech azt emeli ki, fontos hogy „az Örökkévaló előtt” legyen valaki feddhetetlen, hiszen az ember mások társaságában ekként igyekszik viselkedni. Csak ha nem látja senki, akkor enged meg magának mindent. Az ilyen ember csak a látszatnak él.

Jochanán ben Zakkáj mondta volt a tanítványainak. „Bár Istenfélelmetek lenne oly mértékű, mint ahogy attól tartatok, mit mondanak az emberek. Hiszen ha egy ember vétkezik azt mondja, vajha senki ne lássa, mit teszek” (Bráhot 28).

„Ha nincs ott ember – légy te ember!” (Misna, Ávot 2), ami úgy értelmezhető, hogy amikor senki sem lát, akkor is viselkedj úgy, mint ha látnának. Ennek az analógiája, hogy **„Légy feddhetetlen Isten, az Örökkévaló előtt”**.

* * *

A kocki rebbe, reb Mendele úgy értelmezte azt a verset, hogy **„légy feddhetetlen az Örökkévaló előtt”**, hogy nem lehet egyszer Istent szolgálni, másszor önmagát...

A ropsitzi reb Náftáli mélyebb pszichológiai értelmet ad a versnek.

– A világban az a szokás, hogy valaki vagy önmaga „teljes” és feddhetetlen, vagy pedig zsidó mivoltában. Ha az ember „teljes”, azaz mindene megvan, semmiben sem szenved hiányt, akkor rendszerint a zsidósága „hiányos”. És fordítva is így van. Ha a jiddiskeittel nincs semmi baj, tehát „teljes”, akkor bizonyára valami hiányzik földi boldogságából, amit túlzott Istenfélelemmel egyenlít ki. Az Írás azt mondja, hogy **„Légy feddhetetlen (teljes – de) az Örökkévaló Istened előtt”** (is), vagyis teljesség legyen kettős, a világi élettel és Istennel, egyszerre, egy időben, az egyik ne zárja ki a másikat.

* * *

Reb Náftáli, aki éles eszéről és talpraesett rögtönzéseiről is nevezetes volt, Tóra-magyarázataiban gyakran idézett bölcs mondásokat, alkalmazott hasonlatokat. Az ilyenekért a lublini Látnok egyszer megróttá, mondván, a Tóra nem azt követeli meg, hogy nagyokosok legyünk. Ott mindössze annyi van megírva: „Okos, bölcs legyél az Örökkévaló előtt”. A Tóra az egyszerűséget, a feddhetetlenséget tartja fontosnak.

– Ez így van, Mesterem – válaszolt erre reb Náftáli – de ahhoz, hogy egyszerűek és feddhetetlenek legyünk az Örökkévaló előtt, ahhoz bizony nagy bölcsességre is szükség van...

„Ha egy város ostromára készülsz, szólítsd azt fel békés megadásra...”
(Dvárim 20,10)

A „VAKÍTÓ” MEGVESZTEGETÉS

„Állíts törzsenként bírákat és előjárókat (rendőröket) minden lakóhelyeden, amit az Örökkévaló, a te Istened ad neked és ezek ítéljék a népet igaz ítélettel. Ne ferdítsd el az ítéletet és ne légy részrehajló, és ne fogadd el a megvesztegetést, mert a vesztegetés elvakítja a bölcseket és elferdíti az igazak szavait” (Deuteronomium 16, 18-19).

A jogszerű és igazságos ítélkezés a zsidó élet meghatározó tényezője. A zsidó bíróság – a Bét Din – a Tóra és a responsumok (halachikus döntvénytár) alapján ítélkezett. Az elmúlt 2000 esztendőben végrehajtó hatalommal nem rendelkezett, így a rabbik döntését a felek önként fogadták el.

A zsidó, de különösen a haszid folklór élénk színekkel ecsetelte a zsidó bírászkodás fény- és árnyoldalait, és kiemelten foglalkozott a vesztegetés tilalmával.

* * *

Lévi Jichák, a berdicsevi cádik „igaz ítélet”-en azt értette, hogy a bírák könyörületesek legyenek, minden hozzájuk forduló zsidót jóhiszeműen fogadjanak, próbálják megérteni és mindenki iránt jóindulattal viseltessenek.

* * *

A rabbik gyakran kifinomult pszichológiai képességről tettek tanúbizonyságot, amikor igazságot kellett tenniük olyan ügyekben, amiknek bizonyításához rendőrségi eszközökre lett volna szükség.

Egy ilyen esetről szól az alábbi történet:

Varsó rabbijához, reb Beris Meiselhez, egyszer berontott egy vidéki zsidó, aki felindultságában alig tudott szóhoz jutni. Miután a rabbi megnyugtatta őt, előadta esetét:

– Pénteken jöttem fel egy vidéki városból, üzleti ügyben. Az idő későre járt, féltem a nálam lévő 5000 rubelt a szállásomon hagyni. Felkerestem tehát egy köztisztviselőben álló ismerős kereskedőt, kérvén, tegye el nekem a pénzt, és majd a szombat kimenetele után érte jövök.

Varsónap el is mentem a pénzért, de amikor visszakértem tőle, nagy szemekkel meredt rám és megkérdezte, miről beszélek. Eszébe juttattam az egész jelenetet, miként kértem meg őt a pénzem megőrzésére, amit ő még meg is számolt – ő azonban egyre csak azt hajtogatta, kitáltam az egészet.

– Mentsen meg, rabbi úr – könyörgött a kereskedő – és mondja meg, mit tegyek, hiszen az a pénz, ráadásul, nem is az enyém.

A rabbi igyekezett őt megnyugtatni, bevezette a szomszédos szobába és leültette. Közben elküldetett az említett kereskedőért, azzal, hogy szeretne valami közügyet megvitatni vele.

Miután megérkezett, beszélgetni kezdtek, majd a samesz – egy adott jelre – kinyitotta a másik szobába nyíló ajtót. Ekkor a vidéki zsidó megpillantotta a rabbi vendégét és kiabálni kezdett:

– Ez az ember volt, rabbi. Mondd meg neki, adja vissza a pénzem!

– Ismered ezt az embert? – kérdezte a rabbi a helybéli kereskedőt.

– Igen – válaszolta az nyugodt hangon –, szombaton nálam vendégeskedett, evett, ivott, majd követelni kezdett tőlem 5000 rubelt. Azt hiszem megbolondult szegény.

– Hiszen te magad vetted át a kezemből a pénzt, pénteken délután, gyertyagyújtás előtt, még meg is számoltad – jajveszékelt a falusi –, miért hazudod le a csillagot az égről?

– Magad is láthatod – szólt közbe a rabbi – ez nem fog békén hagyni. Azt tanácsolom, adj neki valamennyit és menjen Isten hírével,

– Ha a rabbi úr úgy látja, ám legyen, itt van 25 rubel, és tűnjön el.

– Méghogy 25 rubel? Kötél, amire felakaszthatom magam – folytatta a kiabálást a falusi zsidó.

– Tegyen még hozzá egy pár rubelt – tanácsolta megint a rabbi.

– Ám legyen – szólt a kereskedő –, megfogadom a tanácsát, adok neki 50 rubelt.

A szegény zsidó fájdalmában úgy kiabált, mint aki eszét vesztette.

– Úgy tűnik nekem – súgta a kereskedőnek a rabbi – nem tudod egykönnyen lerázni ezt az embert. Javaslom, adj neki legalább 100 rubelt, és ezzel le van tudva...

– Mindent megteszek – szólt a kereskedő, de már nem titkolván rosszállását –, csak már fejezzük be ezt a kellemetlen ügyet.

A szerencsétlen kárvallott azonban hallani sem akart a 100 rubelről, ő csak hajtogatta a magáét.

– Nem elég ez neked? – kiabált vele a rabbi, úgy téve, mintha haragudna rá –, hiszen ez egy szép adomány.

– Nekem nem kell az adomány, én a saját pénzemet követelem – sírt már keservesen a falusi zsidó.

A rabbi még egy utolsó kísérletre szánta el magát.

– Ide figyelj – szólt a kereskedőhöz –, ajánlj fel neki 500 rubelt, hátha ezzel már el lehet az ügyet boronálni.

A kereskedő ebbe is beleegyezett, már nyúlt volna zsebébe, amikor a rabbi felállt, megsemmisítő pillantással végigmérte, majd emelt hangon lehordta őt:

– Aljas gazember, tolvaj, Izrael megrontója! Most már biztos vagyok benne, hogy elloptad azt a pénzt. Hiszen ismerlek jól, tudom, hogy nem adsz könnyű kézzel, csak úgy, adományokat. Egyszer kértem tőled tíz rubelt jótékony célra, és akkor is vonakodtál adni. Most pedig olyan adakozó lettél, hogy hajlandó lettél volna, csak úgy, minden ok nélkül 500 rubelt adni. Azonnal add vissza neki az 5000 rubelt, mert ha nem, átadlak a hatóságoknak.

A kereskedőnek nem maradt más választása, minthogy eleget tegyen a rabbi utasításának...

* * *

„...mert a vesztegetés elvakítja a bölcseket és elferdíti az igazak szavait” (uo.).

Már a Talmud is részletezi a vesztegetés hatását a bírákra, még ha azt nem is tudatosan követik el. Sokszor előfordult, hogy egy bíró, dájján, azáltal, hogy ismerte a egyik felet, vagy egykoron valami csekélységet kapott ajándékba tőle, kizárta magát az ítélekezésből.

Amikor az aptai rabbi még Kolbuszovban működött rabbiként, egyszer egy fontos Din Tórában – perben – működött közre. Az egyik peres fél azonban előbb az egyik bírót, majd a másikat is megvesztegette. De a rabbi mindent elkövetett annak érdekében, hogy az ítélet igazságos legyen, a halacha előírásait betartsák.

A megvesztegetett bírák ekkor azt tanácsolták annak, akinek a javára szerettek volna dönten, hogy próbálja a rabbit is megvesztegetni. De miként lehet ezt végbevinni az aptai Ohév Jiszráállal?

Végül az az ötletük támadt, hogy titokban a rabbi zsebébe csempésznek egy nagy összeget.

Másnap, amikor a tárgyalás folytatódott, a rabbinak az az érzése támadt, hogy eddigi véleményével ellentétben, az eddig vesztésnek tartott félnek van igaza. Hirtelen félbeszakította a tárgyalást, majd egész éjjel imádkozott és azon könyörgött, hogy Isten világosítsa meg elméjét és legyen képes igazságos ítéletet hozni.

Eltelt néhány nap, mígnem egyszer benyúlt kabátja zsebébe, ahol megtalálta a sok pénzt. Ekkor vált világossá előtte a megvesztegetés ereje. Anélkül, hogy tudott volna róla, pusztán a tény, hogy egyáltalán megpróbálták, már ez is elegendő volt ahhoz, hogy hatást gyakoroljon az emberre...

A MUNKÁS JOGAI ÉS KÖTELESSÉGEI

„Ne zsákmányold ki a szegény és szűkölködő napszámost, akár atyádfia, akár jövevény, aki országodban, városaidban lakik. Még aznap add meg a bérét, mielőtt lemegy a nap, mert szegény ő és sóvárog utána és az Örökkévalóhoz kiált miattad és téged véték fog terhelni...” (Deuteronomium 24, 14-15).

A Tóra nemcsak a vallás és a vallásgyakorlás előírásait foglalja magába, hanem ugyanolyan részletességgel és súllyal foglalkozik az emberrel, nevezetesen a munkát végző emberrel. A tfillinlégolás, vagy a szombat-tartás törvényének betartásánál nem kevésbé fontos, hogy nem szabad a munkás bérét visszatartani. A mai Izraelben ezt a törvényt a „a bér éjjelezésének” (hálánát száchár) nevezik, semmit sem változtatva azon az elnevezésen, amit a Tóra a Leviticus 19,13 szakaszában használ.

Természetesen ezt a mai gyakorlatnak megfelelően kell értelmezni, azaz úgy kell fizetni, ahogy az a munkaszerződésben áll, naponta, hetente, vagy havonta. Ha a bért visszatartják – az bűn.”

...a szegény és szűkölködő nem fog kifogni az országból, ezért parancsolom neked, hogy légy bőkezű az országodban lévő nyomorult és szegény testvéredhez” (uo. 15,11). A Tóra tudatában van annak, hogy nem lehet megszüntetni a társadalmi különbségeket, de egy sor – mai értelemben vett – szociális jellegű törvénnyel igyekszik kiegyensúlyozni azokat.

A Midrás is foglalkozik a dolgozó bére visszatartásának súlyos vétkével. Ötszörösen vétkes, aki nem fizet időben – állítja –, mert a munkás a bérért dolgozik, nem pedig a munkaadójáért. Ne gondold, hogy büntetésed pénzbeli lesz – folytatja –, te személyedben vagy felelős és viseled a büntetés terhét.

A Midrás három olyan okot sorol fel, amikor a vétkes nem a vagyonában károsodik, hanem emberi mivoltában bűnhődik:

- ha visszatartja a munkás bérét;

– ha fogadalmat (illetve pénzbeli felajánlást) tesz, és nem tartja azt be;

– ha nem jótékonykodik (Midrás Hágádol, Deutoronium 24).

A Tóra a fentiekben szegényről, szűkölködőkről beszél. A Talmud szerint azonos elbírálás alá esik az a munkás is, aki nem a napi bérből él és már el tud viselni pár napos késést. De őt sem szabad megkárosítani, a bérét visszatartani.

A szegényt azért emelik ki, mert azt mindenképpen előnyben kell részesíteni. Ha pl. egy munkaadó a dolgozóinak csak egy részét képes kifizetni, legelőször a szegényeknek kell odaadni a pénzt (Bává Mecia 111, 2).

Ez a törvény ma is él. Ha egy vállalat csődbe jut, a csődgondnok mindenekelőtt a munkások bérét és egyéb juttatását fizeti ki.

* * *

Miután a munkásnak nemcsak jogai, hanem kötelességei is vannak, a Tóra azt is előírja, hogy a munkás „teljes erejével” dolgozzon (Midrás Hágádol).

Maimonides híres művében, a Jád Háházákában (a bérmunka törvényei 13,7) kifejti: miként a Tóra figyelmezteti a munkaadót, hogy ne használja ki a munkást (ne rabolja el a bérét) és ne tartsa vissza fizetését, ugyanúgy kötelezi a munkást is arra, hogy ne csapja be munkaadóját (ne rabolja el idejét), ne lopja a napot, hanem ügyeljen az időre, és teljes erejével dolgozzék. Idézi Jákob ősapát, aki azt mondta feleségeinek, Ráchelnek és Leának: „...hiszen teljes erőből dolgoztam apátoknak (Lábánnak)”. A halacha egy további klauzulával védi a munkaadó érdekeit. E szerint nem biztos, hogy a dolgozónak mindig igaza van. A fizetés visszatartásának szigorú tilalma csak abban az esetben érvényes, ha a felek nem egyeztek meg másként. Ha a munkás beleegyezett abba, hogy ne naponta fizessék ki a bérét annak ellenére, hogy napszámoss, akkor a pénz, a munkáltatójánál „kölcson” van.

* * *

Bölcseink a Tóra szociális parancsait az idegenekre, a jövevényekre is vonatkoztatták. Mai értelmezésben ez azt jelenti, hogy a vendégmunkásokat sem szabad kihasználni, azoknak megfelelő lakáslehetőséget kell biztosítani – már ha ez is ki van kötve –, egyszerűen az ő megrö-

vidítésük is tiltva van. A Midrás-bölcsek a bérvisszatartás tilalmát a bérlésre, pl. a házbér kifizetésére is kiterjesztették.

* * *

A jeruzsálemi Talmud arra is kitér, hogy a dolgozónak kötelessége rendesen étkezni, hogy jó erőben legyen, mert ellenkező esetben meg-
rövidítheti munkaadóját.

A Talmud elbeszéli, rabbi Jozsef egyszer megkérdezett egy beteg tanítót, mitől lett beteg. Az bevallotta, attól, hogy – jámborságát bizonyítandó – sokat böjtölt. A tanaita megróttá őt, mondván, nincs jogában így viselkedni. Hiszen ha a fizikai munkát végzők esetében előírták, hogy a munkásnak jól kell táplálkoznia, hogy munkaadóját ne rövidítse meg, akkor egy tanítónál különösen érvényes ez a tétel, hiszen a zsidó gyerekek oktatása „isteni munka”.

* * *

A fizetés visszatartásának tilalma különös hangsúlyt kap az esetben, amikor – valamilyen okból – megszűnik a munkaviszony. Ekkor sem szabad elodáznai a fizetést vagy csökkenteni a bért (Káf Háchájim).

A szent Ár”iról (Jichák Lurja, a neves kabbalista) mesélték, hogy amikor nem volt pénze munkása bérét kifizetni, adományokat gyűjtött, és addig nem imádkozott Minchát, míg nem teljesítette kötelezettségét.

Ha valaki öltönyt csináltat a szabónál, mindaddig, míg azt el nem hozza, nem számít véteknak, ha nem fizeti ki az árát.

A Sulchán Áruch előírja, a munkabért előre kell megállapítani, kialakudni, hogy utólag ne legyen vita. Az utólagos viták nem vezetnek semmi jóra, és ha a munkás hátrányos helyzetbe kerül és ő abba bele is törődik, szívében tüske marad.

Amikor a felek nem egyeztek meg a pontos bérben vagy fizetésben, akkor az állam törvényei és szokásjoga válik kötelező érvényűvé.

Izrael Bölcsei (köztük Rábbenu Ásér, a neves középkori kodifikátor) azt a következtetés vonták le, hogy a munkaadó rendszerint csak akkor hágja át a visszatartás tilalmát, ha éppenséggel van pénze vagy áruja vagy kinnlevősége, amiből ki tudná a bért fizetni. Ezt a konklúziót az alábbi talmudi történetből merítették:

Egy munkás Felső-Galileából a délvidékre szerződött el, három évre. Ennek letelte után, Jom Kippur előtt, arra kérte munkaadóját, fizesse ki a bérét, mert haza kíván menni a családjához.

- Nincs pénzem – állította a gazda.
- Akkor adj gyümölcsöt és egyéb élelmet.
- Az sincs.
- Akkor adj földet (amit bérbe lehet adni).
- Az sincs.
- Akkor adjál igazállatot.
- Az sincs...

Miután nem kapott semmit, elkeseredve hazaindult.

A Sátoros Ünnep után a gazdálkodó felpakolt három teherhordó szamarat minden földi jóval, felkereste munkását, odaadta a fizetését és mindent, amit a számaron csak elvitt.

A Seiltot szerzője azt is tudni véli, ki volt a tanmese két szereplője. A gazdálkodó rabbi Eliézer ben Horkánosz, a munkás pedig rabbi Akiba volt.

A REBBE NEM FŐISPÁN

Ez a szakasz a zsidó házasság és válás törvényeivel is foglalkozik. Az alábbi történetek is ebből a témakörből valók.

Egy zsidónak már kissé koros lányát kellett volna férjhez adnia, de tönkrement kereskedőként semmi pénze nem volt.

Bánatában felkereste az aptai cádikot, előadta szomorú helyzetét, s kérdezte tőle, mitévő legyen.

A rebbe ekkor faggatni kezdte, mennyi pénzre volna szüksége ahhoz, hogy férjhez adhassa a lányát, és azt is megkérdezte, mennyi van éppen a zsebében.

– Ezer rubelre volna szükségem, a zsebemben pedig egy rubel van – adta meg a kért felvilágosítást.

– Menj békével és az Isten segítségével lesz – vigasztalta meg a haszidot a rebbe. – Kösd le az első üzletet, amit ajánlanak neked – és minden rendbe jön.

Csodálkozott a haszid, milyen üzletet lehet kötni egyetlen rubellel, de hitt a rebbe szavának.

Hazafelé megszállt egy fogadóban, ahol gyémántkereskedők rakták ki portékájukat. Megszemlélte ő is a drágaköveket, s az egyik kereskedő megkérdezte, nem akarna-e venni egy gyémántot?

– Szívesen vennék – válaszolta.

– És mennyi pénze van? – kérdezte a kereskedő.

Ő pedig bevallotta, hogy mindössze egyetlen rubelje van.

„Ne legyen tarsolyodban kétféle súlymérték, nagyobb és kisebb. Pontos és hiteles súlymértéked és vékád legyen...” (Drávim 25, 13–15)

A kereskedők nagy nevetésben törtek ki, de az, aki megszólította, közölte vele, hogy egyrubeles üzletet is tud ajánlani neki.

– Vedd meg tőlem a túlvilági üdvösségemet. Potom egy rubelért eladom neked.

– Szíves-örömet belemegyek az üzletbe, egyetlen kikötéssel, ha hajlandó vagy az üzletet írásba foglalni.

A gyémántkereskedő beleegyezett, így hát – a jelenlevők nagy derűtségére – írásba foglalták az eladás tényét és a fizetés megtörténtét.

Mint aki jól végezte dolgát, emberünk visszavonult a fogadó sarkába és egy Talmud fóliánst kezdett el tanulmányozni,

Miközben a kereskedők jót nevettek még az ügyefogyott emberen, aki egy nemlétező dologra utolsó rubeljét is kiadta, belépett a gyémántkereskedő felesége, aki a derűtség okáról érdeklődött. (A történethez tudni kell, hogy a gyémántok valójában az övéi voltak, azokat a szüleitől örökölte.) Elmesélték neki, mi történt, de az asszony ahelyett, hogy a többiekkel együtt nevetett volna, felháborodva a férjéhez fordult:

– Ha lehetett volna is valamicske részed a túlvilági üdvösségben, most azt is eladtad, itt maradtál „csupaszon”, mint egy hitetlen. Én meg nem akarok egy ilyen emberrel élni, tehát elmegyünk most a rabbihoz és ott elválunk.

A férj zavorodottan magyarázkodott, hogy ő ezt csak viccből tette, meg nem kell komolyan venni, de az asszony kötötte az ebet a karóhoz, hogy ő nem akar egy ilyen emberrel együtt élni.

Miután a kereskedő látta, hogy a felesége nem tréfál, elküldte a segédjét, keresse meg azt az embert, s hívja oda hozzá. Az meg is találta.

– Reb Jid – mondta neki kényszeredett nevetéssel –, tudod, hogy az egész ügylet csak vicc volt, itt a rubeled, add vissza az eladási okiratot.

– Nem addig van az – mondta a vevő erélyesen –, én egyáltalán nem viccből csináltam. Megvettem, kifizettem és kész. Az üzlet, az üzlet.

– Jól van – sóhajtott a gyémántkereskedő –, adok hozzá még néhány rubelt, csak add nekem vissza azt, amit tőlem vettél.

– Ezer rubel – mondta határozottan a haszid –, annyiért semmisnek tekintem az ügyletet.

– Meg vagy örülve – üvöltötte a kereskedő –, egy darab papírért, amit viccből adtam neked, egy egész vagyont akarnál kapni! Mit képzelsz?

De a felesége, aki ott állt mellette és fültanúja volt a vitának, odasúgta:
– Még ha 5000 rubelt kér, akkor is köteles vagy kiváltani a túlvilági üdvösségedet!

Nos, ezzel kezdetét vette az alkudozás. A kereskedő már 100 rubelt kínált, de emberünk csak a fejét rázta.

Egy idő után aztán megszólalt:

– Ne hidd, hogy én olyan slemil vagyok, mint amilyennek hisztek engem. Magam is kereskedő voltam, csak tönkrementem és elszegényedtem. A szentéletű aptai rebbe tanácsolta, hogy az első üzletet, amit ajánlanak – kössem le. Mégpedig azért, mert 1000 rubelre van szükségem, hogy férjhez adjam a lányom. Ebből megértheted, hogy egyetlen kopejkáról sem mondok le.

Nem volt hát más választása, a kereskedő kifizette az 1000 rubelt, mire visszakapta a bizonylatot. Miután az ügylet lebonyolódott, a kereskedő felesége egy kéréssel fordult a haszidhoz:

– Szeretném megismerni azt a cádikot, aki önnek ezt a jó tanácsot adta.

– Semmi akadály – felelte –, jöjjön velem, én is oda készülök.

Az asszony tiszteletteljesen üdvözölte a rabbit.

– Nagyon örülök – kezdte az asszony a mondókáját –, hogy ez a szegény ember általam megszerezte a szükséges pénzt. De szeretném azt is tudni, vajon a férjem túlvilági üdvössége megért-e 1000 rubelt?

– Amikor eladta a túlvilági üdvösségét egy rubelért – felelte a rebbe –, akkor az még az egy rubelt sem érte meg. De amikor visszavette, s ezzel segítségére volt egy szegény zsidónak – akkor már 1000 rubelnél is többet ért, és értékét pénzben nem is lehet már kifejezni...

* * *

„És válólevelet ír neki” (uo. 24,1).

„Aki elválik első feleségétől, még az oltár is megsiratja” (Gittin 14).

A zsidóságban lehetséges a válás – annak módozatait a halacha szabályozza –, de a rabbik általában mindent elkövetnek, hogy a felbomlófélben lévő házasságot megmentsék.

Egy jómódú haszid azzal kereste fel a lubavitsi reb Menáchem Mendelt, ajánljon a lányának egy jó partit.

A rebbe egy bóchert, aki nála tanult, ajánlott a haszidnak, aki nem is kérdezett semmit, elég volt neki a rebbe ajánlása. Mindjárt magával is vitte a fiatalembert, elkészítették a házasságlevelet és hamarosan megtartották az esküvőt.

Az esküvő után nem sokkal a fiatalasszony panaszkodni kezdett a férjére. Gyakran össze is veszték. A család hiába próbált békíteni, a fiatalasszony ragaszkodott a váláshoz.

Az apa ismét elutazott a rebbéhez, tanácsát kérve, de a rebbe nem egyezett bele a válásba. Isten őrizz – mondta –, a válásról szó sem lehet, ez a férfi rendeltetett a lányodnak.

Az ismételt békítgetés csak rövid ideig hozott nyugalmat. Az asszony egyre csak ismételte, hogy ő el akar válni.

Az apa újfent elutazott a rebbéhez, az pedig jól megszidta őt.

– Nem megmondtam, hogy ne váljanak el!

Miután az újabb békítési kísérlet is kudarcot vallott, a lány most már nem engedte apját elutazni a rebbéhez, mondván, „a rebbe nem főispán és nem parancsolhat rám, hogy egy olyan férfival éljek, akit nem tudok elviselni!”.

A vége mégis az lett, hogy elváltak.

Idővel az asszony hozzáment egy vallásos, Istenfélő özvegyemberhez. Szépen éltek, békességben, csak az volt a szomorúsága, hogy nem voltak közös gyermekeik. A férfi előző házasságából voltak gyerekek, ezért őt nem bántotta annyira, de az asszony szenvedett emiatt.

Egy alkalommal a férj Lubavitsba utazott. Az asszony arra kérte a férjét, ha a rebbénél lesz, kérje áldását, hogy születhessen gyermeke.

A férj eleget is tett felesége kívánságának. Amikor előadta a kérést, a rebbe csak ennyit válaszolt:

– Hát főispán vagyok én, hogy parancsba tudjam adni, hogy gyereke szülessen valakinek?

A férj természetesen nem értette a választ, de a feleség pontosan tudta, mire célzott a rebbe...

A TITKOS FEGYVER...

„Ha pedig engedelmesen hallgatsz az Örökkévaló Istenednek a szavára, ha megtartod és teljesíted a parancsolatokat, melyeket ma parancsolok neked... reád szállnak mindezek az áldások és kísérnek téged... áldott leszel a városban és áldott leszel a mezőn. Áldott lesz méhed gyümölcse, termőfölded gyümölcse és állataid ivadáka... áldott leszel jártodban-keltedben... vereséggel sújtja az Örökkévaló ellenségeidet, ha rád támadnak... az Örökkévaló a maga szent népévé emel téged, ahogy megesküdött neked... a föld valamennyi népe látni fogja, hogy az Örökkévaló nevééről neveztetel és félni fognak téled...” (Deuteronomium 28, 1–10).

Mózes, még utoljára, figyelmezteti népét, mielőtt az belép az Ígéret Földjére, ne feledkezzenek meg az Örökkévalóval kötött szerződésről. Isten kiválasztott népe vagytok s ez kötelez, mert ez a kiválasztás főleg kötelezettségekkel jár. A továbbiakban arról is említést tesz, mi történik akkor, ha megszegik szerződésüket, hányféle büntetést kell majd elszenvedniök, melyek között ott szerepelt a galut, a száműzetés is.

„... a föld népei látni fogják...” Rabbi Eliézer, az egyik Talmudbölcs felteszi azt a kérdést, miről fogják látni?

„...a fejen viselt tfillin”-ről (Bráhot 7).

Ily módon a tfillin a zsidóság „titkos fegyvere”. Szorockin rabbi ennek pszichológiai magyarázatát adja, miszerint ha a zsidók a Tóra előírásai szerint élnek, előfordulhat, hogy kiváltják környezetük ellenérzését. Példa erre, amikor a kósert tartó zsidó nem étkezik együtt nem kósert evőkkel, vagy nem köt vegyes házasságot s ehhez hasonló, sokan különcöknek tartják az ilyeneket s úgy gondolják, ezáltal lenézik a nem zsidókat.

Ha viszont azt tapasztalják – véli Szorockin rabbi –, hogy mindez csak a vallásosság miatt van, ezek a zsidók nem tartják magukat jobbaknak, felsőbbrendűeknek, egyszerűen csak másként élnek – akkor tisztelettel viseltetnek az ilyen elveikhez ragaszkodó emberek iránt.

S. R Hirsch szerint a zsidó nép Tóra-hűsége olyan magasztos viselkedés alapja lehet, amire a világ népei félő tisztelettel néznének fel. Gyakorta tapasztalható, hogy nem zsidók, még nyilvánvalóan antiszemiták is, sokkal inkább becsülik az önérzetes, hitéhez hű zsidót, aki hitéért, meggyőződéséért, vallásáért hajlandó minden áldozatot meghozni, mint azokat, akik titkolják zsidóságukat, és azt „születési hibának” tartják.

A berdicsevi Lévi Jichák viszont megkérdőjelezi a tfillin „titkos fegyver” mivoltát. Ha valóban az lenne, akkor sokan nem mernék bántani a tfillint léglő zsidókat.

S nem azt mondja az Írás – folytatja gondolatmenetét – hogy a „fejben” lévő tfillint látják, hanem a „fejben” lévő tfillint. Vagyis nem elegendő az, ha a pergament tartalmazó bőrtokot feltesszük a fejre, de közben gondolataink elkalandoznak. Ez nem ér semmit. A tfillin csak akkor jelenthet a zsidók számára egyfajta titkos fegyvert, adhat számkra immunitást a szenvedések elviseléséhez, ha a tfillin a „fejben” van, a gondolataikat az tölti ki, hogy mit is jelképez s mit jelent az Örökkévalóval meglévő kapcsolat.

* * *

A Talmud a tfillint alapvető fontosságúnak tartja, ebben látja Izrael erejét. Ennek szemléletében azt a prófétai verset: „**Az Örökkévaló esküre emelte jobb kezét, erős karját...**” (Ézsaiás 62,8) akként magyarázta, hogy maga az Örökkévaló is, úgymond, tfillint léglő, ezzel is példát mutatva népének (Bráhot 6).

A Talmud arra is „kíváncsi”, hogy mi lehet abban a tfillinben, amit az Örökkévaló léglő, azaz milyen Írásverset tartalmaz? (Azt ugyanis, hogy az egyszerű zsidók tfillinjében a Smá Jiszráél, Vöhájá im Sámóá, Kádés és Vöhájá ki Jöviáchá versek vannak, azt tudjuk.)

Az Örökkévaló tfillinjében az az Írásvers van, hogy „**Van-e még olyan nemzet e földön, mint a te néped, Izrael...?!**” (Krónikák 1, 17, 21).

Ez persze kissé elbizakodott megállapításnak tűnik. A Talmud rá is kérdez: „Hát az Örökkévaló dicsekszik Izrael népével?” (uo.).

A válasz egyértelmű igen. Ezt az a két egybecsengő Írásvers támasztja alá, melyekben a két szerződő fél – a Teremtő és a zsidó nép – „elismeri egymást” és kölcsönös kötelezettségeket vállal. Íme:

„**Ma megígértted (elismertted) az Örökkévalóval, hogy Ő lesz a te Istened és te jársz az Ő útján és megtartod törvényeit, paran-**

csolatait és hallgatsz a szavára. És az Örökkévaló megígértette (elismertette) veled ma, hogy te leszel az ő tulajdon népe, amint megígérte neked, ha megtartod minden parancsolatát” (uo. 26, 17-18).

A Talmud pedig:

„Mondá az Örökkévaló Izraelnek: ti egységet hirdettétek a világon, én pedig a ti magábanállóságotokat, világszerte. Ti azt mondtátok: Halljad Izrael, az Örökkévaló, a mi Istenünk, egyetlenegy, én pedig azt, hogy van-e olyan nép a földön, mint Izrael?” (Bráhot 6).

* * *

Kabbalisztikus források szerint a tfillin nemcsak titkos fegyver, mely semlegesíti a zsidóság ellenfeleit, hanem olyan csodaszer is, melynek jóvoltából az, aki naponta felteszi (szombat és ünnepnapok kivételével), hosszú életű lesz a földön.

* * *

Szóljon most a tfillinről egy kis „élő” folklór:

Vannak, kiknek a szemében a tfillin, ma is, titokzatos fegyvernek tűnik.

Dr. Jozsef Burg, a veterán izraeli politikus, a Mizrachi (vallásos párt) vezetője mesélte el a történetet.

Távközlési miniszter korában látogatást tett egy kelet-afrikai államban. Egyik nap kirándulásra vitték őt, s mivel reggel nagyon korán indultak, nem volt alkalma imádkozni. Egy magas rangú vendéglátójának kíséretében ő a kocsisor első, nyitott dzsipjében ült, s hogy pótolja az elmulasztottakat, elővette a taleszát, feltette a tfillinjét és a kocsiban állva belekezdett a reggeli imába.

– Még alig kezdtem el – mesélte később Burg, nagyokat derülve –, a karaván leállt és nagy riadalom támadt. Láttam, hogy a vendéglátók idegesen szaladgálnak fel s alá, de nem tudtam, mire véljem. A kísérőm is idegesen telefonálgatott, utasításokat adott, így hát jobbnak láttam mielőbb befejezni az ájtatoskodást. Ezután megkérdeztem, mi baj van?

Nos, a végén kiderült, hogy a tfillin okozta a riadalmat, mert azt hitték róla, hogy valami szupermodern távközlési készülék, különösen a karra tekert fekete szíjak és a fejen lévő fekete doboz okozott pánikot, azt hitték, szuperkém vagyok...

* * *

A Hábád haszidok egy csoportja állandó jelleggel a Siratófalnál tartózkodik, ahol boldog-boldogtalant próbálnak rávenni, rakja fel a tfillint és mondja el az áldást.

Álljon erről itt két anekdota. Az elsőt csak hallottam, a másiknak szemtanúja voltam.

Nem sokkal a hatnapos háború (1967) után, az akkor már idős Ben Gurion látogatást tett a Fálnál. Ez reggel 10 óra után volt. A haszid kommandó azonnal „rászállt” az Öregre, és győzködte, hogy légoljon tfillint. Mi járhatott Ben Gurion fejében – nem lehet tudni. A lényeg, hogy nem akarta a lelkes fiatalokat megbántani azzal, hogy elutasítja, ezért végigmérte őket és annyit mondott: Honnan veszitek a bátorságot, hogy feltételezitek, ilyen késő délelőtt még nem imádkoztam?...

Más alkalommal egy szoknyás skót férfit néztek zsidónak, és felajánlották neki a tfillint. Az riadtan húzódott el tőlük. Felhívtam az aktivisták figyelmét, hogy az illető nem zsidó. Az pedig – miután kiderült, hogy beszélhetünk angolul – érdeklődött, mi az, amit – nyilván tévedésből – rá akartak tukmálni. Amikor pár szóval elmondtam a tfillin lényegét, hogy milyen összekötő szerepe van az agy és a szív között – akkor a skót kérte, engedjék őt is „összeköttetni” ezzel a zsidó „műszerrel”...

* * *

Simon Bár-Jocháj, a mártírsorsú tanaita, akit a hagyomány a Zóhár szerzőjének tart, azt az Írásverset, hogy „**a föld valamennyi népe**” úgy értelmezi, hogy ebbe a démonok és szellemek is beleértendők, tehát nemcsak az értelmes világ fogadja el és ismeri el azt, hogy Izrael különleges kapcsolatban van a Teremtővel, hanem még képzelt teremtmények is, a „szellemi alvilág”, amelyek pedig kétségbe szokták vonni az isteni lét mindenhatóságát (Jeruzsálemi Talmud, Bráchet 5,1).

* * *

„**A népek félni fognak tőled**” Írásverset a haszid felfogás akként értelmezi, hogy a népek az Örökkévalót félik majd – „tőled”, vagyis általad. S ha majd azt látják, hogy a zsidók, Isten népe, mily odaadással tartják be a Tóra parancsait – ők is erre az útra lépnek, s rajtuk is úrrá lesz majd az Istenfélelem.

„ZSENGÉK” EGYIPTOMBAN

A zsengek bemutatása a Szentélyben – feltételezi a Szentély létét. Ebből következik, hogy mióta a Szentélyt Titus romba döntötte és a zsidó népet száműzték országából, ez a micva szünetel. A zsengek bemutatásának gondolata azonban tovább él. Bölcsseink akként mentették végül át ezt a micvát, hogy kijelentették, „aki ajándékot visz egy Talmud-tudósnak vagy egy cádiknak, az olyan, mintha zsengeket mutatott volna be a Szentélyben” (Ktubot 105).

A szentéletű lublini rebbe, reb Cádok, a kohanita, nagyon ügyelt arra, hogy soha, senkitől egy fillért ne fogadjon el. Ennélfogva híveitől még a szokásos pidjont (pénzadomány) – amit a haszidok a kvitlihez (kérő cédula) szoktak csatolni – sem fogadta el. Kizárólag az elsőszülöttek kiváltásakor a kohanitáknak adandó öt ezüst volt, amit pénzként elfogadott.

A kohanita jussa az – szokta volt mondani –, amit a Tóra ad neki.

Szűkös megélhetését a felesége használtruha-üzlete biztosította. Annak halála után hívei vállalták volna eltartását, de visszautasította. Mindössze azt fogadta el, hogy egyik haszid híve vigye tovább az üzletet, amiből aztán csak a legszerényebb megélhetésre valót fogadta el. Ez szinte egyenlő volt a semmivel, vízbe főtt gríz, tea, egy zsemle.

Az egyik haszid meg akarta reb Cádokot ajándékozni egy üveg olívaolajjal és egy drága etrogdobozzal. Mivel tudta, hogy semmi szín alatt nem fogadná el, kitalálta, azt fogja mondani, hogy „zsengek” gyanánt adja, miként az a Talmudban meg vagyon írva „...aki ajándékot visz a Talmud-tudósnak...”

Mivel a rebbe mindent, ami a Talmudban le van írva, mélységesen tisztelt, így azonnal elfogadta az ajándékot.

A következő szombaton azonban, amikor „tisch” tartott, kétségbe vonta, hogy ő Talmud-tudós lenne, ráadásul elmondta magát mindennek. Hívei szemrehányást tettek neki ezért, de ő csak hajtogatta a magáét, hogy nem szabad hazudni és ha ő azért kapta az ajándékot, mert ő Talmud-tudós, kötelessége megmondani az igazat...

* * *

Amikor Jozsef-Jichák Schnéurson, a hatodik lubavitsi rebbe, 1929-ben Erec Jisráélba látogatott, vonata áthaladt az egyiptomi Alexandrián. A vonat az állomáson vesztegelt, mikor felpattant kupéjának ajtaja s egy egyiptominak kinéző ember rontott be, kezében egy kosár váloga-

tottan szép, egzotikus gyümölcsrel. Az ember annyira izgatott volt, hogy sírt és nevetett egyszerre. Magához térvén egy kissé ebből az állapotából, megszólalt:

– Kisgyerek voltam, s egy alkalommal nagyapám, aki Oroszországban élt, elvitt engem Reb Smuélhez (Máhárás, Jozsef-Jichák Schnéurson nagyapja) azzal, hogy engem megáldjon. Ezen alkalommal nagyapám egy kosár finom gyümölcsöt is vitt ajándékba, s azzal adta át, hogy azt mint „zsengéket” hozta neki. Ön, tisztelt rabbi – folytatta az ember a történetet – szintén kisgyerek volt még, s szintén ott volt a szobában.

A rebbe pedig azt mondta a nagyapámnak: adja Isten, hogy az Ön unokája – s ezzel rám mutatott – hozzon majd zsengéket az én unokámnak.

– Sok-sok év telt el azóta. Üzleti ügyekben elkerültem Egyiptomba, s itt le is telepedtem. Egyszerre csak meghallottam, hogy ön éppen átutazóban van városunkon és eszembe jutott az áldás. Íme, elérkezett az idő – mondtam magamban. Gyorsan megtöltöttem ezt a kosarat gyümölcsrel és idehoztam. Hála Isten, hogy rabbi Smuél áldása beteljesedett...

* * *

„Megver téged az Örökkévaló, tébollyal...” (Deuteronomium 28,28).

Egyszer egy belzi haszid egy távoli orosz városkába került. Ott megismerkedett a helybéli földesúrral, akinek megtetszett az ügyes és becsületes zsidó, és bérbe adott neki egy darab földet valamint a hozzátartozó kocsmát, amiből a zsidó szépen meg is tudott élni.

A földesúr fia egyszer csak megbolondult. Bajára nem találtak orvosságot, pedig híres professzorokat, de még kuruzslókat is elhívtak hozzá.

Ekkor a zsidó bérlő azt mondta a földesúrnak:

– Ha meg nem sértem... Szülővárosomban, Belzben él egy szentéletű zsidó ember, ahogy mi mondjuk, egy nagy cádik, aki imájával meg tudja gyógyítani az örülteket. A magam szemével láttam. Azt tanácsolom, vigye el hozzá a fiát, biztosan segít rajta.

A haszid közben arra gondolt, ha a földesúr elutazik, biztosan magával viszi őt is, s akkor legalább viszontláthatja rokonait és barátait. A földesúr örömmel elfogadta a javaslatot és elutaztak Belzbe.

Megérkezvén, a haszid mindjárt a cádikhoz, reb Sálom Rokeáchoz sietett. Isten nevének megszentelése lesz – kezdte mondókáját a

haszid –, ha ez az ember megláthatja a csodát, amit a rebbe tesz. Ezért kéri a rebbét, hogy gyógyítsa meg a földesúr fiát, aki – ne itt legyen mondva – megbolondult.

A rebbe kemény szavakkal utasította el a kérést.

– Elég nekem az, hogy az égieket állandóan zaklatom a szegény, nincstelen zsidók ügyes-bajos dolgaival. Ne is merészed elhozni nekem azt az idegent!

A haszid kénytelen volt a rebbe válaszát elmondani a földesúrnak, aki igencsak megdühödött.

– Mivel a rabbi segíthetne rajtam, de mégsem teszi – mondta a megsértődött földesúr –, hát én is ennek megfelelően fogok cselekedni. A fennhatóságom alatt háromszáz zsidó család él békében, nyugalomban. Most mindannyiukat el fogom úzni lakóhelyükről, mivel nem az én hitemen vannak. Te vagy az első, már ne is gyere velem vissza, vidd a családodat és tűnj el. Ha hazaérek és még ott lesznek, azonnal kihajítom őket...

A haszid visszasietett a rebbéhez és sírva panaszkolt el, mi történt.

A rebbe elgondolkozott, majd megszólalt:

– Mivel itt nem egy, hanem sok zsidóról van szó, tedd, fiam, a következőt, és minden rendben lesz. Mondd meg a földesúrnak, hogy a fia meg fog gyógyulni. Induljon haza, és innentől a hetedik faluban álljon meg, forduljon az ottani pópához, s az meggyógyítja a fiút úgy, hogy nyoma sem marad a betegségének.

A haszid nagy örömmel újságolta a földesúrnak a jó hírt. Az időközben tudakozódott erről-arról, és mindenkitől csak azt hallotta, hogy amit a cádik mond, arra mérget lehet venni. Így aztán ő is örömmel fogadta a cádik üzenetét.

A hetedik faluban valóban meg is találták a pópát. Ez nagy antiszemita hírében állott, a helybeli zsidókat állandóan zaklatta mindenféle hamis vádakkal. Amikor elmondták jövetelük okát, hogy őket a belzi cádik küldte – irtózatossá haragra gerjedt. Átkozta a zsidókat, a rabbijukat, a Tórájukat, szitkozódásai még az égiekre is kiterjedtek, s már istenkáromlásba csapott át. A végén már egy teljesen megszállott ember benyomását keltette, s úgy látszott, teljesen megbolondult.

S valóban, a pópa megbolondult. A földesúr csak bámult, miközben azon kesergett, hogy bolondokkal van körülvéve.

Amint elhagyták a pópa házát, egyszerre csak bekövetkezett a csoda. A földesúr fia normálisan kezdett el beszélni, kérdezősködött, hol vannak, mit keresnek ott, s egyáltalán, mi történt vele, mert nem emlékezett semmire.

Egyszóval, betegsége átszállt a pópába.

A földesúr végtelenül boldog volt.

– Moske – szólt a haszidhoz –, nem szoktam hálátlan lenni. A belzi cádik akkora szolgálatot tett nekem, hogy nem tehetem meg, hogy meg ne háláljam ezt neki. Menjünk vissza Belzbe, látogassuk meg az Isten Emberét (a Bibliában a prófétát nevezik így, és annak idején a vallásos nem zsidók ismerték ezt a kifejezést) és köszönjük meg, amit értem tett.

Így hát vissza is tértek, a földesúr köszönetet mondott fia felgyógyulásáért és felajánlott egy nagyobb összeget. A rebbe azonban halálni sem akart arról, hogy azt elfogadja.

Ismét a haszid sietett a földesúr segítségére.

– Azt tanácsolom – mondta –, menjünk el a Tanházba, ahol egy csomó megélhetés nélküli „bátlen” zsidó van, akik semmi mást nem csinálnak egész életükben, csak a Tórát tanulmányozzák. Próbáljunk meg ezeken segíteni, ez biztosan nagy örömet okoz majd a cádiknak.

Így is tettek. Elmentek a Tanházba, s mindazon zsidóknak, akik állandó jelleggel tanultak ott, a földesúr bevásárolt minden szükséges holmit, cipőt, ruhát miegyebet...

Ettől fogva ez a földbirtokos még a korábbinál is szívélyesebben viselkedett a zsidókkal...

A MEGVÁLTÁS ÜTEME ÉS MÓDOZATAI

„Amikor majd beteljesednek rajtad az áldásnak és átoknak mindazon szavai, amelyeket eléd tártam, és megszívleled azokat mind, a népek között, ahova száműzött téged az Örökkévaló, a te Istened. És megtérsz az Örökkévaló Istenedhez és fiaddal együtt teljes szívvel és teljes lélekkel hallgatsz a szavára, úgy, ahogy ma megparancsolom neked. Akkor jóra fordítja sorsodat Istened, az Örökkévaló, megkönyörül rajtad, összegyűjt minden nép közül, ahová elszórt téged... Ha a világ végéig (szó szerint: az ég széléig) száműzött téged Istened, az Örökkévaló, még onnan is összeszed, onnan is elhoz és bevisz téged arra a földre, amely atyáid birtoka volt...” (Deuteronomium 30, 1–5).

Felmerül a kérdés, az Írás miért említi meg újból az áldásokat is, hiszen itt elsősorban arról van szó, hogy a megváltás csak akkor következik be, ha a zsidók megtérnek, jóváteszik vétkeiket, tehát elegendő lenne csak az „átkokról” beszélni.

Jichák Arámá, az „Ákádát Jichák” szerzője (ennek jobb megértését) egy hasonlattal magyarázza meg.

– Az olyan ember, aki születésétől kezdve szegény, soha nem volt része másban, mint nélkülözésben – nem szenved annyira a szegénységtől, mint az olyan, aki korábban gazdag volt és a jólét jutott neki osztályrészul, de egyszer csak mindenét elveszíti.

Ezért említi az Írás előbb az áldást, mert ez jelenti a jólétet, s ha ezután következik be a büntetés, az átok, akkor ennek hatására a zsidók mielőbb igyekeznek megtérni, hogy újból élvezhessék az áldásból fakadó jó életet.

Egy más magyarázat azt fejtegeti, hogy a legnagyobb „nevelő” hatása annak van, amikor jó és rossz, áldás és átok egy időben jelenik meg. Ha mindenütt csak córesz van – szól a vélekedés –, azt a zsidók esetleg csak véletlennek tekintik és nem vonnak le megfelelő következtetést, mondván, az egész világ „egy csónakban ül”.

Ha viszont egyeseknek jó, másoknak nem, akkor azok, akiknek rosszul megy a sora, arra gondolhatnak, hogy talán velük nincs valami rendben. Ez pedig első lépés lehet a megtérésük felé (Ohél Jáákov).

* * *

Egy más magyarázat szerint az Írásvers azt is sugallja, hogy az Örökkévaló a száműzetésben is veled van, ott is osztozik népe sorsában, miként a zsoltáros király mondja: „és minden bajuk – neki is baj”. Ha ennek tudatában vagy, akkor ez még jobban fáj majd neked, mint saját bajod. S akkor azonnal megtérsz, hiszen lelkileg nem leszel képes elviselni azt, hogy az isteni dicsfény száműzetésben, gálutban legyen – miattad... (Noám Megadim).

* * *

Mózes amikor az idők végét említí, valójában a messiási időről szól, amikor majd a zsidók megtérnek és visszatérnek országukba – a zsidóságukhoz. „Teljes szívvel és teljes lélekkel” mondja, de azt nem, hogy „minden erőddel”, vagyis anyagi lehetőségeiddel (ahogy ez a „Smá Jiszráél” imában van). Ugyanis a Talmud azt állítja, hogy „Dávid fia (a Messiás) mindaddig nem jön, míg a garas ki nem fogy a zsebből”, azaz mindenki koldusszegény nem lesz.

* * *

A megváltás üteméről és módjáról, hiteles zsidó forrásokban, többféle vélemény található:

– Maimonides szerint (Hilchot Mláchim, 11. fej.) előbb eljön a Messiás, felépül a Szentély, s csak ezt követően történik meg a szórványok összegyűjtése. „Felépíti Jeruzsálemet az Örökkévaló és Izrael szértszörtjait egybegyűjti” (Dávid zsoltárjai 147,2).

– Ugyancsak Maimonides mondja: „A messiási korban éppenséggel nem változik meg semmi, azon kívül, hogy visszatér a zsidó állami lét” (Maimonides Misna-magyarázata, Szánhedrin, Chélek).

– A jeruzsálemi Talmud szerint is előbb felépül a Szentély, majd jön a Messiás, végül helyreáll Dávid királysága (Jer. Máászér Sényi 5).

– A Midrás (Sohér Tov 70) valamint a Zóhár (Toldot) is azt állítják, hogy előbb felépül ismét a Szentély, majd ezután egybegyűjtik a szórványokat.

– A Midrás Rábbá (Nászó 13) más véleményen van. „Amikor felébred a Messiás, aki északon van – jön és felépíti a Szentélyt, ami délen van...”

– A Chinuch könyve (a 613 parancsolat gyűjteménye és magyarázata) azt vallja, hogy előbb épül fel Erec Jisráél, mint a Szentély.

* * *

A hagyomány két Messiást is említ: Másiách ben Jószéf és Másiách ben Dávid.

– Miért kell kettő? – kérdi reb Zundl, a kamenitzi prédikátor. – Azért – feleli –, mert az egyik minket vált meg és visz ki a gálatból, a másik pedig belőlünk veszi ki a gálatot...

* * *

Mindig is voltak a zsidóságon belül Messiás-várók, akik „nézték az órát” és napról napra, percről percre lesték, mikor jön a Megváltó. Maimonides is azt írja a 13 Hitágazatban, hogy „még ha késlekedik is – naponta várom, hogy eljöjjön”.

A vityebszki reb Mendele olyannyira várta, hogy minden este, midőn nyugovóra tért, megkért valakit, figyeljen, s ha meghallja a Messiás kürtjét, azonnal ébressze fel őt...

Lévi Jichák lánya eljegyzési okmányába azt írta: „Az esküvő, Isten segítségével, Jeruzsálemben lesz megtartva, ekkor és ekkor. Ha Isten őrizz, addig nem jönne el a Messiás, akkor itt, Berdicsevben...”

A rimanovi reb Mendele, a haszidok egyik elismert személyisége, egy szombatot Lembergben töltött. Később híveinek azt mondta, hogy a Messiás eljövételét úgy képzei el, ahogy a szombat jön el Lembergben.

Elmesélte, hogy pénteken már kora délután, nagyon szerette volna, ha beköszöntött volna már a szombat. Ezért folyton kiküldte a same-szát, nézné meg, készülődnek-e már a zsidók. Az kiment, kérdezősködött, de a zsidók türelmetlenül azt válaszolták, hogy hagyja őket békén, nekik még rengeteg dolguk van, ne molesztálja őket, és a szombat, ha jön, majd itt lesz.

Végül mégiscsak bezárták az üzleteket, a zsidók sietősen fejezték be dolgukat. Itt a szombat! Itt a sablesz!

– Nos, így jön majd el a Messiás is. A zsidók el lesznek foglalva ügyes-bajos dolgaikkal, aztán befejezik ténykedésüket és szaladnak, hogy fogadják a Messiást...

HOVÁ MENT MÓZES?

„És ment Mózes és szólt egész Izraelhez, mondván, 120 éves vagyok a mai napon, nem bírom már a járás-kelést. Az Örökkévaló megmondta nekem, nem kelhetsz át a Jordánon... Josua lesz az, aki jár majd előttetek, ahogy azt megmondta az Örökkévaló...” (Deuteronomium 31, 1–3).

Ahogy közeledik a vég, Mózes egyre személyesebb hangot üt meg. Ekkor tesz először említést koráról és testi gyengeségéről. Noha – az Írás tanúsítja – halálakor szeme még nem gyengült és életereje sem hagyta el, ő maga tudja, hogy át kell adnia a vezetést fiatal tanítványának, Josuának.

Rási a Talmudot idézi, mely szerint Mózes a hangsúlyt a „ma” szóra tette. „Ma van a születésnapom – mondotta –, ma születtem (vagyis Ádár hó 7-én) és ma fogok meghalni” (Szóta 13). Az ezt követő három szakasz Mózes hatyúdalát, áldását és halálának körülményeit írja le.

„És ment Mózes” – kezdi az Írás, de nem mondja meg, hova.

Jonatán értelmezése szerint a tanházba, ahol utolsó intelmeit intézte a néphez.

Ibn Ezra szerint felkeresett minden törzset, hogy elbúcsúzzék tőlük, s bátorította őket, ne tartsanak Josuától, hiszen tőle tanulta meg, mit kell tenni. Ibn Ezra még hozzáteszi, hogy feltehetően ekkor áldotta meg a törzseket, külön-külön, amit végül összefoglalóan közöl az Írás. (uo. 33-34).

Náchmánides azt állítja, hogy – miután a nép előtt elmondta a fenti beszédet – azok hazamentek és ezt követően Mózes sorba látogatta őket lakóhelyeiken, s ekkor hagyta el a leviták táborát is – ahol lakott – és ment Izrael táborába.

Szfórnó viszont azt mondja, hogy nem kell szó szerint érteni, hogy „ment Mózes”. Nem ment ő sehová. A kifejezés mindössze annyit jelent, hogy „fogta magát és elhatározta”, azaz miután elmondta figyelmeztető beszédét, eszébe jutott az is, hogy megvigasztalja a népet közelgő halála miatt.

* * *

Miként értendő az, hogy „nem bírom már a járás-kelest”?

Ésszerű magyarázat erre, hogy nem tud már hadat viselni, hiszen öreg (Ibn Ezra). Mások szerint azért nem tud – vagyis nem szabad neki – járnival, mert az Örökkévaló azt rendelte, hogy meg kell halnia és nem léphet be az Ígéret Földjére (Szfórnó).

Rási – a Talmud alapján – ennek a mondásnak „nem tudok járnival” szellemi vonatkozású magyarázatot ad. Mivel a szellemi vezetés is Jozsua kezébe került (Szóta 13), elvesztette a kontaktust a Tan szellemével és hagyományaival. Ez talán nagyobb tragédia egy Mózes kaliberű vezetőnél, mint a fizikai megöregedés.

Honnan tudta Mózes, hogy halálán van? – kérdi rabbi Chájjim ben Áttár, kabbalista.

„**És mondta az Örökkévaló Mózesnek: íme, közel az idő, amikor meg kell halnod**” – így szól az Írás. Erre mondja ben Áttár, hogy „40 nappal halála előtt a cádik lelke látogatást tesz a felső világban, ahol majd állandó lakhelye lesz, és ezt a cádikok megérik.”

* * *

„**Százhusz éves vagyok ma**” (uo.).

Bölcseink szerint Hámán azért akarta Ádár havára időzíteni a zsidók megsemmisítését – mondta Chátám Szófér, pozsonyi rabbi –, mert tudta, hogy ebben a hónapban halt meg Mózes, s azt hitte, ennél fogva ebben a hónapban könnyedén el tud bántani a zsidókkal. Csak azt nem tudta, hogy Mózes ebben a hónapban is született, ami a dátum kedvezőtlen hatását ellensúlyozta.

Mózes is azért tarthatta fontosnak közölni a néppel, hogy „ebben a hónapban születtem”, hogy ne fogja el őket a félelem, hogy a végső küzdelmeket, amit az Ígéret Földjének elfoglalásáért folytatnak, már nélküle kell megvívniuk, „Legyetek erősek és bátrak, ne féljetek és ne remegjetek” – mondotta.

* * *

„**Íme, közel van az idő, amikor meg kell halnod**” (uo. 14).

Reb Mendele, a kocki rebbe, nem bírta elviselni a ráérős embereket, sem azokat, akik hiábavalóságokkal töltik az idejüket, mindent hosszadalmasan és körülményesen csinálnak. Arra buzdította híveit, gondoljanak arra, hogy „Íme, közel van az idő...” Ne azért ne vétkeztek – szokta volt mondani –, mert az tilos, hanem azért, mert nem értek rá...

* * *

Reb Jiszráél Szalanter, a híres jeruzsálemi rabbi, érezvén halála közeledtét, magához kérette híveit, hogy elbúcsúzzék tőlük. Volt közöttük egy ismert szabadgondolkodó is, aki nem tartozott szorosan a rabbi vallásos, Istenfélő hívei közé. Tőle különösen melegen vett búcsút.

A többiek igencsak furcsállották a dolgot, s egyikük szóvá is tette.

– Veletek, kedves híveim – mondta a rebbe –, remélem, találkozom 120 év múlva. De ettől az úrtól hosszan kellett elköszönnöm, mert ki tudja, látom-e még valaha...

* * *

Jichák Méir, a guri cádik, minden Jom Kippur éjszakáján Misnájotot szokott tanulni, együtt néhány hívével.

Élete utolsó évében hívei arra lettek figyelmesek, hogy tanulás közben könnyes lett a szeme.

Egyik tanítványa vette magának a bátorságot, és megkérdezte, mi bántja?

– Attól tartok – felelte – nem élem túl ezt az évet. – A haszid értetlenségét látva, folytatta:

– Minden esztendőben, Jom Kippur estéjén, az ima után, meglátogat engem Illés próféta és még egy öregember, hosszú kabátban, és barátságosan el szoktak velem beszélgetni. De ma este, amikor megjelentek, nagyon mogorván viselkedtek...

Még ugyanabban az évben, Tu Bisvátkor, elment Varsóba, meglátogatni régi barátját, a szentéletű reb Jesáját. Egy darabig beszélgettek, majd kettesben maradván, a guri rebbe szavát vette barátjának, hogy amit mond neki, azt titokban tartja.

A vendég távozása után a hívek látták, hogy Jesáját valami nagyon bántja, de titoktartásra hivatkozva, nem szólt semmit.

Néhány héttel később megjött a cádik halálhíre. Reb Jesája meggyászolta barátját, majd hívei előtt felfedte a titkot.

– Búcsúzni jött hozzám és áldásomat kérni, mivel – mondta – néhány hét múlva távozik ebből a világból. Kérdésemre, hogy honnan tudja, azt válaszolta, hogy Illés próféta járt nála, a megmondta neki, mikor, melyik órában jön el ez az idő...

FAVÁGÓK ÉS VÍZHORDÓK

„Itt álltok mindannyian, az Örökkévaló Istenetek színe előtt, vezetőitek, törzsfőnökeitek, véneitek és rendfenntartó erőitek, Izrael minden férfija. Gyermekeitek, feleségeitek, a jövevények... a favágótól a vízhordóig – mindenki...” (Deuteronomium 29, 9-10).

Az Örökkévaló színe előtt létrejön a teljes egyenlőség. Ott áll Előtte az egész zsidó nép a legmagasabb méltóságtól a legalacsonyabb társadalmi réteg képviselőjéig – mindenki.

A haszidizmus keletkezésének egyik oka társadalmi jellegű volt. A zsidók a 18. századi Oroszországban, alapvetően két rétegre oszlottak. Egyik oldalon a tanult, tálmid cháchimok, a másik oldalon a tanulatlan, egyszerű, írni-olvasni is alig tudó, ellenben mélyen vallásos tömegek, amit a tanult réteg igencsak lenézett. Ez volt az a közeg, ahol a haszid mozgalom gyökeret vert, s Jiszráél Báál-Sém-Tov – a mozgalom megalapítója – ezeknek az embereknek az oldalára állt.

* * *

Egy szombatn Mirele, reb Jichák Méir, a cádik felesége a templomban megtudta, hogy Jákob, a kocsis meghalt. Nagy szomorúság töltötte el, s mikor úrrá lett könnyein, elmesélte, hogy a megboldogult mennyire készséges ember volt.

– Egyszer, amikor nagy hidegek jártak – mesélte – hajlandó volt, kérésre, az erdőből hozni tüzelőt, hogy a tanházban, ahol sokan tanultak, befűthessek. Egy másik alkalommal vizet hozott nekem, mikor arra kértem.

Világ ura – imádkozott ezután a rebecen – add, hogy minden egyes hasáb fából, amit Jákob hozott, szülessen egy-egy angyal, aki jókat mond majd róla a túlvilágon és minden csepp víz váljon érdemére.

Később a haszidok elmesélték a cádiknak, hogyan imádkozott a felesége az elhunyt lelkéért. A rebbe nem győzött ezen csodálkozni.

– Honnan van ennek az asszonynak ilyen „szent inspirációja” (megérzés, ruách hákodes)? Pontosan így fogadták az egekben reb Jákopot....

* * *

A szentéletű Cemách Cedek (a harmadik lubavitsi rebbe) fiának, a körülmetéléskor, a Smuél nevet adta. Senki nem tudta, ki után kapta a gyerek a nevet. Még a rebbe nagyobb fia is efelől érdeklődött, mivel ő is úgy tudta, a családban nem volt Smuél nevű. Csak nem Sámuél, a próféta után? – kérdezte sűgva.

Végül az apa bevallotta, hogy a nevet egy Polock városbeli vízhorodó után kapta.

* * *

„Nem az égben van... és nem a tengeren túl... (uo.).

Mózes megmagyarázza a népnek, hogy a Tóra nem az égben és nem a tengeren túl, hanem itt van, a szívedben és a szádon... hozzád közel. Nem kell elmenni érte sehová, hiszen itt van, emberközelben...

A Talmud lejegyez egy, a fenti vershez kapcsolódó vitát:

Rabbi Eliézer és rabbi Josua egy bonyolult talmudi tételen vitáznak. A Bölcsék Josua véleményét osztják, Eliézer magára marad, de nem enged és különféle természeti jelenségekkel próbálja bizonyítani igazát. Amikor mindez hiábavalónak bizonyul, kijelenti: Ha nekem van igazam, tudassák velünk ezt az égből!

Ekkor egy égi hang hallatszott, mely Eliézernek adott igazat. De Josua ekkor talpraugrott és kijelentette:

– Sajnálom, de nem adunk az égi hangra, mert a Tóra **„nem az égben”** van, azt már átvettük a Színáj hegyén és a Tóra maga is azt mondja, a többségi döntés a mérvadó... (Baba Mecia 59).

* * *

„Nagyon közel van a dolog hozzád...” (uo.).

Haszidok szokták mesélni – a pszichai reb Bunimra hivatkozva – hogy aki először utazik egy cádikhoz, tanácskérés és szellemi inspiráció céljából, ismernie kell reb Ájzik, Jekllis fiának történetét.

A történet pedig így szól:

Reb Ájziknak többször volt furcsa álma. Azt álmodta, hogy Prágában, a királyi palota, a Hrádzsin közelében, egy nagy láda aranyat talált, ami nagyon gazdaggá tette őt. Addig-addig álmodta, mígnem egyszer csak felkerekedett és elment álmainak színhelyére. Napokig kószált a palota környékén, amit persze katonák vettek körül, mígnem a parancsnok felfigyelt a furcsa zsidóra és kérdőre vonta, mit keres ott.

Az pedig elmesélte neki az álmát.

– Hát ki hisz az álmokban? – nevetett a parancsnok. – Én meg azt álmodtam, hogy Krakóban, egy Ájzik nevű zsidó házában, a kemen-ce alatt, el van ásva egy láda arany és gyémánt. Na és, hát bolond vagyok én, hogy elmenjek Krakóba és elkezdjek ott ásni, egy ismeretlen ember házában?

Amikor reb Ájzik meghallotta ezeket a szavakat, hirtelen megértette: Azért kellett neki Prágába mennie, hogy megtudja, szerencsés-e nem idegenben, hanem otthon kell keresnie.

Nyomban haza is utazott, leásott a kemence alá és valóban talált egy ládát, tele arannyal és drágakövekkel...

Így aztán – szól a tanmese – azt kell megtanulni, hogy a kincset nem a cádiknál kell keresni, hanem mindenkinek a saját lelkében, mert „**nagyon közel van hozzád a dolog**”...

MASADA ÉS TRÓJA KÖZÖTT

„Meghízott Jesurun, kirúgott a hámból – meghíztál, kövér és hájas lettél... és elvetette Istent, alkotóját, elhagyta üdve kőszikláját. Idegen istenekkel ingerelték, utálatosságokkal bosszantották. Szellemeknek áldoztak, nem Istennek...” (Deuteronomium 32, 15-16).

Ez Mózes hatyúdala, a Biblia egyik legszebb éneke. Sokféle szókép jelenik meg benne, múlt és jövő idő váltakozik, a Midrás pedig némely jelképet úgy magyaráz, mintha az Írás egy 1500 évvel későbbi eseményre hivatkozna.

Jesurun – ez Izrael népének egyik elnevezése. Mindössze négy alkalommal fordul elő a Bibliában: egyszer ebben a szakaszban, kétszer a következőben és egyszer pedig Jesájáhu próféciájában: „...szolgám **Jákob, és Jesurun, akít választottam**” (Jes. 44,2).

Mózes a következő szakaszban így kiált fel: „**És lón** (az Örökkévaló) **Jesurun királya, mikor összegyűltek a nép vezetői, együvé Izrael törzsei**” (Deuteronomium 33, 5).

Rási és mások a királyt az Örökkévalóra értelmezik, míg a racionalisták magára Mózesre, mivel ő volt a felkent néptribun.

A Jesurun szó a jásár (egyenes, korrekt) szótóból ered, s a zsidó nép tiszteletbeli neveként ismert.

„...és evett, jóllakott és dőzsölt – és idegen istenekhez fordult...” (uo. 31,20).

Mózes ez alkalommal is szembeállítja a hívő ember kiegyensúlyozott viselkedését és az anyagi jólétet. A Talmud egy találó közmondást idéz ennek a szituációnak a jellemzésére: „tele hassal lehet igazán vétkezni” (Bráhot 32).

* * *

Mózes búcsújában két – nehezen értelmezhető – vers hozza közös nevezőre Masadát és Tróját.

„Megemészti földet és gyümölcsét”, majd: „veszedelmet halmozok rájuk, nyilaim mind rájuk szórom, éhség gyötri, láz emészti őket...” (uo. 23-24) – idézi Mózes az Örökkévalót, kinek haragjától a tűz fellobban.

A Midrás Hágádol, a „bajok halmozódása” magyarázataként ezt írja: „Mondá az Örökkévaló, majd bezárom őket egy erődbe és ott hozom rájuk a bajokat – egy csapásra”.

Vannak, akik ebben a Masadában jóval később történt eseményekre való utalást látnak. (Ismeretes, hogy a masadai erődben a zsidók tömeges öngyilkosságot követtek el, csakhogy ne jussanak élve a rómaiak kezére.) Ezt a tragikus epizódot a talmudi-midrás irodalom sehol, egyetlen szóval sem említi, holott a Bar-Kochba lázadás leverése utáni szörnyűségekről részletes beszámolót ad. Ennek oka, hogy a zsidó felfogás elveti az öngyilkosságot. A masadai tragédiáról csak Josephus Flaviusnál olvashatunk, aki erről részletesen beszámol, sőt még az akkori parancsnok búcsúbeszédét is idézi.

A masadai tragédiát elemezve, Abarbanel arra a következtetésre jut, hogy tragédiájuk okozója legfőképp az volt, hogy egyetlen erődben zsúfolódtak össze, s az ellenség ily módon könnyűszerrel semmisíthette meg őket. Erre alapozva a szétszórátás mellett tör lándzsát, s azt tartja a fennmaradás biztos zálogának. Ezen meggyőződését még a trójaiak példájával is alátámasztja: „hiszen ismerjük ama nagy nép történetét, a trójaiakét, akiket – miután bezárkóztak falaik mögé – a görögök egytől egyig megsemmisítettek, úgyhogy hírmondójuk sem maradt”.

* * *

„Nem üres beszéd az számotokra, hanem életet jelent nektek. Általa éltek hosszú ideig azon a földön, ahová most átkeltek a Jordánon, hogy birtokba vegyétek” (uo. 32, 47).

Mózes hosszú búcsúkölteménye végén figyelmezteti népét, hogy gyerekeiknek is hagyják meg, a Törvény minden szava rájuk is kötelező legyen. Tudja, hiszen ismeri a nép lelkét, hogy sokan nem törődnek a nagy szavakkal, nekik mondja legfőképp, hogy ez nem üres beszéd számotokra – szó szerint a szövegben: „tőletek” – az isteni Gondviselés semmit nem ad ingyen, a szerződés csak akkor érvényes, ha kölcsönösen kötelezi mindkét felet, Istent éppúgy, mint a zsidó népet.

A jeruzsálemi Talmud a „tőletek” kifejezést akként értelmezi, hogyha az derülne ki, hogy mindez üres beszéd volt, akkor az tőletek, miattatok van, mivel nem foglalkoztok behatóan a Tórával (Jer. Tal-

mud, Péá 1). S ha pedig a zsidók nem tanulják a Tórát, akkor zsidóságuk felületessé válik, amit egy könnyű szellő is elfújhat. Ha ez bekövetkezik – mondja Mózes –, ne az Örökkévalót vádoljátok, mert ti vagytok a felelősek.

* * *

„Tanácstalan ez a nemzedék és milyen értelmetlen” (uo. 28).

Mózes, még utoljára is, mentegeetni igyekszik a zsidókat. Tanácstalanok és értelmetlenek – ezért történhet velük, ami történik, hiszen nem képesek felfogni, hogy csak isteni segítséggel létezhetnek: **„hogyan kergethet ezret egy és hogy’ űzhet kettő tízezret”** (uo. 30).

A tanácstalanság és az értelmetlenség közötti kapcsolat nem mindig egyértelmű. Erre példa – a Talmud elbeszélése szerint – amikor Ahasvéros király meg akarta büntetni Vásti királynét, magához rendelte Izrael bölcseit, tanácsoljanak neki megfelelő büntetést. Azok – tudván, bármit is mondanak, a végén rajtuk csattan az ostor – kibújtak a kérés alól. Kijelentették, hogy mióta lerombolták a Szentélyt és Izrael száműzetésben él, elvesztették döntési képességüket, nem ítélik meg élet és halál felett.

Nos, ebben az esetben a tanácstalanság nem az értelem hiányából fakadt, hanem józan megfontolásból. Mózes viszont arra utal, hogy a tanácstalanság értelmetlenséggel fog párosulni, mert a zsidóságtól való elszakadás csak ezt eredményezheti.

FORDÍTOTT VILÁG

Mózes – búcsúbeszédének első mondatában – az eget és a földet hívja tanúnak. Miért? – teszi fel a Midrás a kérdést. Azért – adja meg a választ – mert az Örökkévaló Izrael népét egyrészt a csillagokhoz, másrészt a föld porához hasonlította. Amennyiben jól viselkednek, ha a Tóra értékrendje szerint élnek – akkor a csillagokig emelkednek. Ha pedig nem – a föld poráig süllyednek le.

Az egyik híres vizsnitzi rebbe, akit főműve alapján Dámeszek Eliézernek neveznek, erre azt mondta: a népek – általában – három alaphelyzet egyikében élnek: vagy függetlenek, vagy uralkodnak másokon, vagy mások uralkodnak rajtuk. Ezzel szemben a zsidóknál mindössze két alaphelyzet létezik: vagy a „csillagokig” vagy a „föld poráig”. Vagy fent – vagy lent.

„Köszikládát, aki nemzett, elfeledted / elfeledted Istent, aki világgra hozott (Deuteronomium 32, 18).

– Amikor Isten megteremtett – kommentálta a kocki rebbe –, beléd plántálta a feledékenység tulajdonságát is, hogy elfelejtsd az árnyékvilág hívságait. De mi lett ennek az eredménye? Az, hogy elfeledted Istent is, s a feledés képességét Ellene fordítottad.

Erre a gondolatmenetre alapozta a dubnói Mággid is példázatát:

Egy zsidó, kinek rengeteg tartozása volt s hitelezői szüntelen gyötörték, felkereste egyik barátját, tanácsát kérve, mit tegyen, hogy hitelezői „leszálljanak” róla? A barát azt a tanácsot adta, amikor megint felkeresik, tettebbe magát bolondnak, perdüljön nekik tánkra, énekeljen, s ha látják, bolonddal van dolguk, békén hagyják.

A tanács bevált. Igen ám, de a barátnak is tartozott, és amikor az is visszakérte a kölcsönt – a zsidó a barát tanácsolta módszert választotta, hogy kibújjon a kötelezettség alól.

– Te szégyentelen – dühödött meg a barát –, hiszen én adtam neked a tanácsot és most ellenem akarod felhasználni? Engem akarsz meggyőzni, hogy nem vagy felelős a tetteidért?

A hasonlat kézenfekvő. Az Örökkévaló azért adta neked a feledés képességet, hogy elfelejthesd mindazt a sok bajt és bánatot, ami az életben ér. És akkor meg te Őt akarod elfelejteni? Ellene használod fel azt a tulajdonságodat, amit Tőle kaptál?

* * *

„Állhatatlan nemzedék ez, fiak, akikben nincs hűség” (uo. 20).

Az állhatatlant hamisnak is lehet fordítani. Olyan ember, akit pillanatnyi érdeke vezérel.

Az ehhez kapcsolódó haszid mesék egy fordított világ képét mutatják, melyben egyesek pont az ellenkezőjét teszik annak, amit a józan ész diktálna.

Reb Bunim, Danzigban járván, egy péntek estén, fogadóban ült, ahol egy másik zsidó bort rendelt. A borért két szolga – egy zsidó és egy nem zsidó – ment le a pincébe. Visszajövet a zsidó szolga tartotta az égő gyertyát (ami szombaton egy zsidónak tilos), míg a bort a másik hozta.

– Az ilyen esetre mondja az Írás, hogy „állhatatlan nemzedék”, mert mindent kifordítanak. Hiszen ha a zsidó hozta volna a bort és a másik a gyertyát – minden kóser lett volna.

* * *

A pozsonyi Ktáv Szófér, erre az Írásversre azt a megjegyzést tette, hogy az apák tanulnak a fiaiktól, ahelyett hogy a fiúk tanulnának az apjuktól...

Mi a hamisság az „állhatatlan” nemzedékben?

Egy haszid rebbe ekként magyarázta meg:

– Ha megkérdel valakit, miért nem jár naponta templomba, azt feleli, nagyon elfoglalt, állandóan az üzletben kell lennie. De ha ugyan-
ehhez az emberhez jön valaki, hogy adományt kérjen a szegények
részére, szomorú képpel sajnálkozik, hogy nehéz idők járnak, nem
megy az üzlet, nincs miből adnia...

Hasonló a helyzet, ha egy zsidót böjtnapon enni látnak. Amikor
megkérdik, miért nem böjtöl, arra hivatkozik, hogy nehéz böjtlőnie, ő
egy gyenge ember, az egészsége sem a régi. De ha ugyanettől alamizs-
nát kér valaki, mert éhes, akkor ráförmed, miért nem dolgozik... s
elfelejti, amit az imént mondott a gyengeségről.

AZ ELTŰNT TÖRZS

„Ez pedig az áldás szava, amivel megáldotta Mózes, az Isten embe-
re, Izrael fiait, halála előtt: Az Örökkévaló Színájáról jött; Széirről
ragyogott rájuk; Párán hegyéről tündökölt; megérkezett szent sere-
gével, jobbján lángoló tűzzel...” (Deuteronomium 33, 1-2).

A Tóra utolsó fejezetében Mózes – halála előtt – megáldja a népet.
Majdnem minden törzshöz van egy jó szava, de a legfontosabb az
egész népnek szóló áldás.

Annak idején – 250 évvel korábban – halála előtt Jákob is mondott
áldást, de ő akkor csak a fiaira, akikből Izrael 12 törzse származott.
Mózes áldó szavai már egy egész néphez szólnak.

„**Boldog lehetsz Izrael, van-e hozzád hasonló? Nép, melyet vé-
delmez az Örökkévaló. Ő a te segítő pajzsod és dicsőséges kar-
dod...**” (uo. 29).

Ezekkel a szavakkal nyilvánítja ki, hogy Izrael az Örökkévaló vé-
delme alatt áll, ami még a támadó szándékú népeket is visszariasztja
attól, hogy harcba keveredjenek a zsidó néppel (Háámék Dávár).

* * *

A kommentátorok észrevették, hogy Mózes, amikor felsorolja a tör-
zseket, Simeon törzsét meg sem említi. Hová tűnhetett a simeonita
törzs?

Egyesek szerint Mózes haragudott a törzsre a péori kaland miatt, hi-
szen ennek a törzsnek a vezetői voltak a kezdeményezők, miáltal ki-
hívták maguk ellen Mózes haragját.

Mások úgy vélték, hogy a péori eset miatt elnyerték méltó bünteté-
süket, s mivel egyébként is kis létszámú volt, beolvadtak Jehuda tör-
zsébe.

Rámbán (Náchmánides) szerint, mivel 12 törzsnél nem lehet több, a
József nemzetségét pedig két törzsként – Efrájim és Menásse – vette

számba, ezért egyet mindenképpen ki kellett hagynia. Ő pedig a simeonitákkal látta jónak ezt tenni.

Feltűnő, hogy Lévi törzsét viszont megáldotta. Mint ismeretes, Jákob két fia, Lévi és Simeon, Schemben, lánytestvérük meggyalázása miatt, kiirtotta a város férfiai. Jákob ezért megtiltotta nekik, hogy az ő nevét, közösségükben, megemlítsék.

Igaz, hogy Mózes Lévi törzséből származik, amelyből neves papok és bírák is származtak, míg Simeon törzse nem tűnt ki semmivel, sem papokat, sem királyokat nem adtak a történelem folyamán. Az is igaz, hogy Reuvén törzse sem, de azért Mózes megáldotta őket, bár mindössze azzal, hogy ne haljanak ki.

A Midrás szerint „Mózes imádkozott Simeon törzséért és kérte, hogy az Örökkévaló segítse meg őket, amikor bajban vannak” (Szifré, Bráchá).

* * *

„Ez pedig az áldás...”

Az előző szakasz végén az Írás ismételten figyelmezteti Mózeset, hogy nem teheti lábát annak az országnak földjére, melyet a zsidó nép örökül kap. Mózes ezt a büntetést végül is a nép bűne miatt kapta, így okkal haragudhatott volna rájuk. De ő mégsem ezt tette, hanem megáldotta őket. Ezért nevezi az Írás e helyütt Mózeset „Isten emberének”, mert ezzel a cselekedetével tanúbizonyságot tett arról, hogy isteni tulajdonsággal rendelkezik, ami nem egyéb, mint a megbocsátás képessége...

* * *

„Isten embere....halála előtt” (uo.).

Az egyik neves kommentátor ezt az Írásverset úgy értelmezte, hogy Mózes azzal áldotta meg a zsidókat, hogy legalább haláluk előtt térjenek meg, legalább ekkor próbáljanak Istenhez hasonlítani, váljanak „Isten emberévé”...

* * *

A Tórában ez volt az első alkalom, hogy Mózeset „Isten emberének” nevezik. Az egyik guri rebbe ezt úgy értelmezte, hogy eljött az ideje annak, hogy végre – legalább a halála előtt – tudassák a következő nemzedékekkel, ki is volt az a Mózes, aki a Tórát elhozta a népnek. Mind ez idáig Mózes, szerénységéből fakadóan, nem volt hajlandó

önmagáról azt írni, hogy ő Isten embere, de most már, halála előtt, meg kellett tennie.

* * *

„Mózes Tórárt adott nekünk, Jákob gyülekezetének örökségül”
(uo. 4).

Egyetlen ember sem képes a Tóra összes parancsolatait (613) megtartani – magyarázta Ktáv Szófér –, mivel sok specifikus micva létezik, mint, pl. ami csak a nőkre vagy csak a kohanitákra stb. vonatkozik.

Abban az esetben azonban, ha Izrael népe egységes, egyetértének egymással és szeretik egymást, akkor az egyedek által betartott parancsolatok olybá vétetnek, mintha az egész nép, „Jákob gyülekezete” tartaná be őket. Ily módon a Mózes által adott 611 parancsolat (2 parancsolat, „Én vagyok az Örökkévaló...” és a „Ne legyenek idegen isteneitek...” közvetlenül az Örökkévalótól ered) csak akkor válik az egész nép örökségévé, ha azokat az egész „gyülekezet” betartja.

MÓZES HALÁLA

„És elhunyt ott Mózes, az Örökkévaló szolgálja, Moáb földjén, az Isten akarata szerint. És eltemette őt a völgyben, Moáb földjén, Bét Peorral szemben. Senki sem tudja a mai napig, hol van a sírja. 120 éves volt Mózes, amikor meghalt. Nem homályosodott el a szeme és nem hagyta el az életerejét...” (uo. 34, 5–7).

Meghalt tehát az az ember, aki kivezette népét a rabszolgaságból, 40 éven át irányította, harcolt velük és értük. Lehozta a Tórárt a Színáj hegyéről, s eljuttatta Izrael népét az Ígéret Földjéig, a nemzeti függetlenségbe, a minden értelemben vett szabadságba.

De – amennyire az Írás szavaiból kivehető – halála nem rázta meg különösebben a zsidó népet, hiszen az nem is meglepetésként következett be, maga Mózes szólt róla több ízben is, hogy halála közeleg.

Megsiratták, és 30 napos gyászt tartottak.

A Midrás az Írás szövegéből azt érzi ki, hogy Áront, Mózes testvérét, a nép mélységesebben gyászolta meg. Mózeszt félve tisztelték, de Áront, békeszerető természete miatt, viszont jobban szerették.

„Izrael fiai 30 napig siratták Mózeszt”, míg Áron halálakor **„siratta őt Izrael egész háza 30 napig”** (Numeri 20,29).

A különbség – mondja a Midrás – szembeötlő. Mózeset csak a férfiak („Izrael fiai”) siratták, Áront viszont férfiak és nők egyaránt („Izrael egész háza”).

Nem is támadt még egyszer olyan próféta, mint Mózes, aki szemtől szembe találkozott az Örökkévalóval. Ennek a fejezetnek az elején még „Isten embereként” említetik, míg halálakor, amikor már minden sallang lehull az emberről – „**Isten szolgája**”.

* * *

Az utódlás zökkenőmentessége nem jelenti azt, hogy nem volt különbség a mózesi vezetés és Josua vezetési stílusa, módszere között.

A Talmud közli a korabeli öregek véleményét erről: „Mózes arca, mint a nap – Josua arca, mint a hold” (Bava Batra 75). Ezzel Mózes szellemi fölényét emelik ki Josuával szemben, aki katonás stílusával inkább a fiatalok körében volt népszerűbb. Pedig Josua sem tér el a Tórától, állandóan Mózesre hivatkozik, s gondoskodik arról, hogy a zsidó lét folytonossága ne szenvedjen törést.

* * *

A hagyomány azt tartja, hogy a Tórát maga Mózes írta, az Örökkévaló szavait ő véste kőbe.

– De miként írhatta le akkor azt: „**És elhunyt Mózes**” – teszik fel Bölcsünk a kérdést.

Egyikőjük válasza szerint a szakasz utolsó nyolc versét Josua írta, míg mások szerint azt is az Örökkévaló diktálta és Mózes írta le – könnyezve.

Mózes halála – hozzá méltóan – nem mindennapi halál volt.

Felment Nébó hegyére, tekintetét az Ígéret Földjére vetette, majd visszaadta lelkét a Teremtőnek, „**az Örökkévaló akarata szerint**”, szó szerint: az Isten szája által, ami alatt Bölcsünk „csókos halált” értenek, ami azt jelenti, hogy fájdalommentes.

„**És eltemette őt a völgyben**” – az Írás nem mondja el, ki temette el.

– Logikus, hogy az Örökkévaló – mondja az egyik talmudi Bölcs. Miért nem tudja senki sírhelyét?

Hogy ne legyen búcsújárás színhelye; hogy ne csináljanak pogány „szenthelyet” belőle, vagy hogy ne vigyék be hamvait az Országba, a tilalom ellenére...

JEGYZETEK

- ADMOR** (héber) – három szó kezdőbetűjéből – ADonénu, MORénu, vRábénu – öszszevont rövidítés. A szavak jelentése: Urunk, Tanítónk, Mesterünk. A haszid rebbe, cádik (l. ott) elnevezése.
- BÁÁL-SÉM-TOV**, Jisráél ben Eliézer (kb.1700–1760) a haszid mozgalom megalapítója és az első, legendákkal övezett rebbéje. Fia, Zvi vette át tőle a vezetést, majd tanítványa, a mezritsi Mággid.
- BÁLBOSZ** (jiddis – héberül: Báál Bájit) – háziúr, tulajdonos. A Talmudban munkálatot, tehetős embert is jelent.
- BÁR MICVÁ/BÁT MICVÁ** (héber) – a micvá fia/lánya. A zsidó fiúgyerek 13 éves korában válik éretté, ekkortól köteles betartani a parancsolatokat, naponta tfillint légalni (l. ott). Lányoknál az érettség kora: 12. év
- CÁDIK** (héber) – a Bibliában igaz ember. Ábrahám 10 cádikot keresett Szodomában, hogy érdemükben a város megmeneküljön a pusztulástól. Az első cádik Noé volt. A haszidizmus megjelenése óta: szellemi vezető, rebbe, régi magyar szóhasználat: csodarabbi (l. Admor).
- CEDÓKE**, C'dáká (héber) – jótékonyág, alamizsna, jótétemény. A zsidóság egyik alappillére. Bibliai értelmezésben igazságtétel is. „A jótett (cedóke) megment a haláltól” (Pldb. 10,2).
- CHEVRA KADDISA** (arameus, héber) – 1. „Szent Társaság”, a haszid hagyományban a nagy haszid rebbék, elsősorban Báál-Sém-Tov és a Mággid köré gyűlt, a kabbala iránt fogékony fiatal tanítványok egy csoportja. 2. Szentegylet, temetkezéssel foglalkozó zsidó szervezet.
- CIMCUM** (héber) – kabbalisztikus fogalom, mely szerint a világ teremtése óta az Istenség, ami betölti az egész világot „összehúzza magát”, hogy a Dicsfény egy meghatározott helyre – Szentélyre – korlátozza önmagát és így kommunikálni tudjon teremtményeivel.
- DIN TÓRA** (héber) – szó szerint: a Tóra törvénye. A Tóra és a Sulchán Áruh (l. ott) alapján hozott rabbinikus bírósági döntés. A diaszpórában önkéntes alapon működik. Izraelben a rabbinikus bíróságok, meghatározott ügyekben, állami jogi hatáskörrel rendelkeznek.
- GÁLUT** (héber), **GÓLESZ** (jiddis) – száműzetés, diaszpóra. A Tóra (l. ott) több ízben beígért büntetése a parancsolatok be nem tartása miatt. A második Szentély pusztulása óta (i. sz. 70) a zsidók sorsa. A zsidók többsége ma is ebben él. Szellemi síkon a G. azt az állapotot fejezi ki, amikor a megváltás még nem érkezett el, a harmadik Szentély még nem épült fel, az isteni Dicsfény (Schiná) száműzetésben van, a zsi-

- dó néppel együtt. Kabbalisztikus értelmezés szerint a Messiás (l. ott) eljöveteleig – aki majd felépíti a Szentélyt és összegyűjti a Szórványokat – az Izraelben élő zsidó nép is galutban, szellemi galutban él. (l. még: magán-gólesz)
- GÉR** (héber) – prozelita, a halacha előírásai szerint betért nem zsidó, aki a betéresi aktussal (gijur) magára vállalja a zsidóság törvényeit és ezáltal teljes értékű zsidóvá válik.
- GET** (héber, arameus eredetű, a héber „Széfer Kritut” megfelelője) – válólevél. A zsidó nő, a halacha szerint elkészített get nélkül akkor is férjezettnek tekintendő, ha polgárilag (bíróság) elvált. Ebből súlyos bonyodalmak származhatnak, mint pl. törvénytelen (mázmér) gyerek stb.
- „GLATT”-KÓSER** (első szó jiddis, második héber) – a halacha előírásai szerint levágott állat, mellyel kapcsolatban semmilyen probléma nem merült fel (glatt=sima, azaz problémamentes). Zsidók egy része csak ilyen húst és egyéb élelmiszert fogyaszt, ellentétben azokkal, akik a sakter által, rituálisan levágott állat húsát – melynek kóserságát illetően kétségek merültek fel, de a rabbi-szakértő mégis kósernek nyilvánította – eszik (l. tiszta ill. nem tiszta állatok).
- GMÁCH** (héber) – a Gmilit Chászidim szavak összevont rövidítése. Jelentése: jótémények gyakorlása. A Talmudban isteni tulajdonságként tartják számon, amit a zsidó embernek utánozni kell. Gyűjtőfogalom, amelybe szinte minden jócselekedet beletartozik, pl. beteglátogatás, nélkülözők megsegítése, halottak eltemetése stb. Mai értelemben: kamatmentes kölcsön, melyet a zsidó bölcsek többre becstülnek az alamizsnánál (l. cedóke).
- HÁBÁD** (héber) – három szóból – HochmÁ, BinÁ, Dáát – összevont rövidítés. A szavak jelentése: Bölcsesség, Értelme, Tudás. H. a legismertebb haszid csoportosulás, a lubavitsi haszidokat jelöli. A mozgalom alapítója Schnéor Zálmán laddi rabbi. A mozgalom lényege: Tóra-tanulással párosult istenfélelem, az agy uralja a szívet, vagyis az ember annyiban ember, amennyiben ösztöneit képes kontrollálni és helyes irányba terelni.
- HALACHA** (héber) – a zsidó törvények ill. jogszabályok gyűjteménye. A Tórából és a Talmudokból levezetett zsidó törvények összessége. A hagyományhű zsidóság a H. szerint él. Pl. a H. szerint zsidó az, akinek anyja zsidó.
- HÉDER** (héber) – szó szerint: szoba. Alapfokú iskola, manapság inkább óvoda, ahol kiskorú fiúgyerekeket (3 éves kortól) írni-olvasni tanítanak. A H-ben tanít a melamed.
- HEKDES** (héber) – eredeti értelme: a Szentély kincstára ill. az annak felajánlott adományok tulajdonjoga. Későbbi korokban: a hitközségek által – a szegény vándorzsidók részére – fenntartott menhely.
- JÁLKUT** – Midrás-gyűjtemény, mely felöleli az egész Bibliát. Teljes nevén: Jálkut Simeoni.
- KABBALA** (héber) – a zsidó misztikum összefoglaló megnevezése. A haszid eszme részben a kabbala egyes elemeire épül.
- KFICÁT HÁDERECH** (héber) – az út megrövidülése (szó szerint „az út megugrik”), amikor valaki várakozáson felül hamar érkezik valahová. A Midrás ezt Eliézerről, Ábrahám szolgájáról, valamint Jákóbról mondja. Mindketten igen rövid idő alatt érkeztek Kánaánból Mezopotámiába (a mai Irak). A haszid folklór több rebbének tulajdonította a K. H. lehetőségét.
- KVITLI** (jiddis) – kívánságcédula, melyben felsorolják a problémákat és kívánságokat és ezt a haszid rebbék asztalára teszik, rendszerint pidjon (l. ott) kíséretében.

LECHÁJJIM (héber) – egészségére. Áldomás ivásakor mondják.

„LITVÁK” – szó szerint litvániai. A haszidoknál a haszidizmust ellenző „mitnágédok” (l. ott) gúnyoros elnevezése. A haszidizmus ellenzőinek tábora Litvániában bontott zászlót.

MÁGGID (héber) – hitszónok, vándorprédikátor. Egyes helyeken a rabbikat is így nevezték. Ismert haszid mággidok: a mezritsi, Báál-Sém-Tov utóda, a koznitzi, a dubnói stb. A bibliai időkben: hírvívó.

MAGÁN-GÓLESZ (l. még galut) – önkéntes, belső száműzetés, melyben a személy magasabb szellemi régiókba kerül, vélt vagy valódi vétkeiért vezekel. Egyes rabbik erre utasítják vezeklést kereső híveiket, így a fogalom a haszid folklór visszatérő témája.

MESSIÁS, MÁSIÁCH (héber) – a zsidók által várt megváltó. Maimonides 12. Hittetele így szól: „Teljes hittel hiszek a Messiás eljövételében és még ha késlekedik is, ennek ellenére, nap mint nap várom, hogy eljőjjön.”

MÁZÁL TOV (héber), MÁZL TOV (jiddis) – jó szerencsét. Esküvő, születés, egyéb alkalomkor elmondott jó kívánság.

MESÜMED (a héber mesumád népies formája) – kitért, hitehagyott zsidó, aki más vallást vett fel. A zsidók szemében a renegátok megvetett fajtája. Aki nem tért át más hitre, bár nem ismeri és tartja a zsidó vallást, nem számít mesümednek és minden zsidó kötelessége őt visszahozni a közösségbe.

MICVÁ, MICVE (héber) – parancsolat. A Tórában 613 parancsolat van. 248 aktív („tedd”) és 365 passzív („ne tedd”).

MIDRÁS (héber) – bibliai versek és tételek halachikus vagy aggádikus értelmezése (Midrás Halacha vagy Midrás Aggáda). Aggádikus rész: a lakonikus rövidegű bibliai szövegek szájhagyományokkal való kiegészítése, kiszínezése. Ismertebb midrások: M. Rábbá, M. Tachumá, Jálkut Simeoni, Mechilta, Szifré, Szifrá, Pszikta.

MIKVE (héber) – rituális fürdő, a zsidó élet alapja. Ha egy közösségnek nincs elég pénze, előbb mikvét köteles építtetni, azután zsinagógát. A zsidóságba való betérésnek is fontos előfeltétele. Építésének és üzemeltetésének bonyolult szabályait egy talmudi traktátus tartalmazza. Haszidoknál férfiak is használják. Budapesten, a VII. ker. Kazinczy u. 16. sz alatt található. Tel:121-65-42.

MISNA, MISNAJOT (Misnájesz, héber) – a Szóbeli Tan első írott gyűjteménye, az írott Tóra folytatása Jehuda, a Fejedelem szerkesztésében. Hat „rend”-re van felosztva. Erre épült a Gemará (l. Talmud).

MITNÁGÉD (héber) – ellenző, ellenzék. A hasszidizmus ellenzői nevezték így magukat.

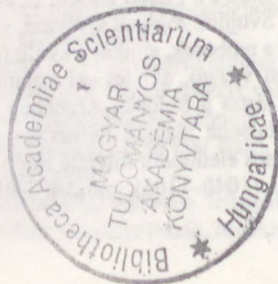
OHEL (héber) – szó szerint: sátor. A rebbék, nagy rabbik sírja fölé emelt építmény.

PIDJON (héber) – kiváltás, megváltás. Pl. Pidjon Hábén: az elsőszülött fiúgyerek kiváltása 30 napos korában. Pidjon Svujjim: foglyok kiváltása, váltságdíj ellenében. Itt: az a pénzösszeg, amit a haszid ad a rebbének, amikor a kvitlit (l. ott) átadja neki.

RABBI – zsidó vallási, szellemi vezető, aki jesivai tanulmányai alapján elegendő zsidó ismerettel rendelkezik, jártas a Sulchán Áruchban (l. ott) és akit „felhatalmaztak” (Szmihá), hogy a Halacha alapján ítélkezzen, döntsön (pászkenoljon). Rabbi csak feddhetetlen, vallásos életmódot folytató zsidó férfi lehet.

RÁSI – Rábbénu Slómo Jicháki (1040–1105), minden idők legnagyobb Biblia- és Talmud-magyarzója.

- REBBE – a rabbi egyik változata, a mai szóhasználatban a haszid dinasztia fejét jelöli (l. Admor, cádik). Pl. lubavitsi rebbe, guri rebbe, kállói rebbe.
- SCHINÁ (héber) – az isteni Dicsfény közismert neve. Szó szerinti fordítása: isteni Jelenlét.
- SULCHÁN ÁRUCH (héber) – szó szerint: terített asztal. Kodifikált zsidó törvénykönyv, négy részből áll. Jozsef ben Efrájim Káró (1488–1575) halhatatlan műve. Mose Iszerlis rabbi jegyzeti tették alkalmassá arra, hogy az askenáz (európai) zsidóság is elismerje és magára nézve kötelezőnek tartsa. A laddi Schnéor Zálmán rabbi, a Hábád megalapítója is írt egy S. Á-t, ami sok részletében eltér Káróétól.
- TÁLESZ (jiddis), TALIT (héber) – imalepel, reformzsidóknál imasál. Négy sarkán szemlélőszálak (cicit) vannak. Egyik formája a Talit-Kátán, amit állandó öltözékként viselnek a ruha alatt.
- TALMUD (héber) – a Misna és a Gemará együtt, vagyis a Szóbeli Tan leírt gyűjteménye. A későbbi tanaita és amorita nemzedékek leírt vitáit és a Halacha megalapításait összesítő kompiláció gyűjtőneve. Megkülönböztetjük a babilóniai és jeruzsálemi Talmudot. Az előbbit Ráv Ási, az utóbbit rabbi Jochánán szerkesztette. (A Misnáról és a Talmudokról lásd részletesebben N. Kraus tanulmányát az Ősi Forrás (3) A Talmud Bölcséje c. könyv elején.)
- TÁNJÁ (arameus) – szó szerint: tanultuk. Rabbi Schnéor Zálmán, a Hábád-lubavitsi haszidizmus (l. ott) megalapítójának fő műve, a másik címe: „A közepesek könyve”. Filozófiai mű, a mozgalom szellemi alapja. Több nyelvre lefordították és kiadták, így Magyarországon is (1978). (Bővebben lásd: N. Kraus: A rabbi, akit házaárulással vádoltak, Bp., 1991).
- TFILLIN (héber) – imaszíjak. Négyszögletes bördoboz, melyben, pergamenre írva, bibliai idézetek találhatók. Két részből áll: egyik, amit a bal karra tekernek (sel Jád), a másik, amit a homlokra erősítenek (sel Ros). A Tfilá szóból eredeztetik, ami imát jelent. Minden zsidó férfi 13 éves kortól, hétköznap reggelente tfillinnel imádkozik. a haszidok két pár tfillint tesznek fel naponta, egyikében a bibliai szövegek Rási ritusában, a másikban más sorrendben vannak elhelyezve (Rábbénu Tám). Magyarul néha „tvilem”-nek is nevezik.
- TISZTA ill. TISZTÁTALAN ÁLLATOK – azok a Tórában felsorolt állatok, melyeket zsidónak szabad, ill. tilos fogyasztani. A tiszták ismertető jele: hasított patájuk van és kérődznek; a halaknak pikkelyük és uszonyuk van.
- TÓRA – a héber Biblia első harmadának, Mózes 5 könyvének elnevezése. Szó szerint: tan.
- ZÓHÁR – a Kabbala (l. ott) kézikönyve. Szerzője Simon ben Jocháj, az „isten tanaita”. Nyelve nagyrészt arameus.

TARTALOM

Előszó egy nagyon érdekes könyvhöz (<i>Ephraim Kishon</i>)	7
Joel Alon, Izrael magyarországi nagykövetének előszava	8
Zoltai Gusztáv, a MAZSIHISZ és BZSH igazgatójának előszava	9
A Szentírás üzenete a ma számára (<i>Dr. J. Z. Moskovits, a lektor előszava</i>)	10
Vigasz a bajban (<i>a szerző előszava</i>)	12
Genézis (<i>Börésit</i>) Mózes első könyve	15
Exodus (<i>Smot</i>) Mózes második könyve	103
Leviticus (<i>Vájikrá</i>) Mózes harmadik könyve	179
Numeri (<i>Bámidbár</i>) Mózes negyedik könyve.	229
Deuteronomium (<i>Dvárim</i>) Mózes ötödik könyve	299
Jegyzetek	367

MÓLTATAT

KEINBE - a rabbi egyik változata a hazid dinasztia (1071-1096) (H. Admoni, c. 1071). Pl. - Schaviat rebbi, gori rebbi, tallit rebbi.

SCHINÁ (német) - az ismét Dicsőítő költőnek neve: Szó szerint fordítva: Isten Jelenlét.

SULCHAN ÁRUCH (héber) - azó szavak jelentését azaz Kodifikáció, azó ötvetegy könyv, négy részből áll: Jozsef ben Eljáhim Káro (1488-1575) haláláig rabbi. Moses Iszerles rabbi jegyzetét mutat alkalmassá azaz, hogy az eskendő (vannak) a dolog is ellenőrizze és megítélje névbe kötelezők szava. A leddi Schefer Zakon rebbi, a Héber megalkotója is az egy S. Á. Á. azaz nek részletben elter Károldi.

TALBEZ (idős), TALIT (héber) - imádság, reformációkét ismét. Négy szav. személytelenül (cicri) vannak. Egik formája a Tallit-Katán, amit általában öltöztetnek a ruhák alól.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

(A Talmud az a zsidó joggyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.)

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

TALMUD (héber) - a Tóra és a Misna után a harmadik legfontosabb irodalmi műve a zsidó népnek. A talmud két részből áll: a Misna és a Gemara. A Misna az a törvénygyűjtemény, amelyet a talmudikus törvényszék (Sanhedrin) állított össze a 3. században. A Gemara a Misna értelmezését és kiegészítését tartalmazza, amelyet a 5. században fejezték be. A Talmud két részre oszlik: a Babiloni Talmudra és a Jeruzsálemi Talmudra. A Babiloni Talmud a zsidó jog és etika alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol követnek. A Jeruzsálemi Talmud inkább filozófiai és jogi kérdéseket tárgyal, és kevésbé ismert, mint a babiloni. A Talmud a zsidó kultúra és életmód alapvető forrása, amelyet a zsidók mindenhol tiszt reverenettel tartanak.

A kiadásért felelős
az Akadémiai Kiadó és Nyomda igazgatója
A nyomdai munkálatokat
az Akadémiai Kiadó és Nyomda végezte
Felelős vezető: Zöld Ferenc
Budapest, 1995
Felelős szerkesztő: Sólyom Olga
Műszaki szerkesztő: Schachmayer Zsuzsa
Kiadványszám: 2. 95. 19.
Megjelent: 23,25 (A/5) ív terjedelemben

חמישה חומשי תורה

בראי הפולקלור היהודי

מן הסידרה:
"המעין הנצחי"
(5)

נפתלי
קראוס

„E sorok írója egy ideig abban a hiedelemben élt, hogy ő magyar. Azután azt hitte, hogy ő zsidó. Ma tudja, hogy ő az. Zsidóságára először a nyilas tornatanár hívta fel a figyelmét, de tudatossá ez csak akkor vált, amikor néhány évtizeddel később véletlenül lapozgatni kezdett N. Kraus Ősi forrás sorozatának egyik könyvében. Azóta sem tudom ezt a lapozgatást abbahagyni. N. Kraus magyar nyelvű beszámolója a zsidó hittudomány számtalan forrásáról megdöbbentően és hihetetlenül érdekes... A magyar olvasók ez alkalommal az „Ősi forrás” ötödik kötetét tartják a kezükben. Akinek sietős dolga van, ne kezdje el olvasni. El fog kézni...” (Ephraim Kishon-Kishont Ferenc előszavából).

„N. Kraus az író, a tudós, a haszid tudományok kiváló ismerője és hű követője, nagyszerű szolgálatot tesz a magyar nyelvű zsidóságának... legújabb műve: *Mózes öt könyve – A haszid folklór tükrében* megjelentetésével... Sok sikert kívánok ehhez a könyvéhez...” (Joel Alon, Izrael magyarországi nagykövete előszavából).

„N. Kraus e legújabb műve reflektorfénnyel árasztja el a haszid legendák varázslatos tükrében a Tóra, Mózes öt könyvében lefektetett, az élet minden területét felölelő hit, tudomány, történelem... örökérvényű eszmevilágát” (Zoltai Gusztáv, a MAZSIHISZ és BZSH üv. igazgatójának előszavából).

„Jelen művében... N. Kraus nem bocsátkozik ismétlésekbe, hanem a bibliai szöveg átvitt értelmezését, a gyakorlati életből vett példákra alkalmazását hozza... az ősi tanítás ilyenformán elevebb alakot ölt, az olvasóban a lüktető élet érzését kelti... Más előnye is van az új szidra-sorozatnak: az olvasó megtanulja, hogy a Szentírásnak nemcsak objektív... tárgyilagossága van (pesát)... hanem azt is, mi az üzenete a számunkra...” (Dr. Zvi Moskovits, a könyv szaklektorának előszavából). „...az asszimiláció megállítását; a zsidó tudat és öntudat kisarjadását a szellemi romokon – ezt próbálja ez a könyv, ezek a könyvek elérni. Sziszifuszi munka, szinte reménytelen, kilátástalan, de nincs felmentés alóla” (a szerző előszavából).

A szerző Budapesten született. Zsidó iskolában és jesivában nevelkedett. 1949-ben alijázott Izraelbe. Jesivában tanult, katonai szolgálatot teljesített. 1954-től újságíró. A *Mááriv*, *A Hét Tükre* és az *Allgemeiner Journal* (New York, jiddis) belső munkatársa; a *Magyar Hírlap* izraeli tudósítója. Több héber nyelvű könyv szerzője. Nős, 3 gyerek, 11 unoka (egyelőre). A lubavitsi mozgalom elkötelezett híve.

Magyarul eddig megjelent művei:

- Az Ősi Forrás, 1990 (1)
- A próféták népe, 1992 (2)
- A Talmud Bölcssei, 1993 (3)
- Zsidó ünnepek, 1994 (4)
- A rabbit hazaáruhással vádolták, 1991
- H. Donin: Zsidónak lenni, 1991 (fordítás)

Előkészületben:

- Báál-Sém-Tov, a haszidizmus megalapítója
- Az Atyák: rabbi Nátán misnája Tánja – a közepesek könyve (fordítás)

840,- Ft áfával